نانڪائڻ

ستگرو نانڪ ديو جن جو

جيون چرتر

(درشن ۽ گرباڻي ۾)

ليکڪ

ليکراج هنس

(ليکڪ:- ڏاڏيءَ جي ڏاس، وارن جا وستر، ڏهڪ دلين اي آ، سنڌي ودياري، ڪبز جو لعل، اڪتا مشهور انهي ؟)

پرڪاشڪ

دانو مل انواڻي

سي-٥، ديانند ڪالوني،
لجپت نگر، نئي دهلي-٢٤.

ارپــــڻ

انهن پوتر آتما پوڄ جڻن کي
جن جي پريرڻا،
هي گرنٿ لکڻ ۽ ڇپائڻ لاءِ،
راهه روشن ڪئي.

پيمانا:-

دان ويرن ۽ لئبررين لاءِ،
گهٽ ۾ گهٽ پنج ڪاپيون، ٢٥ روپيا.
(نا نفعو، نا نقصان)

شري سگن لال مهيندانگي، ليلم پرنٽنگ پريس ٤-اي-٥٢ ديال بند ڪالوني، فون نمبر ٦١٧٦٦٧، لجپت نگر لڳ دهلي-٢٤ ۾ ڇپيو ۽ دادوارن جي سهائتا سان دادومل اواڻي، سي-٥ ديال بند ڪالونيءَ مان ڇپائي پڌرو ڪيو.

پرسنگ سوچي

پرسنگ	صفحو
١. ديپڪ	س
٢. مهاڳ	ت
٣. وينتي	ث
٤. ستگر ولش	١
٥. ستگر جنم	٤
٦. بال ليلا	٩
٧. وديا جي واڻي	١٥
٨. جڳيا ۽ ڏنڊو	٢٣
٩ لانگ ڇاپا	٢٥
١٠. سچو سودو	٢٩
١١. راءِ بلار	٣١
١٢. مودي خالو	٤٣
١٣. شاديءَ جي تياري	٣٧
١٤. شادي	٤٠
١٥. گرهستي	٤٤
١٦. گهر تياڳ	٤٩
١٧. نماز سچي	٥٧
١٨. رباب	٦٠
١٩. لالو ۽ ملڪ ڀاڳو	٦٤
٢٠. تلونڊي درشن	٧٠
٢١. تلونڊي تياڳ	٨٢
٢٢. ٿالمه راءِ	٧٨
٢٣ جادو اثر	٨٠
٢٤. ايڪي جو آواز	٨٢

پرسنگ	صفحو
٢٥. مڪو	٨٦
٢٦. قارون بادشاهه	٩٤
٢٧. مدينو	٩٦
٢٨. سلطانپور موٽ	١٠١
٢٩. سنت سنوار	١٠٢
٣٠. ڏتا ڏڙهه	١١١
٣١. ڪاڪ ڀنڊ	١١٢
٣٢. سچ کنڊ	١١٤
٣٣. لوکنڊ	١١٧
٣٤. ڪشمير	١٢٠
٣٥. پنجاب	١٢٠
٣٦ وطن ڏي واڳ	١٢٢
٣٧. تلونڊي تياڳ	١٢٧
٣٨. لانگ چنڊ	١٢٨
٣٩. سورج پوڄا	١٣٠
٤٠. ماتا تياڳ	١٣١
٤١. آپاسنا	١٣٢
٤٢. گر گيان	١٣٣
٤٣. ڪاشي	١٣٣
٤٤. جگناٿ	١٣٤
٤٥. آرتي	١٣٥
٤٦. واچوڙو	١٣٦
٤٧. هاري پرسنگ	١٣٩
٤٨. پوڻ ڏي سوپ	١٤١

راشٽرپتي شري وي. وي. گري جو سنديش

چيمسفورڊ ڪلب،
نئي دهلي.
گرو نانڪ جنم ڏينهن، ١٩٧٣ع

افسوس جي ڳالهه آهي ته گرو نانڪ ديو جهڙن سنتن جي اثر ورثي هوندي به اسين عملي جيون ۾ ذات-پات، ڌرم ۽ ڀاشا ۾ نقلي فرقن کي ڪيتري نه گهري جاءِ ڏيئي ويٺا آهيون!

گرو نانڪ صاحب جيڪي آدرش اسان اڳيان رکيا، انهن آدرشن کان اسان جا عملي قدم بلڪل دور آهن. سڀني ۾ سڀ و ستو جنهن امولي اسين اهڙن سنتن جي عزت ڪري سگهون ٿا، سچ پچ اهو آهي ته اسين انهن اصولن کي سمجهي جيون جو آدرش بڻائي، انهن تي عمل ڪريون.

ستگرن جي اصولن موجب اسانکي پاڻ ۾ سهن شيلتا ۽ قرب کي وڌائڻ گهرجي. اهي ئي آدرش ئي اسانکي روحاني درجي تي رسائڻ لاءِ ڪافي آهن.

گرو نانڪ صاحب جو سنديش ڪنهن خاص وقت يا خاص ڌرم لاءِ محدود ڪو نه هو. اهو سنديش امر آهي ۽ امر رهندو. ستگرن جي سکيا جو پرڪاش انسان ذات جو نصيب چمڪائڻ لاءِ رهبر ٿي راهه سنواريندو رهندو.

گرو نانڪ صاحب جو اپديش انادي اصولن تي ٻڌل آهي. ستگرن سهن شيلتا، دَيا ۽ ايڪتا جو تاڪيد ڪيو. اهو وشو انسانيت جو اصول ڌرم جو بنيادي امولو آهي. تنهنڪري سڀني کي گرو نانڪ ديو جي آدرش تي عمل ڪرڻ گهرجي. جنهن اسانکي سيکاريو ته ذات-پات ۽ ڌرم جي نالي تي ماڻهن جا پيدا ڪيل ڀيد ۽ نقلي اوڙها ختم ڪري، سڀ کي سڀ کان اوچو سمجهي سانوڪ جيون جي راهه سنواريو ۽ ڌرم اندتا دور ڪريو.

❋ ڏيـــپــــڪ ❋

سنگر جو ڪجھ، جيون پڙهندي، جوس جڳي من - مندر،
رامائڻ جان رچنا جوڙي، ٽارهان جڳ جسو آندر،
من آنڌ پيارو، طـاقـت نوري، سنگر جڳ کـان نيارا،
لـن جسو جيوت - جوس جٽڻ، ڄڻ، لاهڻ آپ مان ٽارا.
پر ڪنهن پوليو، "هي آواز اسـ ڪير لـسـ دل پر بـولي،
پولڻ وارو جيڪي پولي، وچ لـڪندو دل ڪولي.
شنڪا جاڳي، "ڪير چيندو، ڪير ويندو سنڌي؟
ڪاڄ ڪڻن ڪو ٿيندو گرات، سياڻو آي، لک هندي!"
پر ماٺا جي گوديءَ ۾ ها، ڏاس ڏلي جڳ داتا،
قلم ويو سنڌي رهڙيندو، لـسي لـسـ سمائي آشا.
اردو، سنڌي، هندي، گرمک، رچنا جي پرچائي،
سنگر جا سهڻي لـسي لائي، سا ني ايـري آئي.
قلم هليو اـن سوچ سمجهه، جي، ڪيڏا روڙا آيا،
رس - ڌارا پر لڙلدي، ڪرلدي، آخر رلـڪ رچايا.
سنگر آهڙي ڪرپا ڌاري، سهڻن جي من ايهي،
شرح سچي جو ليـڪـو ساري، پهچايائين وٽهي.
سٽ سالــن ۾ آهڙي شڪتي، هيٺي بدن پرائين،
سارو ڏيهن دکون ۽ هل چل، نالي ٽڪ لـسـ ڏالائين.
هي سسار جتي سٽ ڪمائي، ليکڪها لوڪ لڳائي،
سنگر جو ڪم، سنگر جاڻي، منهنجي جام لـسـ آهي.
سجڳ سچاهي سوني سپ جا، جاچي لـسو ڪم ڪارا،
پساني پسـاني ليکو واچي، جوڙي ڪاغذ سارا.
پال - چڪ، غلطي معاف ڪندو سو، اوگڻ آپ - جان ٽاري.
جيس سندو همت، ڪاج ڪيو آن، منهنجي بس لاچاري.

"هنس" ۽

❁ وينتي ❁

ساراهه صاحب جا ڪيان، اوکي گهڙي ڪاڻ.
جنهنجي ٻل سان ٿي ٺري، جل - ٿل جنهنجي جان.

جنهنجو ڪوئي روپ نه ڄاڻان،
خاص نه ڪوئي نام سڃاڻان.
ڦول اندر جنهن سڳنڌي پايان،
لوڪي وس ۾ واسايڪ پايان.
ڪانيءَ ۾ جنهن آگ سمائين،
ٻج اندر جنهن ٻوٽ ڇپائين.
روپ هزارين، هڪڙو آهين،
سڀ لي ساڳي، نور وسائين.
رام، رحيم، الک، واهگرو،
گاڊ چوان يا مولا، پرڀو.
جنهن اسالي سان جيڪو ڌيائي،
سوئي روپ اهو ٿي پائي.
سون ٿي هرڪو ڪاج ڪرائين،
هٿ پڪڙي ٿو پار هلائين.
چاهي روشن راهه ٻڌائين،
چاهي در در لي ڀٽڪائين.
چاهي ڏن جي واهر وڌائين،
چاهي پنهنجي لگن لڳائين.
ڪانءِ سمان، هنس هي ڪارو،
آن جو هڪڙو تون آڌارو.

بخش ڪري مهنجون ٻديون، ليک ڪيو نه راڻ،
ڏين سدي دل جي دري، دالا کوليو پاڻ.

ايڪ اونڪار

ستگر پرساد

ستنام، ڪرتا پرک، نرڀؤ، نرويرُ،
اڪال مورت، اجوني سيڀن، گر پرساد
جپ، آد سچ، جگاد سچ، هي ڀي سچ
نانڪ هوسي ڀي سچ.

پوڙي ٢٣

سالاهي سالاهِ، ايتي سرت نه پائيا،
نديا اتي واهه پوهه، سمند نه جاڻيئه.
سمند ساه سلطان، گرها سيتي مال ڌن،
ڪيڙي تل نه هووني، جي تس منهو نه وسره.

سلوڪ

پوڻ گرو، پاڻي پتا، ماتا ڌرت مهت
ڏينهن راتِ دوءِ دائي دايا، کيلي سگل جڳت
چنگيائيان، بريائيان، واچي ڌرم حضور،
ڪرمي آپو آپڻي، ڪي نيڙي ڪي دور.
جني نام ڌيائيا، گئي مسڪت گهال،
نانڪ تي مک اجلي، ڪيتي ڇٽي نال.

ایک
اونکار
ست گر پرساد

سنگر ونش

چڏهن چڏهن هن ديش ۾ ڏر م ٿيو ليلام،
تڏهن تڏهن ڪنهن ويس ۾ جولو ورلو رام.
ٽريتا يگ ۾ سگنديوءِ سورج واشي ڏوپ،
ان جي رگهو ڪل ۾ ٿيو، رام چندر سر روپ.

رام چندر اوتار الک جوءِ ٿاريو جنهن هو ٻيڙو ڪل جو. هرڪو جنهن جا گڻ ٿو ڳائي، رامءِ هريءَ ۾ ڀيد نه پائي. سمجهي هرڪو رام ڏٺي هوءِ آيو جڳ ۾ منش بڻي هو. ڏرليءَ جو دک ٽارڻ ڪارڻ، ٻريوءَ ويس ڪيو هو ڏارڻ. سيتا جنهن جي اڌ ـ انگ داسي، لو ۽ ڪش پت اوڏ اواسي. جي مشهور هتا گڻ ٻل ۾، جن جو نانءُ هندن لي ڪل ۾. جن لو ٻوج لهاٽا چڇن، ڪنتري ڪش جا سيوڪ سڄڻ. لو ٻرءِ ڪش ٻرءِ ها ٽاميارا، لاهورءِ ڪسور پنج لد وارا.

ڪال ڪيتو ڪش ٻور ٻرءِ لو ٻر ڪيتو راءُ،
راڄ گهراڻن ٿي ڪيوءِ امن امان جو واءُ.

پر افسوس دنيا دورنگيءِ ڪڏهين ناهي شانتيءَ سنگي. زن ۽ زر، ڏرليءَ منش پلايوءِ لوڀءِ اهمءِ سک ساز وڃايو. پاءُ پاءُ جو بڻجي دشمن، پاڙڻ چاهي ڏرلي ۽ ڏن. ڪال ڪيتوءَ کي لوڀ ورايو، ڪيتو راءِ ٿتان لنهن ڪاهيو. ٻدهمچا پاڙ بڻجن ويري، دولت جي ان جي دل ڦيري.

(۲) سنڌ جي ڀٽ ۾ جو ڇيلو
... ڪنان لي سڳنڌو ميلو، جي رنگ رچي ويو.
ڪيتو راڻا سوڍا آيا ويو، راجا ان جي آشا لائي.
راڻا ڀٽيو راجا جو لالي، لو ٻر جي ان
چانو پٽ اسد راڻا ڪي، سوڍي راڻا سچا پاڻ،
ڇاڙن جا پوٽا ڪولڻ، سوڍي تا ڪل وڃان.
سوڍان پنهنجو ايڄ سچاڻو ڪال ڪيتوءِ جي ڪل نا جاڻو.
عيش، ظلم نا دائم قائم، ساگر ۾ ٻه سمائل آ دم.
سوڍان هي دم ڏين ٻچايو، ڪاشيءَ ۾ لن ٻاڻ چيايو.
راج، سکن جا ساز لياڻي، ويڌ پاسه جي شرط پيا سي.
لڳا سڏائڻ ٻوءِ سي ويڌي، من گهوڙي کي ڪيڏون تڀدي.
ساڪ الهن جي چوڏر ڦهلي، گيان لٽائي حسنا هلي.
وڌيا هي جن شرن ٻياري، ان جي جڳه ۾ سر آ ساري.
هرڪو ان کي سر لو لائي، گڻ اوچا ٻر ليڄ چوائي.

ساک ٻڌي سوڍيءَ ڪيو، من ۾ هي ويچار،
ويد ٻڙهي مان اڻ ڪيان، جيون مولين هار

سوڍان ويدان کي ڪولا يو، ويدن جو جن پاسه ٻڙهايو.
چارني ويد ٻڙهي سمجهي، سوڍيءَ ڪان مايا وني پلجي.
لياڻي سک جا ساز سورا، لڳه لاڳايا جڳه جا ڪوڙا.
راج پاسه ويدان کي ڏيئي، ڪرڻ هليو سوڍي شڌ ڌائي.
ويدان لڏهين مک مان ٻوليو، ويدن ني لنهنجو من موڙيو.
مڪلجڳه ۾ گر ناڪ ايندو، ويدي ڪل جو ڌاپڪ ليندو.
ٻر، چرلون گر سوڍي ليندو، جڳ کي جيون-امرس ڏيندو.
اڏاس، سو سرو گوالي، سوڍي ڪل جي امر لڻالي.

سوڍي راجا سڀ مڃي، ورلو پوءِ ويراڳ،
ويدي ڪل وردان جوءِ ليو ٻرجا لي راج.

لسا لڪا ٿڻ

سوڍي ۽ ويدي ڪل جا جهڳڙا، تيستا رهيا ٽڪڙا ٽڪڙا.
جنهن کي جيڪو ڪارج آيو، ڪرڻ لڳو، هرڪو من ڀايو.
ماڻهو بدليا، ڌارين ڪاهيو، ٻن جي جهيڙي، ٽيون هرڪايو.
ويدي ڪل جي وئي راڄائي، سوڍن کي پڻ هاٿ نه آئي.
ويهن ڳوٺن ۾ ويدي ها، ڪن ڪن قصبن ۾ سوڍي ها.
راڄ مسلمانن جو آيو، ويدن ۽ سوڍن تي ڇانيو.
پر جا ويل هٿن مان وئي، ايندي ڪا نه وري گهر ويٺي.
جهيڙي ۾ جنهن جو چت آهي، پنهنجي عزت پاڻ وڃائي.

ڏهين ٿلولڊيءَ ۾ کتري هو شو رام،
جنهن جي زال بهارسي، جيون جو آرام.

ويدي - کتري ڪل هو اُن جو، پائي ڪالو پٽ هو جنهن جو.
سپتيو، سچ جو هو پڄاري، راءِ بلار سندو پٽواري.
پيو پٽ لالو، ان جو پيارو، کيتيءَ جي ڪم ۾ اجيارو.
ترپتا ڪالوءَ جي گهر- راڻي، گهر جي ڪم ۾ سقل ۽ سياڻي.
ڌيءَ نانڪي هر جي پياري، پاءِ ملڻ جي جنهن کي تاري -
شايد ان جو پاڇو ليارو، جڳ ڪان اوچو هئو ستارو.
پائي ڪالو سڪي ستايو، پر من ۾ هو لٽ بي آيو.
ڇو نه پتر سنتان نه پائي، جوڙو هر دم پيو گهٻرائي.

ڪاڄڳ جو ٿهري سمو، ڇوڌر هئو ڌڪار.
هندن لي ڪڙڪي پئي، مذهب جي تلوار.

پيچ جي لالي پاپ ٿيو تي، ڇور - مڪار شريف سڏيو تي.
سچ پالو هو ڪوڙو ڇولو، سير ۽ ڌنڌي سان ٻٽيو ٽولو.
قرات پاڪنب جو هو وارو، ساڌ ۽ اساڌ سندو منهن ڪارو.
ڌن ۽ ناريءَ جي پنيان پاڳل، ڌرم ڪرو تي، ٻڏيا غافل،
زور زبر سان سندر ناري، ست کي ٽوڙي، تي ويڇاري.

ڪنهن مانا جو قدر نه ڪوني. ڪرس تيوڻي پٺي ٻارهن ٿي.
ڌرم ڪرم رشوت جا چيلا، مايا ۽ مد ڪيا وڏيرا.
ڌرن ڌڪي، ڌرلي مانا جي، ڏنگ لڳي، ڪڍهين دانا جي.

ترپتا ڀڳ ڀر ٻرگهنيو، ڌسرٿ جي گهر رام.
ڌوابر ۾ وسديو جي، گهر آيو گهنشام.
ڪالو ڌسرٿ روپ هو، ترپتا ڪوشل روپ،
ڪلجگ ۾ تن گهر لڌو، نانڪ روپ انوپ.

گرو جنم

ٻرڻ ڏسي اڌرم جو چوڌر، هريءَ ڏنا نانڪ کي هي ور.
"نام جو نانءُ، غريبي چولو، ڏي هر ٿانءَ اهي سڀ ٻولو،
جت جت تنهنجو پيرو پوندو، تت تت تنهنجو ٻالو رهندو.
انهن هٿيارن کي ڏس ٻرڪي، ڌرم وڌي ۽ اڌرم ڀڙڪي.
سانتي ۽ سک چاهي هر ڪو، نام جپائي لاهي ٿڙڪو.
انکي جو تت جاپ جپائج، جڳ جو اوچو چولو نانج."

(و) واو سان واسديو جو نالو،
(ه) هي سان هر جو آهه اجالو،
(ڪ) گا سان گوبند ڪٺن ٻيدارو،
(ر) ري سان اٺجي رام پيارو.

ان ٻر چار اکر جڙي، اٿيو هڪڙو نام،
واهگرو منتر سچو، سڀني جو سک ڌام.

"واهگرو" شب منتر پاکي، اولد هريءَ جي سيو ساهي،
انڌي ڪالوءَ جي گهر آلي، ترپتا جي ڪک منجهه سمائي،

ٻا لڪا ٽڙ

ٻالڪ پيٽ اندر پيو چرڪي، ماتا جي دل پيئي سرڪي،
ڏڙڪن ٿي ڪن هردم لائي، سوچي، ”ڪهڙو جادو آهي!
پٽڙو آهي، يا ڌي آهي؟ ڏڙڪن ڪيئن ٿي روپ مٽائي!
ڪڏهن ڀڄهي ڙپت جو ڏڙڪو، ڪڏهن ڪڪيءَ جان ڏئي ٿي ڦڙڪو.
ڪڏهن نه چڻ ڪجهه اندر ناهي، آهي، ناهي، هي رنگ ڇاهي!
پيٽ ڪڏهن آ ڏاڍو ڀاري، ڪڏهين آ هي خالي خالي.
پندرهن سو چوڏهه سنبت، وئساک هئو ماهه،
شڪل پکش، پنجم ٿي، اسر اٿيو هڳاءَ -

ٻاڳي ڀرو هي مهنو آيو، چوڪر جائو گهه پُٽڙ نائو.
”منگل ٿيا، جڳ ناڪ آيو، اولڌهه ويئي، چانڻ ڇايو.“

ٻالڪ ٻيو ڪو ڪين نرالو، سڀ نه ڪنهن ڪي متوالو.
اکيون ڪرلي ڪير ڇتائي! ڪير ڪٺي سڀني سان لائي؟
آسمان مان ٿيو پڙاڏو- "ٻرٻوه ٻانڪا جنم ڪي ٻالو.
جمع جمع هن جو پيرو ٻولندو، ٻوجا لائق سو هند وهندو.
هر هند نالر ڪٿاڻون لهندائون، شالتيءَ جون شيپ گڏڙ اون ايندئون
ٻالڪ، هر ٻر پيد نه ڪوئي، نالڪ ٻراو، ٻرٻو سوئي".

آيا سڌ ۽ ڌيوتا، ڪرڻ ملي پرڻام،
"پاپ نه رهندو ٻونءَ ٻر، ٻرگهٽ ٿيا سڪ ڌام.

ماس-پتا ٻڻ ڪندن اکين سان، ٻذو، ڏلو ۽ سوچدو من سان.
مڪر، موهه، ٻرمنجهي ٿيا سي، سمجهي وٺا پٺ خالق ڪي.
دولمه داليءَ اچي ٻڌاٻو- ٻادل چاليا، جهونو آٻو.
رات اداڻي ٻهر گذاري، ٻالڪ جاڳو، ڏيهڪ ٻاري.
وڏڙن وانگر، ڪلي ٻيو سو، اهڙو اڄرج ڪوڻ ڏلو ڪو
منهن تي جٽا تي وجلي چمڪي، گول چانڊلي ڇوڏر دمڪي.
جٽا ڪو هئو ٻاهر جو گولو، چشم ڏئو، ٻر من ڪي ٻولو.
ٻالڪ آهي، يا خود مالڪ! يا هن وس- ڪاڏيءَ جو چالڪ!

لڏهن ليچ جهڪر ٿيو، اکين آڏو ٻار.
ڏسندي ئي ٻلجي ويو، هي سڀني جو سار".

للولديءَ جا لر ۽ لاولن، ٻڙا، ٻالڪ، ڪمل ڪماراون،
ڪيئي درشن ڪارڻ آيا، ڏسندي ئي آنند سمايا.
اکيون جرخ ٿيون سڀني جون، ور ور ڏسي ڏسن عجب مون.
من موهيندڙ ٻالڪ پيارو، ڪرڻ نه چاهن چشم-ليارو.
ڪا ٿي ڪٺي، چوج مان چاتي، مشڪي ٻالڪ، هردي لائي.
ڪا ٿي ڪمواڙ شرم جي ماري، دل ۾ چوي، "وچان شل واري!
مولي مون گهر ايندو، مهنجي گهر ٻڻ آنند ليندو".

(٧)

ناٽڪاڻ

وڏڙا ڏسندي ڏين دعائون، ”شال وڏو ٿي ڪندو سڀائون“.
ٻالڪ ننڍڙو هيج مان، وڃي سڀن جي گود،
ڏسندي ٻالڪ، ٻالڪپڻ، پرچي ويا ٿي ٻوڌ.
پنڊت هر ديال ٻڻ آيو، ڏسندي ٻالڪ، آن فرمايو.
”چنڊ ڪنڊلي صاف ٻڌائي، ٻالڪ روپ هريءَ جو آهي.
يا اوتار نرالو هر جو، برهما، وشنو، يا شنڪر جو.
يا ته وڏو ڪو راجا ٿيندو، هر ڪو هن کي چنور جهليندو.
يا ته ڀڳتي ڪو سنت گياني، جڳ کي ڏيندو هر جي ٻاڪي.
جيڪي چاهي، سو ٿي ٿيندو، پر ڌن جي نا ويڄهو ويندو.
سرب ڪلا پورڻ هي ٻالڪ، ٿيندو ڌرتيءَ جو پت- پالڪ.
ڪلپ- ترو؛ ڪام ڌينو جان، ڪندو پلاڻي سڀ جي من سان.
ڇيهه لکڻو چوکرو، سهڻو گڻن ڀنڊار،
ستگر هي منهنجو سڄڻ، وار وار نمسڪار.
پر افسوس ٻڌو مان آهيان، گر اپديش ٻڌڻ تو چاهيان!
شايد آس نه پوري ٿيندي، اڄ مالڪ جي پتري ايندي.
پر پريوءَ جو درشن ڪافي، سڦلو ٿيندو جيون باقي.
درس ٿئي ٿي دل مرڪي ٿي، ڏيکي ڪنهن جان ڀٽڪي ٿي.
دک جا بادل دور هٽي ويا، من جا ڀرم ڀڄب ملي ويا.
من تان دور ٿيو الله يارو، جڻ نه مليو ڪو گيان ڀنڊارو.
ڏسندي ٿي پت دل جا ڪليا، گر پوري جا درشن مليا.
اکين سان اپديش نرالو، ٻالڪ آهي ڏنو سوايو.
ناٽڪ نرتڪاري سڄو، نالو آهي حضور!
پوڄڪ هڪ اوڪار جو، ڌيئت ڪنان لت دور“.
تڏهين ڪالهه ٻڌو پنڊت کان، ”پيٽو ناٽو ڪهڙي مت کان.
ناٽڪ ناٽو ڪافي آهي، نرتڪاريءَ کي ڇڏيو ڏاهي.

لا لڪا نڙا

چو ڻ اساڄو ڪل آ ويدي ، سڏ ٻو ٻالڪ ٻالڪ ويدي
ٻوءِ ٻيدس ٻڌائو ڪولي ، "ڏس ڪالو تون ارت لتولي
ٻالڪ ، جنهن ۾ ٻياني ناهي ، اڙاڪار جو ٻوجڪ آهي
ڏڪ ٻراوءِ جو ناو ونندو ، سڀ ڪي ان جو مٽر چولد
گهر ۾ ان کي جهڪي ڪوليو ، ٻڙ ٻتريءَ ۾ رهڻ اهو ڏ ٻو
چو ا ، نام هي ما ٻا اهڙي ، ڻ ڻ ٻتريءَ جي گهرج ني ڪهڙي؟

چهڙو راس چٽيءَ لي ، ٿيا آلد اٻار -
واڏاٻون جوڏر ورٻاون ، خيرن ٻرٻا خرار .
جنم آيو ويساک ۾ ، ڪتيءَ ۾ چاڪاڻ ،
ٻورٽماسيءَ لي ڪهون ، هي آسو ٿا ٻاڻ؟

چهن مهينن جو هي قيرو ، ڪن جي سمجهه ٻڻايو نهڙو .
حن ٻر وقت جمڻ سان چاٿو ، جن جمندي ني جام سچاٿو .
ان کي ٻيجم امت لي ٻائي ، جنهن لي سج ٻج وري واڏائي .
مست ٿيا سڀ ان مستيءَ ۾ ، اچندا نچندا خوب خوشيءَ ۾ .
چون پيا ، "چڱو رام ٻڌاريو ، درشن ٻاني ، ڏکڙا ٽاريو ."
ٻر مون حهڙا ، مت جا موڙها ، سمجهن ان کي ني ٻيا ڪوڙا .
ڳالهه ٻڌي وشواس نه آڻن ، چشم ڏٺي ٻڻ نا وٺجائن .
چون ڻ "اهڙي ڳالهه ٿهو ندي ، الاڻمان ڪيئن ٻطندي اولدي؟"

"ڪالوءَ حي گهر رام چا ، وندو ٻالڪ روپ؟
هي ڪوڙو آهي ٻرٻو ، جهٽي : جو ڪو ڏوپ .

ٻالڪ جڙڙو ، ٻالڪ آهي ، ان کي رام سڏڻ نه سهاني .
اهڙا ٻالڪ روز جمن ٿا ، من جون راڻديون خوب رمن ٿا .
الڪ هرڪو روپ هريءَ جو ، هن ۾ آهي خاص نه ڪرڪو .
هٽا توهه ٻتن ۾ ڪمٽي ، چا گدڙا لڳي ٻولدا سيٽي .
يالڻ هيءَ ڳالهه وڏالي ، ان ۾ ٻڻ چالاڪي ڪالي .
ي ڪالو سمجهي ٻت ٿو ، روپ هريءَ جو ڏو نه چوري چو؟"

ڪالوھ والڳر ٿي سي چلجي، سمجهي وينا ٻالڪ پلجي.
ٻي وشواسي، هٿ جا ماريا، اُنهن ڇهه مهنا، رهيا ڏاريا.

ڏِن ڀر ليڊن ٻال جو، ظاهر ٿيو ٻـل ٻوڌ.
لڪن کي پنهنجي مٿان، آيو ٻاڻ ڪروڌ.

پنهنجي ٻل محسوس ڪيائون، ماس ڪتيءَ ۾ شرڻ ولائون.
پورڻماسي ڏينهن سهاڳو، رکيائون گر چرڻين لاڳو.
خوب خوشيءَ مان گرجاٽي جون، لوليون ڳايون من ڀائي جون.
سڀ ٻچ نٿين هندوري پائي، ٻالڪ کي پيو لوڪ جهلائي.
هيءَ ٻرتا لت حلندي آئي، شرڌالن جي من کي ڀائي.
عام چڏهن ٻالڪ کي جاڳو، ڏينهن اهو ٿي ٿيو سڀاڳو.
جنهن اڄ ڏياري ڏيهه مڃايو، سمجهي، رام ايوڌيا آيو.
رام ته جنهن راوڻ کي ماريو، پشپڪ دوارا موٽي آيو.

ٻرٻوھ جي ٻرڪاش جو، سوٽي سڌ جي ڏينهن.
جڏهين جن لي ٿو وسي، مهر سندو ڪو مينهن.

ٻال ليلا

هندوري ۾ پيو لڏي، مات ـ ترپتا ـ لعل.
خوب خبرداري ڪري، ٻال رهي خوشحال.

هندوري کي جهولي ڳائي، لولي ڏئي دل وندرائي.
”منهنجو ٻالڪ لنڊڙو آهي، منڙو سنڙو ڪڏڙو آهي.
جاڻ وڏي هي وڏڙو ٿيندو، مات پتا کي آڌر ڏيندو.
وديا جو ٿيندو سڀ ٻالڪ، عمر وڏي ڏيندس شل مالڪ.
مسڪينن جا ڪشٽ ڪٽيندو، سڀني کي سڌ ۾ سڌ ڏيندو.

جالي ڌرمستان جنهن واري، دشمن ملڪ مٿي جا ماري،
ٿيندو هر هڪ دل جو پيارو، ماٺڪ بندس خاص سهارو".
ٻالڪ ننڍڙو اکيون کولي، ماتا جي منهن کي پيو ڳولي،

ماتا کي ڪم جي لڳي، پر ٻالڪ کي راند.
مرڪ سدا ڳلڙا ڪٽي، ماتا ٻنائي ٻاند.

ماتا جنهن ٿي جهالي ٻانهي، ٻالڪ ليٽ ڏنيو مسڪائي.
ماتا جي سيني پر آهري، سڪ جي سرڪي، ٻلتي لڪري.
هندوري مان ڪٽي لال کي، سيني لائي مٿي ٻال کي.
گودي ۾ لي ننڊ ڪرائي، وري هندوري ۾ جنهن پائي.
ٻالڪ مرڪي، دلڙي سرڪي، مکڙو چمندي، ماتا پڙڪي.
"ٻالڪ ڏاڍو اکڙو آهين، ڇو نه سمهڻ سان تو دل لائين؟"

مرجهائل چهرو سي، جي ماتا ڪنهن روز،
ساهه سڪي ان جو وڃي، سمنڊي پرتي سوز:

سوز مڌهان سا سمهي لائي، ٻالڪ کي ٻيئي لوڏائي،
"منهنجا منڙا ڪڏي چاهي؟ ڪنهن جي لولي چاهيا آهي".
ٿل لون هر دم من مسڪائي، گل جان ترڏدين سگند سمائي.
ڪيو يهون نه سدين ڪوئي، منهنجي پڙ ماڻيندين لوئي".
لب کي آلجي هيڙا لائي، لولي ٻيئي، من مسڪائي.
ڪڏهين ڪيس ڪيس ڪري ڪنهن پر، جائي ڪلندو ٻالڪ ڪن پر.
ٻالڪ اهڙو پوريو واڳ رجائي، جڻ نه وو ڪو روڳي آهي.
ٻا پيو رلندو، ٻا ڪپ چپ پر، اڱڻ جان پيو سوچي چت پر.
ڪڏهين اهڙي ڏني ڏيکاري، جڻ نه انس ڏاڍي لاچاري.
ماتا جي دل جي گهبرائي، هڪدم ٽهڪ ڏئي مسڪائي.

هندوري جا ڏيهڙا، گذري ويا سک سان.
وهندو ٻالڪ کي ڏسي، ماتا کي ٿيو مان.

وڌڻ - عمر ٻالڪ جي آئي ، ماءُ مٽيءَ جي وهڪ ڪٽائي .
ٻر ٻالڪ نا ٻڌن چاهي ، هڪڙم وهڪ وجهي ليٽائي .
ڪڏهين ڏسجي ويٺو آهي ، هٿڙا ڌرتيءَ تي ڦيرائي .
ڪڏهين اونڌو ٿي پاسيرو ، ڳولي پيو ڪاغذ جو چيرو .
ڏوران ڏسندي ڪو رانديڪو ، الري ، اڇلي ، ٿئي سالنيڪو .
ماتا جي سو واجهو آڻي ، دور سٽي سو ، موجون ماڻي .
ڪڏهين ليٽي پٺيءَ پاڏو ، ڏاڻي پير سندو پٻ آڏو .
ڪڏهين اونڌو ٿي مڇليءَ جان ، چاهي رانديڪن شيءِ سان .

وڌڻ سکي وينجهر ويو ، چرڻ لڳو چوڌار .
جائي شي آڏو اچي ، دور ڌڪي ڏاتار .

ڄڃڙن سان پيو رڙهيون پائي ، پيٽ ڪنيون ڌرتيءَ سان لائي ،
ننگن کي ٿورو ٻيڻائي ، گوڏا پٽ تي پيو گسڪائي .
ڪڏهين اما ، اما ٻولي ، وڌندو رڙهندو ڏرڙو ڪولي .
ڪڏهين ماءُ پڪاري، "اچ اچ!" سڏ کي سمجهي چوندو، "تون اچ!"
گوديءَ ۾ جي ماءُ اچائي ، ڦٽڪي چوندو ، "ڇڏ پٽ لاهي"
ماتا جي چاليءَ سان لائي ، کلندو خوب مٺا چڪ پائي .
ڪڏهين ٻوڙ ڪري پاسيرو ، گوديءَ ۾ ٿي ٿيندو ڪيرو .
ڪڏهين پڇندو رڙهيون پائي ، ماتا جي من کي هرکائي .

پکڙي کٽ جي پاهن کي ، هليو جڏ هڪوار .
پاڻ ماتا چير ۽ ، ڪنگڻ جلويدار .

چم چير ڪري ٻئي چمڪي ، ماءُ پٽا جو منهن پيو چمڪي .
لڏ لڏو لمندو لال هلي پيو ، ڪڏهن ڪرو ٿي ڪڏهن ڪري پيو .
ڪرندي ڪرندي وري ڪرو ٿي ، وري هليو ٿي ، ڪرو ترو ٿي .
موج مٿيءَ ۾ پيرا ڪٽندي ، ڪجهه منهن ۾ ڪجهه سر تي هٽندي .
جڏهين ماتا چاهه ولوڙي ، پنيان پکڙي لتلو ٻولي .
"متن ، متن ، ماتا تاوان ، متن تاوان ، متن تاوان".

ماتا مکڻ جي پڪڙائي، ڪجهه کائي، ڪجهه مُنهن کي لائي.
ڏاڙهي، مڇون اُنهن ٺاهي، جڻ ڪو ٻڍڙو بابو آهي.

هڪ ڏينهن ماتا کي لڳو، هيءُ نرالو روپ.
سمجهايائين پرماتما، جو هي روپ انوپ.

پر نانڪ هي سانگ رچايو، ماتا جي من کي پرمايو.
سمجهايائين، ”هي مهنجو جايو، ڇو ٿي ڪرين خيال اجايو“
ماس پيا اڄ ٻالڪ جايو، لوڙي سالڪ، لوڪ سڃايو.
تب ان ماتا موهه ڀلايو، پنهنجي نانڪ نيهه وڌايو.
ڏاڍ ڪڏهن جو والو آيو، پر نانڪ کي ڏک نه ستايو.
موج مزي سان ٿي ڪڍندي، سمهندي، ٻار پيو هو کلندي ڪڍندي
ڪڏهين ڏکيو ڏينهن نه ڏٺائين، راڌان پر لت چاهه وڌائين.
نانڪ ٿو وڌي، ماتا پڪڙي، ماتا ٿو وڙي، نانڪ جهڪڙي.

ٿلهي نمي لوڏا ڏئي، ٿو وڌي نانڪ ٻال،
نه ٻه ناراضون لڳر جا، کل - کيڏا خوشحال.
سهڻي نانڪ جي مٺاڻ، گهورو گهورن ٻاڻ.
چاهن راڌ رهون اسين، نانڪ ننڍڙي سار.

پر نانڪ جي راڌ نرالي، مٺي، رشي، سر مورت پياري.
ٽن سان کيڏي ۽ ٻالهالي، پولين لي رومال چڙهائي.
چئن ورهين پر پڙهو دالي، ڏٺائون لکو سنتن کي مالي.
گهر جون چيزون جام لٽائي، ڏڌن کي لپ پرچ ڪرائي.
گهر جا برتن پڻ ها ڏيندا، ڏٻري ڏاري وڃا ڪم ليندا.
هڪ ڏينهن نظر پئي ماتا جي، چال ڏٺائين خود دانا جي.
برتن ڏئي واپس موٽيو، حالي ڏسندي ماتا روڪيو.
”نانڪ منڙا ٻاسڻ ڪٿي؟ ٻاهر ليئي ڪنهن ڪاڏي؟“

پر نانڪ چپ پر رهيو، جڻ نه ليو ڪجهه نانءُ.
پاڇي لڪڻ اولاڙيو، پر ان کي پيا داءُ.

نانڪا ٽڻ

ڪاوڙ ۾ اُت لالو آيو ۽ ”گهر جو ڳهاڻو ڇوڪر جانو.
ڪنهن جو ٻڌپ نه ڪري ته ڪوئي ۽ چوٻو وٽيس ڪري ڪم سوئي.
هيءُ هنيلو کهڙي ٻڻ جو ۽ جاڻي جو نه سنو ڪو ڳڻ ٿو“.
ماتا لالوءَ کي سمجهايو، منڙي ٻوليءَ سان ٻرپايو،
”ڏيرم! ناڪ ننڍڙو آهي ۽ هن کي لوڪ قري ٻرپائي.
جڏهين هي ڪجهه وڏڙو ٿيندو ۽ ڪنهن کي ڪابه نه وستو ڏيندو.
پيو ڪو عيب نه هن ۾ آهي ۽ پاڻ نه ڪجهه به ڪٿي ناڪائي.
ڏک نه سهي، ته ڪنهن ڏوکيءَ جو ۽ لڙڪي روڳ ڏسي روڳيءَ جو.

من جو ڪومل لال هي ۽ ڏيرم ڪر نه خيال
سمجهو ٿي اجرو ڪندو ۽ سارو گهر جو حال.

ڪالو ٻڌ ڪاوڙ ۾ آيو ۽ پاڻيءَ کي ان وٽ ورايو.
”جيڪي گڻ به لوهان ٿي ڳايا ۽ ناڪ ۾ هڪڙو به نه پايان
هن کي پائي عقل نه آهي ۽ پنهنجو گهر ته پاڻ لٽائي.
پيءُ نه ۽ ٻڌائي ٻول نه ڪوئي ۽ داب وجهي ته روئي روئي.
پنڊت هرديال هي آيو ۽ ”پالڪ ۾ نه گڻ جو ڪاٿو.
ٻر مانت موهيءَ ۾ ڦاسي ۽ ڳالهه نه سوچڻ ان جي خاصي
جيڪي چيم ۽ نه ڪوڙو آهي؟ تنهنجو من تي موڙهو آهي.
ڏيرج سان سڀ سک پائيندا ۽ ڌوش ڪندا جي دک پائيندا“.

”هن لوڪن کي وس ڪندو، تنهنجو بالڪ وير
رام، ڪرشن، گوبر چيان، ٿيندو هيءُ سڌير.

ڪالو موٽي گهر ۾ آيو، ماتا تڙپتا کي ورجايو.
”پنڊت پنهنجي ڳالهه ڪري ٿو ۽ منهنجي ڪاني ڪاله سٽي ٿو.
وڏڙو ٿيندو ته سڀو جا چئي ۽ ڪيئن ته ڪنهن کي چيزون آڇي؟
سارو لوڪ ڪري ٿو ليکي ۽ مولڪي ڳالهه لڳي نا هيڪي.
وڏڙن واريون ڳالهيون جاڻي ۽ هاڃي- لاپ نه ڪو به سڃاڻي
شهر سڄو ٿي هن جو شائق ۽ پر مان سمجهان ته نالائق

ٽانڪاٽ

لوڪ لڪر جو ھن کي ڪاري، ھر ڪو جند ٿو ھن لئي واري
گهر جو گهاٽو، ٻر جو راڪو، ھي ڪھڙو ٻت آھي پاٽو؟

ڳاله ٻڌي ماٽا ڇيو، ٽاٽڪ ٻھڪيو نور.
وڏڙو ٿي ديپڪ جيان، اوندھ ڪندو دور.
راس ٻئي ماٽا سمھي، ڏسڻ لڳي ھڪ خواب.
حيرت ۾ ڊپ مان ڏسي، ٻت جو ابئي ٽاب.

ماس ڏٺو، ھڪ لڪس جڙاٽو، اڳيان اينا اڪ آساٽو.
ٽاٽڪ لڪس متان ولو آ، ديون - منن جو ميلو آ.
ھت جوڙي سڀ استت ڪن ٿا، ور ور ڏيئي ٻير چمن ٿا.
ھر ڪو ٽاٽڪ کي سر ٽائي، ٽام سندو ٿو منتر پائي.
ڏوپ و ديپ ٻرن ٿا ڪيئي، ڇور جھالڙن ٿا لس ليھي.
امرس ورڪا جڙ ارساٺي، جيئن ٿو ٽاٽڪ ڪجھ ڳالھائي.
چندن جا ٻيا لڳن ڦھارا، ڪيڙا سڀ جا سڳنڌيءَ وارا.
خوب ڪلي خوشبوءِ ڇوڏاري، ماٽا جي من منجھ ٻھاري.

ٽرپتا ليج ڏسي ڪيو، اوڙي لمڪار.
ٻر جان ٿي اڪيون ڪليون، پاسي ۾ ٿي ٻار.

ڪيڙن ٿي چندن جا چيدا، ماٽا صاف ڏٺا مھڪندا.
حيرالي ۾ ڊپ ۾ ٻرجي، چرڻ لڳي، "منھنجي آ غلطي.
ٽاٽڪ آھي روپ الک جو، ٻر مون سمجھو ٻڙو ٻيھجو.
منھنجي ٻت جو شان وڏو آ، ٻر مان سمجھان ھيءَ جڏو آ.
ڪيڏي آءٌ سياڻي آھيان! ٻر ٻو وڏي گھر ۾ پاٽان.
اس ديوڪيءَ والڪر مون ٻڻ، گوديءَ پاٽو آھي ڪرشن.
اس ڪوشايا کي جيئن جاٽو، رام جڳت کي ٽارڻ آيو.
ٻڻ جڳ جو ميس پيارو، چمڪي ڪو جيئن اڀ ۾ ٽارو.

ماٽا ان وڇار ۾، ٽاٽڪ ڪئي ٻڪار.
"ڏڏ ۾ چالوڙ ڏي اما، ڏاڍي ٻک جي مار!"

نانڪائڻ

ماءُ هئي مائي ، بابا نانڪ جي.
سهڻو ساروئي ، ويو پلجي ، هيءَ هئي
ڏٺائين ڏنڌ ، ڇانور آهي ، نانڪ کائي موجون مائي.
ڏنڌ سان سارو ٻوٽ تڪي سو ، پالڻ ، ڪپڙن سان اڳهي پيو.
ماٺا ٻڌڙڪي سان سيڪاري ؛ ”نانڪ کاءُ ، نه چٽ پاتاري!“
نانڪ ٻٽيو هو ڇڻ ٻالڪ ، پر ٻاهر هو عقل - اڪابر.
پڳتي ۽ ويراڳ کهاڻيون ؛ راند ڪندي ٻولي ٻاراڻيون.
چالڪ ڇڻ چنڊ جا ديوانا ، ٻالڪ ڳائن پريو - گانا.
ماٺهو چرتر جون ڪن هاڪون ، نانڪ لنڊڙو ڪيڏيون ساکون.
هڪ ڏن نانڪ تي ڏنو ، پوتين ۾ پرڪاش.
ڪالوءَ سمجهيو علم جوءِ شوق اٿس اڄ راس.

وديا جي وائي

ڪالوءَ سوچيو هي پڙهي ، پوءِ ڪندو ڪجهه ڪام.
نه نه رهندو رلندو سدا ، گهر جو ليندو دام.
سوچيائين ، ”جي ڪم ڪو هوندس ، دان ڌرم جو خيال نه ٿيندس.
گهر ۾ وينو قيرا پائي ، ڪجهه تو ڏاهي ، ڪجهه تو ناهي.
پنڊت وٽ ڪجهه سڌري ويندو ، پڙهڻ لکڻ سان پختو ٿيندو.
سارو بار مٿانئس رکندس ، دنيا جي ڪا ڪاڻ نه ڪيندس
پنڊت برجناٿ وٽ پڙهندو ، هر ديال وٽ ڪين سڌرندو.
آخر هو نه تيو ٿي پوڙهو ، دل جو پڻ ڪجهه آهي سوڙهو.
نانڪ سمجهي روپ هريءَ جو ، وديا ناهي ڪاڄ گهڙيءَ جو
وڃڻ ڪپي گوپال پنڊت وٽ ، هو پيسا پڻ وٺندو ڪجهه گهٽ
پنج رپيا پيئا ڪٺي ، ساٿ مٺائي ٿال.
نانڪ جي آگر وني ، پهتو وٽ گوپال.
ڏٺي پنڊت کي سا پيئا ، چيئين ، ”خاص ڪجو آسيـ

پنهنجي پار برابر سمجهي، ڏهن ورهين جو ٿيو پنهنجي.
گهر ڏاڍي ڪري ڏڪائي، ڪم جي ڪار ڪري نه ڪائي.
ٻاهر هر ڪو تنهن ساراهي، گهر ۾ جهڙو پٿر آهي".
پيءُ سان نانڪ ڏاڍو نهاري، پيتا ولندي ڪجهه ويچاري.
چوندو وڃي اگر سو ڪيئي، نانڪ هڪدم پڙهڻ ويئي.
پيءُ سان آکيو، نانڪ پيارو، عاقل آهي، ڏاڍو نيارو.
پڙهڻ لکڻ سان سڌري ويندو، جهڙو اچو، ورڻ سو ڏيندو.

پيءُ جي والي ٻڌي، ڪاوڙ وڃي رات.
سمجهايائين، سڪ جي مني، ليمه نه ايندي رات.

ڏيهن اچي لي نانڪ آيو، پنڊت مس ۽ قلم گهرايو.
ڪاغذ آڻي اڳيان ڌريائين، "لک پٽا" "ڪا" کلي چيائين.
نانڪ آکيو" مس ۽ قلم سان، ڪهڙو ڪم ڪاغذ ۽ ٻئي سان.
جيڪر آهي وڃڻ اڳيان، جيڪو لوڙي تو ڪيرو ڪايو.
ساڙ و ڪي سڀ ڪيان اگن ۾، چمڪ لاءِ هر نام لکن ۾.
ڪو اپديش ته آکيو، گهوٽي من جي مس کي چاليو.

منهن سنڌو ڪو ڪاغذ آڻي، ليکڻ ساڌ سنگت جي ڪاٺي.
چت لکاري چرڻ وهاري، صفت اڪو صاحب جي سازي.

ڪوڙا ڪاغذ مس قلم، موٽڪي نا منظور،
آڻي سچ جا ساز ڪي، سيکاريوم حضور!
اهڙا اکر لکو انهن، علم سچايو آهه،
سڪ تان پريو سون پڻ، آوا گمن نه پاءِ.

پورب جنم سنڌا پچ جاڳن، گيان گنگا ۾ ٽٻيون لاڳن.
ڪان سک ساز تين تا سولا، نت جيون جا رستا اولا.
هي جيون هڪ مرليءَ وانگر، ڦوڪ ڀنا سو ڀي جس ناگر.
اهڙا جڳ ۾ اچن وڃن ٿا، جيڪي ڪوڙا ڪاج ڪرن ٿا.
پنڊت کي حيرانيءَ ورتو، سوچيائين ڪيئن هلندو چرخو؟
بالڪ ڏاڍو گياني آهي، منهنجي هن سان جاءِ نه آهي.
تڏهن چيائين، "بالڪ پڙهين، هيءَ پٽي پڙهه، جڳ ۾ جهڙي.
ڪ، ک، گ، گهه، چو تون چت سان، تڏهن سکيائون سٺندين ڌت سان،

نانڪ پنڊت کان پڇيو، ڏس اکرن جو ارٿ،
بات بتائن جا اهي، چؤ تون کولي ڪرت.
پنڊت ٿيو حيران ويو، "اکرن جي چار بات،
تون ٿي کولي چؤ ڪٿي، منهنجي جا اوقات؟

تڏهين نانڪ اکر اکر جو، راز ٻڌايو کولي هر جو.
سمجهڻ وارو سمجهي ڪوئي، سڀ جي چت نه سمائي سوئي.
'ڪڪو' ڪارن وارن ڪائين، ڪان ڪان، ڪان ڪان، ڪائين ڪائين.
'ککو' کولي من کيڏاري، خاص کٽي کر لن رکه ٽاري.
'گگو' گگن منڊل ۾ گولو، غم جو گول ڪري ڇڏ پولو.
'گهگهو' گهر ۾ گهرجي گهارڻ، گهر ۾ گهات اندر ۾ چارڻ.
'ڱڱو' سگهه رک هڪ صاحب سان، مڱڻ، ڏيڻ جو رستو ان سان.
'ڇڇو' چت کي چال چلائي، چانئڻ جو چرخو پڇ چائي.

'ڇڇو' ڇهون ڇهڻ مان ڪر، ڇلن ورن جا ڇوهه فنا ڪر.
'ججو' جا لب جي ۾ جرهي، جو ڏون جان جسو جڏ ڳوهي.
'جهجهو' جهڙ جهڙ جهوري جهولو، جهرڪ جيان رک راڳ نه رولو.
'ججو' جج - مج مج پروڙهي، اڄ مر، جج ڪر، ماڻهو مڙئي.
'ٽڪان' ٽڪ نه ٽڪر هل ٽوڙي، ٽڪ جان ٿو، ٽڪاٽڪ جوڙي.
'تتو' ليڪ رکي لنري ۾ کي، لاهه لکر من، پنج اکري ۾ کي.
'ڊڊو' ڊيل جيان لت ڊوڙي، مور مني سان جوڙج جوڙي.
'ڍڍو' ڍيڍون جان ڍ ۾ هولدي، نار چڱالي ڪر من سولجهي.
'ٺٺو' وڻ جان ڇانا ڏٺي، ٺٺر هٽي جو، ڏي ڦل ليهي.
'لتو' لاس، اڪڙ، لڪ، اوري، لوس- طمع جا پاءِ تنبوري.
'ٿتو' ٿانءُ ٿپا لپ ٿاهي. سهڻو ڊيل نه ڦيرو ڪالي.
'ددو' دود دکائج ناهي، پاهر ٻاڦ نه اکرڻ پالي.
'ڏڏو' ڏان ڏان ڪرلڪڙ جان، ڏرڏن سان ٻس ڏٻان چڪر جان
'ٺو' لام- لٺ لبج اوري، لام- لهار، بهار حضوري.
'ٻو' ٻر ٻرپوءِ جي پاسي، ٻرم بتا ٻن - ٻن ۾ پاسي.
'ڦڦو' ڦير نه ڦڙ ڦڙ ڦورو، ڦيهه ڦخر - اگهان جو ڦوڙو.
'ٻو' پاهه بدن ۾ ٻاري، بلبل کي چڱ ٻيج وهاري.
'ٻو' پوت پيا لڪ پو جو، ٻو پو ليڪ ڪال جي لو جو.
'ممو' ممس وڃائي من مان، من ڪر موم ملائي ون سان.
'ييو' يار نه ڪکهجو مرو، يڪتاري جان سوز اڪيلو.
'ررو' رس رسم جي رولي، رام، رحيم رتي رنگ گهولي.
'ليو' لام لائي لهرون، لس ۽ ليٽ، للو جون لهرون.
'ووو' واس وصل جو وڙي، وات وات وڻ وليون ٿوڙي.
'ششو' شام صبح شل شل رهه، شارع- عام شمع سان ٿي گهه.
'سسو' سرب ڪلا جو سوامي، سر سان رک، رهه راهه مدامي.
'هھو' هاءِ هاءِ هيءَ چاهي، هل هر حال، برهان جي راهي.
'آئو' اوم، الله اهو ٿي، اندر ٻاهر سوئي سوئي.

پنڊت جي، پولو چڙي، پايو ٻريو گيان،
نانڪ انڌو، نا ٿو ڏسي، چاهي ڏينس نشان".
پنڊت من حيران ٿي، سوچيو هي نا ٻار.
ڪلجڳ ۾ قائم ٿيو، ٻرپوه جو اوتار.
ڊپ ۾ هو هٿ جوڙي بيٺو، "ڪيئن ڪلياڻ منک جو ٿيندو.
ديا ڪري هي ناٿ ٻڌايو، سدانند جي وات ٻتايو.
نانڪ ٻوليو، "واهگروءَ جي، ڪرپا آهي جنهن لي ٿيندي،
ان جو جهٽ ڪلياڻ ٿئي ٿو، يم جي دوتن کان نه ٻچي ٿو.
گرمک ٿي، ايمان لياڳي، سرت ٻڌي داتا جي ڏاڳي.
لنو لنو ۾ جو لهر لڳائي، جنم - مرڻ کان مڪتي پائي.
پنڊت پيرن لي ڪري، ٻوليو، "ٿيو ديال!"
هڪ ٿي رحم - نهار سان، ٿي ويو نام نهال.
نانڪ موٽي گهر ۾ آيو، ماتا پڇيو من جو رايو.
"جلدي ڇو موٽي من آئين؟ ڪيئن علم سان چو نه لڳائين؟
پڙهندين جيڪي، ڪم سوا ايندءِ، گيان ٻنان ڪو ساٿ نه ڏيندءِ..
ٽول ٽطي وچ راڄ دلارا! خوب پڙهي ڪج ڪارج سارا."
نانڪ ڪوئي ٻول نه ٻولي، هٿ سان وينو ڌرتي ڦولي،
آب اکين مان آهي جاري، ڄڻ نه هئس ڪنهن چاٻڙ ماري.
ماتا چيس، "وڃي رم رانديون، ٻريو چاٽي تنهنجون ٻاليون.
وات پتا سب لوان پڇندو، منهنجي اڳيان نا هين ڪچندو."
وات سمي ڪالو پڇيو، "چا چا سکئين ميت!"
نانڪ ٻوليو، "گيان جي، گروءَ ڏنم هڪ گيت!"
ڪالو ارٿ نه سمجهيو ڪوئي، وات رهيو سوچيندو سوئي،
اسر اٿي پنڊت وٽ آيو، "نانڪ جو، ڪم ڪار ٻڌايو."
پنڊت صاف جواب سڻايو، "نانڪ کي ڇوه پٽ نه اڃايو.
هو خود ڄاڻي - ڄاڻڻ هارو، سڄ ڄاڻ انجو ليج ليارو.

اڄ ڪي ڪير سگهي ٿو ٻاڌي؟ جنهن ڪي چاهي تنهن ڪي چاڙهي.
هن کي هڪ ضرور پڙهڻ جو، چاهه نه ڪو ڏلوان پڙهڻ جو.
ڪالو موٽي گهر ۾ آيو، سوچڻ وينو، جڳ جو راڄو.
"ڪهڙو ليار و چرڪر آهي! ٻاهر ٻولي، گهر نه ٻڌائي.

هڪ ڀيري پلٽڻ لڳو، نانڪ پوٿيون ٻاهه.
"ڪهڙي تو پوٿي پڙهڻ؟" پڇيو پيءُ ۽ ماءِ.

"سچ سلوڪي گيتا آهي." نانڪ صاف سلوڪ سڻائي.
کولي ٿي جو ارٿ ٻڌائي، "ٻرهم سٽ اونڪار سڏائي."
ماتا پڇيو، "سنگت ڪهڙي، ٻڌڻ ڪٿا آئي هت اهڙي؟"
"اکيون ٻوري ڏسندر ماتا! رنگ وڃيا ڪهڙا نرڏاتا!"
ماءُ پتا جان اکيون ٻوٽيون، ڏٺيون ٿي جڳ سرڳي جوتيون.
اندر ٻاهڻ اليءَ هو حاضر، جنهن ڏيکاريون سرڳ سندا در.
ٻارهن سال ڏٺا ٿون سک جا، ڪارج ڪين ڏٺا ٿون دک جا.
ٻر اکيون جان ٿي کوليا ٿون، نانڪ ساڳيءَ جاءِ ڏٺا ٿون.

ماءُ پتا هي سوچيو، "اڄ ٻه ٿا هي سار.
ٻارهن سال لنگهي ويو، سپني جو سنسار."

"سچ پچ سپنو هي جڳ آهي، ماتا جڳ ۾ ڪجهه سٽ ناهي.
هڪڙو نام سچو ڪلجڳ ۾، اڄ جو درس ملي سنتن ۾.
واهگورو سان چت کي لايو، ساڌ سنگت سان من ٻرچايو."
ماتا جي من ليءَ ٻر چاٻو، ڪالو پڻ حيرت ۾ آيو.
ٻر ٻالڪ جڏهن ڪيڏڻ آيا، نانڪ ان سان ورڪ وڌايا.
ماءُ پتا سوچيندا رهيا، گيان ڪٿا لوچيندا رهيا.
ٻر نانڪ کي ٿيڙو ٻاتين، سمجهي ربنا ڦرڪو آهي.
من جي سڌي آهه مٽيا ٿو، نانڪ لال اسان جو جايو.

وڌڻ لاري لعل لال کي، صبح سويري ماءُ.
ٻالڪ نول. رني وڃي، ٻاني مٽون واسيلي

ڪالوءَ سمجھيو پڙھڻ لکڻ ۾، گھر سان ڪين لڳائيندو من.
پنڊت سگھندو ڪيس نہ پاڙھي، من آخوند ڇڏيس سڏاري
ڪٽي مٿا ٿي، ربيا پيٽا، چيئين نانڪ کي، ”ھل ٻيٽا!
پڙھڻ ٻنا کي ورڻو ناھي، ڪاڄ ٻنا کي سرڻو ناھي.“
ڪالوءَ سان گڏ نانڪ آيو، ملان کي ھو الف اڙايو.
ھن نادان اڳي ٿي نانڪ بولي، بي، پي، لي، سي کولي ڪولي.
ملان جو نہ ڪتاب پڙھائي، نانڪ کي نہ صاف سنائي.
حيرت ۾ آخوند ٻيو سو، ”چا پاڙھيان ھي مرشد منھنجو!
ڇيڪي ڏھ ڏھ سال ھا، سکيا وٽ آخوند.
ڪن جا پڻ پوٿا پڙھي، نانڪ ويو منجھہ ڇود.
حيرت ۾ حيران ملو ھو، ڏکي فارسي ڪيئن پڙھي تو!
جھڙو ٿھڙو ڇوڪر ناھي، پير، نبي يا اوليا آھي.
نانڪ جو ھو نام نگر ۾، عالم فاضل اچن فخر ۾.
نانڪ آڏو جاءِ نہ ڪنھنجي، نيڪي ڪن سڀ عالم تنھنجي.
اھڙا سندر شعر ٻڌائي، ھر ڪو تن تي عبرت کائي.
ھندو ـ مومن اچن ڏھاڙي، ھٿ جوڙي ڪن پيا ٻيزاري.
ادب منجھان ڪن سي ارداسون، ”پو، پون ڪريو منجون آسون“
نانڪ اھڙو سانگ ٻڌايو، جڻ اٽھاڻ، ملڪ جو ڇايو.

ڇاڻ وڃائي من سنڌي، ڏاري ويٺو مون.
وڻ ھيٺان، ٻاھر نگر، چادر لاھي ڪون؟

ڪوئي ڪو نہ جواب نہ پائي، جڻ ڪو پٿر جو بت آھي.
”سيا ٿيو، گڻ وان سڏائي، وياڪل مست ٻٺيو خود آھي!“
چون پيا ڪي، ”پرين پاڇو؟“ ڪي سمجھن ھو جن جو واسو.
ڪالوءَ ڪيئي اوجھا آندا، ٿوٽا ڦيٽا ٿيا ھيڪاندا.
پر ھڪ پيسو فرق نہ آيو، ڪالوءَ اُت آخوند سڏايو.
”ھيءَ ڪھڙي تو بولي پاڙھي؟ گم ٿي ھوش ـ حوس جي چاڙھي،

چيو ملان، ”تو نام خدا جو، ماس اوهانجي، ڏوهه اسانجو!
ڪجهه ٻوليءَ، هي ڏوهه هتائون، اڄني آهه اوهانجو راڙو“

گروهه چيو، ”دنيا منجهه ان سان لاڳو ناهه.
وڻ جي ٻاڇي جان تري، بادل-ڇانيا آهه.“

عمر ننڍي آ تنهنجي سائين! جو تو جڳ سان لاڳو لاتين؟
موج مزي سان وقت گذاري، ڪرم ڪيو جو جڳ کي ٺاري.
هيءَ اداسي ڪهڙي ڪم جي، جنهن ۾ ناهه ڀلي آدم جي؟“
گروهه چيو، ”ٻڌ ٻالاپڻ ۾، عمر وڃي ٿي روڙ، سمهڻ ۾.
جواني ٻيڊ رهن سال رهي ٿي، حرص هوس جي لار رهي ٿي.
پيريءَ ۾ سستي سنڌ ساڙي، نام خدا جو ڪير نهاري.
باقي عمر ڪتان ڪا ايندي، جنهن ۾ پريو پڳني ٿيندي؟
مطلب جي هيءَ دنيا ساري، غفلت شطرنج جي هڪ ساري.

”مت نه اوهانجي ڪو پيو، سهڻي صورت پاڪ.
مان موڙهل مت ٿورڙي، سمجهو پيرن خاڪ.

محبت جو ڪر ملان ٻاني، اوڪ ڏنڌي ڪان ٻاڻ جڏاني.
مسمت خدا جي ناني ۾ ٿي، ڪهڙيءَ والگر ڪري بندگي.
من جي راهه سواري ناٽڪ، ڪڏهن گولگو، ڪڏهين سالڪ.
ڪير سگهي ان کي سمجهائي، ڪير ٻئي سان ٻاڻ گسائي؟
ڏڏهين ڪالوهه چيو، ”جٽين سان، شايد سڌري ٻوي پنڌن سان.“
پنڊت هر ديال آءُ آيو، ڪالوهه مترن کي ته گهرايو.
سورج جان چهرو پيو چمڪي، جڻ ڪو انتر-گولو دمڪي.
جوڏاري ماڻهن جو مڙو، وچ ۾ هر ناٽڪ جو ڏارو.

جٽين جو ويلو ليو، ناٽڪ ڪوليو واس.
ڪن ڏيئي هرڪو سٽي، ماڪيءَ جهڙي ٻاس.

جڻيا ۽ ڏنڊو

پنڊت نانڪ کان پڇيو، "جڻيءَ جو ڇا راز؟
ڪهڙي پڌوي پائجي، ڪهڙو سرندو ڪاج؟"

پنڊت ٻوليو، "پاهڻ، کتري، ونش، جڻيو تا پائن اسري.
جڻيو جڻ هڪ جنم لڳون آ، جنهن بن سڦلو ٿئي ڪرم نا."
نانڪ پڇيو، جڻيو پائي، ڪري نڪي ۽ ڪوڙ ڪلائي.
تنهن لئي ڪهڙو نالو رکجي، پاهڻ، ونش و شودر سڌجي؟
مطلب هن جو اوچ ڪرم سان، پا ست جي لنڊ لن پهرڻ سان."
عام چيو هيءَ ريت پراڻي، چڱن ڪمن جي آد نشاني.
وڏن وڏن اوتارن ڌاريو، رشين منين ڪين اتاريو.
اهڙي اوچ ڪرم کي ليا ڳڻ، ڪين لڳي تو سياڻپ جو ڳڻ."

گرو چيو، "هي پنڊتو، منهنجو ناهه ورود.
جيڪو جڻيو مان چوان، سوئي پايو سود.

ڪپهه ڪرم جي، ست سنتوکي، تپسيا جي ڳنڍ، وٽ سچ جو ڪي.
جڻ جو جڻيو، من جو هڻيو، اهڙو پايو جي ڪو ٻڌيو؟"
ريت پراڻي، بن وچاري، ڪنهن کي جياري، ڪنهن کي ماري.
راهه پراڻي ڀڳل ٽٽل کان، بهتر هلجي نئين ٺهيل تان.
ڪلجڳ ۾ ستنام رٽي آ، اتت الک، سا راهه سٺي آ.
سچ جو ڌاڳو تار وٽائي پائي جو، سو ٻوڙ آهي."
مٽن چيو، "هي وچن نه سهڻا، مات پتا جا آهيو ڳهڻا!
خرچ سهور و وٽرت ويندو، هر ڪو آهل ناخوش ٿيندو.
بهتر آهي رسم نه ٽاريو، مات پتا جي من کي ٺاريو.
پانڻ جي دل ايتري ٽاريو، سرن جا ٻڻ ڪارج ڪاريو."

سڀني جي سک کي ڏسي، نانڪ واري هام.
واڌايون چوڌر وريون، سڀني سمجهي مام.

پوءِ ٻه ٻالڪ جو رخ نيا ڳيو، ڪوٺ تي ٻيٺ. سان اوڙو لاڳو.
مسمس رهن ٻنهنجي ني مورڙ، هلن چلن ٻا ڪنهن جي ٻوڙ.
آخر هڪ ڏينهن، ڪالوءَ سوچيو، هن جي لاءِ ٻيو ڪم اوکو.
ڳالهيون منهون جي چاريندو، ٿهر جو لورو ڪم ڪاريندو.
ڳاهي واهي راس ڪيائين، روز وڃڻ لئي زور ٻڌائين.
ٻالي مال ولي وٺ چارڻ، ٻڙ وڻ هيٺان مون ڪذارڻ.
مال چري ٻيو، ٻاڻ وهي ٻيو، سار نه ڪنهن جي خاص لهي ٻيو.
مال ٻيو هڪ ڪيتي کائي، مالڪ ڇڏيون ڳايون واڙي.
ڳالهين ڪيس وڃايو ڏاڍو، مالڪ چاهي ان جو ڪاٻو.
چئين، "ٻڙ لون ساري هاڃي. مال نه ڏيندس، وڃ ٻل ڏالهين."

ڳروءَ چيو، "منهنجا مٺا، ٻولڻ ٻرڪت جام.
ڳالهيون ڏي، هي سوچ لون، ٻوڪ ڦري ني ڪان."

ڪڙمي ٻاڻ ڪروڌ لٻايو، ٻالڪ سان حاڪم وٽ ڏايو.
"ٻنوا ڀي منهون چاري، ڪيتي منهنجي ٻاس ڪرائي."
راهه ٻالر مڪر هڪ ماٺو، جهٽ ٻت آيو ٻاڻي ڪالو.
راهه ٻالر چيو، "مسنا ٻوءِ ڳالهين سان ڪڏ، ڪيءَ روالو.
هاڻي ٻڌ لون هاچو سارو، ٻت منهنجي جو هي ڪم ڪارو."
مڙني سر ٻر ٻالڪ ٻوليو، "ڏلي ٻدا ڪيئن هاچو جو ڪيو؟
هي ٻرباد اجاڙ آهي، ڪيتيءَ جو ٻن ڪاڏو ٻاهي.
لشڙو قدم نه گهر جي چاڻ، حاڪم جو ڪم ٻياءِ ڪماڻ.

ٻن سوچي جيڪو ڪري، ڪوني ٻو آچار.
لنهنجا لرندا ڪين ڪي، ڪڏهين ٻڙا ٻار."

ڪڙميءَ ٻوليو هي مستالو، سمجهي ٻو ٻا ڪريو ڪاٻو،
ڏٺي ڪاڏو هر هڪ ٻارو، مالڪ، ڏسجي ٻن ٻا سارو.
هي مونکي ني ڪرڙو ٻاهي، ڪوه هلي ٻل ڏسي چتاني."
حاڪم جيت دوڙايا ماڻهو، ڪيت ڏليون لئي خوب ٻهارون.

سڀ حيران ته هي ڇا آهي! ڪيئن الله ڪو پير به ناهي!
مونئي ان هي راز ٻڌايو، ڪڙمي ڏاڍو ٿي پڇتايو.
”هي ڪهڙو اسرار الاهي! پاڻ اکين سان ڏسي لڌا هي.
آيس دانهن ڪٽي قدمن ۾، پرهت جان پئي جوکم ۾!“

ڪڙمي پيرن لي ڪري، ڪرڻ لڳو اظهار،
”معاف ڪيو منهنجا ڏڻي، مون نا پالو پار،

ڪالو مونئي گهر ۾ آيو، نانڪ مال وڃي پيو چايو.
ڳايون مينهون ڪاني ڀايون، ساوا ڪيئن چري ٿي آيون.
مکر نه ڪنهن کي ڳڻتي ڪاني، ڇو نه ڏسن سڀ ڪيتي ساني.
هڪ ڏن نانڪ بالم ٻچڙي، وڻ جي هيٺان ليٽيو لڳجي.
پاڇا لڙيا، آس تي ڏاڍي، پگهر ٽمي، هو لب هو راضي.
راءِ ٻلار شڪار ڪري تي، مونيو ان رستي گهوڙي تي.
نانگ اچوني ڦيرا ڏيئي، ڦڻ ڇهي، سر جي اڳ ويهي.
ڪرڻ لڳو نانڪ لي ڇايا، راءِ ٻلار ڏٺي خود مايا.
راءِ ٻلار وڌائي گهوڙو، نانڪ ويجهو پهتو ٿورو.
نانگ نه ڏسندي ٿيو رواڻو، راءِ ٻلار ٿيو حيرانو.

نانڪ پوه سڄاڳ ٿي، ڪيو انهي پرڻام،
من کر ڇرڻن ۾ ڌري، گلي لڳايو رام.

راءِ ٻلار الله ۾ سچ پچ، نانڪ ٻاريو محبت جو مچ.
سوچيائين، ”هي وڏڙو ٿيندو، منهنجا سڀ سنتاپ ڪٽيندو.
خوب ڪندس مان هن جي شيوا، لام جهڙ جا گهرندس ميوا.“
ڪالوءَ کي ٻڌ ان سمجهايو، ”تنهنجو جيون آهه سڄايو.
تنهنجي گهر ۾ اوليا آيو، ان جي ڪڏهين دل نه دکايو.
نانڪ اچو ڪنهن ڪڏهن ڏنو آ؟ تنهنجي پٽ لي چالو ڪندو آ.
ڪالوءَ ٻوليو، ”حاضر سائين! ڪاوڙ مٿس نه ڪندس ڪائي.
منهنجي ڳالهه نه ٻڌندو آهي، مستن جان پيو هلندو آهي.“

جهولو جهڙو ڪيو، ڪنهن هر اولا ر،
راه الله اڪين ڏنو، اهڙو ٿي اسرار.

سدا بدلجي، گرمي آئي، هر ڪنهن جي دل ٿي گهبرائي.
جابجا ڄڻ ڪتا پيا سهڪن، پاڻي ان ڏورا پيا ڍهڪن.
آڙُون بدڪون ڪيهه ٿي پٽون، سهڪن ڏاڍو گاؤن ميهون.
هر هر واس وڃي ٿيو سڪندو، آب پڪهرٽي وڃي اڪرندو.
لڪ ۾ جان جلي ٿي ساري، جڙ نه بدن تي رکي اماڙي.
وڻ پن وسي ٿي واري، جڙ نه ان جي ڪاني ڪاري.
گرمي، سڀ ڌر سر ڦيرايو، واهڙن کي ٿي ڪيرايو.
ڏن وارن ٿي پيتيون اڙون، سڪيون جي پيلڪ سڙڪون.

ٻالڪائڻ

اهڙي وقت ۾ مال قطاري ۽ نانڪ ان ۾ وجهيو چاري.
لڪ ۾ شڪل لٿي جان ڪاري ۽ پر نانڪ نا ڪئي ناڪاري.
چهري لي ڪالکه پسي ۽ ماتا کي ٿيو خيال.
چيٽين ۽ ”نوکر کي چئو ۽ چاري اچي مال.
پيارو نانڪ آهي نازڪ ۽ شال نه ڏک کو ڏيندس مالڪ!“
پر جهولي جي جهڙپ سکائي ۽ ٻارن کي ۾ وجهي ٿي ڏاهي.
نانڪ مال چڏي ٻوءِ چارڻ ۽ رهيو آنند ساڻ گذارڻ.
پر ڪالوءَ کي وٽي نه واڻي ۽ نانڪ کي تنهن بات ٻتائي ۽
”جيون ڪرم ڪرڻ لي آهي ۽ پيچو چڏ ڪجهه پوءِ پائي!
ڪڙمين کان ڪجهه ڪاج ڪرائج ۽ پسن - پکين کان کيت ٻچائج“
نانڪ پوءِ ۾ ٻج پوکيو ۽ کيتن پاڻ چڱو هو موکيو.
ڪالو ڏاڍو خوش هو من ۾ ۽ سوچي ۽ ڪمس اتس هٿن ۾.
پر نانڪ هيءَ سمجهي مايا ۽ ورلي تنهن مالڪ جي چايا.
مال ٻيءَ ۾ موڪ چري پيو ۽ ڪالوءَ ڏسندي ڏيل ڏري پيو.
”اهڙي لکمي پتر کان ۽ نپٽو هئڻ ڀال.
چلندي ئي چيکو ڏيو ۽ گهر جي لاءِ وبال“
چهٽ پٽ ڊوڙي ويو پنڊت وٽ ۽ ”ڪهڙي جنم - پتري آهي ڏس؟
سوچ ڪري ڪم ڪري نه ڪوئي ۽ گهر کي آهه لڳو هٿ ڌوئي.
پنڊت ٻوليو، هو نرموهي ۽ وشنو روپ نه ڪنهن جو ڌوهي.
چاڻ ان کي لون نج ٻالڪ ۽ پاڻ هري ۽ خود چوڪر نانڪ“
ڪالو ٻيوس گهر ۾ آيو ۽ نانڪ ورلو وڻ جو سايو.
هيڪل وڻ جي هينان ويهي ۽ پر جي مستيءَ ۾ ئي پيهي.
اڄ ۽ ٻک ۽ اس جي ڪاڻ نه ڪائي ۽ پر اس ڪڏهن نه سرلي آئي.
راءِ ٻلار ڪيو اتي درشن ۽ موٽيو هٿ جوڙي ٿي پرسن.
ڪالو ڪنهن نج ڪاج سان ۽ مليو راءِ ٻلار ۽
ٻوليو ۽ ”پتر جيان ڏنو پٽ ۽ ڪهڙو ڪر ڪا ناز!“

ڪوڙي ڪن ڪمائي ڪمائي، سمجهي ڪين چڱائي لائي.
موکي، مست نہ ڪر جو آهي، ستيءَ ۾ تو وقت وڃائي.
پنهنجن ساڻ پرائو آهي، ڪنهن سان ڪين ڪلي ڳالهائي.
ماءُ پتا جو سنگ نہ چاهي، اٿو آهي لاهي پاهي.
ڪيس ترپتا تي سمجهائي، "ڪر سو ڪاج پلي جو پائي.
ڪار ڄ ان ڪو ماٺو ڪوڙو؟ جيتري آهي مردو جهوڙو."
راءِ بلار چيس، تري مائي! پٽ مان آس نہ لاهہ اجائي.
انهيءَ جا پاڳ پليرا آهن، خالق خود او گهر ۾ ڪائن.

"پٽ کي منهنجي حرج سان، پاءِ پلي پوشاڪ.
صاحب جڳ جي سان ملي، پائي سو اوطاق."

ڪالوءَ ورلدو واست نہ ڪوليو، نانڪ کي ڪن اکر نہ ٻوليو.
نانڪ هر دم چپ ۾ گهاري، رهيو ورت رکي من ماري.
جان سڪي تي ڪاني وئي، آخر ناست طبيبن پئي.
ان جل جي بڻ جاڻ نہ ڪائي، ماڻهن ۾ تي ڏاڍي واڻي.
هرداس ويج ڪالوءَ آندو، ماءُ پتا جو من هو ماندو.
ويج نبض کي هٿ جان لاتو، باهہ سندو نا هو ڪو ڪاٿو.
نانڪ پڇيو، "روڳ سڃاتو؟ هن اکيءَ جي جاڻ نہ جاتو؟"
ويج چيو، "واتو، پت، ڪف مان، روڳ ٿيو هي پيدا ٿي مان."
"ويج نہ تو هي روڳ سڃاتو، پوءِ دوا جو ڪوڙو ناتو؟
ماڻهو بس ايمان جو روڳي، ڏس گهر منجهہ گهڙي ٿن پوڳي!

صاحب جنهن جي من وسي، تنهن کين نا هہ ضرور.
دارون درد تنهن ڪٽي، آڳيا ڪري حضور!"
ويج ويو حيران ٿي، "اهڙي دوا نہ ڪاب.
وڃن ٻڌڻ جي آس آ، طاقت سهي نہ ڪاب."

"ممتاءِ اهنڪار منش ۾، جنهن دانا ڏاڙهونءَ جي تل ۾.
روح الڳ ڪايا ڪان آهي، انهي جو سڪهہ سو دارون پائي.

ماڻ مٺائي، جيون فاني، جيڪو سمجهي، ويچ گياني.
سنگت سايو، سنتن سيوا، جو به لهي سو، پائي ميوا.
ويچ چيو، "مان اهڙو روڳي، دوا ڏيو ڪا مولڪي جوڳي!"
"ست سنگت ۾ ئي آنند آهي، ڪر جن سيوا، نام ڌيائي."
ويچ وچن پائي ٿيو راهي، سيوا-ٻل تان نپيو ڪاهي.
ڪالو ايني وچن ٻڌا سي، ۽ پر سپنن جا ساز لڏا ٿي.

جلدي سا ورلي چڙهي، پلجي سارو روڳ.
نانڪ لکتو شهر ۾، سيئي ساڻ سنجوڳ.

ماتَ سندي من-مکڙي ڦولي، دان ڌرم جي جهولي جهولي.
نانڪ وچن ولاس ۾ پورو، رام نام ۾ لينهن سمورو.
ڪالو سمجهايو، "پٽ پيارا! ڪيل دنيا جا آهن سارا.
ان پيسي پرساد نه پائي، جو ڪمائي، سوئي کائي.
ڪرم نه جيون-مرلي آهي، ڦوڪ بنا ڪو ڪيئن وڄائي؟
ويهه رپيا وٺ، وکر وهائي، وڻج ڪري اچ جو من ڀائي.
پيسا لاڀ ڏسي ڪٽ پائج، ٻالي ڪي ٻڻ ڪار لڳائج،
پوءِ وڏي ڪجهه موٽي ڏيندس، دل وندرائن، خوش ٿاڻو ٿيندس"

نانڪ وچن ڪري منا، ورتا رپيا ويهه،
ٻالي ساڻ پهتو الپي، جت سنتن جي ڀيهه.

ان ۾ پهتا ڳوٺ لتاڙي، آيا سنتن جي اولاري.
نانڪ سوچيو، سچ جو سودو، لاڀ سندو هي آهي اوجو.
پوج پتا جي آگيا اهڙي، لاڀ سچي جي، ڪار نه ڪهڙي.
ٻالي ٻوليو، "ڀا ڪيو ڪو، داس سندو ٻڻ خيال ڪيو ڪو."
نانڪ ٻوليو، "پوءِ ڇا ٿيندو، بابا جي ڪجهه ڳارهون ڏيندو.
هن کان وڌ ڪو سودو ناهي، جنهن ڪو لاڀ ڏهوڻو پائي."
سنتن کان پڇيا تين، "پيارا! ڇا لئي ڦرو هٺي ٿا ليارا؟
بدن پيرلي، ڪپڙا نه ڪرني، ڇو لاتي تو، لڄ جي لوئي؟"

مهمت چيو، ڪيڏا شيعر جاء آهن منظ اساڻي ڪرجا.
سنگهه - اسن سنتوش مهاني، ٻوڙ مگهڻ ناتا تر آهي.
ٻگتي رس - پرساد ملي لوء انل - اڄل الساھ رهي، تو
سنت - ولن وکيو گر نالو، ٻيس عرانچ، مڪ ڀي نالو.

ويهه ريا نالڪ ڏنا، سنت چيو، "ڪڻ شاهه!
سيڌي ٻن ا، اسين ولون، ماٺا جي نا چاهه.

شهر منجهان شڌ سيڌ و آئي، ڏنتون ساڌن کي آن نائي.
سنتن جا لوء ٻرم گيا لي، نالڪ پاڻ هٿون کُوڏ ٿالي.
لٽرمه گيان سدي لج واٺي، سورج ڪان وَڏ ليچ سچائي.
نالڪ کي لن سنگ نه وهارئو، سمه ڏن هو جن ٻکر ۾ گهاريو.
نالڪ دان ڪري اسه سوچيو، ٻابا چولنو جا مان ٻرکيو!
ملندا کا رين جا ڏس ڪيٽي، نال ڪنديءَ زهوچپ واهي.
ٻالو شهر وڃي، گهر پهتو، ڪالوء کي ليو دل ۾ ڏهڪو.
ليُن، "آهي نالڪ ڪالي؟ ڪالي سودو ٿيا ڏن ڪالي؟"

نانڪائڻ

ٻالي جي ٻولي ٻڌي، ڪالو وڏو انڀاڙ،
ٻوليو ”ٻڌي لڳو مون!“ هڻندي ٿڦڙ ٻه چار.
مات ترپتا ۽ ڪي واسي، پيءُ نانڪي، داس و داسي،
سڀ پنيان ها پڇندا آيا، ڏيهه پتا جا دست رکايا.
ماڻهن ڪالوءَ کي سمجهايو، ماتا جو من پرچي آيو.
نانڪ سان گڏ خوب رنائين، ڪالوءَ جون گاريون ٻه سنائين.
ماڻهن راءِ بلار ٻڌايو، جنهن ڪالوءَ کي جلد سڏايو.
داس وٺي نانڪ کي آيو، راءِ بلار ڳلي سان لايو.
اکين مان پيو نير وهائي، هر هر نانڪ کي گل لائي.
ڪالو پڻ ڏڪندو اُت آيو، راءِ بلار گهڻو سمجهايو.
”تون سڳدل آهين وڏو، فقري کتري ذات.
ڪرم پيو ڪونا ڪرين، نانڪ ذات صفات.
تون لوڻي چاهين لڳو، ڇا پارس ۽ لوهه.
لو جهڙي جي گهر ڪيو، نانڪ جنمي ڏوهه.
هندوءَ جي گهر آهي جانو، جي مومن جو ڪاڄ نه ڪانو.
نانڪ آهي جڳ جو والي، تون چاهين ٿو ڪوڙي مالي.
هنجو خرچ سمورو ڏيندس؛ پير چمي لت ٻرسن ٿيندس.
وٺ هي ويهه رپيا هرجانو، اڳتي تيج نه ڪڏهن اپاٽو!“
”پين جو مونکي رنج ناهي، هن جي حالت منجهايو آهي.“
”ڪالو نا خوش ٿي نه اجايو،“ راءِ بلار-سس ٻه سمجهايو.
راءِ بلار سندي رکه مرضي، ڪڻ پيسا، سڻ منهنجي عرضي.
ڪڏهين نانڪ کي نه ڇنڊ ڪجي، ڪاوڙ ماري کجهه سياڻو ٿي.
ڪاوڙ ڪال سمان هچاري؛ ڪيئيو لنهن، جنهن شانتي ڌاري.“
ڪالوءَ پيسا ورتا، نندا ڪن پيا جيڏا سرتا پيوس.
لوڪ ڳالا جي مار ڪان، موٽي پاس ٻلار.
ٻوليو ”لوڪ سڀئي لڳو، واپس وٺ ڏاتار!“

راءِ ٻلار چيو هي هالي، گهوڙا، ڍڳ، ڪل، سهڻا سالي.
سڀ ڪجهه آهي ان ڪان پالوءِ تو نانڪ کي ڪين سڃاتو.
سڀ ڪجهه ورتو الم اڌارو، واپس ڪرڻ هنا نا چارو.
تنهنجي ليکي هن نه ڪمايو، پر تو آهه ڄڪيت جو سايو.
هن وٽ آهي اکٽ خزانو، تنهنجو منجهل نالو پالو.
بابا ذوليءَ جي هٿ ٿاسي، تو هن جي ڪٿ ڪين سڃالي.

ڪالوءَ جو ڪنڌ پوءِ پر، سٽندي هي واڇار.
نانڪ ڪجهه ڏيندو ڪتي، سمجهيا تين ايڪار.

ڪالو پوءِ لي چپ رهيو، ڏيءَ نانڪيءَ جو مڱڻو ٿيو.
دولت خان سندو پٽواري، سلطانپور ۾ جنهن جي ساري.
پالي جيرام هٿو نالو، ماءِ پتا جو هٿو اجالو.
پر نانڪ پنهنجي ۾ پورو، ڪالو ڪامي وقت سوورو.
شادي سکه آنند سان گذري، هڻ نانڪي سکه سان اسهي.
ان کي آڻڻ جو هو سايو، ڪالوءَ جو من هو گهٻرايو.
ڏيءَ جي گهر نه پتا کي وڃڻو، ڪاج اهو پالڻ کي ڪرڻو.
پر نانڪ نا هامي واري، ڏاران سان ڪنن ڏيءَ کي آڻي.

سوچي، راءِ ٻلار وٽ، ڪالو واو تنهن وار.
ان جو تمر- امر مڃي، نانڪ ليو ليار.

پتا ۽ لنڌا سنگ چالي، پالي سان گڏ سار سڃالي.
وڃو پيڻ وٽ نانڪ ڪاهي، سهرو، گهوٽ بڻي رلهائي.
آيو پيڻ ولي گهر ناهي،
نانڪ لن جي چتا لالي، جن هي اهڙي آس نه پالي.
خوشيءَ منجهان پوکي لي مانا، سوچي، ”نانڪ ڪجهه ڏن لاڻا.
پر پٽ هالي سيالو آهي، پيڻ ولي آيو سک پالي.“
راءِ ٻلار گهرائي پڇيو، لهنائيءَ سان نانڪ ڏسيو.
”هي پرتاپ اوهانجو آهي، نانڪ جو من وس ۾ ناهي“

نانڪ آنند ۾ رهي، جن ۾ مايا کان دور،
من ۾ ٿي مدهوش ٿي، پائي پاس حضور.

جان جيرام ساهرن آيو، راءِ بلار سڏي سمجهايو.
”ڪالو آهي ڪپ جو گولو، نانڪ ساڻ ڪري تو رولو.
تون نانڪ کي، ساڻ ولي وچ، ڪلڪل جو هي ڪارو ٻند پچ.
اسڪاوڙ جو دنت هچارو، ڪنهن ڏس کل کي ڪندو ڏڪارو“
پر جيرام ڏلاسو ڏيئي، وني نانڪي ليو پر ڏهي،
نانڪ ات ٿر ليپ گذاري، ٽوڪين والکر من کي ماري.
هڪ ڏن هڪ قصبي جو ساڌو، آيو نانڪ وٽ آراڌو.
پوليو، ”سنت دکي هڪ آيو، وينو آهي ڌوڻ دکايو.
تنهنجو درس ڪرڻ تو چاهي، درسن بنا هو نان نه کائي.
ڪرپا لوءِ هيءَ آئڻ ٿاريو هجا، منهنجا ڪارج ڪاريو.“

نانڪ مليو ساڌ سان، پاهر پنهنجي ڪوٽ،
ڪيس مٿڀي، لوٺو ڏني، ڪين ولائين موٽ.

ساڌ چيو، ”مان ٿر- اولڪاري، نام رٽڻ ۾ عمر گذاري.
تون جو ڏاڍ تو، مون جڻ ورلو، مايا جو ناهيان مان سرلو.“
پر نانڪ نا ڀيٽ ورائي، چيئين، ”تيندو نام سهائي!“
ڀيٽ ڏلي جڏهن هو گهر آيو، ڪالو جي اک کي نا پايو.
آگر ۾ مٿڀي نه ڏنا ئمن، ڪاوڙ مان جهٽ واٽ ڪيائين،
”گهر مان اکري وڃ تون هاڻي، مال لٽائين، سينو تاڻي!“
راءِ بلار سڏي سمجهايو، سلطانپور نانڪ سهرايو.
خط جيرام اُلي نه ڏنائين، پائي پالو ساڻ مڪائين.

واهڙ جان پاڻي وهي، مانا جي من تار،
”نانڪ منهنجا لاڏلا، لهج مدا جي سار!“

تلونڊي ۾ مان ٿي جهٽ راهي، سلطانپور جي واٽ بدوازي،
رستي ۾ هو سوچ اهوئي، ”پابان چا ويراڳي لوئي!“

خان جيرام سنڌي گهر ڀيٽا، دور نانڪيءَ جا ڦيا ڌڪا.
ٻڍو روپ پسي نانڪ کي، ٻيٺي ٻڌ ڪري پيرن تي.
نانڪ روڪي پيرا چميا، جيرام اکيان ٻڌ سي لميا.
آدر سان جيرام ٻه مليو، آنند روپ مڃي سو ڏليو.
ڪجهه ڏن آنند سان گذاري، نانڪ لکمو وهڻ ٻه واري.
چئين، "ڏسيو ڪم ليج ڪولي، ليائيءَ جو نانا ناهولي.

ٻڌ نانڪيءَ پڪڙو، واڻي ڪڇهه چپ چاپ،
ناو نام سنڌو ونو، دور ڪري سنتاپ.

جنم ولي جو جڳ ۾ آيو، ان جو جيون آهه اجايو.
جو ا ڪري مڪس سان ناو، سنتن کي جڏهن ڪين سچاو.
اسن سنڌي مڪس جو ڪاڻي، سو جڳ ليج هچارو آهي.
جيرام چيو، "دل سان چاهيو، مودي خانو ٻاڻ هلايو.
دولت خان چيو هي آهي، ٻر ڪنراڙ مٿن جان آهي"
نانڪ ڪم جي حامي واري، چاهي ڪم هو ڏاڍو ڀاري.

مانک همت جي ٻڌي، مشڪل ڪو ڪم ناهه،
ڪرڊوڙي ڏهه مڻ ڪٽي، ڪنهن کي مشڪل ٿاءِ.

عهدو واس هزار جي روڪڙ، دولت خان ڏنا سي ڏوڪڙ.
صبح ڪري سولي ڪم جاري، نانڪ ڏيکاري ڳڻ ڀاري.
پڙ خريدارن جي آئي، اور سڀي ٻڌ سڻائي.
نانڪ اوري، ڀالو آڻي، سنتن جي ٻڌ سار سڃاڻي.
ڪو ٻه وڃي ڪو سوالي خالي، دان ڏيءِ ٻه لڳي مالي.
غريبي ساڙهه جون سرڪيون، دليون مسڪينن جون مرڪيون.

نانڪ جي ڪم کي ڏسي، ڪيو نانڪيءَ خيال.
شاديءَ جا ٻڌن ٻڌي، نانڪ ڪجهي اٿال.

ڳولا ڪرڻ لڳي ساگهر جي، لائق ڪا ڪنيا جو ڪرڙ جي.
چيو، "وڃڻ لوچاهيان، ڪيتي ڀڪري وڃي گهر ناهيان."

نانڪا ئڻ

ناناڪ چيس، ”گذر هت ڪافي، ڪر نا سوچ، ٻڌي لج ساٿي!
ان ۾ راز سمايل آهي، اصل نه ٿيو ڪم ڪرڻو آهي.
ٽوڪي ڌار ڪرڻ نا چاهيان، هن ڪم جو مان شائق ناهيان“
ڌرم ڪرم هو خوب ڌڻاڙي، پر گهڻجي نا ڪوڙي ڪاري.
ساک سخاوت جي چوڌاري، پر هر مُٺي لاپ شماري.
چڙ آڪاش منجهان ڪاورڪا، تي ٻسن جي، هليا چرخا.

جڻن سورج جي ٽاپ سان، گهٽيو ساگر ناهه،
دان ڪرڻ سان ڏن سندو، وهيو واهه اٿاهه.

سڀ واپاري خارون ڪائن، نانڪ لي لت ڪالڪ لائن.
پر جنهن جو مالڪ نت راکو، ڪيئن ٿئي ان جو ڪر پاڪو؟
ٽلولي ۾ مان ساڌو آيا، ذان وٺي سي شڪ سان ڌايا.
راءِ ٻلار پڌي هي اليون، درشن ڪارڻ اکيون پاليون.
ڪالو ۾ سوچيو، ”آهه ڪمائو، پر ميڙي ڪجهه ڪين اڏائو.
آءُ وڃي موڙي هت ڪريان، ڪجهه ڏن آٽي گهر ڌريان“
راءِ ٻلار وري سمجهايو، ”وڃ، پر جهيڙو ڪج نه اجايو.“
مات ترپتا ڏاو ليايو، ”درشن ڪارڻ روح- جيايو.
بن بارش جي سڀ ويڳاڻي، ڪارو ساگر جو سڀ پاڻي.
سورج بن نا ڪهل ڪلي تو، پر پاڻي ۾ بن پاڻ جلمي تو.“

ڪالو ڪجهه لهنا ڪٺي، پيتو ساڻا ليور.
مودي خالي وت لٿي، سالگه ڏ ٺا ٽين لور.

نانڪ لوڙي ڪٺي لستي، ڪالو گهميو، جهٽ اک ٻستي.
پڇياڻن، ”چا وڪرو آهي؟ لاپ گهٽو، موڙي چاهي؟“
نانڪ بوليو، ”جام ڪماني، پر پيسي جي ٻچت نه ڪاني.
ساڌو سنت اچن تا ڪيئي، دان ڌرم جي سوچي ڪيٿي؟“
ڪالو ۾ جون اکيون ٻت ـ ٻاڙهيون، ”چيئين“ ”عمرڪي ۾ هي ڪاريون.
ڪاڻڻ جو ڪر ٽوڪي آهي، پر ميڙڻ سان مطلب ناهي.

ڪئن ليندي هن ٻر ڪا شادي، ٻين جي جئن لولت لالي!
آليندو جي آهن نه ڪالي، سيا ٿولي ڳڏ ڪر ڪا ٻالي!"

انهن ڇڏي جهرام وت، وڃي چيائين، "واهه!
نانڪ کي اوچا ڏسي، ڪارج جي هيءَ راهه!"

ڏيءَ نانڪيءَ هي سمجهايو، "نانڪ خرچي ڪين اجايو.
ٻهنجي ڪتيءَ مٽجهان ٿو ڪاٿي، دان ڌرم ۾ ليکي آهي.
ڏن جي هن کي لالچ ناهي، مڪتيءَ جو ٻڻ سعيو آهي.
والداري جو آ پتواري، ان مان ڳالهه پڪي ٿي ساري.
ان جي ڏيءَ سلڇڻي آهي، چندر- بدن من- موهڻي آهي.
هر موهي آهي واڌارو، نانڪ آهي هٿ هاڪارو"
ٻڌ جهرام چيو، "جي شادي، ٻڌ هلائيندو ليچ ڪاڏي.
بار ٻوڙ سان سڌري ويندو، دان ڌرم ۾ ڏيان نه ڏيندو."

ڪالوءَ ٻالي کي چيو، "لون ڪجهه، ڪر ويچار!"
چيئين، "نانڪ جي اڳيان، مان ٻڌو هڪ ٻار!"

ڪالوءَ نانڪ کي سمجهايو، وهنڊڻ پاڻيءَ رنگ نه آيو
ٻيوس ٿي هو آيو موٽي، نانڪ جي لٽ ساڳي ٻولي.
ساڌو سنت رهيا ڪا ٿيندا، دانا جان صاحب ها ڏيندا.
دان ڪئي ڏن گهٽو ناهي، آپ سمند مان گهٽو ناهي.
ٻر چِلن جي منهن ۾ ڇاٽي، جن حاڪم وٽ آڪ دکائي.
ان جهرام سدا ڪن ٻريا، ڪاج آئي نانڪ جا چريا.
اوکي ٻولدي ٻڙي هاڃي، نانڪ خرچي ڏن من مالي.
ڏکڻ لکيو جئن ڪل ۾ پاڻي، نانڪ جي نه وڌائي جاڻي.

لڌهن نانڪيءَ ٻڌ چيو، جي اوکي ڏپ آهه.
ٻڌ ڪري ڪم هڪ دفعو، هٿ جو ليکو لاهه.

ٿلسان داسيءَ کي ٻڌايائين، نانڪ کي گهر مٽجهه سڏيائين.
ـــا، آئي ٿي ڏٺي پتاشا، نانڪ آيو پڇڻ، "اڇا ڇا؟":

”مان ٻڻ چاهيان لاهڻ ليکو، ليکاري ٻل آڻيو جيڪو.
ليکو صاف ضروري آهي، ڇو ويٺو ڪو ڏٺي ڪاني.
سرڪاري ليکاري آيو، جنهن ليکو هي صاف ڏنائيو.
هڪ سو پينتاليهه وڌا روڪ سادين ٽن مهين ۾ سارو.

جنهن لي رب راضي هجي، شترو جي سنسار.
ڀاري ٻارڻ چوطرف، آنچ نه لڳائي وار.

چئلن جو نه ٿيو منهن ڪارو، نانڪ ڪم ڪان ڪيو ڪنارو.
منٿون ميڙوڻ ۽ نيزاريون، ڪيون جيرام- نانڪيءَ ڏاڍيون.
نانڪ ڪم جي وات نه واري، ڪار ڪيائين ٻڌ هڪ واري.
پاڻي ڀالي عرض ڪيو هي، ”ڪاوڙ لي امت سوڀ اوهان جي.
پيڻ سندو شيپ وچن نه ٽاريو، مودي خانو هاڻ سنڀاريو.
نانڪ ليٽ مڇي نيزاري، مودي خاني ڏي وک لاڙي.

لاڀ سندا پيسا ڀيا، ستره سو ٻڻ روڪ.
دولت خان مٿان ڏنا، ڪاٻه نه وجهندي روڪ.

هندو مسلم سڀ ها راضي، نانڪ جيتي سڀ جي بازي.
ماڻهن سمجهيو ڪيميا ڪاني، نانڪ آهي ڀاڳ ٻڌائي.
ڪي سمجهن ڀيا روپ هريءَ جو، مالڪ آهي رڌيءَ سڌيءَ جو.
اولده ٻر ٻڻ سچ جان ڀهڪي، ڏن جي کوٽ نه ٿيندي هن کي.

شاديءَ جي تياري

سلطانپور ۾ ڀانيڻ آيو، مولي هو موڙو پنوايو.
پيڻ نانڪيءَ گيت ڳنايا، ڏالن سر سان لاڏا ڳايا.
چندن تلڪ ڏني نانڪ کي، مصري وات وجهي مالڪ جي.
خوب لڳن سڀ ٻن سان ماڻون، تلونديءَ ٻڻ ميت ڪاڻون.

ماس لڳتا ڇوح مان، ڏنئي ڏيا پنج.
ڀورايو سهڻو وڳو، قاصد وڌايو ٻنڌ.

مڱڻي ڪاڄ ڪري سڀ تياري، لاڏا ڳائن پيا سڀ ٺر ناري.
ماموُ ڪشنو، نالو رامو، خوب لڳي پيو نالي ڪالو.
پارڻ ماڻهو ڪلندا هليا، راهه ٻهار چٽهه گل ڪليا.
ڪڏجي سڀ سلطانپور آيا، نانيءَ نالي ويا وارايا.
ماڻي ناني گهوراون گهوراون، هليون والداري ڏي جوڙ ادون.
مڱڻي موج مزي سان ڪاني، شاديءَ جي ٿي اسم چلائي.
مولي پارڻ مهدا تاريا، شاديءَ جا شب سڳڻ وچارا.
ڪالوءَ پڻ ڪجهه دان ڪرايو، مولي جنن سلطانپور آيو.

مردالو هٿ لي وڃي، مگڙ لڳو ڪجهه راس،
نانڪ آکيو، "مڪتا، گهر جيڪا ٿي آس!"

"ڏيو ٻدارت عمد وڪولي، جنهن سان پاڪ رهي لڇ-لوٺي"
"ٻن سڪتي لند جون ابوبزون، لوٺي آهن هي ٻخشيشون.
چولون ان ۾ واضي آهن؟ يا دايا جو ڏن تو چاهون؟"
استت ڪرڻ لڳو مردانو، پاڻان پاڻ وڃي ٻڪتارو.
ڪڇيءَ منجهان لڇ جامو لاهي، نانڪ ڏلس ٻري ڏن، ناهي.
"ٻر هئي هند ڪا آس نہ لائيج، سوجي سمجهي ٻار هلائيج!"
ڪالوءَ نانڪ کي سمجهايو، "جاڻ نہ بار مٽي لي آيو.
لون ٻيئو آهين لت لايو، شاديءَ جو ڪيئن ليندو سايو؟"

نانڪ ليمت اها رهي، لور سچي، اڳور لاس،
ماڻهو سڀ حيران ها، راس ڇڏندو جوت ناس.

وڪري هٿ لي وقلدي وئي، دشمن جي دل دڪندي وئي.
ڇلن جي چڻلي ٿي جاري، دولت خان ڪئي دل ڀاري.
ٿن جيرام اڇي سمجهايو، نانڪ ٻجدم ڪوت ڪتايو.
ڏڪ ٿئا ٻرٽا ٻوادا، نانڪ جا ڏن سهڻا ٻولدا.

ناٽڪ پاڻ وٽس گهر آيو.
من ۾ جيرام منو موڇايو، ناٽڪ پاڻ وٽس گهر آيو.
”بهتر آهي ليکو لاهيو، دولت خان، وڃي سمجهايو!“
ناٽڪ گڏ جيرام به آيو، ٻالي کي ٻن الي سڏايو.
دولت پڇيو، ”ڪهڙو نالو؟“ ناٽڪ من جو کوليو تالو.
”ناٽڪ لرڪاري ڪرتايان، صنعت خدا جي ڪار ڪمايان.“
چيو نواب ته، ”پوندءِ ڦاسي، ٽن جي ٻوڪ ڪندين ڪيئن خاصي.
عورت ٽن، من ۾ ٽن تي چاهي، هڪ جي ڪاڻ به ڪيس نه پائي.“

”پريو پريت گهڻي تئي، جي سب واري زال.
جيئن بلب ۾ روشني، پاڻ جلي ڏئي تار.

ٻيڄا مالي مون نه لتائي، ڪوڏي الم نه ڪا به ڪتائي.
ليکي سان سب ظاهر ٿيندو، دان ڏلي ڪوءِ دام نه ويندو.“
جادوراءِ، چغل ليکاري، ڏسڻ لڳو بنديون لنهن واري.
اڙلين ساڻ گهٽائي مالي، چاهي ڏيکارڻ هڙ خالي.
پر پنج ڏينهن لڳائي پورا، ڪري سگهيو نا ڪاڳر ڪوڙا.
ٽي سوءِ ايڪاسي ناٽڪ جاءِ پاڻ ٻيهڪ ۾ رپيا اڪتا.
هن جي من ۾ آڳ لڳي ٿي، ناٽڪ آڏو جان جلي ٿي.
سو شرمائي گهر ڏي هليو، ٻوٽن ڪرمن جنهن کي ڇليو.

ناٽڪ گهر ٻهڙي ڏنا ۽ پار پتا جيرام،
خوش ٿي ويو نواب وت، ڪريو ڳالهه تمام.

دولت ليکاريءَ کي ڪوٺيو، پڇيا ئين، ”تو ڪاڳر اوٺيو؟“
”وديءَ امت لائي آڏايي، ٻر ليکي ۾ وري به باقي.
ٽي سو ايڪاسي ناٽڪ کي، ڏيٺا پولدا نواب جن کي.“
دولت آکيو، ”حاسد سارا، چو ٿا چغليون هڻن هيا را؟
ٻوالي داس ٻڄي ڏي راشي، ٽي هزار، ٽي سو ايڪاسي!“
جيرم چيو، ناٽڪ من ٽن، عادت ناهه ٻري يا اوڳڻ.
ڪنهن جي پائي ڪين چپائي، دان ڏرم ۾ ڪين لڪائي.

پوري ڪٿي ڪري ڪمائي، ڇڱن کي ڏيا پاٺ نه ٻائي.
مٺ مٺ سان جي اولي ناڻو، ڇاهن پڻ سندو ڏيوالو.”
پلندي حاسد مڙهه جان جليا، نانگ کي سڀ پيسا مليا.

ٿي هزار رپيا ورتي، ڏنئين کي ڄورام.
باقي پيسا سان ڪندو، نانگ ساڳو ڪام.

پيا نانگي ٿي خوش ڏاڍي، ڏسندي نانگ جي لعل واڌي.
هٿي جي من ساز سماڻو، سيوا ۾ لن وقت لڳايو.
جنهن جي من ۾ پاپ نه ڪوئي، ساري ان جي سرڀاڙهو ٿي.
دان ڌرم ۾ جوڪو ناهي، جي من اندر ڏوکو ناهي.
هردم چڱو ڪوڙ ڪمائي، مالڪ تنهن جو اڪبر لاهي.
سچ جي راهه ڪڏهن سان جالي، ڪوڙن کي ان لوک ڇڏائي.

---

* شادي *

شاديءَ لي لک نا لنگهن، مسڪينن کي ناهه،
آيو هر آلم هٿي؛ نا ۾ وڃي راهه.

آخر سال ڳيڻ لي آيو، ودھاءِ مهورت جو ڳيو سايو.
سنمي لڪ آڪاز سڏيءَ لي، شاديءَ جي ڪا لکي چٺيءَ لي.
وليڪ ناسد کي دوڙايو، لولڏيءَ ۾ پالٿ آيو.
السو خوب ٿيو ان واري، ڪالوھ سڪ سان ما يا هاري.
ساڌ سگهڙ سان للڏون ولياڻا، مجلس لي؛ ڏڏ ڏا ورتا.
شهر سڀي ۾ لڪي ڏاڍي، برفيءَ جي جن ڪاڏي چاڏي؛

ڪاڪا لي هرڪو هلي؛ ايندو چوٽ ڦوڙ،
ار آنڌ جي مهل ۾، چولڊو مان ڀمار.

راءِ هار وٽ ۾ وڃو ڪالو، ”داس جي شاديءَ آهه ڏيالو!
سنمتي ڪٽ سان گهوڙ سجايو، جنهن جڙهي ڪور لڪ سرائو.

”راءِ بلار چيس، ”مت ستائي! داس سڏين تو جهڙو والي!
گهوڙا، هاٿي، مالي ڪڻ لون، پر مونتي هي دوش نه هڻ لون.
مهنجي پاران جيتي بندگي، معاف ڪري ٿو هيءَ بي ادبي.
جيون منهنجو ان کي ارپڻ، صاف رکي منهنجو من - درپڻ.“

ڪالو ڏنو، گهوڙا وٺي، اسهو جاچين ساڻ.
سلطانپور ۾ پهچندي، اهو مجلس مانداڻ.
چوڏس جو چنڊ آئندو، سورج جڻ ڪا ڀاهه.
پر نانڪ جي ليج سان، روشن هرڪا راهه.

نانڪ جا پيسا ڪالوءَ کي، جڏهن ڏنا جيرام وهاڻءِ ئي.
ڪالوءَ ڏاڍيون گهوڙيون گهوريون، ڏيکن جون پڻ لڳيون چولڪيون.
دولت خان به مدد وڌائي، ڏام ڏوم سان سواري آئي.
گهوڙيءَ تي هسوار گهوٽ هو، هاٿين، گهوڙن ساڻ لوڪ هو.
سرڪس جو هو شان اڏالو، دشمن جي مک لي هو تالو.
دهل دماما ۽ شرنايون، واڄت سان ڪن خوب وڌايون.
سات اچن پيا ساٿي ڪئي، ماڻ، پانڻ جي سڌ ولئي.
پارن پيڙن موج مچائي، سرڪس سڀ جي دل وندرائي.

اڌڙي لهر لڳي وئي، جڻ ساگر ۾ ولهر،
يا سورج جي ليج سان، ڪيڏي پيتي هير.

رستي ۾ هڪ دريا آيو، پيڙين ۾ جنهن رنگ رچايو.
ڪن تي ويٺي رام سيٽا ريو، ڪن تي قابو گهوٽ وهاريو.
ڪي پهنجي ڏن ۾ ديوانا، ڪن تي ڳالو پاڻان پاڻان.
ڪن تي ناچ ڪيو نرتڪي، آخر پهتا پار نه جنهن تي.
مهر پيڙ ڪي خرچي ڏئي، مهر منائي سيني ولئي.
منزل هٽندا، اڳتي وڌندا، ڪنڊور ۾ سي پهتا رڙهندا.

جڏهين ڏڪ جو پار تيو، سرڪي ڪري سلام،
تڏهين سک نورڪا تئي، آشا پڄي امام.

ماڻهن مرد ڪتا گهڻا ڪيئي، سانت هليا ان مان ڪي ليئي.
جوڳين ڏٺون وڃي ڀڳتا سي، ٻنهي ملي ڳڏجڻ آيا ڪي.
ويدڪ واسط وهاڻ رچاڻو، سانت سڀڪو ليا من مڪانو.
ويدن جا منتر کي پڙهيا، عاشق حق تي سوليءَ چڙهيا.
ڪالوءَ دان ڪيو دل کولي، سادو سنت اچن گهر ڪولي.
راڳ رنگ تي رهيا نرالا، ماڻهو ٿين ٻيا متوالا.
زالن موج مزي سان ڳاڻو، گهوٽ وليءَ سان هل پرڻاڻو.
نانڪ جا ڪڪ ڳڏجي ڳاڻو، مال متاڻون خوب لٽاڻو.

آخر والداوي ڇڏي، جاچين ڪاڏي موت.
سلطانپور ۾ نانڪيءَ، ڏٺي سين ڪي ڪوٽ.

سلطانپور ۾ ڳالهي ڳالا، ان راڻين ڪان پوءِ روانا.
ٿي، سڪ سانڍ ولي نانڪ ڪي، ڀيڻا جا جي ٺاوليءَ ۾.
ٻالو ساري موديخانو، نانڪ. ان جو هو ديوانو.
ٻر لاچاري ڪاج ڪرائي، مرڳن ڪي ٻڌ سيالو لاهي.
جنهن جا ڪاج ڪري حرد ڪرنا، نانڪ جنهن جي دک جو هرنا.
ان کي ڪمر سکهي جرماري، جيڪر ڪرم ڪري واپاري.
دهلن شهمانن سان جاچي، ڀيتا شهر نه ٿي حيراني.
پلتيا شهر سڄي جا ماڻهو، خوب لچن پيا پاڻا پاڻو.

چوڏر واڏاڻون ورهاڻون، ماڻا جو من نار،
سالن ڪان پوءِ هو مليو، نانڪ، سانڍ ڪنار.

سانت سڀڪن سڀ ليا رڏيءَ سان، گهورن لوڪ پيا ليڪيءَ تان.
مامت سلچڻي سوپنا - ديوي، لطر لڳيس نه ڪنهن جي ڪهڙي!
ڪالو پڻ پيو تاڻو گهوري، شال سلچڻي سڱ نه ٽوڙي.
نانڪ، راءِ بلار سڏايو، نانڪ ٿي جئن سرڙو تايو.
راءِ بلار آئي ڳل لاتو، الله ان جي جو نا ڪاتو.
هر ديال ٻندت پڻ آيو، نانڪ چيس، "گهورو دل چاهيو!"

”آد گرو ڪا واٽ پڇايو، صاف ٿئي جنهن من جو ڪانو.
مڪتيءَ جو ڪيئن مارگ پايان؟ ڪيئن هريءَ جو نالو ڳايان؟“

نانڪ جيئن لٽرون ڪٽي، ڪيڙس ليهه لهار،
گيان سندي گنگا ڪلي، آتم روپ اپار.

آيو ملان، ويچ نماڻو، ڪيئون راهه خداءِ پڇاڻو.
”جيڪو مايا موهه نه ڦاسي، پريو تنهن جا سڀ دک ناسي.“
اهي ويا، ڪي ماڻهو آيا، ”ڌن نانڪ“ جن چئي گڻ ڳايا.
گهر ۾ ڪن ورڻ گهر جهڙي، ڪا نه شڪايت ڪنهن ڪي ڪهڙي.
سک آنند سان مهنو پورو، گهر ۾ گذريو سات سمورو.
راءِ بلار وڻان ۾ وداعي، ڪرڻ سندي نانڪ ڪئي واني.
راءِ بلار چيو، ”ڏي ڪوئي، گيان سچو جنهن ڪنهجي موهي!“
”جاپ هريءَ جو آهه سهارو، جنهن سان ڏسجي مڪت ڪنارو.
جڏهن به ڪو ٻه سچيءَ دل چاهي، لڏهين جيون-مڪتي پائي.
منهنجي ياد اوهان لکي ايندي، چاهه ملڻ جي پوري ٿيندي.“

ماس پتا کان پڻ اچي، موڪل ورتي شاهه،
پوءِ سلڇڻيءَ سان هليا، سلطانپور جي راهه.

ڪالوءَ ڏنيون نيڪ صلاحون، ”پريو تن جون کولي راهون،
جيڪي جڳ ۾ سوچي سمجهي، ڪن ٿا ڪار سدا ئين پنهنجي.
هاڻي گهر جا گهنگهر پيا ٿي، پيٽ پرک جو جهڙي ماني.
بن پاڻيءَ جي سڪندي ويندي، پاڻي پولدو تازي ٿيندي.“
”نيڪ اوهان جو چوڻ پتا جي! پريو پاڻ ڪندو من راضي.“
نيٺ هلي سلطانپور آيا، ٿيا نانڪيءَ ڪاج سوايا.
پالوءَ جيرام خوشيءَ ۾، نانڪ ساڻ گڏيا مستيءَ ۾،
صبح سنڀاليو مودي خانو، دان ڌرم جو ساڃيو چالو.

گرھستي

ماڻھو سڀ حيران ھا، ھي ڪھڙو اسرار!
پارس يا ڪيميا آھن، يا دانا جو آر؟

ڪجھ ڏن بعد سلڇڻي ڏاوي، موٽي وٽ ڪنڌ ڄاڻيءَ ويئي.
ناٽڪ کي پر ياد نه آئي، قاصد سان حيرام گهرائي.
ڪي ڏن ڪنڌ ھي رھي سلڇڻي، پوءِ ڪياؤن گهر ھڪ رسمي.
ناٽڪ ھٿ لي راٽ گذاري، ڪنڌھن ڪنڌھن اڄھو گهر گهاري.
گهر ۾ نا ڏوڪڙ ڏيکاري، ساڏن سنڌن لي ڏن واري.
پاٽ سلڇڻيءَ کي نا ڀائي، "آيڏو وينو دام لٽائي!"
دالھن ناٽڪيءَ کي نه ڏناڻيون، "نه موھي ٿي چو آلدائين؟"
لٽن نه، ڪيس گھٽو سمجھايو، ناٽڪ جي دل آھي ڪاٺو.
ھو سياٽپ جو سانين آھي، چو موڪلي، جا تني دل چاھي.
پر ماٽا کي چنتا ڏاڍي، سڙي سڪي پاڻي ڄڻ ڪالي.

موٽو آيو، ملڻ لئي، ڏيءَ نه سٽائي پاسه.
"قرلت تو ھٿ لي ڪري، گهر نه رھي ڪا راس."

گهر جي چنتا انس نه ڪائي، گهر نه وڃي تو مالي ڪالي.
موھه نه لاڏ ڪري تو ڪوني." چيو سلڇڻيءَ روئي روني.
موٽي ڏاڍو ٿي پڇتايو، ڪاوڙ ان جو جيءَ جلايو.
چيائين، "تو حيرام اڙايو، تر موھيءَ سان چونڊ ڦاسايو؟
ڪھڙو ويرو ھي موڪلان؟ ڪھڙي ڳالھه، ڪيان مان تو سان."
حيرام چيو، "ڪھڙي ڪوني؟ سڀ ڪجھ آھه، سڪي آ روني.
ڳياني، ڏياني آتو نياٽو، ان جھڙو ڪو ھوندو سياٽو."
ناٽڪ پوليو اکر نه ڪوني، پاڻ چتي ويو موٽو روني.
پوءِ چندو راٽي سس آني. ڏکي سلڇڻيءَ پاس ھتاني.
روني روئي دل پرچاني، روني ناٽڪيءَ جو در لاھي.

نيانڪاڻي

ڇيڇين ۾ "خوب دکي ڪيو، توهان ساڃهيءَ آهه ۾
ڪجهه نه ڇڏيو تا پاڻ کي ۾ دل ۾ آهي باههِ."
ڇيو نانڪيءَ ۾ "چور نه چاڪي ۾ ناهه جوازي ۾ ناهه شرابي.
عادت ڪانه ٻري نا چاٽي، راتو ڏينهن رهي من ماري.
پر اپڪاري ۽ نرموهي ۾ ڪنهن جي پاڻيءَ جو نا ٻوهي.
ڇو ان کي مان چا سمجهايان؟ مان نه ڪمي ڪائي تي پايان"
ڇيو ساڃهيءَ، "سڀ ڪجهه آهي ۾ پر موناسان نه ڪلي ڳالهائي."
نانڪيءَ ڇيس ۾ "نه چندو راٽي! ڏيءَ ساڃهي، اتي اياٽي.
ٻاڻ وهي منهن ۾ گهنڊ پائي ۾ ناڪ ڪيئن ڪلندي ڳالهائي؟"
پر کي پرسن پيار ڪري تو ۾ ور نه ور ڪان ڏار ڏري تو.
گهر ۾ ڪانهه به ڏسندي ڪوئي ۾ آهه ڇڏ ينندو دل [illegible] ڏوئي؟
سڪ جو پاڻ ٻڙهاءِ ڪڪيءَ کي ۾ محبت سان ملي پتيءَ کي.
چندو راٽيءَ هيءَ ڏاٽي ۾ سکيا پنهنجي ڏيءَ ۾
"جهيڙو، واڻ، وروڌ ڇڏ، پرهم پيالو پيءَ.
سياٽي سا جا ور کي پائي ۾ دل جو دک دل ۾ ٿي پائي.
گهيري من کي بادل ڪارا ۾ ليڪ ڪندا سڪه جا وسڪارا.
پتني ور ۾ ٻاڻ ٻسي تي ۾ ڪڏهين ان سان ڪين رسي تي.
هر دم ٻولي مصري گهولي ۾ مولين جي - مک دلي ڪولي.
ور جي آڏو ميري سيري ۾ ا ه وڇج تي ڪيري ويري.
هار سينگار پتيءَ لاءِ آهي ۾ موهج ور کي سانپ سجائي.
ور کي ڏسندي جا پلي ۾ پنهنجا دک تي زال،
پتڙت سان لالو رکي ۾ ماڻي مجب وصال."
چندو راٽيءَ پڻ ٻوڪلا ٻو، نانڪ جڏهين گهر ۾ آيو.
چيو نانڪيءَ عرض اگهايو، گهر جو ٻڻ ڪريو ڪجهه لايو
نانڪ ٻوليو، "جڏهن به چاهين ۾ موکي پنهنجي چرڻين پائين
پر ڏندي ۾ قاپڙل آهيان ۾ فرصت ڪا اهي قيرو پايان

لا نکانڻ

"... ۽ ڏو مندر ناهي."

(۴۶) ... ڪوڙي صورت ڇائي اندر، مورت اُن آهي، اندر سمائي نه ...
... ان ڇاتان لئي من جي مندر، آهي آخر- اول استري.
... سلڇڻي ذي، آهي الوٽا پالڻي.
... خرچ گهراڻي چاهي، عمدا ٻرچ ديو من وٺيو.
... ويچڙو ور ڪي چاهي، لال ڪلاب ڪريو، پالڻ ساهه سڪالي."
... گهر جو ڏرم نه ڪري، ڪڪ ۽ پاڙي چاهي، نه ڏيهن،
... هو نه سلڇڻي وڏ ڪي آشا هي ڪنهن ڏيهن،
"پنهنجي ٿل پورڻ لئي، ليڪ نه وسندو ميدان."

هر دم سوڪ رهي نه ڪا، گهر ۾ ڏيرو.
لالڪ پنهنجو چالو ڦيريو، راس ڪيا نين ساڳو پالو.
مود ٻڌا لو، دان ڏرم جو ڪا ري واري.
ڏينهن ڏن لالڪ هو چوڏاري، پر چقلن وت سدو سب ليندو.
ذن ڏن هڪ راس هي وبندو، دولت خان لي پردو پالو.
چون لاڳي جهت ليکو لالو، چقلن مهون هيرت ڏايي.
پر لالڪ ڇقلن پڻ واڌي، چقلن ڪي هڻي ڪو نه لڪاٽو.
اپنڍ و خرچ ڏان ڏرم جو مود ٻڌا لو، ندڪ ڪن هر هر پيا پيرو.
وري هلي پيو ... ڪکر را ميرو، عادت مري.
لالڪ ڪنهن جي ڪڪر ... جتن وڇون جي عادت مري.
جو نه سواڻ سدن هو وبري، پاڻ مرن لا ٿي ڪي ماري.
من جو ڏلڪ نه سکهن سيالي، سيوا ور جي پاڻ.
ماس سلڇڻي لي ڪٽي، دان ڪري سڪ ساڻ.
جرڻ ڏلي، وجٽو هٽي، دالا جي در دبري لاهي.
برلم سدو ڦل متڙو آهي، آخر لال ڏلي ڏيکاري
پير سلڇڻي جا ليا پاري، مانت مت جون ڪلهون ساهون
شهر سڄي ڏلهون واڏاهون، آسمن سان ڪاج سوارا
ماس پتا پڻ الي پڌاريا، جنهن جي آشا لي هي ساڻ
هوش لي پڻ لالکي پاٽي، عمر پنهن ۾ جو جا ...

سراڃند لال لکايو، ---

نانڪاڻي

سال عمر ٿي جڏهين پوري، نانڪ پار ڏٺي هي اوري.
چيو پيڻ کي، ”مهنجو آهي، وڏو پرلو ڪر وڃي لپائي.
نانڪي لال وٺي ڪري، پالڻ وٽي پاڻ،
ڪرتا جي ڪرپا مڃي، نانڪ جي سڪ ساڻ.
پرسان ڳوٺ ميل شيها جو، آن ۾ هو هڪ ڀڳت اما جو.
پاڳيرت هو نالو جنهنجو، پوڄا گيان مندر هو تنهنجو.
آڌي رات ڏنائين ديوي، بولي ٿي، ”ٿيءُ نانڪ سيوي.
آتم گيان اهوئي ڏيندو، سوئي توسان انگ سنگ ٿيندو.
وءِ چوڙري جيون لياڳي، آيو نانڪ جي هٽ آڳي.
چيو نانڪ چا تو چاهين؟ چرڻ ڪري چيٽين، آي سائين!
پنهنجي سيوا ۾ من لايو، صاف ڪيو من ڪارو ڪاتو.
نانڪ گڏ تنهن کي ۾ رهايو، سچ جي ڪار ڪري من پايو.

هڪ ڏن مرداڻو هلي، آيو نانڪ دوار،
لياڻيءَ جو ڪارج مڃان، ڪيو مدد سرڪار!

پاڻ چيو ٿي، مڱڻ نه اٿي نان، مون نه گهري آڻي ڪنهن کان.
هاڻي ناهي، ڪوڏي ڪاري، آس آس رکي هڪ واري.“
پاڳيرت کي نانڪ بوليو، ”مرداڻي جو چهرو کوليو.
وڃ لاهور شيون وٺ ساريون، رات رهي اٿ ڪج سڀ ڪاريون.
بال هٺي جئن هٿ لي ڪوئي، موٽي پاڻ اچي جهٽ سوئي.
تون پڻ اهڙي ڪار ڪمائج، وٽ ڪجهه وقت الي لالائج!“
پاڳيرت هليو ان ويلي، منسک ساڻ وڃي من ميلي.
چيٽين. ”ڏيم شيون هي ساري، دانا ٽوکي پار اڪاري.“
منسک بوليو، چوڙا نهندا، راليون ۾ نه لوهان هٿ رهندا
باقي سڀ ڪجهه حاضر آهي، وٺو هلي هر وستو ساري.“

”راس رهڻ لئي هڪ ڏني، گروءَ پياري آهه،
ڪئن ۾ ڪري ڪرڪم اهو، وڌ هٿ رهڻو ناهه.“

"عجب اٿم ايڏو وشواسي، ڪلجڳ ۾ ڏسان هڪ واسي.
سندس ڏنا مون جڳ ۾ ڪيئي، اول ڪلا هن اندر ڪيهي؟"
"ڪلجڳ جو اوتار ترالو، ٻاڻ ڪرو جڳ ٻالڪ هارو.
ڪوتا خيال چڙي جي آيا، آتم درشن سڀ پايا.
ٻر جي ڏسڻ ڪلا نه چاهيو، ڪڏهن نه ٻيهجي دل نه لاهيو.
هڪ واري جنهن درشن پاتو، دل جي دوڙ ٻاڻ سڃاتو."
منسک ٻوليو "مالڪ جاڻي، ناٿ مولڪي اڳ نه سڃاڻي.
ٻر جي منهنجو نام پڪاري، ڪڏهن موٽيان ٻاڻ سڌاري.
لڏهين سمجهان ستڪر ٻورا، پهت ڏر پندس اکيان چوڙا.
چوله اٺا گهرجي شي آهي، ڪين وشڪندس ڪنهن اگهه پائي."

سڀ سامان ولي اچي، پهتا هوا ان ٻار،
موديخاني وت جتي، ڳڙن ڪئي ٿي ڪار.

ڏوران ڏسندي چيئون، "ٻاني! اڄ ٻاڳيرٿ ٻاڪاري!
ڪڇڙي دل جي منسڪ کي ٻڌي، ساڻ ولي آئين هت هن کن!
ڏاڍو ٻگهه دٻالو آهين، ڪاني مان تو ماڻڪ ناهين."
واڪ الهي منسڪ کي ٿاريو، ٻرن لي ان سرڙو لاڙيو.
چيئين، "دانا ڪرپا ڪريو، آسا ناس ڪري دک هريو."
ڳڙن جيو، "مان مان دک آٽي، جو جن نام جپي سک ماڻي.
جن مهنجو لت منڙو پاتو، شانت رهي ٿن جو من گهاتو"
منسک جي من شانتي آئي، تورا ڏيهن رهي ٿيو راهي.

مردالي سک ساز سان، ورلي گهر جي واٽ،
شادي ليا ٽي جي ڪري، ڳوڙها لڳو ڪي گهاٽ.

موديخانو هلي سوارو، سڀ کي مال ملي دل چاهيو.
سوداگر سڀ ڪن پيا ساڪون، سچ جي اور، شڌون جپا ڪون.
دان ڌرم ۾ ڪاڻ نه ڪائي، ڳان دٻا جي ٻاسڻ سوائي.
وقت چڪر جان ڪليو رهندو، سرڀند ٿيو ٿي سالن ڪلندو.

ماتا سلکڻي ڀرين پاري، آئي ٻار ٻچي جي واري.
پڻ نانڪي پرسن ڏاڍي، ڏسندي ٻچڪن جي ڳل واڌي.
ٻنهي جو من موهه ۾، صاحب جي من ڀاڻ،
پڄو نرو رس جي اوپ ۾، ڦاسي ڳل ۾ پاڻ.

گهر - ٽباڳه

سک سان ڏک جو آهي ناتو، ڪالهه سان آهي ڳل ڦاٽو.
تي آڪاس منجهان هيءَ واڻي، "دولهه لال ٻڌي تون ساڻي.
نانڪي منجهه سچ کنڊ دواري، هيءَ پيغام سڻي هن واري."
نانڪ، داس وٽي آڻ آيو، لديءَ ڪناري ڏيڻ لڳايو.
جنهن مان هڪڙو وڻ تيو پيدا، سالم آهه نشاني جيڪا.
وهنجڻ لاءِ انديءَ ۾ گهڙيو، پر نٿي ڏينهن نه واپس وريو.

داس گهڻو حيران ٿي، آيو پاس نواب،
نانڪ جو ناهي پتو، ڳولا ڪيو شتاب،

دولت خان چڙهي گهوڙي تي، هڪدم پهتو وڃي نديءَ تي.
خوب ملاحن جار وڇايا، رليدي رليدي حال وڃايا.
پر نا لاش لڌو، نه نشاني، سڀ کي ٿي ڏاڍي حيراني.
ماتا سلکڻيءَ حال وڃايا، "هاءِ ڏاڍا سندا ڏک آيا.
ور ڪان اڳ ٿي آءٌ مران ها! سرهي ٿي جي سنگ تيان ها!"
مگر نانڪيءَ کيس چتايو، "نانڪ جڳ کي تارڻ آيو.
هو هن ريت مرڻ جو ناهي، ايندو جلدي وهس مٿائي.
هار سينگار نه لاهه سياڻي، توکي آهي ٻار اٿاڻي."

چئلن جو وارو وريو، چوڻ لڳا سڀ، "واهه!
ڪوت ڪري ڪن ۾ پئو، نانڪ پهنجي راهه!"

سچ کنڊ پهچي دانا اکيان، پڇيو نانڪ، ”چاچا ڪريان؟
حڪم ونئي لي حاضر آهيان، ملڪن کي ڪيئن راهه ٻڌايان؟
حڪم ٿيو، ”پاڪنڊ کي ٽوڙي، مالڪ جو من هرسان جوڙي.
جڳ ۾ پيدا ڪر ائين شانتي، جنهن لئي لوڪ ٿيءُ ڏاڍي پانتي.“
نانڪ مشڪ ڪئي صاحب جي، اڪت، اچرلي، امر، الک جي.
”سهسين واهه هجن جي ڪنهن کي، سهسين هجن زبانون ان ۾.
لک لک بار مشڪ سا لاهي، ڏرلي، آپ جو ڪاغذ ناهي.
صاحب مشڪ لکي چا ڪرائي، چاهي امر - جنم جي لوئي.
ڪيڏي مشڪ ڪيان سڀ اوري، داسن‌داس، اوهان ٿان گهوري.
حڪم ڪيان سي ڪاريون، هيو ڪچي ڏيندا چاليون.“

”ڪرڻ ڪراوڻ هار هر! نانڪ داسن داس،
پهچايا ڪاج ڪندا پيا، ٿي مهنجي ۾ واس.“

دانا ٻڌهن چيو، ”هي منتر، واهگروءَ جو ڏيئي جنتر.
سڀ جون دليون صاف بڻائي، سون جيان چڏ سڀ چمڪائي.
مون مالڪ هڪ ذات بڻائي، ٻر اکيائين ڪلهه وڏائي.
هڪڙو ڪيو، هڪڙي مائي، آک ڪمن لي ڪالکه لائي.
هندو، مسلم پائي پائي، سمجهي ميل سندي ڪرائي.
دور ڪري مذهب جي ڪٿي، ميت جڳس جي حرجي ڦاٽي!“

نالو وندي نام جو، چڏي اها درگاهه،
ٿي ڏيهن کان پو ليو، ظاهر نانڪ شاهه.

پاڻيءَ ۾ ٻه ڏه جامون آلو، ڏسندي داس ليو متوالو.
جمون نا آس اچڻ جي لائي، لديءَ مٿان لي ڦيري ٽالي.
”نانڪ اوس لڪرندو ناهي، ڪيڏا ڏينهن ڏيندس واهرا!“
چرڻين داس عجب مان آيو، نانڪ چيس، سچا ٻو لايوا!“
هن جا ٻند ڪيامت ڪلي پيا، من جا مترو محبت ملي وڻيا.
نانڪ چيس ته، ”دوڙي پالي! اٻڻ ٽوجي ڏي خبر ستالي.

نانڪاڻي

"جاڳي ونئي وار سڀاڳي."
جيڪا ساري رات اُجاڳي، هرڪ منجهان جڳه آب وهائي.
داس ويو ڇهه ڏرڙون پائي، پيڻ وڃي جڻ گهوري گهوري،
جنتا درشن ڪارڻ ڊوڙي، من ۾ جاڳيو همٿ جو مچ.
ساهه سلڇڻي ۾ ٻه پيو ڪجهه، ڏرڻ رکڻ جي جاءِ،
ميٺ مٺو دريا هه لئي، ماڻت موٽيو آهه.
چڻ سڀ جو ساگر وچان،
ڏايو، هرڪو درشن ڪارڻ آيو.
سيني کي هو اڇرج هلندو پنهنجي هٿ لي آيو.
نانڪ سڀ کي پاڻ پسايو، هلندو آيو ٻن کي ماري.
ميڙ ٻنيان جڳه ڪار ٻڪاري، سانجهه سمي تي گهر ڏي وارون.
چڻ ٿه ڏنار ريون تي چاريون، نانڪ جي جت نظر پئي تي.
واهڙ جان چڻ وانت وهي آئي، ڪن درٻن آئي درسن پائو.
ڪن ڪونن نان پئي واجهايو، شاهه،
ڏنو هي حڪم
مودپڻائي لي اڇي، ڪٽي وڃي لي واهه!"
"جيڪا شئي جنهن کي کپي، نانڪ چپ ۾ ايئي ڪليو.
ماڻهن کي هو وارو مليو، جاچي جڳه داتا جي مرضي.
جيرام آئي دک ۾ پرجي، هڪدم سو گهوڙي تي آيو.
ماٺهوءَ خاص لواپ ٻڌايو، ماڻهن جي ڪجهه پيڙ ٻه ڪم تي.
قرلت ٻند وني ان دم تي، ٻت لي ڪفني صاف سنيري.
نانڪ کي هو ويس فقيري، نانڪ جو سر پيو آ ٻمجي.
"ني ڏن ڪم تي، ڏهين تو هٿ هيڏن لٽا ٿي."
دولت سمجهيو، شايد پاڳل تي پيو آهي،
"ڪير پريندو لٽ جو گهاٽو؟
پر جيرام لکو ٻپهه ڏايو، ماٽ ٽرپتا تيندي ساٿي.
چا سوچيندو ڪالو پاٽي، ؟ پيٽس کي ڪيئن ڪو سڪه ايندو؟"
حال سلڇڻيءَ جو چا تيندو؟
مساڻ،
نانڪ لظرن کاڻ لڪي، ويو وڃي
لوڪ چون کوني ڏسي، ٻٽيو هي نادان.

(٥٢)
ڪي پيا چون دماغ خرابي، ڪي سمجهن ته ڏيو وڃائي.
ڪي اولن ته پرين جي چالا، ڪي سمجهن مالڪ جي مايا.
ڇڻلن ڪن نواب جا اڙيا. "بيڙا جيرام الو اڙيا.
ناڪ ان جو گهر اڙيو آ. ٽڪ هين ٻڌو هاڻ چڙيو آ.
ڪوٺ سڄي جيرام اڙهندو، ٽڪ هين ناڪ گهر ۾ ايندو."
ٽڪ هين ڪمس نواب گهرايو، "ڪر لون ڪوٺ اڙڻ جو سائو."
پر جيرام چيو، "سڌ ناهي، ناڪ جو چا ليکو آهي.
ڪجهه مهلت ڏيو سڀ ڪجهه، جاچي، پيسا ڏينهن ڪاڳر واچي."

ڳوليندي جيرام ويو، ڳرو حن وت مساڻ،
هٿ جوڙي چيئين، "هري، ڏيارا مولڪي ڏاڻ!"

پوءِ دولت وٽ صاحب آيا، ڪاغذ پٽ لن الي گهرايا.
سڀ سوسڪ رپيا ليکي ۾، ناڪ جا لکتا دولت ڏي.
چعل، نواب ٿيا شرمندا، جي ها ڏن - دولت جا ٻندا.
ناڪ بولبو، "لاڀ سوڙو، ناڻ ڏٺيءَ جي ڪريو پورو.
مود ٻٽا او مان ته هلاڻان، نام هريءَ جو ڳالڻ چاهيان."
پوءِ وڃي مساڻ ۾ ويٺو، ولي سماڌي هر سان پيٺو.
باقي مال ڪٽي گهر آٽي، سلڇٽيءَ کي ڏٺي ساري.
جيرام چيو، "جاءِ ته منهنجي، هر جو پيارو ٻڌي ته ڪنهنجي.
شانتيءَ ساڻ ڪري هر سيوا، پاءِ سلڇٽي منڙا ميوا!"
رکندي ان هڪ داس پڇايو، ڇاڪن ڪي سڀ حال ٻڌايو

ماڻهو جام مساڻ ۾، وڃن ورالڻ ڪاڻ،
گرجي ڳالهه ٻڌي ورلو، اچن لتالي ناڻ.

ماڻهو چون ته پاڳل آهي، ڏن دولت جيان ليکو لاهي
ويٺو آهي وڃي مساڻي، مالڪ مٿ ڪي ڪين سڃاڻي
جوري ناڪي، رازالهيءَ ۾، الب ٻڌي، جالون ته ڪٽي
ڪوڙي ٻاجي، ڪوڙو ٻاڻي، ٽڪ هن ته دال وهون ٽا جاڻي

نانڪانڪ

داس ونني گڏ مولو آيو، ڳالهه بڌي تيو ڏايو ساڻو.
خير ڪرڻ لئي پاڻ سڙي ويو، صاحب وٽ مسافر چڙهي ويو.
بڪڻ لڳو جو من ۾ آيس، صاحب اکر به ڪين ورايس.
" نکمو، نالائق لوڻ لکتين، اهڙي حالين ڇو ئي پرڻتين؟"
مولو موٽي، ويو وٽي، بالپڻ کي پڻ ساڻ،
" گيان گفت سان من اهو، لاهي هن جي پاڻ "
بالپڻ بوليو، " ويس فقيري، ڪڇ جو سودو ۽ دلگيري.
رام نه هر هنڌ وياپڪ آهي، نام اگر همت، گهر ۾ چاهي؟"
گرن چيس، "من بالڪ والگر، چنچل آهي، ياهڪ نالگر.
ستيہ سروپ پلائي ويئو، پنهن پوئن ڪيريو هيئو.
سکيا گهر جي نام ملڻ جي، آشا گهر ۾ ناهه مڻ جي.
چاهه ڪتب ۾ هئندي ناهي، ان پرڪاش الڏيرو آهي،
گهر ۾ نام جپڻ آ سولو، پر وشواس رکڻ آ اولو.
جئن بالڪ کو ڳانو ڳائي، اڻ جاڻي ئي عشق ڪمائي.
" ڇو ئو هٽين پهاڙ نسان، سر مٿهنجا ڪرتار!
بي مڇتو هي، اي گرو، چاهي ڪرڻ نه ڪار "
مولي چيو، " اٿو بس سائين! سست نه چاهي ڪرڻ ڪمائي."
گرن چيو، " لب سچ جا ڪالکي، مطلب جي نه بڌن تا راکي.
چنهن کي مايا موهه پلايو، کپ مان کيڏلدو ڳولي ڪاٿو.
جڏهين ڪوئي بندن ڪاٽي، پاته سڄي جا ڪاٻر واچي،
تڏهين بي سڌ ۾ اکيالي، ساگر من ۾ اچي، روالي."
بالپڻ چرلن ۾ سر نايو، گرن دپا جو تير لڳايو.
چکر جا بندن ۽ سپ مايا، گيان اگن ۾ ليس سواها.
بالپڻ جو هي حال بچاٽي، مولو پکو آتي من ماري.
ٿي مهنا لکيا گرن، مسڻ مقام تمام،
درشن ڪارڻ دل اچن، ماٿهو صبح و شام.

سانجهيءَ کي پهتو ڄاڻو، لکميچند هو انهيءَ سڃاڻو.
پر نانڪ کي هرڪ نه ڪوئي، صاحب ساري پوئي روئي.
پر نانڪ نا گهر ۾ آيو، سڀني کي هن صاف سڻايو
”هندو مسلم ناهي ڪوئي، هڪڙي ماٽي، مالڪ سوئي،
هي سڀ آهن ڪوڙا نالا، مٿيا الڪا، مگر هڪ مالا.“
ڳالهه هلي، قاضيءَ وٽ پهتي، ماڻهن منڊ وني اَس پوڇي.
چيئون، ”نانڪ ڇا ٿو ٻولين؟ هندو-مومن ڇو اوڙولين؟
صاف ڏسين ٿو ظاهر پٽي، تنهنجي نظر ڪٿي آ پيئي؟“

”مومن تنهن ڏکيو وڏو، ڪرنا ٽڙ نه هتاءِ،
جي نا، دين منو ڪري، حق حلال ڪماءِ.
راضي پنهنجي حال ۾، سڀ ۾ خالق پاءِ.
مهر مسيت اندر پڙهي، اياز اماز سداءِ.
صدق کي مصلو ڪري، شرم-سنت ۾ ٿاهه،
سيل سندا روزا رکي، ڪعبو، ليکي راهه،
اهڙي رهت رکي هلي، مومن سوئي آهه،
جنهن جي جڳ سان دوستي، پر ڪر-لاڳو ٻاهه.

هندو ٻڌ ٻرپور نه سڄاڻي، پڙ پوجن جاٽي واٽي،
دل جي اندر درس نه پائن، ليرمڪ پتڪي ڏرم ڪمائن.
سچ جي راهه نه ڪنهن کي پائي، ليڄ ڪمن ڏي من للچائي.
ڇو، اهڙو ڪيئن هندو آهي؟ يا مومن ڪو ڪيئن چوائي؟“
قاضي ڏاڍو لڄ جو ماريو، هڪدم گهر ڏي ويو وڃارو،
صاحب پاڪيزہ ميان ڳڏجي، رهندا هئا گرو-سکه ٻئجي
هڪ ٽن ممڪ الي پڌارو، چيئون، ”رخصت ساڻ نوازو
سگل ڏيهه سڄي وهندس، صبر ڀا آهي جگ هين اهڏس
پند پري ۾ منزل اوکي، سڪ سرڪيءَ ڄاڻ ڪرو سوکي
سار سدا چرڻن جي لائي، ڪا نه لکي ڪا دوري آهي.

پڳتي ۽ هر نام جي، باٻي صاحب ڳالهه،
منسک پيو لکندو وڃي، من ني من مسڪاءِ.

صاحب چيو، "سوير صبح جو، وهنجي سهڻي پاڻ پڙهه پيو.
پوءِ ڪتاب ڪري چت لائي، هر دم ڪانڍ واپدي وراءِ.
سالڪ وڃيءَ وبلي پڙهان ان ڏينگ سان، ياد ڪجان نمه پريو من سان.
منسک وڃڻ وٽي تيو راهي، پاڳيرت جي واري آئي.
گرن چيس، "وڃ گهر تون سياڻا! پر پوءِ سان رکج لنو پاڻان"
پاڳيرت پڻ تيو روانو، مڃي گرو-پريوءَ جو پاڻو.

مولو ويو نواب وٽ، "داتا عرض اگهاءِ.
نانڪ جا رهيا ڪچن، زال سندو حق آهه."

دولت خان چيو، هي رهيا، نانڪ خير ڪرڻ لئي چڙيا.
ڪيئن سارقم ڏنيان مان توکي، نانڪ جيسين چڙي نه مونکي؟"
مولي آکيو، "پاڳل آهي، ان کي گهر جي ڪا ڪل ناهي.
اوهين مالڪ، سيڪي ڄاڻو، ٻي واهيءَ جو ٻرڌ سياڻو!"
امير يار چيو، "ڪجهه جاچي، نانڪ جي ڏسجي ڪل ماپي.
پوءِ ڏجن سڀ پيسا هن کي، چور ته چڙيو نانڪ نهج زن کي.
هڪ ملان کي پوءِ ڪوٺائي، چيو نواب، "وڃي ڏس ڄاهي؟
هن لي جن جي ڄايا آهي، يا نانڪ پڪ پاڳل آهي."

پوپو پوت ڪٽڻ هليو، ڏوپ پليتن ساڻ؛
ماٺو مڙيا ڪيترا، گرن چاڙهيا پراڻ.

پوپي ڏوپ دکايا ڪيڏا، پڙهي لطيفا ساگر جيڏا.
پر ڪو اثر نه تن جو پائي، چيئين، "پوت نه پيرو آهي."
خوب دکائي ڪوڙو دولهون، سڪر لڪ ڏي ڪيئين سولهون،
ليٺ گرن جي ڪلي سما ڏي، چيئون، "غم چوي اپراڌي،
ڪو تو مونکي پاڳل ڪوٺي، ڪوٺي ڄايا جن جي سوچي.
پر نانڪ بس مست خدا کي، راضي ان جي آهر رضا کي."

جڳ ۾ چار مثل اي ملان! جنهن ۾ ڦاسي مرڪو مڻان.
مڇليءَ وانگر ڦٿڪي ڪيڏو، جڻ جڻ ڦٿڪي ڦاسي اڙدو.
امرت رس جي آس رکي حو، موهه چڙدي، سنسار چڙدي ٿو.
ٻچڙو ڪاني ان کي روڪي، چاهي جڳت سچو ئي ٽوڪي.

جيڪو ڏن جي دوستي، چاهي ٿو هر وار،
تنهن لي جم جا موچڙا، ٻولدا پيا چوڌار."

ملان ٻوليو، "منڪان معافي ۽ مولڪان صاحب آهه خطا ٿي.
درويش کي الم ستايو، بخش ڪري، من ميل هٽايو!"
ستگر جان اک ساڻ نهاريو، درسٽ ناس ليس ٻرپايو.
هن دولت کي هي سمجهايو، "نانڪ پيران-پير سوايو.
ماٺور آهن مو، ڪ ڏاڍا، ڪيڪي چون چرايو جڳ دانا!
هولي سچو سکه ڪاري آهي، حضرت جان هت ڪاري آهي.
دولت خان ٻيو واپاري، ٿياءُ ڪري ڪٿن ڪاڳر واري.
نيت الي جيرام سڏائي، پڇيا ٿين، "ڇا مرضي آهي؟"
ٻالي ٻاڻ ٻيو ٻڌ-ٿرُ ۾، سچ سان کماتو ٻنهجي گهر ۾.
چيئين، "نانڪ ٻاڻ لي جائي، ان کي چنجي آڻ جائي."

ٻوءِ سپاهي موڪليو، نانڪ ڏانهن نواب،
ڪرن چيس، "مان منگتو، جانان ڪو نه حساب."

موٽي جلد سپاهي آيو. دولت کي هن ٻول ٻڌايو.
تامر ٿي، دولت فرمايو، "هڪدم ڪيس وڃي سمجهايو.
ڪاج سندس سان آهه گهرايو، ته حاضر ڪري نه ڪرايو!"
نڙت سان سو وڃو سپاهي، "هيڏا اوهان ڳالهه وڏائي.
حالي هلو ڏيا سان سائين! موٽي اچي نه آفت ڪائي!"
صاحب نيت ڪچهريءَ آيا، نواب پڇيو، "اول نه آيا؟"
ڪرن چيو، "مان رب جو چاڪر، تنهن وچي الهيءَ جو شاڪر.
منهنجو دولت سان ڇا لاڳو، جڏهن رب مون ساڻ سڀاڳو؟"

نواب جو پارو چڙهيو، چيائين، "پڙهه نماز!
هندو مذهب کي ڇڏي، ٿي مومن ڪر ناز!

جي تون سمجهين هيڪ خدا تو، فرق هندو - مومن ۾ نا ڪر.
دل گڏجي مسجد، ٿي پائي، تو ۾ آهه ڪلا نا ڄاڻي."
"منهنجو رازق هر هنڌ آهي، پر وشواس اوهانجو ناهي.
جت وساهه اوهان جو جاڳي، هلو امان اُتي آڳي آڳي."
ٻڌيءَ وانگر شهر سڄي ۾، ڦهلي بات منٽ گهڙيءَ ۾.
دولت خان غصي ۾ آهي؛ نانڪ کي تو مومن ناهي.

مومن هندو کو پلا، نهندو نا ڪڻ ساڻ،
ڌرم سچو وشواس ۾، باهر ڪوڙو ماڻ.

نانڪ نواب گڏجي هليا، هندو دل ئي دل ۾ جليا.
فڪر، شرم، جيرام ستايو، "هي ڪهڙو آهي رب راڄو!
ڪنڌ ۾ واهي سوچي ويٺو، نانڪ ڪيئن ڪندو ڪل هيٺو!
جا چوندا مولوي مڪالو، سڀ ساڃهي ٿيندي پالو!"
پر نانڪيءَ صاف سڻايو، "نانڪ آهي جڳ جو پاتو.
ان کي سگهه ڪوبه نه ڦيري، چاهي ڪنڌ پلي ڪو ڪيري."

ننڍي ٻالڪپڻ کي مڪو، ڪر جيرام وچار،
"جاچي اڄ جا تو ٿئي، ڪهڙو هي اسرار؟"

ڪنهن ۾ ويڙهو پهتو ننڍي، جاچڻ ڪارڻ اها ٻندگي.
مسجد ۾ قاضي پڻ آيو، نواب سارو راز ٻڌايو.
دولت، قاضيءَ پڙهيون نمازون، ڪرن ڪيون داتا در آزيون.
نانڪ ميٺ ۾ رهيا ويٺا، ڪين انهن سان اٿيا ويٺا.
نواب پڇيو، "ڇو نه اٿيين تون؟ ويٺو هڪ هنڌ ڪيئن هئين تون؟"
ستگر ٻوليو، "پاڻ پڙهو ٿا، ڌيان خدا جو اوهان ڪيو نا.
نفس قنڌاري گهوڙا چاهي، ٻاهر ڏيکه ڪيو ٿا ناهي.
اها ڏيٺه جي پڪتي ناهي، نانڪ جو من رب ۾ آهي.

جڳھ ھي چار مُٺ اي ملان! جنھن ۾ ڦاسي ھرڪو مڻان.
مڇليءَ وانگر ڦٿڪي ڪيڏو، جئن جئن ڦٿڪي ڦاسي اڙو.
امرت رس جي آس رکي ھو، موھ چڙي، سنسار چڙي ٿو.
ٻڙو ٽڪاڻي ان کي روڪي، جاھي جڳت سڄوئي ٽوڪي.

جيڪو ڌن جي دوستي، چاھي ٿو ھر وار،
تنھن لئي جم جا موچڙا، ٻولدا پيا چوڌار "

ملان ٻوليو، "معاف معافي؛ مولڪان صاحب آھ خطا ٿي.
درويشن کي الم ستايو، بخش ڪري، من ميل ھٽايو!"
ستگر جان اِک ساٿ نھاريو، درمت ناس ٿيس پرڀايو.
ھن دولت کي ھي سمجھايو، "نانڪ ٻيران-ٻير سوايو.
ماٿھو آھن مو، ڪ ڏاڍا، جيڪي چون چڙھو جڳ دالا!
ھرڪو سچو سک ڪاري آھي، حضرت جان ھمت ڪاري آھي.
دولت خان ٻڌو واٻاري، ٽياءَ ڪري ڪنن ڪاگر واري.
نيت الي جيرام سڏائي، پڇيا تن، "ڇا مرضي آھي؟"
پالي باڻ ٻڌو ٻڌ-ٽڙ ۾، سچ سان ڪھاڻو پنھنجي گھر ۾.
چيئين، "نانڪ باڻ ٿي جاٿي، ان کي ڇڏجي آڻ چاٿي."

ٻڌ سپاھي موڪليو، نانڪ ڏانھن نواب،
ڪرن چيس، "مان منگتو، چاڪان ڪو نہ حساب."

موٽي جلد سپاھي آيو، دولت کي ھن ٻول ٻڌايو.
ناموٽي، دولت فرمايو، "ھڪدم ڪيس وٺي سمجھايو.
ڪاج سندس مان آھ گھرايو، تنھن حاضر اڪڙي نہ ڪرايو!"
ٽڙت سان سو وٺو سپاھي، "ٻيجا ارھان ٿالھ وڏالي.
ھاٿي ھلو دٻا سان سائين! مولتي اچي نہ آفت ڪائي!"
صاحب نيٺ ڪچھريءَ آيا، نواب پڇيو، "اول نہ آيا؟"
گرن چيو، "مان رب جو چاڪر، تنھن وٽ ٻئي آھيءَ جو شاڪر.
منھنجو دولت سان ڇا لاڳو، جڏھن رب مون ساڻ سڀاڳو؟"

ننڪاڻ

نواب جو پارو چڙهيو، چيئين، ”پڙهه نماز!
هندو مذهب کي ڇڏي، بڻ مومن ڪر ناز!
جي تون سمجهين هيڪ خدا تو، فرق هندو- مومن ۾ نا ڪو.
هل گڏجي مسجد، بڻ پائي، تو ۾ آهه ڪلا نا ڪائي.”
”منهنجو رازق هر هنڌ آهي، ۽ وشواس اوهانجو ناهي.
جت وساهه اوهان جو جاڳي، هلو نمان اُت آڳي آڳي.”
بجليءَ وانگر شهر سڄي ۾، ڦهلي بات منٽ هڪڙي ۾.
دولت خان غصي ۾ آهي؛ نانڪ کي تو مومن ناهي.
مومن هندو ڪو پلاءِ، نه هندو ناهڻ ساڻ،
ڌرم سچو وشواس ۾، باهر ڪوڙو ماڻ.
نانڪ نواب گڏجي هليا، هندو دل ئي دل ۾ جليا.
فڪر، شرم، جيرام ستايو، ”هي ڪهڙو آهي رب رايو!
ڪنڌ ۾ وجهي سوچي ويٺو، نانڪ ڪيئن ڪندو ڪل هيٺو!
چا چوندا مولوءَ مڪالو، سڀڻ ساڃهي تيندي پالو!”
پر نانڪيءَ صاف سڻايو، ”نانڪ آهي جڳ جو پائو.
ان کي ڪهندو ڪو به نه ڦيري، چاهي ڪنڌ پلي ڪو ڪيري.”
لنڌي باڻيڻ کي مڪو، ڪر جيرام وچار،
”جاچي اڄ چا تو تئي، ڪهڙو هي اسرار؟”
ڪنهن ۾ ويجهو پهتو لنڌي، چاچڻ ڪارڻ اها بندگي.
مسجد ۾ قاضي بڻ آيو، نواب سارو راز ٻڌايو.
دولت، قاضيءَ پڙهيون نمازون، ڪرن ڪيون داتا در آزيون.
ماٺ ميٺ ۾ رهيا ويٺا، ڪين انهن سان اٿيا ويٺا.
نواب پڇيو، ”چو نه اٿيين تون؟ ويٺو هڪ هنڌ ڪيئن هئين تون؟
ستگر بوليو، ”پاڻ پڙهو نا، ڌيان خدا جو اوهان ڪيو نا
نفس قنڌاري گهوڙا چاهي، باهر ڌيان ڪيو تا ناهي
اها ڌيءَ جي پڪتي ناهي، نانڪ جو من رب ۾ آهي

نيڪ نمازي ڏيان سان، من ميلي دلدار،
ميڪ لڳي، پائل ٽٽي، ٻن نه ٿئي ڪو ڏار.

"مان نه نماز پڙهي دل سان ٿي، چوله پڙهي توکي مولانا ٿي؟"
"قاضي! ڪوڙي ڪر نه وڏائي، تنهنجي گهر ۾ گهوڙي ويائي.
تون پيو سوچين ننڍڙو وڇڙو، ڪري کڏ ۾ مري نه ڪڇڙو!
گهوڙي دک ۾ ڳرندي وتندي، ڪاڏو پيٽو ونرت ليندي."

چيو نواب پڌي سچي، نانڪ جي هيءَ باس،
"قاضي، سچ چوريا هئي، توکي اهڙي ناس؟"

قاضيءَ چيو، "سچ سچ آهي، منهنجي روح اندر ڪم آهي.
دولت خان امير سر نائي، چيئين ڏوهه ڪيو مون آهي.
منهنجو مرشد تون ٿي آهين، بخش خطا اجهارا سائين!
واجهو هوندي مون نه سڃاتو، شڪتي ڏسندي جاڻ نه جاتو.
هاڻي اهڙي راهه ٻڌايو، صاف ٿئي من روحي ڪاتو."
ماٿهن ڪي ڏاڍي ڪل آئي، جن لاءِ هئي پڙ اجائي.
گرو چيو، "هي من آ چنچل، گهوڙي مثل ڪري ٿو هلچل.
ان لئي ٿي هسوار حڪم سان، رب جو ڏاج لگام جيئو سان.
مرشد - شبدي لڪڻ لڳائي، پائي سانڻ سدا ڏکي لائي.
وتندو رهه منزل ڏي پرسن، رب - درگاهه رسي ڪر درسن."

نواب هٿ جوڙي چيو، "پيسن جي ڇا باس؟"
گرو چيو، "منهنجو نه ڪي، مالڪ جي سوغات."

انهن ڄڻي نانڪ ٿيو راهي، شهر سڄي ۾ ڦهلي واڪي.
ننڍي اياڻا موني آيو، جيرام پڌو حال سڻايو.
نانڪيءَ چيو، "نانڪ ڪاڻي؟ منهنجي جتي هوندو بس ٿائي.
شهر اندر آ، درشن ڏيندو، جاڻ اسانجي گهر ٻڻ ايندو."
نانڪيءَ جيئن هيءُ آلايو، ننڍان ٻوڙي اچي سڻايو،
"گرو اچهو ٿي گهر ۾ آيو، من جو سڀ سنتاپ مٽايو."

ٻنهي ڀوڙي ان سان مليا، نانڪ حال سمورا سليا.
نانڊو ڪانئي، ٿيا آرامي، آيا مولو، چندو راڻي.

مولي ٻوليو، "لاهه ٿون، هي ڏوکي جو ويس،
ٻارن ٻچن جو ٿئين، ڇو تو همت سان عيش؟"
چندو راڻيءَ ٻڻ چيو، "ڪر ڪو ٻيو ٻڳوان،
ڪهڙا حال ڪيا اٿي، ناونڊي تنهنجي جاڻ"

سنگر هڪڙو شبد اُچاريو، ساري جڳ جو ٻيڙو تاريو.
"مات پتا جو موهه، وڏايون تنهن وڏندي هي رنگ رچايو.
ڪرمن سارو قلم وهي وايو، سون ربي سان ويس نهي ويو.
رسنا ڪارڻ ڪاڏو نهيو، پر من ۾ دک نئي رهيو.
جڏهين هي جڳ ڇڏڻو آهي، پڪ آهي، هت رهڻو ناهي.
پوءِ هي سهڻون، وستر سارا، ساگر منجهه نئي ٿيندا ليارا.
هيڪل ساگر ترڻو پوندو. رب جي ٻيڙيءَ چڙهڻو پوندو."
پر مولي ۽ چندو راڻيءَ، ٿي چڙهيو نا سچ جو پاڻي.
چوڻ لڳا، "نانڪ نرموهي، هنن اٿين جو ٿون ڏوهي.
شاديءَ ڪان اڳ ٿي سوچين ها! ٻچڙن کي هيئن نا رولين ها!
پيسا پڻ تو ڇڏڻا هارئي، ڏان-ڌرم ۾ ڏئي ڏاري.

آيو آلي نواب جو، ماٺو انهيءَ ويل،
ٿي سو اسي زوڪرا، هٽي وين جڻ سيل.

اڏ ته نواب ڏنا خيراتي، مولي ڏانهن مڪانين باقي.
سارو ڏن ٿي هليو جهيڙو، "نانڪ تنهنجو ڪم ٿي نيڙو.
ڏن سارو ٿي ٿون پائين ها! ٻارن لاءِ نمر ناهين ها!"
پر نانڪ نا وات وچايو، راتب گذاري منزل - آيو.
وهنجي سهنجي جهنگ وساڻي، رهڻ لڳو لت دود دڪاڻي.
جيڪو اچيو درشن پائي، من جا سب سنتاپ مٽائي.

ٻئي ڏن ٿي مولو ولي، سلڇڻيءَ کي ساڻ،
هليو پنهنجي ڳوٺ ڏي، من ٿي چاڙهي ماڻ.

کين نانڪيءَ لس سمجهايو، ”ڀاڄائيءَ سان من جو رايو.
گڏجي سڀ ڪجهه ڪاٽيندا سين، ٻارن کي به لپاليندا سين.
ڌيءَ نه پيڪن جي در سونهين، جيتري نات وجهوس نه پوهي.
ڪيس الولپيءَ ۾ ٻا ٻنيو، ليک الدر، اوليس نه گڏيو!“
پر مولي کي شرم نه آيو، چيائين، ”اوهان آهه اڙايو.
ڪرم سلچڻيءَ جا کي اڙڻا، گهوٽ، ساهرا نا جس جهڙا.
سرچند کي پل پاڻ رهايو، ناهه سلچڻيءَ جو ڪورايو.“
گهر ساري لي ڏک جو سايو، رب جو لکيو، رب کي پايو.

ستگر جهنگل ۾ رهي، سوچن وڃا راهه.
ٻاٻن جي ڪڪرن مڃهان، ڪيئن-ايم لکري ماهه!“

الولپيءَ ۾ جڏهن پتو پيو، نانڪ ڪار ڇڏي ساڌو ٿيو.
سڀئي جوڻي ساهه سڪي واو، ڪالوءَ جو جڳ ڪنڌ ڪري ايو.
”ڪهانو ڪري پڳو هوندو سو، سمجهانڻ وارو واهي ڪو“
مردالي کي ان ٻوڙايو، ”خبر ڪٽي اڄ، جڳه جو رايو!“
راءِ بلار مگر سمجهايو، ”نانڪ سمجهه نه آدم جاتو.
هو سست، اوچ ڪلا جو مالڪ، سمجهه ستا جو آهي خالق.“

مردانو سلطانپور، مليو نانڪيءَ سان،
چيائين، ”نانڪ ساڌ ٿيو، آهه نه پيسي ڪاڻ.

نانڪ جهنگ ۾ آهي رهندو، اس-برساتون سر-تي سهندو.
پک-اڄ جي پرواهه نه ڪاني، ناهه خبر، جا ان کي پاڻي!
پاڻ وجهي پڻ سارين ٻاليون، ڏسج پتا کي، پولي لاليون.“
مردانو ان ان-ٻر آيو، نانڪ کي اسه ليتهل پايو.
رڻ لگو مردانو ڏسندي، ليک ٻچايلين ڪسندي کسندي،
”حال ڪيو ڇا پنهنجا دادا! ڏاڍا دکيه، وهن بهه مانا.“
ڪرن چيو، ”مردانا-ڀائي! تو ڪا آهي لند وڃائي؟
مون تو کي بخشش ڪئي هئي، حالي هس رهه تي ڏاڏو-سٽي.

جڳتر ڇاڻي خواب سمر، مايا سهڻو ڇار،
رهه مردانا اون هتي، هڻ مولسان گڏ تار"

"مان نه سدائين حاضر آهيان، پر ڪل ڪالوءَ کي نه ستايان.
تن جي مولکي چنتا آهي، جن جي هڪ ئي آشا آهي"
گرن چيس، "جي سگهه ٿو چاهين، پوءِ منهنجي ڪنهن ڪم جو ناهين.
پل اون تيءَ تلونڊيءَ روانو، ڪاءِ وڃي آنند سان ڪانوءِ
پر جي مولسان پڪڻ چاهين، آڻ رباب وڄاءِ گسائين.
بخشش منهنجي اون تو جاڻين، پر اون پاڻ نه ڪين سڃاڻين."

مردانو آگيا مڃي، هليو وٺڻ رباب،
محفل مان آيو وٺي، هڪ رٻابي پناڻ.

گرن ڏيان هو اڃا لڳايو، رٻابيءَ نه رباب وڄايو.
گرن چيو، "مردانا اون ڏس، ڇيڙ رباب اڇي آنند رس."
مردائي جان تار هلائي، ساري خلق تماشي آئي.
وٺن منجهان رسيل ڦل ڇڻيا، هرڻ پکي آنند ۾ مڙيا.
مردانيءَ کي هئي حيراني، ڪيئن هلي تي پاڻهي ڪاني!
گرن چيس، "وڃ آڻ پيرو ڪو، پر پيسن جو ناهه سهو ڪو."
چيو رٻابيءَ، هيءَ ئي حاضر، گرن چيس، مان آهيان شاڪر.
پر مردانو پاڻ ئي ونندو، نانڪيءَ مان پيسا ڪيندو."

مردانو پيسا وٺڻ، ويو نانڪيءَ پاس،
چيئين، "مان ڪهوري وڃان، پر درشن جي آس."

مردانيءَ سنديش ستائيو، نانڪ هڪدم گهر ۾ آيو.
پيڻ چيو، پگوان روپ ۾، آءُ ڏسان تي ڇاڙي ڏوپ ۾.
مان درشن جي ئي ديوانيءَ، شل هيءَ پياس رهي جنن پاڻي!"
گرن چيو، "مان جالي هوندس، ياد ڪندين، تان پهچي ويندس."
پوءِ پاليءَ کي اڻي گهرائي، ٿمهي کي گڏ جي ڪارائي.
نانڪيءَ ڪپڙن ۾ نه سمائي، ور ور ڏيئي درشن پائي.

ٻالي ڇيو ته آڳيا آهي؟ گرو چيس، "ڇو مرضي ڇا هي؟
ٻوليو، ٻاٻو نام نه وسري، سانت وڻ جي آسا آسري.
گرو چيس، "تون سک جي صورت، من تنهنجو پرانت سرموروس."
ٻالي ٻالو ايو رووالو، وڃي تلونڊيءَ ڪٻاڻين اڪاٽو.

مردانو ٻيها ڪٽي، هٿيو ونڃ رباب،
سارو شهر ڪلي مٿس، مونيو ٿي اي آب.

ٻوليو، ماڻهن وٽ بس ٽوڪون، جنهي اباڻو چاڙهن چوڪون.
اي لڳريءَ جي ڏيو لشالي، ولي، رباب هٿان هت ڪالي.
گرو چيس، اِن لدي وڃه، واهڻ آهي لنڊورا ن ٻ.
فولدو نام ٻچاني لهجان، اڪان رباب ڳولي ولجان.
رٻا ٻهڻجي هڙ ٻ ناهي، مردانو واو ڳوٺ ٻچاني.
ٿي ڏن ٻندڪري اسٽ آيو، ٻ ڏهاڙا ڳوليندي ڏايو.

پيهي ساگر ٻ ڦٽي، جيڪو نبيون جار،
ليمٽ لهي ٿو لال ڪو، قيمت اڪت اپار.

تنهن ڏن مونهولي من ماري، ڪڏهن ڪوٺي، پاڻ سنڀالي.
"جنهن کي ڳولين، سو مان آهيان، وٺ هي رباب جيڪو لاهيان.
ملهه نا ڏيئي سگهندين پاڻي، هي ازغيبي وجي سنڌاني.
صاحب بن ٻئي هند نه وڃانج، هن جي تار ڏ ڪالي ناهج.
هي ٻي الست دنيا مان آيو، خاص گرو لئي آهه ٻڻايو.
ٻوهه ٻئي ڪڏهن اسٽ آيا، گرو چيو، "ڇا آهي مايا؟"

مردالي سوچي چيو، "ٿي ٿي ڏن ليو ٻند،
ان ڏينهن ڳولا ڪيان، مس مس مليو هند."

فرلدي چيو، "حڪم جو ٻندو، درشن ٻالي، ڪتو تندو.
چالو سب نا دين دپالوا مهنجو ڪاج ٿيو ڪٿن چالو."
ليار ڪري ڦو ليو روالو، ٻاهر لڪتو ڪڏ مردالو.
ٻر هو ڪن ٻ غائب ٿي ويو، مردالو ڏسندو رهجي ويو.

نالڪا نڻ

... دانءِ کي گرن ٻڌايو، گندرو ٻن مان فرزند آيو.
ر هلائڻ ٻن هي ٻاجو، وڄندو رهندو چڻ ڪوواڃو."
رداني جان هٿ ۾ ڇايو، "نرنڪار ڪرتار" الايو،
رداني سڪ ساڻ وڄايو، گر ڪرپا سان جنهن هو پايو.
گر جي ٻاڻي، ان جي ڪرپا، ٻکي ٻسون ٻڻ موهت ڇريا.
صاحب من جي لڳي سماڌي، دسوين دوار وڃي تي ڳادي.
ٽي ڏن رهي سماڌ سا، مردالو بي تاب،
ٻک ۾ ساهه سڪو ٻئي، چشمي ۾ ڀو آب.
ليت گرن جي ٽٽي سماڌي، ٻوليو، "صاحب ڪريو تعدي.
ٽي ڏن آهه نه روٽي کاڌي، ٻاڻ ٻکن جا آهيو آدي.
اڄ ـ بک ٻي منهنجي ميٽيندا، منهنجا حال نه اهڙا ٿيندا."
گرن چيس، "جي رهڻ نه چاهين، رک هي رباب نانڪي ٿائين.
پوءِ پلي تي گهر ڏي راهي، کائي ـ پي ڪر من جي چاهي."
ويو نانڪيءَ وٽ مردالو، چيئين، "مان تو تيان روالو.
چو نه بکون مان سهي نه سگهندس، کاڌي ٻن مان رهي نه سگهندس."
پيڻ سندي دل پرجي آئي، اکين جهٽ ورڪا برسائي.
جنهن کي ڪان ڪپار ۾، ٻرت ڪمائي ٻاءِ،
سالڪ ـ سنت هٽي کڏي، سو وس ۾ من ناهه."
پيڻ چيو، "مردانا ويندا ئن، نانڪ کي ٻڻ ڏيهان ليندا ئن."
تلسان داسيءَ ڏلس دلاسو، اٿ جيرام گهڙي گهر آيو.
چيئين، "مردانا تون کائي، روز هتان وڃ ٻيشڪ پائي.
نه نه تون پيسا روزوني وڃ، جت دل چاهي، اڄ ـ ٻک کي ٻڄ.
پيٽ پري کائي ڪري، رهيو هو اٿ رات،
صبح ٿيو نه آئي ويو، نانڪ جي اوطاق.
پو جيرام وڌس گل جامو، ڏنئينس ويهه رپيا ناهو.
پيڻ چيس، "تون چنبج پيا کي، درشن ڏيئي ڏاڻ ـ ڏيا ڏي."

(٦١
حقيقت هن پڇيا ٻو.
... لالو ٻالڪ وقت آيو، ڪري ... آس لڳائي.
... ... ”ربيا موٽائي، واه، هري ٻه ... ٻاني،
... ڪاڻ اڳ جو ڪاڏو ناهي، جنهن جي ٻل سان جيون ... ...
... ... هلن ٿا، جل ۽ ٿل ۾ جيو جنتا.
... ڪلي ۾ ڪالي ۾ ... هلن، اڪ ٻ پياس نه متجط اوڪي“
... هٿ ۾ ڪر، ٿي سنتوکي، ٻاڪ ڏانون، مان نا دوشي.“
... مهي ٻوليو، ”مون نه گھر ۾ ڪي، آيا گهر جيرام،
مردالي سان ڳڏ گڏ گرو، ٻيٺو سڪ حو رام.
پيڻ ۽ ٻولن لي ڪري، لوڪ لپا تو ڪو نه لاهي.
”پيط وڌي هي ... نه آهي، لت جت هو لدس ... ... :
ٻهرين ٻولڊين ... نه ايندس، لڪ ڪوهن لي هولدس چاهي.“
هي الڄام ڪيو مون آهي، ٻرٻو من ۾ ... ...
پيط چيو، ”مون ٻاٽ نه ... ٻاٽ، چڙهن نه چاهيان دوشن ٻاٽان“
ان ڪي ٿي مان سر لي نابان، ”ڪرٺو ... ...
ربيا موٽائي ڏني، ٻوليا،
ٻاد ڪندان ايندس هلي، حال چڙهان هي شهر!“

* لالو ۽ ملڪ ڀاڳو پرسنگ *

جدهنڪي سڪ ساڃ سندي، سکه نه سمهي لي ساءِ،
لورين جون چوڻون لکين، ٻر نا لوڙهي ڪاءِ.
ستگرو ۽ مردالو ڳڏ جي، ايمنا ٻاد هليا سنهري.
ٻاني لالو جت هو وايو، گرد وشن جو ٻياسي ڏايو.
وايو ٻهرين ٻهو گرن کي، ”گرنا شال اچيتي چمه ۾.“
لالوه ٻچيو، ”خبر ٻڌا ٻو، ڏسندي ٿي من آنند ... ...
ٻالڪ ٻرکي لوهان نه لاهيو؟ منهجي من جو سڀو لاهيو.“
گرو چيو، ”آهيون ٻرڏاسي، ڪرٻيهجو ڪر، جب هر ويلهي!

ٻانڪا ٻول

هرداس چيو، ”سائين ميراڻي، ڌنڪ جي چوڻ جو ٻيائي.“
لالوءَ شردا سان سرندي، ڪٿ ٻي ٽنهن ڏڪ هلڻ وڃايو.
ٻوءَ ڳرن ڪي اٿي وهاري، روئي ڪٽڻ ويو من ٿاري.
هرداس پڇيو، ”ڳرو، ڏسجي ٻولڪو سنت!“
ڳرن چيو، ”لوڌا ٻگهه، جو ڀي هڪڙو منت.
تون وڏين مان هڪ وڏ سان ٻي، جيڪو من سان لائي چاٻي،
دولي ٿالو، پاپ مٽائي، سو جن نيت ٻرم ڪٿ ٻاٻي.

١. شردا سان ڪري ست سنگت،
٢. هر جو جاپ ٻڌي هڪ چت مت.
٣. ٽين من سان ڪري ليت ميوا.
٤. سڀ سان ٻائي ٻڇ هر ديوا.
٥. من ڪي ماري، سڪ ڪي نيائي،
٦. عيب ٻين جا ٻالڪ ساري.
٧. سر ورتي، سک غم ۾ ٻرلو،
٨. لاڀ هاڻ ۾ هر ۾ لشيو،
٩. سڀ ۾ ٻائي هر جو ٻرچو.
موهن مت جو ٿاهي سرلو.“
هرداس آٿ سيين جوڪايو، ٻوليو، ”ڪيترا ڪشت مٽايو!
سنت جن، پوڇن آهه ٿيار!“
لالو ٻوليو، ”پل ميت ڏي، ٿاهي ڪو انڪار!“
ڳرن چيس، ”ٻن ٿا ڪاٿن سار!
جڳي رار، چوڪي لاهيندا!“
لالوءَ ٻوليو، ”تون هن ڪين ڪا ٿيندا؟ سنسو من جو هيءَ لاهيندا!“
ٻوءَ لوهين هڪ ڪين، آهي چوڪن سچ سان ٻرلي.
ڳرن چيس، ”هيءَ ساري ڏرلي، آهي ٻني آهن هٿ.
چيڪو مڻي ٻڌ ڏرتيءَ جا، ڏرليءَ لي.
هڪ ڏرلي شڌ اشڌ نه ٿيندي، ٻوٽر من ۾ چوٽ نه ايندي.
لالوءَ معافي ڳهرندي آندي، ٻاجهه جي روئي هڪايندي.

مٺو ٻڪ ۾ ٿو لڳي، چاهي ٻالڪي روٽ،
حلوا - پوراڻ پڻ ڪٿا، جي معدي ۾ ڪوٽ.

ڏسندي مردالو گهبرايو، گرهه وجهي ٻر مستيءَ آئو.
امرسهه جهڙو رس ورتيءَ ۾، جڻ ڪا ماکي ڪنهن لوتيءَ ۾،
جڏهن گرن ساراهه ڪئي سا، لالوءَ ٻوليو، "سڀ لئي منئي آ.
ڪرشن ساڳي ودر گهر کاڌو، دريوڌن گهر ٻير نه ٻالو،
رام ٻير ڀولا ٻڻي کاڌا، جوي ٻير جي مٺا ڏاڍا
يڪسهه سداءِ جا مٺ چانور، کائي ڪرشن ڏاس گهڻا ور.

تنهان ڪري لبج جي، ٻوٽي جي ساراهه،
امرسهه ٿا جنهن کي چئو، سو ٿا لوڪ - لکاهه."

گرن چيو، "هيءَ ساراهه ناهي، روٽي سچ پچ امرسهه آهي.
لالوءَ ڪنڌ قدمن تي لاٿو، گرن رکي هٿ اُن کي ٿاٻو،
لکيا ٻاٻهه ڪلاسان من جا، لاهڻ ڏاڍائين ٿي لوڪن جا.
گرن ڪيو جان وڃڻ جو ساٺو، لالوءَ ٻوليو، "مهر نه لاهيو،
جيڪو آهه قصور ٻڌايو، نه نه هيهه مهرو ڪيو سڃاٻو.
هيڙو آنند وري نه ملندو، لوڪ نه سڀ لئي آهي کلندو."
گرن چيو، هيهه ننڍڪ ماڻهو، ايجا رلبج رهڻ ٿا ٻالو،
ويئو رهه نه چون چپ آهي، رڙلو چون ڏسي چوراهي.
ٻول نه ٻولن، اڙ ٿو لائي، ماٺ نه چولدا، مورکي آهي.
مردالي کي چئي ميرالي، ڇوڙن ٿا، لمب ڪولي ڇالي."

لالوءَ ٻوليو، لوڪ جي، سمن جا ٻرواهه،
ڪتو جي ٻڙن ٻڙن ڪري، چلڻ کپي جا راهه؟"

ٿالهه جوڻ نه ٿاري سڳهو، مردالي چيو، "مولکي چلٻو.
مهر للوندي ڪداري، مولي ابندس چرلن لاري."
گرن چيس، "وچ لون پل ٻالي اڳالهه ڪهان، لڪوڙي کالي"
مردالو جهٽ ليو رواٺو، گرن جهنگل ۾ ڪيو لڪاٺو.

ڏينهن رهڻ سارو ٿي ان ۾، رات گذارڻ لالوءَ گهر ۾.
مَن جو ٻوجهه، سڀ جي سيوا، ۾ لت مست گذارڻ ڏيوا.
اوچي ذات رهي نا لاڳو، شودر سان ٻڌل دل- ڌاڳو.
لالو ٻڌ سيوا ۾ ٻرسڻ، ڏينهن ڪٽڻ ۾، رات سدرشن.

ٻاڳوءَ ملڪ ٻڪيءَ ڪيو، ٿي سڀني کي ڪوٺ.
دشت وڙ ٻر اگر سندو، ڪاري لاڳي- ڪوٺ.

ملڪ، برهمڻ کي ڪوٺايو، ”شهر سڄي ۾ ٻڌو گهمايو.
گهر ۾ ٻاهر نه ڪوئي ٻاري، هرڪو پيت اڄي هس لاري.“
رستي هلندي ٻالمڪ ڏٺو، چيائين، ”ناٿ اگر نه ٻڌايو!
ٻاڳو ملڪ جي آگيا آهي، هرڪو ٻڪي ۾ ٻوڙڻ ڪاٽي.“
گرن چيس، ”مان رستو جوڳي، ٻمن ٻرڻ جو الههان روڳي.
منهنجو ڪنهن سان رستو ناهي، مان هلندس، هٿن هري هلائي،
”سچ ماڻهو من متو چوڻ نا، اوڪ لڳا ڪان وال مڃڻ نا.
جي ٻڪ ۾ لو ٻير نه ٻالو، ڪاوڙ ملڪ سندو نا ڪالوا“

صاحب شانتيءَ سان ويا، ڏيئي ڪو نه جواب،
ٻالمڪ ويندي ملڪ وٽ، ٻوليو اول شتاب.

”ناٿ کي ذاتي مغروري، ڪالهه ٻڌي نا ڪنهن جي اوري.
ٻاڻ سڏائي ٻورڻ ڪيائي، شودر جي گهر ڪالي مائي.
اڪ نه ٻڌيس اوهان ۾ نوري، الس رکوڻ- من جي چوري.“
ملڪ چيس، اڄ ان کي ڪوٺي، جڻ نه وڃي، ڪنهن ٻر سوڃي.
ان کي ڪهڙي شڪتي آهي، ٻاڳوءَ سان ٿو سهڻو ساهي!“
ٻالمڪ لالوءَ جي گهر آيو، ٻوليو، ”ملڪ اٿي ڪوٺايو.“
گرن چيس، مان ملڪ نه ڄاڻان، ڌڻي ولڻ جي واٽ نه واڻان.
حڪمي رب جي هلڻو آهي، ٻاڳوءَ سان اسانجو ڇاهي؟“

ٻالمڪ موٽي ٻوليو، ناٿ نه هو تيار،
شودر وٽ ڪاڻي پيو، هس ڪاٽڻ ڪان آر!“

مسڪينيءَ کي چيائين، ”وڏي وچ! ماڻهو ساڻ وٺي، ڳوٺ اچ!“
پنج ماڻهو ڪڍي آيا ۽ آندا، ”هاڻ ته ڪو ڪينديون پاندا پاندا،
جي ته منهنجي ”اٿي“ ڀلائي“ هل ڪڏهن رهي نه ڪينداڻ لائي!“
علاقي مرڪي ويا ملڪ وٽ، ڦلو ڀڄائي آيو جهٽ پٽ؛
روٽي ڪوڏيءَ ماڻهو آيا، ڪري ملڪ کي ٻول ٻڌايا،
”پوءِ ڇو هي ماڻهو چا جا؟ سڀ ته آهن سڀ ڪان آجا،
وٺي سگهي نٿا روٽي ڪاڻ، ڀوڳ-لوڇ جو روڳ نه لاڻ
ستن کي خاوند کي ٻڌايو، ان جي سمجهڻ چڱو الله ٻاروا“

”لوڻ آهين ڪتري پيو، شور جي ڪيئي ڪري پوڙهو،
مرو وڃي ۽ تو ڇڏين، ناري منهنجو ڏوڇ!“

ڏيءَ جيس، پوءِ ڏي آٽي، جڏا طعام پکيا جن تاڻي
”لوڻ ڏئي ڪٽي اچ روٽي، شير ٻوءِ ڪنهن جي ڀلائي!“
ملڪ سڀ ڪوان کيرايا، سڪل لڪر ڪجهه ڦلوءَ لايا،
ساڃي کٿ ۽ طعام ملڪ جا، ڪاٽي هٿ ۽ سڪل لڪر هاء

ومانيءَ جو وقت
مسلمان پوڙهي جاچ ڪري ڏنايو ملڪ ڦلوءَ جي روٽين ۾ ڏڌ وسايو

ر وهي، لالوءَ جي روٽي، ملڪ سندي پر پڌ ني ڪوني.
اجب چوس، "لوڪ کي پيڙي، ڏون وڌءِ طعامن ۾ ميٺي.
ڙو ڪاڏو جيڪو ڪائي، چپ، تپ، پوڇا ڪڏ ۾ پاڻي.
وڏو سچ جي آهه ڪمائي، پرهم پوڄ پٽي سو جاتي
ڦاپ ڪري هڪ جو ٻه ڪرائي، اڌرم کي سو پاڻ وڌائي."

ملڪ اها مايا ڏسي، ڪاڏا دل ۾ خار،
صاحب جي سڏ ونڻ جا، ڪرڻ لڳو ويچار.

ماڻهو سڀ حيراني ۾ ماريا، صاحب جلدي پير سنڀاريا.
صفت ڪندي سڀ خلقت آئي، ڪڙي شهر سڄي ۾ وائي.
ڪو سمجهي پيو مهما وارو، گڏجڻ ساڻ ڪري جهڪارو.
ڪي بولن جادوگر آهي، چشمبندي يا ڦيٽو لائي.
يا ڀُو گهاٽ گهوڙي دن - رالي، ڪيئن گرن جي ٽوڙي ڇاتي.
جنهنجي من ۾ آهه برائي، ان کي منت پڻ ايندي لائي.
سلطان پيو پير پڇائي، جنهنجي پت نه دوا ڪا پائي.
مهاءري ۾ وٺل پٽر هون واءِ ڪچهري، ملڪ صبح جو.

سلطان چيو ملڪ کي، "ڪريان ڇا اپچار؟"
بوليو: ڪامل سنت کي، لاهي هيءُ بخار!

نانڪ نالي سنت سچو تو، لالو واڌي ساڻ رهي ٿو.
هن کي ڪنهن جي لاڙي ناهي، سيوا ٻن هو اچي نه ڳاهي.
يا ڪه جهلي ڪو آٽي هن کي، هرڪ - سوڪ ڪو ناهي ان کي."
ڳالهه ٻڌي سلطان الائيو، "ڪهڙي ريت نه ان کي پايو!"
لالوءَ جي گهر ويا سپاهي، صاحب تيا هاڻ ڏي راهي.
ڏولي قولي وچي لڌائون، ڏپ - ڏج ڏيئي عرض ڪيائون.

"آهيون داس نواب جا، هي شاهن جا شاهه!
طوطي ۾ والگير، بوليون، جاڻو بيپرواه!"

(٧٠) ... شاهه عزت ڏيئي، فرمايو،
...ڪ ايڪ ڪچهري آيو، ڪريا ڪر لاهوهڪ واري.
...مهنجي پت کي ڪا بيماري، سخت سزا سان لهڊ ڪندا سين!"
...ناراض اسين سين، روح وڃي اوسرڳ سڪالو.
...ن چيو، "ڪجهه گهر ۾ سنڀاليو، ياد نه آهي جم جو سايو."
...سد-سد ۾ وقت وڃايو، رستي ۾ لهن ماڻهو مليو.
...شاهه الڳي گهر قاصد پٺيو، روئي ماءُ پٽي تي چالي."
"شهزادي ۾ ساهه نه باقي، صاحب جهنگل ليا حضوري.
...ڳالهه سراسر اڪتي پوري، جنهن کي ڪهڻ وار،
جم جي وار ورلو اچي، هردم سر جي تار.
پر مالڪ کي جون جان،

* تلونڊي درشن *

پالو ٻهتو تلونڊيءَ، ڪالوءِ اڇيس حال،
سڀي حقيقت حال جي، ڪالو ٿيو بي حال.
جي، "تو نانڪ سان لت لائي، اهي ڏن سان اريت نه پالي.
تو نانڪ کي چو نسا روڪيو؟ ساڌو ڀڄڻ ڪانِ نا ٽوڪيو!"
پالي ٻوليو، "داس نه آهيان، ڪيئن دانا سان سيڙو ساهيان!
مهنجي هٿ وس نانڪ ناهي، هو جڳتر جو پالڪ آهي."
ڪالوءِ ٻوس تي چپ ساڌي، دل جي دل ۾ ڪجهي ڏاڍي.
هن جي من کي ڪاوڙ ڪاڏو، پر، لاچار، ڪڏي چا ڪايو؟
ڪجهه، ڏن پوءِ مردالو آيو، ڪالوءِ اُن کي جلد سڏايو،
"ڏس ڏي آهي نانڪ ڪالي؟ لون ڪاٽي هيڏا ڏن ڦاٿين؟"
"آدي پرش، اڪال مڪ، آهن شاهن شاهه،
ڪن ڪريا ڏيهن مٿان، لي واهن جي واهه."

مردانيءَ بہ چيو، ”ڪجهه اهڙا، ڪر نانڪ جا حيرت جهڙا!
بک ۽ پياس نہ جهڪي آهي، زهر بہ امرت ۾ بدلائي.“
ڪالوءَ جو چهرو ٿيو ڳاڙهو، ڇڻ پيتائين، ڪوڙو ڪاڙهو.
راءِ ٻلار اڳيان ويو دانهين، روپ ٻڌائي ڳاڙهي ڇانهين.
مردانيءَ کي راءِ گهرايو، ٻوليو، ”سچ سچ ٻات سڻايو.“
”نانڪ، رب ۾ فرق نہ ڪوئي، ڄڻ ساگر سو ڪاري سوئي.
جيڪي چاهي، سو ٿو ٿو بڻائي، بک ۽ اُڃ کان آجو آهي.
جيئن برف ۾ پاڻي آهي، نانڪ هر هنڌ ساڻي آهي.“

نانڪ سان گڏ تو گهمان، ٻُڙ نا ٻاتر پار،
ساگر ۾ جل ڪيترو، جيڪو هردم تار!“

راءِ ٻلار چيو، ”ڪيئن درشن، پائي منهنجو من ٿئي پرسن؟
هي هي ۾ هيءَ عمر گذاري، هاڻي ڪيئن ڪيان هسواري؟
تورا تنهنجا ٿيندا ياري، نانڪ درس ڏئي هڪواري!“
مردانيءَ ٻوليو، ”جي ٻالو، ٿيندو ساٿي ۽ رکوالو.
تان گهر نانڪ گهرايندو، مون هڪڙي جي ڪين مڃيندو.“
راءِ ٻلار گهرائي ٻالو، مردانيءَ سان ڪيو روانو.

مردانو ٻالو ملي، آيا ايمناباد.
چرڻن کي چت ۾ ڌري، ٻيئي ٿيا دل شاد

”چتهہ رمي ڪرتار سدائي!“ گرن ڪئي آسيس اهائي.
پوءِ پڇائون خبر خلاصي، ”مات پتا ۽ راءِ هو راضي؟“
”راءِ ٻلار پڳي پر لي هو، درشن ڪاڻ سدا تڙپي ٿو.
اُن جو عرض اگهايو سائين! ڪال ڏسي تو عمر نہ ڪائي.
اکين ۾ اِ اُجالو تورو، ڪين ڪيوس درس ان چورو.“
گرن چيو، ”جي اوڏاهين هليو، ٻابا ڪالو گهڻو بگڙيو.
راءِ ٻلار سندي سڪ نالي، پرٽي آهہ نہ رکڻي ٽلي.
دل ۾ اُن جي ليءِ چڪ ڏايي، ٻروون مون هٿي هت ساڏيم.

ڇلهڻ ان ڏي لاءِ ... هلو، اُٿي مان جو آر ... پنهنجو
لاڙو پالي! ... بس ٿو ڪل، هاڻي آسانيءَ توڪل.

پنجواه ڏٺم ... هتي، ٻيهي ڏٺي رهڻو ...
راه سنڌي مون ياد ... شل نه مرندو ڪو ...

سڀ ڏينهن بعد للواديءَ. آيا، شهر اري ڪچهري. ٽڙيا لالا
جيڏريان جو ڪوهه جتي هو، جو پالي جو ... لڳي پيو.
ڪالوءَ کي ڪنهن خبر ... آباد ... لاڙو پالي.
ماءُ پيءُ ڪيئن ساري، ڏوڙيا جٽ کي ... تاراه
... هر ڏينهن ۾ سرو ناريو، ماتا چنري ... وسايو
اڻ وهيا جٽ واهڙ پورا، ڪالوءَ کي ... خواب ادورا
سر تي پڳڙي گل ۾ ڪنٺي، ... لنگوٽي، صاف ستني
ڪالوءَ لانگ جهان ڦوڪاريو، پر لاڙوءَ ان کي ...
"غم ڪئي، وڃ واسنائي، ... هي پلي ... واڻي
تهزبرگهر جو تي ڪجهه، تهاري گهر ... ڪراپسن ڪناوي"
ڪالوءَ زهر گهر ... "... اي ... واهه!"
هاڻي ... گهر ... ڪرڪا روشن راهه!"

لاڙوءَ ناٺ کي سمجهايو، ... روئي ... خال وڃايو.
ان جو اون آڌار اڪيلو، ... ڪر ... جهيلو.
پاڻي ڪالوءَ جو ... گهر ... گهر جو ...
ماتا جو ڪجهه مان سنڀالي، ان جو ... ايڪ آلاري.
گرن ... "مون گهر ... سک جو ... ڪاڙو
... کوڙا ... جا پيارا، ... ڪي ... بادل ... ڪارا
کوڙو ... سنسار ... وسايو ... ڪياڙو
... ملي ... پاڻيءَ ... هريءَ ...
مصري ... لاڙوءَ ... ايڪ ...
ڪنب ... ڏاهي ...

گرو چيو، ”ڪل منهنجو اهڙو، ساگر منجهه جل آهي جيڏو.
پريم پتا ۽ ستي ماتا، گيان پٽ، ويراڳ پيارا.
پيڻ ڪميا ۽ سچ مت چاچو، صبر سدا پالي تو دادو.
اِن ڪل ۾ ڏاڍو خوش آهيان، جنهن ۾ ٿي جڳ جو سک پايان.
لالوءَ سمجهيو ڪين ڀيدو، راءِ بلار، سڀو ڏس ڏيندو.
ٻوليو، ”هل ٿي راءِ گهرايو، جنهن ڪڙتي لڄ جيءَ سڪايو.“
نانڪ جلدي ڪئي تياري، ڊوڙي ڪنهن سان سڌ ڪي ساري.
جڻ رڄ ۾ ڪنهن ٻاٽي پاتو، راءِ بلار ملڻ لئي آيو.
ڪٿ ٿان جنهن لٽو ٿي لڏندو، نانڪ پاڻين دل سان لڳندو.
اکين لئي وشواس نه پائي، وڙ ور ڏيٺي چاليءَ لائي.

گرماٽي لڄ جيءَ ڪي، مرڪيو راءِ بلار،
نانڪ هٿ پيرن رکيا، راءِ پڇي تيسو ڏار.

راءِ بلار چيو، ”گرو نانڪ! تون ٿي آهين جڳ جو مالڪ.
تو هي چاڙهيو بوجو ڀاري، آءٌ وڃان تو تان ٻلهاري.“
گرو چيو، ”اوچو پد پائي، نام اڳيان جو سر تو نائي.
عمر عهد جو خيال نه ڌاري، جيڪو نام سهاڳ سڀاڳي.
والد تا اِن ڪي منهنجي آهي، ڀڳت داس ڀڳوان چوائي.“
راءِ بلار چيو، ”تون دانا! انترجامي برڪت ودانا.
ٻڌن مڪت ڪيو هٿ ڏيئي، گيان جو ديپ جلائو ويهي.
چرڻ ڇهڻ جي آگيا چاهيان، بار جڳت جو سر تان لاهيان.“

گرو چيو، ”ايمان ٿي، آهي رب جو راز.
آخر ۾ مولسان ملي، پائيندا سک ساز.“

راءِ بلار چيو نوڪر کي، ”ڪوٺي اڄ هڪڙي ٻاليڻ کي.
عمدا طعام سکي جو ناهي، منهنجو خالق سڪ سان کائي.“
ٻاليڻ تيار ڪيو شد ڀوڄن، راءِ بلار ٻه پالو جوڙين.
پنهنجي هٿ سان ٻاٽي آڻي، صاحب کي شد جاءِ وهاري.

نانڪ لال

(٧٤)

ڏوني چرڻ، مٿي لي لائي، چرڻامرت ولي سر لائي.
هت سان ٻاڻ ڪرائي، پرنام ڪن ليو، ڦيرا پائي.
پوڄن ڪئو، سلوڻو ڪاڏو، پرنام، اپسيا سڄم ڏاڍو.
"مٺڙو ڪئو، سب رس ڀيڄا، گھورت ڀا ڄڻن سواي سيڄا."
نام ڀا هي سب رس ڀيڄا، ماسه ارپتا آئي نالي.
صاحب وڻيا ٻوءِ سيڄا لي، "بانڪ خاطر آهيان ٻولي.
مٺون لي ٿھونگھٽ پائي ٻولي،
نانڪ رکجو پاس،
واهه ٻالار ديا ڪري،
قدمن برهمت ني رهي، منهنجي آهي آس."
انهن ڇٽي سا وڻي روئي، "نانڪ کي ڪيئن روڪي ڪولي"
"بابا جوڳي، ڏيو آکيا سائي!"
دل سيني جي ٻرجي آئي، دک برهبٽي جن جي ڪايا.
ان ڪن لالو، ڪالو آيا، برهمت رهڻ نه آهي راهو"
گرن چين، "ٻيو جهڪي چاهيو، دان ولو جاگير جو دريا!
واهه ٻالار جيو، "ڪر ڪرپا، ڪبت اوهانجو خوش مان ٿيندس.
ڪڙمي آءُ رکي ٻيو ڏيندس، ڪالو- لالو جوڙو،
مالا کي ٻه لڳي وڇوڙو، مرڪي ٿيو چيو خوش گل جان ليندو.
شهر سڄي کي الله ڏيندو، موهبو دل جو ماڻ،
گرن چيو، "بابا ماڻي، ان هي لو چڪ تاڻ.
ورلو ڪو پوري ڪري، شب ڪرمن جو هر او ساٿي
ڌرتي زمين، پلالي پاٽي، ڏيٺي پکت ڪندا ڪم هر جو
هر جي ٻج کي، رٻ صبر جو، ڪوڻ دوڪان ڪيو همت لاهي
لالو ٻوليو، "ڪمت نه پائي، چڏ ايمان ڪري هر سودا
گرن چيو نه دڪان پلو سو، سرت وڃار رکي ورتا
نام سڌو آئي وکر وهائي، ڪوڏي ڪن ڪمائي ڪاري
سچ وڻجارو، سنت واپاري، خون وڏي لو خون سان، ڏن سان ڪي ڏن مان.
پرت ڪٿي ٻرٻو ملي، دور لٿي ايمان.

لالوءَ ٻوليو، ”سير ڪرڻ جو، يا ته ارادو گهوڙي چڙهڻ جو.
گهوڙن جو واپار ڪيو ڪو، وڏن جو پيو چوڻ ونو ڪو!“
گرن چيو، ”نعمت ست جا گهوڙا، ست گرنٿن سان پڌ جن ٿورا.
چڱن ڪمن جا نعل هڻائي، نرنڪار جو ديش گهمائي.
سودو سير ڪرڻ هي پائي، باقي سڀ ڪجهه ڀٽڪڻ آهي.“
ڪالوءَ چيو ته ”وڻج نه چاهيو، راجا ڪنهنجي سيوا پايو!“

”چاڪر گوبند جو سدا، نام جپڻ نت ڪاج
اُن والي جي چاڪري، آهه جڳت لئي راڄ.“

پيا ته ٿيا چپ، اڳر نه ڏيئي، پيءُ کان وڌ ماءُ، سن ۾ ٻيٺي.
”هڪڙو پٽ پرديس پر پيندو، ڪهڙو حال اسانجو ٿيندو!“
راءِ بلار چيو، ”ڪا سيوا، ڏسيو، پاپان من جا ميوا.
ستلو جنم تئي هي منهنجو، پاپ رهي نا سر تي ڪنهنجو“
گرن چيو، ”لت سڀ جو دانا، جيڪي گهران ڏئي دل پانا.
جل ٿل ۾ جو سار لهي ٿو، پاڇي جان لنب ساٿ رهي ٿو.
باقي گهران اوهان کان چا چا؟ صاحب وٽ آ وٽ پلا ڪا؟
ڪوڙ پدارٿ آهي فاني، مايا روپي ناڻو تالي.
پريوءَ کان ٿي دور هٽائي، جيڪو ڦاسي جنم وڃائي.
خالي آيو خالي هلندو، پڳتن کان پر روپ نه پلندو.“

راءِ بلار چيو، ”اهو چوڻ خدا سچ آهه.
پر ماتا جي دل اندر، ڪوڏيءَ جو ڪجهه لاهه.“

ٿن ڪوهن ۾ ڪيئن ڏيان ٿو، ساٿ اهو پڻ عرض ڪيان ٿو،
ڪيمت ڪراڻي لنگر هلايو، دان ڏرم سان نام ڪمايو.
اهڙا پاڻ ديالو آهيو، پٽ جو دک تا پنهنجو پائيو.
ماتا جا پڻ ڏڪڙا لاهيو، اڳتي پڪڙيو جو ڪجهه چاهيو!“
گرن چيو ته، لنگر مالڪ جو، هلندو رهندو نت خالق جو.
سڀ جو سرجڻهار سوامي، پترن ۾ به پري تو پائي.

ڦٽڙي رهڻ نه وس ۾ آهي، ٻڍڙو ويٺو واڳ هلائي،
ان جي آڳيا نان ڪو ٻاهر، ٻيو ڏوري سو ڪهڙو ماهر؟"

ٻوڙهه متي، چلم ٻڌي، ٻيڊ رهن پنجو لهاهه
ٿلوڙليءَ جا سک چڙي، لکتو ٻالڪ شاهه

ڪالر — لالو پنهان آيا، ماما روئي حال وڃايا.
راهه ٻلار ورهي ٻه ڳهرايو، "همت ني رهي هري ڪڻ ٻايو."
ٻه هڪ راس رهي سي هلاءِ، ڪهن نا روڪيا، ڪهن نا پليا.
صبح سان ڪندي ليو آلوڻ ڪوهه، نه ٽال شهر ۾ پاتو.
راهه ٻلار ٻڌي جان واني، سوچي ڪربان عمر سڀائي.
شهر اندر ان ٽال ٻڌايو، گر ٽالڪ جو الم ڏرايو.

* ٽلونڊي ٽياڳ *

ٽوڙي لاڳا لوڪ سان، وڙ ناٿين سڀ ڳاهه،
ٻڌهين نعرو ٿو ٻجهي، "ڌن گرنانڪ شاهه!"

ٿيا آهي مانت، نالو اڪاڻو اهطاباد ڪيئون لاڏ
گرن ڪميو سر پرپوءِ جو سڏ، ٻالو ۽ مردالو ٻڻ
پيرڻ - ٻڪا، لاوءِ گهر آيا، پنج ڏهاڙا اٿي ٻ
انترڊيان الان ٿي ٻاڪا، ٿاٿو ڪيو ڇهڪل ۽ ا
ٿي ڏن ٻاٽي پوڄ نه پاتو، مردالو ٿيو ڏايو آ
بوليو، ”ٻڪ ۽ ساهه وڃي لو، هاٽي مولڪان هاڻ نه ٿئي ٿو
گرن چيس ته هنن جهاڙين ۾، ڪڪڙيون موج پريون ڪاڻ
ڪاٽي پيءُ ڪر جيڪي چاهين، ۽ ڪي ساڻ نه ڪٽڄ گسائين

هول ڪري ڪاٽي ڳهٽيون، ڪٽي عليو ٻچ ساڻ،
هبج صبوح ڪاڏي خطا، پيت پري چڪ ٻاڻ

صاحب سمجهايس، ”مردا!! پيت ڏيڻ وارو آ داڻ،
جو لوڪن ڪان ڪٽي لڪاٽي، ان جو حال اهو ٿي آهي.
هاٽي اڪ جون قلڙيون ڪاٽي، درد گهٽاٽي هل ڪڏ پاٽي!“
مردالي جان قلڙيون ڪاڏيون، درد ٿيو، تيون دل ۾ شاديون.
پوءِ سمنڊ ۾ پيت ڪناري، پهتا مڇيءَ جهمڊي واڍي.
مردالي کي ضد هو ڏايو، ”اڪثي آءٌ نه ڪڏلدس ڪايو“
گرن چيس، ”هت خطرو آهي، مونڻ نيڪ اڪيلو ناهي.“
پر مردالو پنيان مونيو، راهه الدر هڪ دالو روڪيو.
نيل لٿيءَ ۾ ان کي اڇلي، ڪرڻ اڳو سو گرو نه لرجي.
پيوس صاحب پنتي مونيا، ٻالي سان گڏ رهيا اونيا.

اهڙي ڪا وانر وهي، وٺي وساهي ٻاهر.
پرف سمان تڏي ٿي، دالو هو اسهاءِ.

تڏهن گرو جن ٻاهر آيا، بوليا، ”ڪوڏا، ڪهڙا سايا؟
تو هن کي چو آ ڦاسايو، توکي هن ڪيهن ڏوهه ڏکايو؟
ڪوڏو هو حيران نه مڇهڇي، ٿالي جي پڻ جاڻ هنن کي.
هي ڪو آهي شڪتيءَ وارو، ڪمڏ جهڪاڻ بن ناچارو.“

لـالـكالـٺ

...يڪر چيس، ”يرم جو پيڊو، ڦاني لبدو، ٽپاو اڏو،
...ڻهن ۾ لبل ڪڙهي ٽي ڳاڙهو، بدن ـ لٽيءَ حو بِٺي ڪاڙهو
برم پلاٺو هي بدو، پيٽ بري ٽسي باھ،
بر سا باھ سهاڳ جي، ڪين لڳائي داھ.
ڪودي چرڻ ۾ سر نايو، بوليو، ”هڏن مڪس ڪرايو.“
”پوڇا مردالي حي ڪر اون، لام هريءَ جو چمس ۾ ڏر ٺون!“
مردالي ڪي باهر آئي، ڪودي پوڇا ڪئي ان ناٺي.
بوءِ ٺڻي ڪجھ ميوا آيو، بوليو، ”بربو پوچن پايو!“
گرن حصا ٺي ڪري سهالي، پڻھجو ڀاڱو ڪمس حوالي.
”ڪاڻي چڪو ماس برائو، اُهنجو پيٽ لہ ليڏو ڪائو!“
ڪاٺڻ سان ڪودي سدا، ڪلبا بد ڪماٽ.
داٺو مان السان ٺبو، بدلي پوچ صثاٺ.
سمه ڏن گرن گدار ۽ ٺالي، مردالي ڪي چمتا، ”ڪالي؟“
”وشو مجبر ۾ ڪرٺو ڏبرو، موٺي ڪڄ لہ اڪيلو ڦيروا!“
شهر اٺان ٺي ڪوھ براهون، بڪ ۾ مردالي جون آهون.
بولي، ”هيٺ ۾ ڪوڻي ٺاهي، اهڏو شهر لہ ڇا ڪو ڪائي!“

* ٺالث راءِ جو اڏار *

گرن ٻير، سان ڏرلي ڪوني، لال اڏو جان ڀوءِي اوني
گرن چيس، ”هي لال ڪٺي وڃ، ملھ بڌائي، پل وڪٺي اڄ
بڪ ۾ باھم سدا مرداٺو، لال ڪٺي ٺيو شهر زوال
ملھ ٺي ٻُہا سُٺندي آٺو بوليو، ”لال لہ آهي ڪالو
گرن چيس، ”وڃ ٺالث راءِ وٽ، لال ڪٺاٺيءَ موٺيج جهيڙو
ٺالثہ لال ڏسي موٺاٺي، ربيا ٺو ٻڪ ڏاس ٽڪ

اسالسڪانڊ

مرداڻو حيران ٿي، ويو ستگر پاس.
چي، "ربيا سومفت پر، ٿالت جي ارداس"
ستگر چيس، "ٻچي اچ پاڻي! ملهه آهي پاڻ، هيءَ مهمالي
لال نه هي، پر هر ڄو ناڻو، ٻڪ نه سهڻ جي، ٿيءَ سڪالو!"
"نام سعدو ناڻو نه وڪڻدس، ان ڪاڻ ٻهتر ٻڪ ني سهندس
ربيا ڏيندس مان موٽائي، نام بنا هي جيون چاهي؟"
پر اڄ ڪهڙن کي ناڻو ڏيئي، سمت سڏائي، ڪاڻن ويهي.
نام ڏئن تا، مايا ڪارڻ، پاڻ مفت ۾ موجون ماڻن.
ربيا ڪٺي ويو اُس موٽي، ٿالت چيس، "بات هيءَ ڪوٽي.
مون نه ڏلي آهي مهمالي، لال ٿنان جا لکيل پاڻي."
مرداني ست چڪر لڳايا، ٿالت ڪي نه ليايو مايا.
پوليو "مالڪ ساڻ ملايو، جنهن جو آهي اهڙو رايو."

مرداڻي سان گڏ هلي، آيو گرن دوار.
درشن سان پرسن ٿيو، مليس لال هزار.

گرن چيو، "جن اکين لالي، لال لهڻ ٿيون سي هر حالي.
تون پڻ لال سڃاڻ سياڻا، ڪپڙيءَ ۾ باقي ڪجهه داڻا.
ناڪ لرڪاري مان آهيان، ويس ويڪه هريءَ جو پايان."
ٿالت راءِ چيو، "مهمالي، ڏيئي، ڪيئن وٺان گر گيالي!
ان جي بدلي نام دان ڏيو، پير اڳڻ پاڻي پوڄن ڪيو!"
مرداڻي کي ٿي ڪجهه آشا، "ماليءَ جي منهدي ايلاشا."
گرن چيو، "ڏڪوان پرسن جا، ميوا گهرجن ميل سرت جا.
رسنا جي ٿي کپي منائي، جن جي ڪونڌ نه آهي ڪاني."

پدلدي وچن نرپت جا، جر ٿين پيو غلام،
ڪن پر ٿي ارجي ويو، ان جي سڪ جو جام.

ٿالت راءِ چيو، "گرپوري، مڪتيءَ جي آ آس حضوري."

گرن چيس، ”پنهنجي گولي کي، پڙهن پڙهي تو ليکي!“
ٿالهه راه پيو جڏهن پڙهان، گرن ڏٺا هٿ چڙهيس قبري.
اهڙي جوشه اندر ۾ جاڳي، پرسن تڏو پرڪي من جاڳي.
گرن چيس، ”سڪ ڌرم هلائي، ويهه هٿي هر- ڏوڙ دکائي.
ٿوڪان پوءِ گديءَ تي گولو، واهي لاهيندو سڀ پولو.
اڪثر، مهما عمر گذاري، گادي ڏج گولي کي ساري.
پنهنجي پوليو جو حق ناهي، چاهي ڪوئي جوڳه ڪمائي.“
پوءِ گرو جن اٿئي هليا، وچ ۾ لل، پاسن کان دريا.
مردانو حيران نهاري، ڏرليءَ جو ڪو مڏهن سر ناهي!*

---

* جادو نظر *

پنجئين ڪوهه مڪر مٿان، تي ڏن هليا پنڌ،
مردانو جڏ تي مٿي، جان مڃ قيرپو ڪنڌ.

مڃ گولي اچ واسه ٻڌايو، ”پڪ آهي گرالڪ آهيو.
مان پڻ داس لوهان جو ڪوڙو، ڪر لڪيان اهو، ڪڍهين پورو.
هڪ ڏن پوليو، ”مالڪ جان تو، ڏسندي تي ڪر ٽڙقين پيوچو؟
بس مان ڏيهه چڙهي مڃ ٺٻس، مڪتيءَ جو پٽ ڏسندو رهيس.
هاڻي اوهان آيا آهيو، مڪتي ڏيئي پوچو لاهيو!“
نبڻ مليا، جهٽ ڏيهه ليائي، روح اڏائو، سرلي لائي.

هلندي هڪ پهاڙ لسي، ديو گذارا شهر،
ڏسندي مردانو چيو، ”ستگر نڪ جو ٻهرا!“

صاحب بولدو، ”شهر اهيءَ ۾، آدم خور ڪين پراڻيءَ کي.“
ديو اوسه امه راجا آهو، نظر پوڻ تي هن فرمايو.
”پڪڙي هن تيهي کي آڻيو، ماس پچائي موچون مائيو!“
سمه پدرا تي ديو مڪالين، پهچن ڪين اهي گر ٽالين.

اکين ڦوٽندي الڏن وانگر، ٻنڪي ٻائن ٽوٽا ٽانگ
چون سڀيئي، ”ڪرڻ نہ آهي، ڪنهن کي آڻيون ٻڪري ڪاهي
تڏهن وزير ادب سان آيو، ڳرن اڳيان ان ڪنڌ جهڪايو
ٻاڪ چيس، ”اسين تہ اڪاري، امر اڳر جا آهيون چاري،
ٻوء وزير ويو وٽ راجا، ٻوليائين، ”هي ڳرو ڪلا جاء
من ۾ ڪائي ٻاس وچاري، هاو ڳرو ٻاڪ جي ڏواري،“

راجا من ۾ سوچيو، منهنجو آهہ شڪار،
ٻڪري تن کي کيڏ سان، ڪائيندس هن وار۔

ٻہ راجا ٻڻ تي پيو الڏو، جنهن جي من ۾ مطلب گهڏو۔
تڏهن وزير چيس، ”شڏ من سان، سگهندا ڳڏ جي سنت جين سان۔“
ستگر کي ٻڻ عرض ڪيائين، درشن ڏيو راجا کي سائين!“
راجا من ۾ ان پيد مڃايو، اکين ڏٺو، ڳر شرڻين آيو۔
ڳرن چيس، ”اڳتي ڪا هتيا، ڪري نہ ڪريو جيون متيا۔
آهہ هتيا جي پاپ آهي، جنهن کي ڇيو ڪيئن ڪڍائي؟“
ڳرن اُتي هڪ مندر وسايو، ٻالي عمدو پوڄ ٻڌايو۔
ڳرن ڏني سڀ کي پرسادي، شاهہ، وزير اچا سا ڪاڏي،
لالي ٻائي لال ويا تي، لڳن لڳن من هر پوڄا جي۔
راجا مسند، وزير ٽهليو، ڳرو ونن تہ ماس نہ ٿيو۔

ٻوء پنسر ناما لڳر، وڃي ڪيو ڳر واس،
ٻن مالش سيوڪ سڃاڻ آڻن ميوا خاص۔

هلندي اڳيان ساڳر آيو، ڳرن نہ اتي پير وڌايو۔
پنيان ٻالو ء مرداڻو، هلندا رهن مڃي سنت ٻاڻو۔
پيچ ڏهاڙا پنڌ ڪيائون، اڳيان هڪ ڳهڙيال ڏٺائون۔
قاڙي رواڄ روڏي سور آئون، ڏسندي مرداڻو ڳهبرايو۔
پر اُسٽ ٻرلدو ٽڪلدو آئون، ڳرن اهو ٽنهن ڀڪ ٽڪايو۔
ڀاري واو وري ٻيو ڇيچوه، ڏن اڳو سوڏوان ٽوڪون؟

لاڙڪاڻو

ي، وقت سڄوئي اچي، جهڙن کي ليک آيا،
هي آڏو آنڊون، ڀڄندئون سڄو سڀاءِ.
مڻي ٿارد ٿيو پيدا، ٻولهو، "ڪاج ڪيو هي ٻي جا
هريءَ هي هي هو آيو، اهڙو هو سو سيني لا ٻو"
چيس ڪ، "حڪم هريءَ جي، اسين هلون ٿا هن ڏوليءَ لي.
م هريءَ جي آڏو آيو، ٿڏهين ڪمس اسان دڳ لا ٻو."
گروجن اچي وڌيا. پيدرهن ڏن ٻن ٻوجن ! هيا.
ي بيت. بهار ۾ آيا، سڏرسين جت هو هڪ راجا.

---

* ايڪي جو آواز *

پاهر بهار شهر جي، ويٺا پرسان واٽ،
مرد الو لڙڪي ڇوي، "ٻک ٻه ملدس راس."
ٻک ٻ روز ٻه ڪلڙاس مشڪل، ٻوليو، "سڪر ڏيو بس دوڪل.
شهر وڃي هيءَ آڪ ٻڇاپان، لوهان لاءِ ٻڻ پوڄن پاپان."
سکر چيس، "شهر ۾ ڇهڻو، پٽ پاڪر جو آهي رهندو.
ان جو نام ٻچالي لهپان، سڀ ڪرتار اسان جي ڪهاڻ!"
مرد الو ڪڄه اچي وڌيو، هن ڪان هڪڙي ماڻهوءَ پڇيو،
"ڪير، ڪٿان تون آيو آهين؟ ٿالڪ جو او داس سڏائين!
هو منهنجو هڪ يار پراڻو، جل ته هلي گهر ڪيون اڪاڻو.
منهنجو نام الدرسين آهي، راجا منهنجو مامو آهي."
"آءُ جهنڊي کي ڳولڻ چاهيان، راهه ٻڌايو ڪهڙن سوپايان؟"
ٻڌي ٻوءِ جهنڊي وٽ آيا، ان جا حال ڏسي شرمايا.
جهنڊي ڪٽ واڻي ٻٽي، ٻوليو، "هلندس ٻوءِ،
جڏهين هيءَ ٻوري ٽٽي، منهنجو وڃن اهوءِ."
واڻي ڪٽ جهٽ ڪيئين ٻوري، ياد پيس سڪر سان ڏوڙي.

ڪجهه پوڄن ۾ مهوو آڻي، مردالي سان آيو ناٺي؛
سنت ڪرنار چئي سو وينو، رکيائين سو پوڄن مهوو.
گرن چيس، "ڇا ٻولکي جاڻين؟ هي پرساد ڪٿان تو آڻين؟"
ٻوليو، "نام وٺان هي آيو، مهر ڪري ليئي ورتايو."
"اندر سين مترڪي سڏ ڪر، پوڄن هن جا پاڳ ٻه پنج ڪر:
هڪ هڪ پاڳ سين کي ڏيئي، ڪالو پاڻ ٻئي گڏ واهي."
جهنڊو ترت لکر ڏي ڊوڙيو، اندر سين ونئي گڏ موٽيو.
ستگر سنت ڪرنار پڪاري، پڇيس، "دوست آهين ڪاڻي؟"
جهنڊي چيو، "گڏ پاسين هاٺي، اندر سين پلا ڇا جاڻي؟"

جڏهن سندي دربار ۾، ٻوليو هن هو ڪوڙ،
راجا جڏهن چيس، "اچي، لائڪ ڏينده اور!"

"اندر سين، ڪيئن ياد نه آهي؟ جمر ونئي هت ڇا لئي آئين؟"
"مون نه اوهان کي اول سڃاتو، مردالي کي جڏهين ڀاتو."
ائين چئي هن سيس جهڪايو، ٻوليو، "راهه جهنڊي کي لايو!"
گرن چيو، "ان پڪتي پالي، انئي پهر جڏهين لدو لاتي."
جهنڊو ٻوليو "نام ڇپڻ سان، ڪيئن ڪو ڏيندو سات ڪنٽب سان"
گرن چيو، "سو وس جو مالڪ، پيت اندر تو پالي پالڪ.
سات سنگت ۾ سنت پاٺي، آثر پد جو پيارن پاٺي.
ٻرهم جو وچار ڪرڻ سان، ٻرم گتي ئي ملي مرڻ سان."

جهنڊو وچن پڌي ڪريو، پيرن ئي اُن وار.
جان پرساد گرن ڏنو، چيس ڪان ڪپار.

نام خماري ويس ورائي، ستگر پوهه سنان ڪرائي،
ڏرمشالا ۾ منجهي رکائي، سولپس، ويهي نام ڪمائي.
اٿهي ۾ سمي کي ماڻهون آيا، "نانڪ کي ڪوئي تو راجا!"
اندر سين چيو ماڻهن کي، "هلو چوان تو مان راجن کي!"
راجا چيس، "اڇا دڙشن جي." ٻوليو، "زور زبر جي مرضي،

بيٺو وٽ ڪجهه هلندي ناهي، ٻار هلو اُت پير وڌائي!"
ٻيو ۽ ڪجهه ٻوح ٽٽائي، راجا آيو سيس جهڪائي،
ستگر کي آن ڪي آسيس، "ارڙهن راڄ رعايا ٽيندا
اون ٽيڏين سمزاتا آهن جو جهنڊي سان ڪڪجاڻ حسد ڪو،
سدرسين جي زور پرڻ لي، پاس ميو گر آلي رهڻ اي:

برهمڻ جي شهر ڏي، ٻوءِ ڪنياتون ٻيرو
ٽي مهيا گهمندا وڃي، پيتياتون سو پيرو

مدرتين راجا اُت آيو، پڇيائين، "ڪيئن آيا آهيو؟"
ٻالي جهس، "سدرسين راجا، ڪي ستگر سڏيو تهارا راجا
ارڙهن راڄ رعايا اچي، ٽيندا ٿن جي ڪجهه به نه هلندي."
سڀ ڪرتار چئي اُت راجا، جهڪندي چيو، "غريب نوازا!
لگر هلي ڪجهه پوڄن پايو، شير وڃن هٿ، مالڪ ڪايو."
گرن چيو، "ڪرتار ڏٺو سڀ، ميتيا ان آهن اڄ، بڪ، ڊپ؛
پنهنجو ٻار هلائي سو ٿو. ڪرلي پڇي ٿو ليڪو چوڪو."
بوليو، "منهنجي لائق سيوا؟" گرن چيس، "جي اجاهين موا
سدرسين سان جهگڙو لاهي، آدر ساڻ هلچ سنگ پائي."
مدرتين وشواس ڏيارپو، آٿوپهه مهيا ساڻ وهاريو:

ڪنول نين جي راڄ ڏي، ٽيا رواتا شاهه:
هلندي ٽي گڏري ويا، ٽيرهه ڏن سمعه ماهه؛

رستي هلندي لڳي سماڌي، وهن ٻه ٽي ڏن ڪالي هادي،
ليت لگر ڪان ٽن ڪوهن لي، ڏيڙو ڪري رهي پيا ٻن ٻر؛
مردالو ليٽ بڪ ڪان وياڪل، گرن چيس، "وڃ لگر، ٻه پهل پل.
ٻوڄ مزي سان اچان ڪاڻي، وانيءَ ڪوبہ ڪوڏي ڪاڻي."
مردالي جهت قدم وڌايو، سوناآلي سون ٽنانين چايو؛
ڪمس ڏرم سنگ ملي پڌايو، "سودن پير ليڪ ڏرم ڪمايو؛
قدريس جو پيدا ويا، ڪرڪان ڪنهن ڪي الاهه ڪيارو،"

هر ڪو پنهنجو ڪرم ڪري ته جيڪي چاهي، پاڻ ڪٿي تو
ڌرم ڪرم هي شهر سڄو ئي، ڪاڻ پلي جو چاهين سوئي."
پاڻي سير مٺائي ڏيئي، بوليو "ڪڻ جو ڪجهه کهرجيئي."

پيٽ سڄو ڀورو ڏئي، آيو ستگر پاس.
"رهڻ ڪيئي هن شهر ۾" ڪرڻ لڳو ارداس.
گرن شهر جي وات نه واري، ست ڏن گذريا ڀڪ ۾ ياري.
ڏيهن انهن هو شهر وري ويو، ڌرمسنگ ڪي دک ڏاڍو ٿيو.
پوڇن ساڻ ڪٿي سو آيو، وينا گرو سماڌي لايو.
ستگر تار چوڻ جاڳايو، ڌرمسنگ جهٽ سيس جهڪايو.
بوليو "سوامي پوڇن پايو!" ستگر چيو "نه راجا آيو،
آن ٻن پوڇن ڪين ڪنداسين، آن جو ڏوش ڪيس کهنداسين"
چيو ڌرمسنگ، "راجا ڌرمي، ڏوش نه ان ۾ لت ستڪرمي."
گرن چيس، "تون موڪل ان کي، سمجهائيندس ان جي من کي"
ڌرمسنگ ڊوڙي ويو، لوچي ساري ٻاهه.
راجا گهوڙي تي چڙهي، ڪن ۾ آيو ساٿ.
ستڪرتار چئي ڪر بوليو، "راجن توکي هت ڪجهه رو ليو.
سنتر هن راڄ مڃين تو پنهنجا، گولا سمجهين راجا تنهنجا.
راجا جڏهن سينڌو اشناني، راجا چيئه پري اچ پاڻي.
سو چيئه، "مان ته هجان ها راجا! جيڪر لوڪ مڃي ها آڪيا!"
ان تي تو راجائي پاڻي، راڄ هلائين قولي جاتي."
راجا چيو "مان ته مشتاق تي، ڪوتاڻن جي ڪوه.
تن جي سمنڌ ۾ چيئي، ليڙو سالجهه صوح."
راجا چيو "ڪرو جي چاهيو، راجا پلي پيو ڪو ناهيو.
لکي پنهنجو داس ٻڌائي، هلو وني جت مرضي چاهي."
سدرسين ڪي ڄڃ پرڻائي، پاڻي منجهه پڃي تي راضي.

باقي تنهنجي راڄ ڄوڳ ڄڻ، ڪڏهين اڄلو ليڪ نه مٽجو.
ڄيڪو پرجا جو سک چاهي، رام ڄيان سو راڄ ڪماڻي.
پندرهن مهنا نام ڄپالي، سڪر ساڌ رهيا سک پاڻي.

❋ مڪو مدينو ❋

سڪر سوچ سمير جي، مردالي ڪئي باس،
”مولکي ڪعبي جي گرو، تن ۾ آهي ناس!“
”جون ثواب مڪي درشن جو، خالق پاڪ ڏئي پرسن لو؛
ڪرپا ڪريو، سو ڏيکاريو، جيون ٻار جي آس سدوار لوا!“
گرن چيس، ”پاڻي مردانا! هندو ڪولو وجي اُس دالا،
مڪو مدينو اندر آهي، من بيڪار ايو پڪائي.
عجب نه منهنجو ساٿي هولدي، تنهنجو من پڻ ليرف چوائي!
تنهنجي آشا مٽي ناهي، هل جي تنهنجي مرضي آهي.“
شاهه شرف فقير مليو پٽ، جنهن سان چار هتا قاضي ڪڏ.
ملي پاڻ ۾ پڇڻ لڳا سي، ”ڪهڙو فقير هتا ٻيٺا سي؟
دنيا مان ڪڪ لي اڪتا ها، يا آوارا ڦرڻ لڳا ها؟
ڪهڙي ليندي آهه فقيري؟ ڪهڙي عمدي واهه فقيري؟“
”صاحب لو من ۾ وسي، پڪن ليرف ڏامر،
هرڻ ڏتوري دن ڪٽي، ڏولي گاهه لمام.“
گرن چيو، ”من مارڻ فقيري، ڪوڙو واس نه آهه فقيري
ويهه هوڪ خدا لي لالي، من ۾ نا شيطان وسائي
سو ڪوڙاڻ، توبي پاڻ، آهه فقيري ليکو لائي
ويس اهو يارن جو آهي، يار سڏالي، پل سو پالي
پنهنجا جو پنج پوس متالي، سو نا ٻاهر ادود دڪالي
شاهه شرف پيران پٽي، ڪرڻ لڳو سارا هي،
”سچ پچ شاهن جا سچا، آهيو نانڪ شاهه“

ٻوءِ وچي حاجين سان مليا، جن ٻوليو نه، وڃو جهٽ هليا!
ڏنگ ڪندا سين مومن ياتي، هندوءَ جڳهه، نه ڪعبي ڪائي."
گرو جين ته، "مهر ۽ محبت، سا ڪجي حج، سڀ جي خدمت،
رنج، حسد ۽ چترون لائي، ان کي حج جو لاڀ نه آهي."
حاجين ان تي ڪن نه لڳايو، مردانو هڪ شبد سڻايو.
گرو چيس، "ڀائي مردانا! اکيون ٻوري، ڳاءِ سيانا!
جڏهين شبد ٿئي هي پورو، کولي اکيون ڏسج ظهورو."
پورو شبد ڪري اک کولي، ڪعبي منجهه مردانو ٻولي.

سنڌي کي حاجين ڇهو، پاڻل صاف لباس،
مصلا سر، تسبيح هٿ، ڪڇ ۾ پاڪ ڪتاب.

هلندا هو مسجد ۾ آيا، ٿڪ ۾ غافل ٻجهه ڪايا.
سمهندي ڪوئي خيال نه آيو، پيرن رخ ڪعبي ڏي پايو.
ڏڪي جيونڻ ملان آيو، حالت هن، هن کي ڏرايو.
ستگرو کي لت هڻي چيائين، "ٻول هندو يا مومن آهين؟
پير خدا جي گهر ڏي آهن، مومن اوله، ڏي نه گهمائين."
"پيارا، ٿڪ ۾ پل تي ويٺي، جاءِ خدا جي خبر نه پيئي.
مهر ڪري ڇڏ تون ڦيرائي، جيڏهن پاسي گهر رب جو ناهي."
ملان پڪڙي پير گهمايا، پيلي تي جهٽ ان جي ڪايا.
جنهن پاسي پيو پير گهمائي، ڏسي ته ڪعبو اوڏاهن آهي.
چرخ ڪيهن ناانگ هئو چڪ پاڻو، ملان جي ڪايا سو جاڻو.

مڪو چون شهوه جو، تيرٿ هئو مهان.
ان ۾ شو شڪتي رکي، آهه اجا ايمان.

شو شنيو يا بابا آدم، پاربتي پڻ آهه هوا سم،
هندو مومن ناهي ڪرئي، جنهن گهر جاتو پڻجي سوئي.
قادر سڀ انسان بڻايا، پر انسان ڌرم وڌايا.
ڌرم ڪرم جي ڌرلي ساري، سچ جي ڪار خدائي ڀاري.

ولا جو ڏس حاضر آهي، ڪرڻ جو هرڪو قول پائي.
امر ونهي اهو ئي آهي، سڀئي ڪي تو پاڻ هلائي:
الڪ ڪي پڻ حڪم الاهي، خلق خدا جي ڪري پالئي.
سڀئي جو سد ميل ملائي، يڪتي ء جو چڙهو رنگ لڳائي.”

الاهي ء سڀئي آيو الي، ڏهي رڪن الدين،
اوليا سڏن سڀئي پيا، جهڙن ڪي مسلمين.

ستگر چيس پڇ، ”واهي صاحب! پستڪ مولا پڙهندو طالب.
لن تي عمل ڪرڻ ئي مشڪل، بوء مٽي ڪيڻن من جي ڪل ڪل؟
هڪڙو رب تو سڀن هلائي، هندو - مومن فرق پالئي.
هيڻن خلائي، جتي اپائي، مذهب جهڳڙو وارث آهي.
ملن ۽ قاضين ۽ شاهن ڪي، ايڪو ڏٺو آ ماڪ ڪي.
جيڪو خلقت کي هڪ پالئي، سو ئي مان خدا وٽ پائي.”

دانا جي درگاه ۾، هرڪو آهه حساب،
ڪرمن جو ڦل تو ملي، مصري توهه طالب.

جهوڻ بيٺو ڪوڙو ڪاڙهو، ڇوڻ لڳو ”رب آهي پاڪيو،“
نبي رسول، ڇڻن بارن ڪي، ڪندو قبول ڪلمه وارن ڪي:
جيڪو ڪلمو پڙهڻ نه چاهي، قيامت ۾ سو پاڙ ڪائي.
حرام لشو سوئر، هڪ آهن جم آڳيندڙ دوزخ پائن.”
گرن چيو، ”لاشريڪ مولا، ڏنو ڏني پاڻ بخشي مولا،
رب جي رضا سڀئي جو رهندو، دنيا ۾ هڪ اڪ سڀان هلندو،
ڏهن حوالي مومن ڪوئي، نه ڪه ميري لمئه اُن جي لوئي.”

حق براتو ناڪا، هن سوئر، هن گائو،
گر پير ڪيا ڏٺ ڪري، جڏ مردار اڪاءِ.
جن جن سچ کالو سڀو، پُولدا بهشت جاءِ
حق حلال ڪري ڪئن، سچ آهن ڳجي ڳاءِ.

رڪن الدين چيو مڪ موڙي، ”اول الاهه، ابي پيو ووڙي،
ڪلمو پاڪ پڙهي جيڪو ئي، درگهه ٻوي قبول اهو ئي.

لکيو ڌر درگاهه ۾، ان ٻاجهون نا ڪوءِ،
چوي محمد امتي، ڪلمو پاڪ پڙهوءِ!“

گرن چيو، ”ايمان سچو جن، درگهه منجهه قبول اهي جن.
قدرت جو ڪو انت نه آهي، هڪڙو رب ئي پاڪ سڏائي.

رکجي روح امالتي، ثابت سان ايمان،
مسلمان خداءِ ۽، هندو ٻولن رام،
جن جن نام ڌيائيو، تن جا ٻيڙا پار،
الهن سنداءِ ڪ ٻهڪندا، سچ جي ڪن جي ڪار.“

رڪن چيو ته، ”قرآن پڙهڻ جي، پاڪ سدائين تا سڏجن سي.
پڙهن نمازون ۽ ڪن روزا، دوزخ ۾ لـا پير اُهن جا.“
گرن چيو ته، ”خودي ۽ تڪبر سان جي هلن دين کان اُبتڙ،
جلندا سي جڳهه دوزخ اندر، لـاهه يقين جنين من مندر.
بندو آهه، حڪم جو بندو، آڳيا رب سان اچي وڃي ٿو،
جي نه حڪم کي سمجهن پاڻان، ڳڻئين ۾ تا ڳرن اياڻا.

حڪم بنا پن هيڪڙو، پا نه هلي ڪو وار،
ماڻهو حڪم اٿو هلي، تڏهين داڻا - ڌار.

رڪن چيو، ”ڪو ٿانءُ نه پائي، ڄڳهه ۾ بنا رسول خدائي
لکيل هيءُ قرآن ۾ آهي، جبرائل گواهه بنا ني.“
گرن چيو، ”هڪ پاڪ خدائي، ٻيو سڀ ڪوڙ الاهه گواهي.“
رڪن الدين چيو ورجائي، ”هندو ڪڏهين گانءِ نه کائي.
سوئر نه مومن ڪو ورتائي. هيءُ حد تن ۾ ڪوڙي آهي؟
ي نه اها حد پاڻ مچيو تا، چو گائين کي ماءُ چئو تا؟“

گانءِ سوئر جيڪي کهن، سهندا خوب عذاب،
ناڪ ڪير پڙون جنين، مارڻ اُهن خراب.

ان مان اڳين وار سپاهي، پوڇا ڪن ٿن لوڪ سدائي،
ڪنهن پيغمبر ماس نہ کاڌو، حرام سمجهي هٿ بہ نہ لاتو.”
رڪن چيو، ”ڪٿ آدم آيو؟ اباڻاڻ جو ڪنهن هنڌ پايو؟
روح ڪٿي ٿا ملن پڌايو؟ ڪهڙو آهہ اوهان جو رايو؟”
”ناٿڪ جيون وهندو پاڻي، خاڪ ملي، ٿئي خاڪ نياري،
روح ملن ٿا جڳہ بہ جڳہ سان، دور نہ ٿئي، جو ملو هر سان.

بوند ملي ساگر منجهان، سير ڪري آڪاش،
موٽي ڌرتيءَ تي ڪري، ساگر سان ٿي واس.”

”رڪن، خدا جو محل سهڙو، ڪهڙي پگس ڪجي، ڪر ڪهڙو؟
جنهن سان محل خدا جو ڀڄي، روح رهي لٿ ان سان سرچي؟”
”ناٿڪ، محل قدرتي آهي، جنهن بہ ٻارهن برج بڻائي،
ان دروازا چوڏهن ناهي، پهريدار بہ پنج لڳائي،
صاحب وڏو حڪم هلائي، سچ کي جڳ کو سيڌي لائي،
سچ نماز، سچ شريعت چاهي، سو ٿي الله رس تو پائي.”

وچ بہ قاضين، مولوين، چيو، ”هندن کي آگ،
دوزخ بہ ساڙي سدا، محمد ولي حساب.”

”هندن-لاش جلي هڪ واري، قبرن ۾ نہ جلن هر واري،
لاش نہ آهي جهڙي ڪاني، روح اڏائو درد نہ پائي
ڪوڙو هي مردن جو جهيڙو، پاڪ خدا جو نام اڪيلو.
ان جا رسول ڪيترائي آهن، جي سڀ کي سچ-راهہ ٻڌائن.”
حاجين چيو، ”قران چوي ٿو، روح امانت مٽي رهي ٿو،
قيامت ڏينهن حساب لڳائي، مومن محمد پاڪ ڇڏائي،
عزرائيل ٻين کي ماري، ڪندو خراب عذاب ڏياري.”
”ڪوڙ رسول ۽ ڪنهن جو ميرو، پياڻيءَ جو تا اُن تي گهيرو

پير-نبي ۽ اوليا، رهبر آهن راهہ،
پٿولڙا لڏاون ۽ مکيون، ان کان ٻيڙو واهہ.

دوزخ بهشت آهي جڳ ۾، ڪي جهولن، ڪن ٻيڙيون ٻڳ ۾.
جڳ ۾ ڪيڏا فرقا آهن، ڪوڙا ني لت دک تا پائن.
روحن لئي جي قيامت ٿيندي، جڏهن ڪي ڪهڙي چٽڪ ايندي؟
قيامت بعد نه فنا آهي، هن ديهيءَ ڪي بقا ناهي،
سڀ پيغمبر وار- وڃاني، سڀ جي ئي ويا وات ٻڌ ئي.
ماڻهن من جو مطلب ناهي، لاحق وڃو آهه وڏايو.

حاجين چيو، "قران ۾، پنر جنم ڪجهه ناهه.
روح امانت تو رهي، ڪافر جلندا باهه.

"قائم فقط خدا ئي آهي، ان جو تي جو ان کي چاهي.
ان بن سڀ چوراسي ڦرندا، روح نه ڪڏهن به ڪيا رهندا."
حاجيءَ چيو، "ڪٿ روح اچن ٿا؟ ڪٿ ڪٿ سي ڳڏ ليٽ ٿين ٿا؟
ڪهڙي ذات ورنگ انهن جو؟ ڪهڙو روپ ويانگ انهن جو؟

"ڏاڍو ڀاڳي روح آ، ان ۾ لطف جان،
عورت-مرد صلاح سان، ڏسجي هڪ جند جان.

لک چوراسي روحن ساڳيو، روپ چيو آهي هي لاڳو،
گندي پاڻيءَ ۾ پڻ اپجن، حيرت جهڙيون چيزون ڏسجن.
جنهن شيءِ مان جا شيءِ تي پيدا، روح رهي لت اُن تي شيدا.
روحن جي ڪا ذات نه آهي، جنهن هند جنم اهو ڪو نائي."
چيو امام ڏ، "مڱل نه ڄمندا، قران لکيو ڪوڙ نه کهندا،
هن جڳ ۾ سلطان اهو ني، خاڪ امانت، قائم سو ئي.
ويد هندن جا ڪوڙا آهن، جيڪي جنم وري ٻڌائن."

جيئن ڪنيل وڻ تو ڦٽي، ڏالدي ٻٽي گلاب.
ليئن آتم جنمي وري، آهي صاف حساب.

[illegible]الڪ آواگمن جڳت هي، اوچ، وچولو، نيچ جنم ئي.
[illegible]ندو، ترڪ چنڊال جنم ڪان، سڀ ڪرتا ڪوڙ ڪفر مان.
ڪوڙا ئي قبرن ۾ سڙندا، عزرائل جا پادر سهندا.

جڏهن ڪو مون سان، ڊَپُ، ڪجهه ۽ ٻيو جو ملندو.

لالڪالڻ

ٿڙو نه ساگر ۾ ئي ملندو،
رک مان پيدا، رک ۾ رلندو. ٿڙو نه ساگر ۾ ئي ملندو،
ڪا ڏرا لي ڪرلدو، ڏرليءَ سان ئي ڏرلي جلندو.
برجو دور ڏرا لي ڪرلدو، ڏرليءَ سان ئي ڏرلي جلندو.
رب جاڻو، رب سان ملندا، ٻاقي دليا ۾ بيا رلندا.
جن رب جاڻو، جن لي رب هي رحمت ناهي،
دوزخ بهشت ان ليءِ آهي، سو ئي ساري جڳ ڪي ناهي.
جڏهين رب هڪڙو لي آهي، ٻاڻ وڇوڙي، ٻاڻ ملائي،
پوء بياني چا جي آهي؟ پنهنجي من ۾، ٻاڻ سڃاڻو.
پاپ نه پنج ڪو، آهي پاڻو ”رب جو روپ بڻاءِ،
پير جلالدين جي، ڪينجي وبجيو آهي؟“
چا ڪالي، ڪالي رهي، سچ ٻيري تو، سچ جو ڪاٺو.
”سچ جي صورت، سچ ئي تاٺو. جيڪو ان جو لڪيندو سوئي،
نا ڪو ساڻي، پيد نه ڪوئي، هرڪو ٻاڻ خطا تو ڪاني.“
هندو مومن جيئڙو ٻاني، ”هندو ويندا دوزخ ۾،
پير جلالدين گيمنيه ۾، چيو، ان جو آذر ڪوبه نه ڏيندو.
هندو ڪوئي سرڳ نه ويندو، عمر پيا افراد وڃائن.“
ڪافر نسه نا ڪوڙ ڪمائن، ناحق جيڪڙن سان جان ٿي،
گرن چيو، ”گمراهه ٻئي تي، خاڪ الدر جان خاڪ ملي ٿي،
لوڪه لوڪه خاڪ ڪري ٿي، جاهل جهڪڙن جاڻ نه پاني،
عالم ڪي قائم ناهي، ڪي نا لوڙن ڪي سک پائن.“
دوزخ سرڳ هتي ئي آهن. ڪي علمي پاڪ جلال،
”قيامت ڏن ظاهر ٿئي، سر لي سمجهه، ملال.“
عظمت ڪا ڏيکار نه ڪي، عظمت آهه، اها
ڏلي بهاوالدين ملتاني، حق جي هڪڙو آ
ڪعبي جو وخ ئي قبراني، بولي قادر ڪاد
پو سڃجي تو مرشد، هادي، جو ڏيکاري رب جي
حق جي وس ۾ صاحب آهي، پير-فقير نه نااڪ آه
گرو چيو، ”عي جلال پاني! ڏلي، غصي جي ڳالهه نه ڪ

ڪرڻ ڪراوڻ وارو سوئي، ٻاهڻ اماڻن جو ٻ اهو ئي.
لک پاتالن ۽ پاتالن ۾، لک آڪاسان، آڪاسن ۾.
هر هنڌ، ساڳو سائين آهي، جيڪو سڀ تي مهر وسائي."

چوڏهن طبق جهان ۾، "جيو جلال الدين،
ان کان دور زوال آ، اهو مڃي تو دين."

سڀ جي ڏسندي گرُ گم ٿي ويو، مجلس ۾ مانداڻ مچي ويو.
ڪن ۾ ٻرگهٽ ٿي، ٻوليائين، "سات جلال هلڻ تو چاهين؟
ٽوڪي ڏيکاريان آپ ڪيڏا، طبق دنيا ۾ ڪهڙا ايڏا؟"
جلال جي دل تي پو چايو، تنهن پت جل جلال پنايو.
گرن چيس، "اکيون ٻوري چڙ، هٿ ڏيئي هت هل مونسان گڏ!"
پل پر ۾ هو موٽي آيا، جل جلال پتا بتلايا.
"ڏٺم ڪئي آڪاش، دشائون، پير، ولي ۽ ديوتيون، راهون.
هر هنڌ نانڪ جي درشن جا، ماڻهو ڏاڍا ڏٺم پياسا.
رکن پيا هر هنڌ پيتائون، هر هنڌ پوڄا پيئي ڪيائون.
۽ پرساد پئي ورتايو، ڪجهه کاڌم، ڪجهه سات ۾ لايو.

هن جڳ ۾ سڀ کان وڏو، نانڪ آهه فقير،
لک ديوتيون، لک آپ سچا، ڏيکاريا سچ پير."

جل جلال پرساد ورهايو، هرڪو گرُ چرڻن ۾ آيو.
ٻوليا، "ڪاني ڏيو اشاني، ياد رهي هيءَ بات رباني"
گرن ڏاڍن چاڪريون لاهي، ٻوليا، "جيڪو زيارت پاتي،
۽ هيءَ ڳالهه هٿين سا لاتي، رب سڀني ۾ هڪڙو آهي.
جنم مرڻ کان مڪتي پائي، جڳ کي آنند-راهه هلائي."
ستگر سال مڪي ۾ رهيا. يارت جا حاجي اُت وريا.
جن نانڪ کي هتُو ڏٺو ڪاريو، حيرت تن کي ڏاڍو ماريو.
ٻڇيائون، "هي ڪڏهين آيو؟" "سال اڳي هن درس پسايو."
ڪعبي واسين اُتر الايو، "هن سيدي کي آهه ملايو."

رک مان پيدا، رک ۾ راندو، ڦڙو ٿـ ساگر ۾ ٿي ملندو،
پر جو دور ڏرا ٿي ڪرندو، ڏرليءَ سان ٿي ڏرلي جلندو،
جن رب چاتو، رب سان ملندا، راهي دنيا ۾ پيا رلندا،
دوزخ بهشت تن ليءِ آهي، جن ٿي رب جي رحمت ناهي،
جڏهين رب هڪڙو ئي آهي، سو ئي ساري جڳ کي ٿاهي،
ٻوءِ ٻيائي ڇا جي آهي؟ ٻاڻ وڇوڙي، ٻاڻ ملائي،
ٻاپ نـ ٻيو ڪو، آهي ٻاٽو، ٻهڄي من ۾، ٻاڻ سڃاڻو."

پير جلال‌الدين جي، "رب جو روپ ٻڌاءِ،
ڇا ڪائي، ڪاٿي رهي، ڪهڙجي وڃهو آهه؟"

"سچ جي صورت، سچ ئي ناٿو، سچ ڀڳري ٿو، سچ حو ڪاٿو،
نا ڪو ساٿي، پيد نـ ڪوئي، جڪو ان جو، تهجو سو ئي،
هندو مومن جهڳڙو پائي، هرڪو ٻاڻ خطا ٿو ڪائي."
پير جلال‌الدين گهمنڊ ۾، چيو، "هندو ويندا دوزخ ۾،
هندو ڪوئي سرڳ نـ ويندو، ان جو آذر ڪوبہ نـ ٿيندو،
ڪافر لت لا ڪوڙ ڪمائن، عمر پيا اجاد وڃائن."
گرو چيو، "گمراهہ ٿئي ٿي، ناحق جهڳڙن سان جان ٿي،
لوبهہ لوبهہ خاڪ ڪري ٿي، خاڪ الدر جان خاڪ ملي ٿي،
خالق بن ڪي قائم ناهي، جاهل جهڳڙن جاڻ نـ پائي،
دوزخ سرڳہ هتي ئي آهن، ڪي ٿا لوڙن ڪي سک پائن."

"قيامت ڏن ظاهر ٿئن، ڪلمي پاڪ جلال،
عظمت ڪا ڏيکار نـ ڏ، سر ئي سمجهہ ملال."

ڏلي بهاوالدين صفائي، هن جي عظمت آهہ اجائي،
ڪعبي جو رخ ٿي ڦرائي، بولي قادر هڪڙو آهي،
ٻو سمجهي ٿو مرشد، هادي، جو ڏيکاري رب جي گادي،
هن جي وس ۾ صاحب آهي، پير-فقير نـ نانڪ آهي."
گرو چيو، "هي جلال پائي! ڏلي، غصي جي ڳالهہ نـ ڪائي.

ڪرڻ ڪراوڻ وارو سوئي، ماڻ اماڻن جو ٻ اهو ئي
لک پاتالان - پاتالن ۾، لک آڪاسان، آڪاسن ۾
هر هنڌ ساڳو سائين آهي، جيڪو سڀ تي ڀرپور وسائي.
چوڏهن طبق جهان ۾، ”ڇپو جلال الدين،
ان کان دور زوال آ، اهو مڃي تو دين.“
سڀ جي ڏسندي گرو گم تي ويو، مجلس ۾ ماڻهن مڃي ويو.
ترڪي ڏيکاريان اُپ ڪيڏا، ”ساڻ جلال هلڻ تو چاهين؟
جلال جي دل تي پو چاپو، طبق دنيا ۾ ڪهڙا ايڏا؟“
گرو چيس، ”اکيون پوري چڙ، هٿ ڏيئي هٿ هل مون سان گڏ!“
پل پر ۾ هو موٽي آيا، جل جلال پتا بتلايا.
”ڏٺم ڪئي آڪاش، دشائون، پير، ولي ۽ ڏرٻيون، راهون.
رکن پيا هر هنڌ پيتائون، ماڻهو ڏاڍا ڏٺم پياسا.
۽ پرساد پڻي ورتايو، ڪجهه کاڌم، ڪجهه ساڻ ۾ لايو.
هن جڳهه ۾ سڀ کان وڏو، نانڪ آهه فقير،
لک ڏرٻيون، لک اُپ سچا، ڏيکاريا سچ پير.“
جل جلال پرساد وڌايو، هرڪو گرو چرڻن ۾ آيو.
بوليا، ”ڪاني ڏيو نشاني، ياد رهي هي ٻات رباني“
گرو ڏنس چاکڙيون لاهي، بوليا، ”جيڪو زيارت پاني،
۽ هي ڳالهه هئين سا لاني، رب سيني ۾ هڪڙو آهي.
جنم مرڻ کان مڪتي پائي، جڳهه کي آنند-راهه هلائي.“
جن نانڪ کي هڪڙو ڌڪاريو، حيرت تن کي ڏاڍو ماريو.
سنگر سال مڪي ۾ رهيا. يارت جا حاجي اُٿي وريا.
پڇيائون، ”هي ڪڏهين آيو؟“ ”سال اڳي هن درس پسايو.“
ڪعبي واسين اُلر الايو، ”هن سيني کي آهه ملايو.“

هڪڙي رب جو نالو جپائو، قاصم - ڀيرون کي هارائو.“

حاجن - قاضين ٻانهن ٻڌ، سوچي هيءَ صلاح،
شايد چار امام ڪعبهه، ڏيکارڻ دس راهه.

سو سڀيري سڀ هلو مديني، ناڪ ڪي ۽ ولي ڪنهن خلي“
گڏجي اڪٺا ٻر رستي ٻر، سنگهر کي ۽ ڏن ٽولي ٻر
القرڏيان آئان ٽي صاحب، ٻيٺا روم شهر جي جالس.
شهر ٻاهران ڪري اڪٺ، وٺا ڪرڻ ٻرابڻ ٻرجاٽو.

* قارون ۽ صاحب *

صاحب جي ڪرپا ڪري، سڀ اڄن گهر ٻاڻ،
اڪ ڪولي آلم سندي، مٽن من جو ماڻ.

حميد قارون شاهه ليارو، ڏادو ظالم ۽ هتيارو.
پنجتاهه گنج هوس خزانو، پاڻس وٽ چاليهه گنج ناڻو.
۽ ٻ هن جي من ٻر لسه موهي، ڪوڏي ڪهن رکي گهر ڪوئي.
پسو ڪنهن جي گهر ۽ رهايان ڪٽڪ جان ڏکهه ناڻو ناهيان.
جٽن ميلي‌ءَ کي جل سان ناڻو، شاهه هئو ناٽي لي آلو.
جڏهن صاحب آلي پڌاريا، ڪن ٻر هن جا ٻيڙا ٽاريا.
ڏرپان کان سنگهر پڇيو، ”ايڏو ڌن هن وٽ ڪيٺن پهچو؟“
”پسو ڪنهن وٽ هن ۽ ڇڏيو آ، ظلم - ستم جو مال اڏيو آ.
ناڻو جڏهن ۽ ڪنهن وٽ ٻاقي، جلط لڳي جٽ هن جي چالي.
سوچي - هردم، اڪل خزانو، ٻاقي جيتيان اڪل - زمانو.

هڪ ٻيري هن موڪلي، ڪومل نار ٽرار،
پسو هڪ جيڪو ڏئي، تهنجي ٽئي ڪنار!“

ٻر گهمي سا ناري، ٻر ڪنهن وٽ نا ڪوڏي ڪاري.
ڪر جون اکيون اڙيون، ڪرب سنڌيون قابو آيون ڪڙ ٻون.

پر هن وٽ نا پيسو پائي، عشق الله ٻوڙيو گهر ناهين.
اوليو، "ماٽ ڪيڏي ڏي پائي، لٽ نه مران ٿو ڦاهو ڪائي!"
ماڻس چيس، "غصي ۾ روئي، ناڻو شاهه ڇڏيو نا ڪوئي.
منا سنا سان هرڪو ڪائي، محبت سان پڻ ناڻو ناهي.
ٻيءَ جي قبر وڃي ڏس ڪوئي، پيسو شايد ڏسجي لوڪي."
ڪوئي قبر کڻي پائين پيسا، حميد پڇيس، فخر وڏي سان.
ڇو هي پيسا ڪاڻون آيا؟ ڪٽجيءَ جان لٽ ٿيندءِ ڪايا.
ڇوڪر روئي حال ٻڌايو، "جهوري محب سندي للڇايو.

جنهن کي عشق سندي لڳي، اوٺي منجهه لپاٽ.
پرو - پلو پلجي وڃي، ڇڪي ڏسي جو جاٽ."

حميد جو من ڪجهه شرمايو، پر جهٽ پٽ ڪجڙن نه سمايو.
سيني قبرن کي کوٽائي، ناڻو رکيائين ڍير ٿاهي.
حاڪ نه آهي ڪنهن وٽ ڪوڏي، ٿي-وٽ سان ڪائي هرڪوئي
ڏن سپ هن ٿرڻيءَ دٻايو، شهر سڄي کي دکي ٻڌايو."
گرن چين، "قارون ٻڌايو، داتا جي در سانڍو آيو.
هڪ پيرو گڏجڻ ٿو چاهي، ڏن جي اُن ي چاهه نه آهي"

صاحب نڪريون گڏ ڪري، وينا ڪرڻ شمار،
قارون ڏسي سوچيو، هي ڪهڙو اسرار!"

چيو حميد ته، "هي نا پيسا، ڇو ٿا وڙت ٻڌيو وٺا؟
آهه، اوهان ڇا لاءِ سڏايو؟ منهنجي ڪم ۾ وگهن وڄايو؟"
گرن چيو، "درگاهه خدا جي، نڪريون ليندس پيسا ساجي"
ڪانڌي جهٽ حميد پڪاريو، "قبلا! ڇا ڪجهه پاڳل آهيو!
نڪريون ڪيئن خداوت هلنديون، مٽجي هٽ ۾ نه چيزون ملنديون."
گرن چيو، "ڇا ريا هلندا؟ تن سان اُت ڪجهه تول ۾ ملندا؟
تنهنجو پائي ساڻ ڪٽي ويو؟ جو تون ايڏا ڪوڙ ڪرين ٿو؟"
چيو حميد ته، "راهه ٻڌايو، جنهن سان هي ڪم ٿئي سڄايو!"

ڪر عبرت خوشيءَ سان، ٿورا ڪر، اڄ باز!
خالق وٽ ڏن ڏيڻ جو، هڪڙو ئي هي راز!"

چيو حميد، "اصيحت ڪا ڏيو، راهه خدا ليءِ، ٻري اندر ڏيو.
دل ٻکوري ۽ جيون سڌري، ٻن صاڻ جي من مل لهري"

"جي چاهين تو ميلو هر سان، دنيا ۾ ڪر نيڪي سڀ سان.
جيڪي هن جڳ اندر آهي، سو سڀ ڪاس لئي مدد آلي،
ڏن ان جو جو خرچي ڪاني، راهه خدا جي خوب لٽائي.
ڪڏهين ڪين اڪيلو کائي، هولدي سولدي ڪين لڪائي،
هر دم چاهه رکي جب لب ۾، او ويساهه رکي لٺ رب ۾.
باڳل ني سمجهي جڳ بدهنجو، مون پڪاري، آهه نه ڪنهنجو،
آيو هيڪل، ويندو هيڪل، لالچ ۾ پلجي رب جي ڪل،
جو نه پلاني، سو پڇتاني، قادر وٽ ڪو ڪين ڇڏائي.

"هيٺون سب هليا ويا، پير، نبي ۽ شاهه،
ناوني باقي رهيو، ڪالهه سڄهي اي راهه"

چيو حميد، "ڪرم جو ڪانبو، شايد چير ٻندو ڪو وابو.
مهنجو حال نه وڃ حان ايندو، رستو رب جو هٿ ڪئن ايندو؟
مهر ڪري سا راهه سدوارو، ٻو ساڪر مان ٻار اڪاريو!"
ڪرن چيو، "من - تول ڪئڻ سان، ٻا دنيا ۾ رڻ رڙڻ سان.
ڪنهن ڪرنا ر نه آهي پالو، ان سان رک دوستي جو ناتو.
دنيا جا دوست ۽ ٻاني، جئن پاڻيءَ جا پڙولرا ساڻي.
ظلم ڇڏي، ڪي قيدي ٻاهر، مسڪينن جي ٻڻ خود واهر.
ڪر خيرات لظر دن لاني، ٻڪتيءَ ۾ ڇڏ پاڻ پلالي."

قارون قدمن ۾ پيو، پالي سچ جي راهه،
ڪرڻ لڳو لت بندگي، ٻرجا منجهه پساهه.

ستڳر ٻوهه مدينې آيا، حميد ٻڻ اسان قدم وڌايا.
ڪجهه ڏن بعد مڪي مان حاجي، ٻهر، نقير و آيا قاضي.

گر کي ڏسندي، ٿيا حيران، بحث ڪري نه هئا ٻي ماڻا.
چيائون، ”نانڪ مومن ٿيندو، ٻولي مان مذهب مڃيندو.
ڪافر کي ڏجي لائق واجب، مذهب لئي خوش ٿيندو صاحب.“
پير بهاوالدين ورايو، ”جڳ ۾ هيءُ فرشتو آيو.
ڏسندي ڏسندي ڳمرٽي ويندو، سال نه جنهن ڪجهه ڪاڏو پيتو.
بهتر آهه امام بحث ڪن، زور - زبر وس ايندو نا مَن.“
عيد ڏهاڙي مسجد اندر، ستگر کوليو علم سمندر.
پيچ امامن پاٽا ڪيئي، ستگر صاف وين من پيٺي.

”نانڪ ڇو کهڙو سچو، مسلم يا هندوان،
يا پيو دنيا ۾ وڏو، مذهب يا ايمان؟“

پڇيو ان هي، سيدو ساهي، تنهن ڇيو، اُن وقت ورائي.
”اول هندو ها، آيا مومن، پهريان مترا، پوان ٿيا ٽن.
جيئن ڇٽن ان، گونج قٽن وڻ، تيئن ئي رچيا خالق مومن.“
”قرآن آهه ڪلام خدا جو، روزا - نماز در مولا جو.
ويدن کان مت اوچو آهي.“ چوٽين ڇيو مٿي سرچائي.
ستگر صبر ڪري مسڪائي، ورندي ڏاي سڀن کي ٿاهي.

”اول الک سڀ کي ڏلو، آئم روپ انوپ.
بويان پرجي پاڻ ۾، سمجهن ڪين سروپ.

”سچ مولا اِي اُن جي قدرت، نيان سچا، ڪن اُن جي فڪرت.
هندو يا مومن جو ناٺو، پاڪ ڪتاب نه ڪوبه حوالو.
ڪوبه نه مذهب ڪڏهين ٻولي، لڙي مرو مذهب جي ڇولي
نيون مذهب هڪ پاڪ خدا جو، نبيءَ ٻڌايو ڪوبه جدا ڪو.
پاٽ پراڻا ڇٽندا رهندا“ پوان نه روپ اهو ئي بڻندا.
وڻ وڻ جا جڙن پاٽ نيارا، تيئن انساني روپ هزارا.
جيڪي جان غصي جي مل ۾، روزا رکي وڃن وهه من ۾،
پڙهن نمازون لت ڇل ول ۾، مذهب - ڌرم نه اُن جي ڪل ۾.

جڏهن خدا هڪ ٿا مڃو، قدرت ان جي جوڙ،
موهن هندو رب رجاءِ، جهڳڙي جي ڇا اوڙ؟

ڇو ٿا ٻڌجن ڇور سپاهي، ڇو ٿي ڏوهي ڪاٿن قاهي،
مسڪين کي پڙن ڇو ٿا؟ مڙ، امرا ٻڌجن ڇو؟
چار امام سڏائي هادي، ڪري جهڳڙن ۾ ارادي،
مفتي جي ۽ گناهه ڪندا ڪي، سهٽا سي ۽ عذاب اوهالڪي،
قاضي، مفتي لت جا لائن، ڏوهه لوهان جي سر تي آهن،
مالڪ جو ڪو ڏوهه نه آهي، ڪيس ٻتا جي ڇور ٻڌائي،
چال مريدن لاءِ للاهي، مرشد جي ني ڪونهل ڪاهي،
ڪاهي نمدي ڪري ڪوني، مرشد کي ني ڇٽو ڏوهي.

"ڪو، نصيحت نا مڃي، نالي مذهب امام،
ڇو پوکيندا سين اسين، انهن جا ۽ گناهه؟
روئي رب جي نا ڪيون، ورلو ڏني ڏڪاس،
پنهنجي ڪل ۾ئي وسون، ڏوهه سندي جا ناس؟"

"ڪن اوهين جا راهه ٻتايو، ان تي هلن ڪري سڀ سايو،
ڏٺ جي خير ڏنار رکي او، پوک جري ڏٺ، ڪر پري سو؟
جي ڪو خيرڪاس لئو ڏني، آس ڪاٽي، ان لي ڪڙڪي.
نوشيروان - عادل نالو، محمد جو پڻ آهه حوالو
حاتم طائيءَ سندڙي واري، مذهب - ملت سندي نا ڏري.
عمل - سدا درگاهه رسائي، مذهب ماڻهن وڏو مچهائي
رب کان ڪوهه نه ڏاڍو آهي، پاڳل ويٺا جهڳڙو پائي.
الله ٺهيو جو، پيٺو آهي، نيڪي - بديءَ سندو منهن پائي.

هڪڙو راڄا جي هڄي، واسين ۾ نا وير.
هڪڙو خاولد خلق جو، امت ۾ ڇو فير؟"

"هڪ لک اسي هزار پيغمبر، حضرت محمد ڪهڙيءَ اندر،
انهن سڀن جي راهه سنواري، ابو محمد نبي براري

نُوءَ نبي کو اڇُو ناهي، بات اها قرآن بتائي
عمر، ابوبڪر، عثمان، علي، چار يار ان جا اصلي
اوهان ڪعبي کي گهيرايو، حميد کي رستي ۾ لڳايو،
قاضين، حاجين کي هارايو، عظمت سان نڄ راهه لڳايو.“

”ڪعبي تي قبضو ڪري، ظلم ڪيو سلطان،
حضرت محمد تي نبي، مات ڪيو فرقان.
ڪلمي سان مذهب اندر، آڻي شڪ ايمان.
محبت سان مومن ڪيو، بنائي مسلمان.
هندستان اندر اهو، ڦريو ڪجهه فرمان،
هندن ڌرم وساريو، ڪي ٿيا مسلمان.
هاڻي جهڳڙا ويا وڌي، وڌيو پڻ ايمان،
قادر تڏهين موڪليو، بانهو ڏيئي گيان.
خالق رحمت سان ڪري، تو هر بات بيان.
پاڪ - سچو رب هيڪڙو، پائر سڀ اسان.“

انهن چئي سنگرو ڪين ۾، وجهي آڳرئون، سوچي ڪن ۾،
بانگ ڏيڻ جان، بولي واڻي، مڪ سڀ بنديا ويئي وائي.
جڏهن سين ڏايو اچنايو، وات پڻ ۾، چپ نا چورن.
گرن چين، ”ڪجهه ڪوشش ڪريو، بند امت جا ڪولي چڏيو.
پر هو بيوس ها ويچارا، قدمن تي ڪريا بي چارا.
تڏهن گرن جان اظر گهمائي، چپ چريا سڀ، تي وائي.
سين پڪاريو، ”نانڪ هادي، ان مت ناهي حاجي - قاضي.“

چيو امامن، ”نانڪا، ڏس گرڻ، درگڻ پنج،
هندو ساڙي آگ ۾، اهي ڏئن چو ڏيپ؟
خاڪ مسلمان سندي، خاڪ ٿئي بن باهه،
هندو سڀ مومن ڪري، آئيو سچ جي راهه.“

(١٠٠) ... درڪڙ پنج، مارن مقدر آي.
... عضو، لب، موهه، گهمنڊ ني، ... مان، اوپ واءِ مان،
... آب مان، روش آڪ مان، موهه مٽيءَ مان، ... آهه من مڪي.
... اپ مان اهنڪار الهٽي، لوپ الهن ۾ آهه من مڪي.
... ماهب ان لراوڃ ڪراي، من ڪي ماسه ڪري ورلوني.

جسم ماري اُر ڪام ڪي، شو ماري لو روش،
ماري موهه ووڙڪ او، لب ماري سنتوش
سوا لڪبر ڪي ڪيڀ، سدڪڙ هي نرڏان،
دبا ڏرم من ۾ رمي، ٽار جڙي رب ساڻ.

مردن جي همه ڳاهه اجالي، حرن جن ۾ آڪ لڳاني.
روح اول لي وڃي اڏامي، مردو پيد جان ويندو ڪامي.
ان ڪي ڪواه عذاب اماري، ڏڪ مک روح سهي ۽ ساري.
ڪو مردا پوري، ڪو ٽاري، ڪوني للديءَ ـ ساڳر لاڙي.
ڪو پکن ڪي ڏني ار پڃهي، دان ڪري ڪو پنهنجي داهي.
ٽاسولس هيءَ داهي آهي، خاڪ ٻڃي لي خاڪ سمائي.

للدرست تو مارجي، ڦري گهٽيون ۽ گهام،
رام رضا سان هو مري، ان لي پڙهي ڪلام.
جي ڪن رياضت بندگي، ماس نہ لن جو طعام.
ان ٽاجيءَ، ان، دال جي، ڪاٺڙ پيو حرام.
جي غالب انسان لي، مارڻ الهن حلال،
شير ـ بگهڙ چيتا مرون، حيڪي ڏنن عذاب.
گانءِ، مينهن ۽ مرغيون، جي حيوان غريب.
لن ڪي ڪهڻ حرام آ، ڪائن اهي بليمس.
ڪاٺڙ ماس گناهه آ، زوريءَ ڪري حلال،
ڪهن ڪي ڪهڻ حرام آ، ان ۾ آهه زوال."

جبو ٻواهاان، "چڱي سڀ، بوليو، ملندو ڪيئن سچو رب
پاڙهس ۽ پڪتي؟ درس خدا جي ڏيو ڪا پڪتي
ڪيئن
...

گرن چيو، ”هي من ني هاٿي، همت ني جنهن جو هر دم ساٿي.
دنيا جو سڀ سات وساري، خالق جي جو وات نهاري.
خلوت ۾ ني خالق ٻوجا، مرشد بن نزديڪ نه دوجا.
سمجهي درگهه ڪيڏي ڏڪاري، سو خالق ۾ خلق سنڀاري.

قاضي، مفتي، مولوي، ملان - پير - امام،
سڀ انسان ٻٺي علو، سمجهي من ۾ مام.

تڏهن نانڪيءَ جي چڪ باني، ٻوليا، ”عاٽي علٽو آهي.
چو ته وچن کي پاٽي ڏٺو، سالڄهيءَ سلطانپور ڏي ورٽو.
مرداوَ ۾ اڃي هو ڦاٿو، جنهن ڪعبي ۾ رام نه پاتو.
سارو وقت بحث ۾ ايتيو، ۾ ڪنهن جي هو دل نا جيتيو
هندو - مومن جي سا ڪاهي، اولهي ٿيندي واٽي جاني.
چو ته اهي ستنام وساري، لڙن بلن جان چيٽون ڦاڙي.

* سلطانپور جي سار *

پيرط سندي جهوري ٻڌي، سيڻي پالو سوز،
سالڄهيءَ انترڌيان ٿي، راس رسيا اُن روز.

نلسان داسيءَ وڃي ٻڌايو، ستگر آهي گهر ۾ آيو.
پيرط بدن ۾ ڪين سمائي، درشن ڪارڻ ڊوڙي آئي.
چرڻن جي ڏولي سر لائي، ٻولي، ”پاڳ ڀلارو آهي.
دل ۾ آس اُٿي درشن جي، آيا جهٽپٽ دل پرسن ٿي.
ڪم نه ڪري دانا تو ٻورا، لڳو اوهين آيل ٿا ڏوران.
ويهي ڪجهه پرسادي پائي، داسيءَ جا ڇڏيو دک لاهي.
پڪوان - کير انهيءَ آندا، تنهي ڀيٽ پري سي ڪاڏا.

ستگر ٻوليو، ”نانڪي، سڪ ۾ ٿي مجبور،
آيس جهٽ تو وٽ هلي، منزل آهي دور.“

بانڪا ڏنگ

)
... سونهري جهرڪي بيراڳي واهي.
... ”رات ۾ ڇا هي؟ سوير ساجن مون چلائي.“
... ڏهراني، آب سا جنهن من هر ميلي.
... اڪي لي صبح سوبلي، تي اشاني، من هر ميلي.
... رهي سي صبح سوبلي، سون هبل لي پٽن ساهي
... ڪرڻ جهي تبا راهي، سون موجي رس حا مڻ ها.
... ٺن ۾ امرس قل ها، جن ۾ موجي رس من جي دولي.
... هو، ”هي قل ڀاڪڻ لئي، برپوءِ رجبا من جي دولي.
... دالا مالڪ ڪاڻ،
... قسمين حزون تو رهي، سمجهي ڪرڻا پاڻ.
... ابر بندو لي شڪر تي، دڪ پلو، تي پيو مرداو.
... س ري مست تهو مرداو، گر هٿ ڏئي، ڏلس سچاڳي.
... مرس پلاني تهو لراڳي، اوکي خود سان رکڻو جهتي،
... گرس چمس، ”هيءَ مسني مني، اوکي پاڻ ڪمدو ديوا او.
... ۽ ر سندر هي حگر مسنا او، اوکي پاڻ ڪمدو ديوا او.

---

* سندن جي سنوار *

پوءِ همالي تي وڃي، گڏيا گورکناٿ،
جت هردم ٿي برف ڇمي، ڄاڻ نه ڏن يا رات.

گورک ٻوليو "هت ڪيئن آيا؟ برف اندر نا پکندو ڇايا
هتي توهان جي جاءِ نه آهي، پکندو سو جو جوڳ پڄائي."
ستگر چيس ته، "اچرج لڳري، لي ئي نظر اسانجي تڪري؛
ڏٺو آڪاش منڊل ۾ آهي، سيوڪ رڻ هماچل آهي.
گورک پورو ڳڙو نه ڄاتو، جوڳي جڳت جو ڀيد نه ڄاتو!
جنم وڃايو اٿئي اجايو، هم جو تو تي رنگ نه آيو."
گورک پڪڙي پنهنجي چالي، اڳيان آيو ويندي پالي
پڇيائين، "مرداڻو ساٿي، مومن ڪيئن هندوءَ جو پالي؟"
گرن چيس ته، "جنڪ جو راڄي، اصل هئو هندو مهراڄي.
دارون پي راڄا ونڌ آيو، "وڃ مليڇ"، "تو ڏنو وڃايو.
اهو ڇوڙ شان مومن جي گهر، جنم ورتو، آئو هي مومن بدر.
هندو-مومن فرق نه ڪوئي، هري ڀڄي جو هر جو سوئي."

وٺندي پرباٽ تي گڏيو، جوڳي مڇندر ناٿ،
ٻوليو، "آئين ڇو هتي، ڪهڙي شڪتي ساٿ؟"

گرن چيس، "گهر جهڪي چاهين، پرپور ڪريا سان سو پائين."
مڇندر ناٿ غصي هو ڏاڍو، پر نه هلي اڳي ڪو آڏو.
آخر پنهنجو سيس جهڪائي، ٿيو پنهنجي منڊلي ۾ ڪائي:
ٻوليو، "نانڪ آهي آيو، سنت چت غالڪ سڏن سوايو."
تڏهن ڀرتري ناٿ پڌاريو، ڪر آديس هٿ هاڪاريو:
"آهيو ڪير، ڪٿان، ڪيئن آيا؟ ڪهڙي گهاٽ ڪڍي شڌ ڪايا.
ڪهڙي جل سان رب-رس پيتي؟ ڪهڙي سمپرس-ٻم تيجي؟"

ڏوني ڪايا ڪي پالي، امرت سان سوال.
مک هر-امرت لاڀيو، مٽي نه جر جو جال.

گرن چيس، "نرڪاري آهيون. پيرم پور کان آيا آهيون.

هڪ نانءُ ڏنو آ ناو، ڪولٺا ڄاهيان من جو ناو.
اري گهاٽ سرور اندر، شڏ لنبدو ڪايا جو مندر،
نرگٽ-بولي هڪ-جهڪ چرڙي، جل-آڪاش اندر پروڙي.
ست جي جهول اندر وس رب جي، نام رسائڻ پنجي رس ني.
جيئن پاڻي ۾ پاڻي آهي، اروا-رس من ماڻي آهي.

اندر ٻاهر ايڪ سو، جيڪي چاهي راس،
اُن جي رس-رنگ ۾ سدا، درگاه ٿيندا ناس.

پرلو ناٿ ويو پيچ پاڻي، ستگر آڏو شڪمت وڃائي.
تون اڃا جان قدم وڌايو، ٻيگرناٿ اڃي ۾ مايو.
"ڪهڙي هنڌ لي آيا آهيو؟ چند جيان چهرو چمڪايو.
اون هزار، حوجن منتي، ڏرليه ڪان همت آهيو بولي.
اڄتي هاج لوهان جي ناهي، ڪر اڄي، جو سيمو ساهي؟"
گرن چيو، "مدشا مر مانا، سمتي دادي پورڻ گيانا.
ڪن چيدي مدرانون پائي، تو کي جوڳ جڳمه نا پائي.
بس لي آهه پيوٽ لگائي، ڏلدي جان ا سوسب سمائي."

بولي گرن سندي بڌي، پو ۾ ٻيگرناٿ.
دوڙي سڌ مدليءَ ۾، مليو سڀ کي ساٿ.

ڏرن ڪنهي اڄتي جي لياري، سڌ ڪبنڌو آيو چاري.
گرن ڏسي اُن کي مسڪايو، دود وڏي مردالو آيو.
بوليو "حڪم ڏيو ٽان ماري، هن کي چڏيان دور ٻهاري."
گرن جپس، "مرداٽا پاڻي!" هيءُ هڻن جي ناهه لڙائي،
هيءُ سڌن جي شد نڙائي، تن سان ڪرڻي آهه ڪڙائي،
هن مٽانهه سڌيءَ جو سايو، جهٽ پٽ وهندا پاڻ لڪايو.

رڌيون سڌيون ڪيترون، پائي ڪو انسان،
هاڪ اندر ۾ هاڪ ٿي، ملندو مٽ مساڻ.

ٻچڙو ڪنيشي، "اڄ ٻي آيا، يا هاڻي تو قدم گهمايا؟

ڪير توهان ۾ ناو چاهي، ڪيئن پهتا هت سينو ساهي؟"
گرن چيو، "اڄرج ني ناو، هر مورت ۾ آهه اُجالو.
ست جڳه، ترپتا، دوا پر، ڪاجڳه، سڀ ۾ آهه رواليءَ جو سڳه.
هڪ اونڪار اساڃو صاحب، ان جو ساز وڄي تو رڳه رڳه.
پيا سڀ ڪوڙا پيس جڳت ۾، جيئن اُپ بدلي رانگه کهڻن ۾."

چيو ڪنيفي، "هل هلي، مل ڪر گور ڪناٿ،
گروءَ پيا گت لاهه ڪا، چيلو ٿي رهه سات!"
گرن چيو، "گر سو پلو، ڪل مايا کان دور،
ڪفني ست سنتوکه جي، پاڻي ٿئي مخمور.
ڪاڌي، آپ به ٻئي، شبد وڄي بن ناد،
وڄ گرجي بن بادلن، چيلو ٿيندس شاد."

لڄ کان موني ويو ڪفينو، آيو ڪلندو وري حنيفو.
آديس آديس ڪندو آيو، گرن الهيءَ کي صاف سڃاتو.
"آديس ڪر اونڪار حنيفا. جنهن جا ساري جڳه ۾ ڦيتا."
نام ٻڌي حيران حنيفو، پڇڻ لڳو، "ڪيئن ڄاڻ پئي تو؟"
گرن چيس، "تون پٽ ڪنڪرن جو، ڄڏهن هئين سالن سترهن جو.
سيتل ٻر جو تون تئين راڄا، وئين شڪار بڄائي باڄا.
اُت گورکه سان ٿي گڏجاڻي، ناٿ ٻڌي تو گدي نه ماڻي.
لنبو پير، سانجهيءَ ويلو، گورک جو اُن هنڌ ٿئين چيلو."

چيو حنيفي، "چا ڪيان، بتلايو ڪا راهه،
ڳالهه اوهان جي سچ جيان، من ۾ ڀاري باهه."

گرن چيس، "سنتن جي سنگه ۾، کيل شڪار، رهي لڄ رانگه ۾.
اوپ لواري، نام ڪمائي، لڌو چڙجي مالڪ سان لائي."
پيو حنيفو گر چرڻن ۾، گرن لوازي چڏيس ڪن ۾.
ڏوپيچند پوءِ آڏو آيو، بوليو، "گورک ناٿ سڏايو.
ڪن توپائي، مندرا پائي، هل نه چڏئي، رانگه رچائي."

گرن چيس، ”اوڪار ٻارو، ذات ورڻ کان ٻاهرو،
پار برهم جو درشن چاهيان، ڪن ٻه مندرا ڪڍهن نه پايان.
گيان سو جو گرمک آهي، ڏيان سو جو سرت وڃائي.
گر جو درشن نيرت آهي، گر جي ٻاڻي امرت پائي.
هر هند هر تو حڪم هلائي، حڪم ٻنا پرڪاش نه پائي.

ٻڌن ڪاني موهه جا، رسنا ڏيائي رام،
نڌهين نرٻا پد ملي، آتم ٻه آرام.

گوپيچند ويو گهر موٽي، ڏسي مهان گرن جي جوٽي.
ٻوليو، ”مها پرش، هي سائين! ڇو تو ناحق کس ستائين؟“
گورک چيو، ”سچائي جاڻان، سڌ گهمند ٻه تيا اپاڻا.
تن جو ماڻ مٽائڻ وارو، نانڪ آهي پريوءِ پيارو.“
ڀرٿري آگ وري تي آيو، جنهن کي لکر هو ڀرمايو
بادل جان گجگوڙ لڳايو، ٻوليو، ”هلو هلي سک پايو.
ڪن ٽوپائي مندرا پايو، آگيا پنگه نه ڪري، چتايو
جو من چاهي، سوئي ناهيو، رڌي سڌي هو مارگ پايو.“

”راح چڏي هوگي نٿن، موهه ممت جي مار،
نانڪ ٻولي ماڻ چڏ، جوڳ حڪمت ڪهه ڌار!“

پوءِ ٻيو ولي پهچ پاڻي، آيو آلي پولوي ڪاهي.
جي، ”آشا گهر دک جو آهي، نرآشا ئي تي سک پائي.“
گرن چيس، ”آشا جو آيون، ساٿو آهه سدائي جيون.
نرآشا چنتا جي ڏولي، نام هريءَ کي ڏيندي چرچي.
آشا ٻن نه گرو هٿ ايندو، آشا ٻن نه مکن من ٿيندو.
آشا ئي ٿي جيون ماٽي، مالک من ٻه هري سجائي.“
پولوي پڪو شرط کي لياڳي، لهرٻا جوڳي ٿيو آڳي.
ٻو، ”نانڪ نو گهر لياڳيو، ڏهڄو حال اهو ئي ساڳيو
ٻه گوابار چڏي اوپٽڪين، ٻل ٻل واڃوو جرجي لٽڪين.

جهن کي ڏولين دمت نا آيو، رڏي سڏيءَ جو ڪر ڪوسايو

"سچ جي سودي لاءِ ٽي، ڇڏيو مون گهر ٻار،
سنگر جي ڪرپا ڪري، سنمک ٿئي ساڪار!"

لهرپيا ٻه ويو لهرائي، چرپٽ ناٿ چڪر ۾ آهي.
ٻوليو، "آسن، ڀوڄن، ڪهڙو؟ ويس-وسن جا ڪاٿي رهڻو؟"
گرن چيس، "ڪايا ٿي آسڻ، نالو ٻاڻ اسان جو ڀوڄن.
ڪميا، ست جا ڪپڙا آهن، دسوين دواري ڇپرا آهن.
جن ۾ من کي پلنگ بڻائي، آڻ، سک-آرامي آهي."
چرپٽ ناٿ ڀڳو ڪترائي، جهنگرناٿ وڌيو ڏپ لاهي.
ٻوليو، "هٿ ۾ ڇو پاڻوڙو؟ مک ۾ آهي ٻات-هٿوڙو.
ڇو ٽون ڪير، ڪٿان هت آئين؟ ليل ٻنا ڇو ڏيپ جلائين.
ڪير ٻنا ڪيئن ٻالڪ اڀجي؟ ڌنش ٻنا ڪيئن ٽير ٻه ڇٽجي.
ٻن چاٻيءَ جي کولي ٽالو، اهڙو گيان ڪٿي سک وارو؟"

"نانو هڪ اوڪار جو، مورک ڄاڻن ڪين.
الٽ ڪنول ديپڪ جلي، سرت ٻڌڻ سان ٽير.
لعو لڳندي ٻالڪ پلي، چاٻي گر جي ٻاجهه،
ٽالو مستڪ جو کلي، اُن ۾ ڪهڙو راز؟"

گرن وڌايو پيرو اڳتي، ياد ڪيو مرداني اُن کي.
ٻوليو "گرو اوهان جو ڪهڙو؟ ڪاٿي مليو، ڇهرو ڪهڙو؟"
گرن چيو، "گر زندا بابا، ڏبڪيءَ وقت مليو هو آبان.
'زندا' مطلب هردم جيوت، جنم مرڻ کان دور حقيقت.
لال سدائين اُن جي لالي، موٽي ڪو نه اُتان ڪو خالي."
سنگهرناٿ اڃي اُٿ ٻوليو، "سر ڪوڙيا، آديس نه ٽوليو."
گرن چيس، "سر لڪنجي گر جو، ڪوڙيل آهي، ڏٺين نه ڪر ڪو.
ڪن ڇيري هن سرت وڃايءَ، پر من مورک جڳت نه آيءَ."
سنگهرناٿ چيو، "هيءَ مايا، دور ڪرڻ جا سوچيم پايا.

اوب، موهه، اهنڪار ڀڄايو، ڪاوڙ ان کي آهه لڀايو.
ڀر ڪو رستو هٿ نه آيو، سوا حيلو ڪو به ٻڌايو!"

"نام جپي مايا مٽي، سچ سوچڻ سان ڪام،
شانتيءَ ساڻ غصو مٽي، نڙٽ سان ايمان،
ست سنگت لالچ مٽي، لياڳ ڪرڻ سان موهه،
نانڪ سمرڻ جو ڪري، ڪال ڪريس نه ڊوهه."

"ڪهڙي جڳت جڳت کي ٻائي؟، ڪهڙي ڪارڻ دوار رسائي؟
ٻيو ڪهڙي ڪرم ملي ٿو؟" سنگهر ناٿ چيو، ڏس ڏي ڪو"
"ماڻ مٽائي، جڳت وڻي ٿو ست سنگت دربار رسي ٿو.
گرڪرپا ستنام ملي ٿو، نانڪ جڳ ان ڪجمع کلي ٿو"
سنگهر ناٿ ڀڳو شرمائي، گورک منگل ناٿ مٽائي.
"نانڪ ي اح سيوڪ ناهي" منگل ناٿ چيو سمجهائي.
نانڪ لوڪان اوحو آهي. نڙٽ ڪر سيوڪ جو آهي.
جهڪڻو آهه اوهان کي درلي، مان نه وڃڻ چاهيان درشن لي"

جرڻ چمڻ لي ٻوڙائدو، آيو منگل ناٿ.
سنگر هٿ پڪڙي سندس، ويس جرڻين هاٿ

منگل ناٿ چيو، "ڏن داتا! ڏن ڏن آهن ڀاڳ اسان جا.
مس مس درشن آهن پاتا، منڊليءَ مر به هلو جڳ داتا!"
گرن چيس، "اون هل نه اڄان ٿو، آيو شيو ناٿ مٿان ٻو،
بوليو، "منڊرا ٻاءِ سمجهوڳي! گورک جو ٻڌ چيلو جوڳي!"
گرن چيو ته، "صبر جي منڊار، ٻاني، گرو هڌا سٿ سنڊرا.
لو لڳيون سپ ساڻ ڏنائين، گورک جهڙا داس ڪمائين.

وڻ هي اوڇي ٿار لي، آڏي ماري زور،
جيڪا ٻاڻ جهڪي رهي، لنهمسان ڪهڙو لورا!"

"اهنڪاري! گورک جو لو ست نه ويچاريا!
ڀلو ناهي، هن هي ٻگڙي وٺين ٻائي

گورک، ٽون، مان سنيڻي هدا، آهيون جڳ جي مالڪ سـ
هڪڙي ماني، جوت ۽ ساڳي، ساڌ ـ سڪا پاڻ، انڙاڻ
ٻڌن سندي ٽون ڪرڻ نندا تو، هٿ جو پتلو آهه جدا ڪو
شيو لاٿ پڳو گورک وٽ، ٻوليو، ”لالڪ جي کوني مٿ
منگل لاٿ چيو، ”شيوا! سچ کي ٻول نه ڪوڙ!
مان وچائين تو سچو، لپسيا ساري ڏوڙ.
ڪاري کي ۽ ٻ ڪونجي، ڪارو ڪڏهين پار!
ٽون سچ کي کوٽو چوڻ، آهه اهو اهنڪار.“
شيو لاٿ ٻڌو ٻن پاٽي، منگل لاٿ ڪئي جا واٽي.
گرن اچي آديس پڪاريو، مرداني جو چوڻ نه ٽاريو.
سڌن چيس، ٻاڄي ٻو جوڳي، گورک ـ چٽن ۾ جهڳ ر وڳي!“
گرن چيو، ”ستگر سچ منهنجو، آد ـ جڳاد سچو من جنهنجو،
آهه سچو، هولدو لت سچ سو، ان لي زور ۽ ڪو ۽ هلي تو
آنند ميه، سمرت سڀ ٿائين، مايا جي نه هلي ان لائين“
گورک جتي آڳيا وني، آندو جهڳر شراب.
ٻوليو، ڪر امرت پيو، لڳندو اڳن شتاب!“
گرن ”چيو، اٿ ڀهر لڳل لو، رڳ رڳ ٻولي تي شو شو،
لالڪ الجو ني متوالو، پل پل پڻي پيو سڪ ـ پيالو.
مد جي گهرج انهن کي آهي، هٿ ۾ وس جن جي دل ناهي.“
گهگهو لاٿ وچمبا لاٿو، ٻولڻ سان نه لڳائن ناٿو.
گرن چين ”چو پاڻي سنتو! ٻولڻ منجهه ڪراو تا سنسو؟“
گهگهو لاٿ چيو، ”مک کوليو، اچت ـ اٻوچت وجهير ٻوليو.
هڪ اونڪار ڏياني من ۾، ڏيان لڳائب جهـ سا ڏڻ ۾
ست چت آنند ملدو کن ۾، امت نه انت ڏٺو جهون ۾.“
چمبا لاٿ چيو سدا، ٻولي ٻولڻ هار،
شروڻ هارو تو سڃي، ڳائي ڳوڻ هار!

ڏيان ڏيو اوڪار ۾، سڀ جو سرجڻهار،
هي سارو ئي ڀرم جو، کيل رچيو ڪرتار."

ڪٿي ونڌلا گرو ٻئي سان، جن ليا ڇيو ھو ھٿ ڪي من مان.
منگل لاٿ، و گوبند لڳا، چيو "ڪيوسين ڀرپور درشن."
گرو چيو، "ڀرپور جا پيارا، درشن پاتي ٿين اجالا."
ڪي سڌ ڪرڻ لڳا اھ حرڪت، ڪي ڪن آوازن ۾ شرڪت.
ڪي ڏيکارن پيا ڪرامت، لاد وجائي ڪي ڪن شامت.
چيو جهنگر، "سوھرک نہ ماڻي، مستيءَ ۾ جو موج نہ ڄاڻي."
اڏھن گرو چاڪڙي آاري، بوليا، "وڃ آڪاش اڏامي.
سڌ ڏئي ٿا تنھنجي شڪتي، ٿن ھي عظمت سان ڪر ڪشتي!"

ھڪم سٽي گرديو جو، ڪاٿ اڏيو آڪاش،
سڌ ڏسي حيران ھا، چشم نہ ڪن وشواس.

سڌ اورم ۽ ڏوڙم آيا، پاھ زبان ڀري فرمايا،
"چل تل اندر آڳ لڳايون، توکي ڏرليءَ منجھ ڳڙايون.
ھڪڙي ڏڪ سان آپ اوڏايون، اتڙي ٻل جا مالڪ آھيون."
"اڪن قري، گھر جا او آھي، پاڻيءَ جان ڏک پاتو آھي.
اپ تارازيءَ توريو آھي، ڪرتا سان من جوڙيو آھي.
"سڀ ڪرتار ڪيو جنھن سائي، ان کي ڪير ھٽي ڪوڪالي؟
ڪير ھريءَ سان شرط پڄائي؟" گرو چيو لن کي سمجھائي.
اورم آکيو، "گرو اتايو، تن لوڪن ۾ نام ڪمايو."
گرو چيو، "گر ھڪ اوڪاري، پالي ٿو جو سرشٽ ساري.
ان جي ڪريا سان سڀ پايان، ميل نہ من ئي ڪائي لايان."

گورکناٿ وري چيو، "ڏوڙ رمائي سيس،
مندرا پائي ڪن ۾، ٿر بيٺا آديس!"

اڏھين گرو ٻڙھي ھيءَ ٻوڙي، ڪن کي ملي لڳي، ڪن ڪوڙي،
مندا صبر، و شرڌا جھولي، ڌيان ڪرڻ ڀوڳ راولي.

جاهو خود قربالي ڏيهي، جڳت وچن، ڏلبو من - ليهي .
سارو جڳه ني آهه جماڻي، من جيتي جڳه جيت صفائي .
انکي هر هر سهس لمايان، جنهن کي آد انادي پايان .
جنهن لي کنهن جو کووس ناهي، جڳه جڳه هکڙو روپ اکائي .
اهو ٻڌي سڀ چپ ۾ آيا، جيئن سمر ساگر ۾ کا ڇانيا .
گورک ناٿ چيو مڱل کي، ”نورٽ ٻرک ليا نو من کي .“
پراڻ ناٿ ۾ شرڻين آيو، ولدي کر صاحب مسکايو .
ٻوليا، ”ٻرک نراڄن آهيو، نرنکار هي ميل ملايو .“
ستگر اڳتي قدم وڌايو، دتاتري جو درشن پايو .
سنياسين جو سوامي هو جو، آسن تي لت ليٽيو پيو هو .

”ڏيهه ڌري ٻولين لٿو، ڏيهه اندر ني آس،
کول اکيون کر من سجهه، ونرت کر نه سنياس !“

دتاتري چيو، ”گهٽ اندر، ٻٽيل آهي ان جو مندر .
ان کي ميل نه لڳندي کائي، ان لئي ٻولي آهه اجائي .
روم روم ۾ رميو سوني، چپ ۽ وات هٽي جو کوني ؟
نهن ليءِ هي گر ناٿ لياڻي، آپ پلائي رهڻ آ جاڻي .“
”ڇو نه جپڻ مک سان هر نالو ؟ نفس - شرير ۾ تئي اڄارو .
من - گهوڙي کي جاپ ٻڌي ٿو، گاهه نه کو ۾ خراب کئي ٿو .

نانءَ جپيندي نام جو، دور ٿيئن سڀ پوت،
من ساگر ماٺو رهي، سچ - چنڊ جو نا قوت .“

دتاتري چيو گهمبڻ پاڻي، ”جاپ جپڻ سان چتهه نه آني .
سنمک نام نه ڏسي پلائي، پنهنجو، آئي جو سر پيو کائي
کايا ٽکجي، رسنا ڦٽکي، ناراڻ جو روپ نه پسجي .
دل ۾ رام چپن تي نالو ؛ ٻاهر جپ تپ کوڙو نالو .
جي تو هر جو درشن پاڻو، ظاهر کر ٻرلک سو نالو .“
”سچ ني من ۾ آهي دائم، کوڙ نه رهندو کڏهين قائم .

انهن من ۾ آس نه آهي.

(۱۱۳) ا ني هڪ ساٿي آهي، انهن مٿن ڪين اچي ٿو.

ٿو، بيو ڪو سڏمڪ ادر ناد وڃي ٿو، بيو ڪو سڏمڪ ڪين اچي ٿو.

رڳو اندر ناد وڃي ٿو، بيو ڪو سڏمڪ جان درشن پايو."

درشن سنگرن ڪرايو، چمن سڄ جان درشن پايو."

"ٿسٽ ٻنا وساهه نا، بي ڪوڙي سڀ باس،

جي ٿو آهه، ٿئو هري، سڏمڪ ڪر سا ڏاس."

ڏنالر چيو، صد آهي، پر درساءِ، پا نه جو ناهي."

گرن چيو، "مهڄوڙ ڏسدين، عاشق ٿي ان لي جهٽ پوادين

هي جتانون ۽ لسبانون، الحق ان لي لو لڪانون.

هي نه تيو رلڪ سان ڪڇهه ڏنٺو، ڪڏهين اڄلو ااهي ٿٺو."

ڏنالر چيو، "ٻهڄو هر، ڪهڙو جو لو ڏلو ٻطاهر؟

ٻهڄو ڪهڙو روپ، "چون، احولي، مورس ڪيهي؟"

وهد-ٻراڻ ڪتب سڀئي،

الڪ-احولي جو هري، ٿانڄ مثل سر روپ.

پاٺيڄ جان من-ٿانڄ ٻر، زمرڏي ڪايا،

گرن چيو، "ٻرپوڄ جي مايا، صورت سون، چرٺ پيارا.

چند-سج اڄي اڪين تارا، ساگر-اربت چرٺ پيارا.

اڪيون ڪولي ڏس سو سايو، نانڪ ڪي جو اور سها ٻو!"

گرن رڄني اهڙي رچنا، ڏنالره ڏلو هر اڳيان.

گنگو جهڙن ڪو پوڄن ڪاني، پر ان حو نه سواد ٻتائي.

پا ڪا زال ملي ساهڙ سان، ڪين سلي ني آهه پر سان.

ڏنالره حبو ملي، "سڄ مارڪ جي راهه،

هاڻ مصب جي مبل سان، سڦلو چولو آهه."

آنان گرو حن چرٺ وڌايا، ڪاڳ ٻله جي آسڻ آيا

ڪري ڪتا ٻبو جو لهو لاني، سڏن مڏين ڪي پا ته پڏاني

آيا روپ پکين جو ڏاري، پاڻ ڏٻولا ڪاڳ دواري

مردالي اسه شبد سڻايو، ٻڏائي، ڪاڳ چيو، "ڪهڙن ڳايو؟

سه داله ٻولو، نانڪ حو، شبد اهو جڳ جي پالڪ جو

ڪاڳ پڇيو، "گرو نانڪ تپسي، جنهن ني هر جي آهي مستي،
انين ڇني جهٽ چرڻين آيو، گرو ڇيس، تون ڏن ڏن جائوا."
بالي پڇيو، "مهما ڌاري! ڪيئن ڪاڳ جي جوڀي پائي؟"

ڪاڳ چيو، "هن جون ٻ، پاتو مون اڌڪار،
پريو درشن جو سدا، اتم الهيءَ سان آر،
نه نه ڪهڙي ٻي روپ ۾، رهي سکهان هر وار،
ڇڏهن ٻه چاهيان مان مران، مرضيءَ جو مختيار.

اصلي هوس ٻرهمڻ بالڪ، پوڃا سگڻ سندو لت پالڪ.
گرو پڌائي نرگڻ پوڃا، سگڻ بنا من مالهه نه دوجا.
هر هر پڇان اها ني ريتي، پوليا، "ڪاڳ سندي تو ليتي."
چيم، "وچن سٽ، نام نه وسري، ڪاڳ ٿيان، ايمان نه ايري.
گرو ديا سان ور. هي پاتم، موت نه پنهنجي وس ۾ جاتم.
ان ڪان پوءِ ڪا پرلئه آئي، مون پنهنجي جولي ڦيرائي.
ان ريتيءَ امر پد پاني، جيان سدا تو نام ڌياني."

ان ڪان پوءِ اڳتي وڌي، پهتا اللاچين،
چوڌاري آيا مڙي، مستيءَ ۾ سي لين.

پڇيائون، "ڪيئن آيا، ڪاڻان؟ ڪير اوهان؟ آيو ڇا ڪان؟"
گرو چيو، "نانڪ نرنڪاري، درشن جو آهيان اڌڪاري.
دک پنهنجن سان چاهيان ميلو، ان ٻن يوڳيان ني البيلو."
الله چرڻ ڇهڻ لئي دوڙيا، گرو الهن جا هٿڙا روڪيا.
پوليا، پاڳ وڏا تو پاليان، پريمن جا تو درشن پايان."
مرداني پڇيو، "سڪ وارو، آهه ڪٿي پرهلاد پيارو؟"
پوليا، "راجا آهه اساڄو، پڳت هريءَ جو آهه سڀاڄهو،"
پهتا پرهلاد جي وڄهو، رام سماڌيءَ ۾ جو ويٺو.

جن ڪي لنو لالن سندي، سي لت آهن لال،
اوڪ الهن ڪي تو لمي، جڳتر ناهه جنجال.

ساڳيا لڙ

”سائين؟ آيا ڪين اوهين ڪو“
(۱ ... ڪٽون، ڏٺم ٻڌايائين، ”ڪر اوهين ڪران جو ڪندو.“
... ”ڪڙا جو ٻندو، آيس هٿ ڪران جو ڪندو. سڪ ٿو چاهيو،
...يو، اوڪ سڄي جو
... ڪلچ ۾ آهيو، ... پيٽ ڪلچ ۾ آهيو، سدو هٿ ڪٽي رسدو
... ڪو مشڪل آئو ٻڌڄي، پيٽ ڪڇير ... سالن کان ٻوء احالو.
... آهه اوهان جو ڳالهه، سو سالن کان ٻوءِ احالو.“
... آهه اوهان جو ... سنت سڄو هٿ ٻاڻ ٻچپندو“
... ٻڌلا شهر سندو ڪو، مندل ڏروءَ اڳٽ،
هلندي هو ٻيتا وڃي، ڏارا چند.
جڻ اڙڪيل ڪنڌل اڪا، تي سج، هو نزديڪ ستان،
سج ڪنڊ ولنڪت ڏام جي، ڪل ڪا ڪالہ
ڏرو پيٽ هو ڏيان ۾، جڳه جو ”آءٌ وڏو وڏ پاڻي.
... ڏروءَ ڪاڻي جائي، ولبو، ”ٻورڻ ڪر سمجهورڻ سائين!
... ٽالي استت ۽ ڪيائين، جڳه جا ڏار ٿهارا آهيو:
سر ... سوروپ سڏايو، آءٌ روپ هريءَ جو ڏرڪي،
وشطوءَ جو ... ڪم کان برلي، لن جي من داڻا جي ڏاري.
ڪال رهت ... اوهان ڪرٻا ڏاري، ... ساڻ ڪران جو چاهين.“
هن لي اوهان سمجھورڻ سائين، شڪتيءَ ساڻ ڪران جو ٻڪتي پالي.
سرو ڪلا ... ”سج تون وڏ پاڻي، پالڪبڻ ۾ ٻڪتي پالي.
ڪرن چيس، ... اڳ هڪت سيڪاري سولي.“
ٻجهو نام ولب هر ڪولي،

❊ سج ڪنڊ ❊

موڪل پاتي ڏروءَ کان، سج ڪند جي دربار.
ٻيتا ماو والس ۾، اڳيان ست ڪرتار.
سهڻين سڄڻ سمان سڄيتي، حوت. جهان سيج لي وٺي:
جوڏر پيٽ ڪڙا هٿ جوڙي، جڻ ڏرلي سج جوڏر ڏوڙي،
الڪ ٻولي، حوت ملاني، ڳهنجي وٺي ڏوري ڪاهي

تڏهين سنت ڪرتار پڪاريو: ”اڪا! ڪهڙو ڪاج سنواريو؟
لوڪن ۾ ڪا شانتي آئي؟ رام جپڻ جي ڪن ڪا واٽي؟
فرق ڌرم مذهب مٽيو ڪو؟ لوڪن ۾ شڀ ڪرم ڪيو ڪو؟
ڪن ٿا هو هڪ ٻئي جي شيوا؟ والد ورهاڻي ڪائن ميوا؟
جهولي رام - چهنڊو ٿو ڪاٽي؟ آستسيل ونءِ ڪون جاٽي؟“

”آڳيا ساڻ اوهان سڌي، ٿهلايم سنسار.
ڪي سڌريا ڪي سڌرنڌا، هر ڪو وٺندو رام.
ڪن ڪي واٽي رام جي، ڪي ڪن سيوا ڪام.
ڪي جن مايا موهه ۾، ڄاڻن نا سڪ ڌام.
هاڻي جا آڳيا هجي، سو ئي ڪريان ڪاج.
ڄاڻو سڀ ڪجهه ٿا هري، ڇپيل ڪهڙو راز؟“

سو در ڪهڙو سو گهر ڪهڙو، ويهي جڳت سڀاليو اهڙو؟
وڄن اڻيڪ لعارا ٻاجا، سهسين ناد وڄائڻ وارا.
ڳائن گيت اڻيڪ دواري، منڙي واٽيءَ ۾ متوالي.
ڳائن پاڻ، هوا ۽ پاڻي، ڳائي ڌرم راڄ ٻڻ ڄاڻي.
ڳائي چتر گپت ليکاري، ليک لکي جيڪو هر واري.
ڳائن شنڪر - برهما، ديوي، ٻهڪي ٿي ڪرپا سان ديهي.
ڳائي اندر آسڻ ويٺي، سرن سميت سدا من ڏيئي.
ڳائن سڌ ۾ سماڌيءَ اندر، ڳائن ساڌ ٻهي من مندر.
ڳائن جتي، ستي، سنتوشي، ڳائن وير مها - ٻل - هوشي.
ڳائن پنڊت رشي سيئي، جڳ جڳ ويد پڙهن جي واٽي.

سرڳ ڌرا پاتال جون، موهڻيون من ٺار،
ڳائن تنهنجو رام ٿيون، هيج منجهان هر وار.

ڳائن سج، چنڊ، تارا مولي، ڳائن تيرٿ تنهنجي جولي.
ڳائن جوڌا ۽ ٻل شالي، چار لموڻا جيون ڌاري.
ڳائن کنڊ، ديش ۽ ڌرتيون، جن جي جوڙ رچايو ٻرتون.

نانڪ

(11) ...ي پالڻ، سيڻي پاڻ، لهندي بهار-ڀڪن لئه آهن.
...پيا به گهڻا جڳ-تارا، نانڪ جي چمت اچن نه سارا.
...ي آهه سدا سچ صاحب، سچي وڏالي سچ جي غالب،
...ي، هولدو، جمر-مرڻ ان، رچيا ان جي ساري دربڻ.
...هن ني رانڪ برلکي مايا، مايا ساڻ اپالي ڪايا.
...ڙي جوڙ سنڀالي پاڻان، ڇڏو پاڻ وڏو ان جاڻان.
...ڪي وٽندو الکي، اٽندو، حڪم نه ڪوئي ان لي هلندو.

سوني راجا حڪمت جو، سوني شاهن شاهه،
نانڪ ان جي ڀا رضا، رهڻي ساني زاهه."

استمه ڪي ان ريت گروجن، ماني ست چيه آلله دوسن.
لڏهن لرلجن حڪم ستايو، "ماڻهن موڪلي آهه پيالو.
من نه ملين ابو لمڪن جو، سوج، وڃي ڪر لرمل لن جو!
ويد-ودايا اح لوڪ نه جاڻن، ڪر وڃيا جا لوڪ سياڻن.
پڇيم ويد ٻٽي جٽن سوني، سمجهائي گيان هلي هرڪوئي.
جهڙو پاپ مٽي جڳتر مان، اوڪ رهن اسه سڪ آلله سان!

آگيا پاءِ اڪال جي، مونيو نانڪ شاهه،
جڳتر کي جس ڏيڻ لئي، قربو تل-درياهه.

ستڪر پوءِ رشين وٽ آيا، لن کي مڙا وڃن ستايا.
مڙا قل هو پوجن حن جو، مردالي نه، والو وس لن جو.
ياد پيس اسه گهر جي ياري، گرن چيس، "پل وچ هن واري."
اولبو، "گڏجي مونڻ چاهيان، ساڻه اوهانجي سڀ سڪ پاليان."
مردالي کي پير نه پهچيا، اولن کي جٽن پير سچن جا.
پل لوڪند ۽ ديپه گهمايو، ڪين ڇڏيندس وٽ جو سايو.

سالي ۽ سنتن سندي، جن پالو وشرام،
لن کي سچ جو ناءُ ڏيڻ، ڏيندو امرت جام.

* نــو ڪـنـڊ *

ليٽ گرو هڪ ڪنڊ ۾ آيا. شينهن گهڻا ان ٻن ۾ پايا
مردالي جان ساز وڄايو، ٽولو اُت شينهن جو آيو
پر سڀ ايندا ها، سر نائي، ڪندا ڙ لئين جئن ڪا شرمائي.
گرن سيئن ٽي هٿڙا ڦيري، چين، منڪ تي، دلر سويري،
هر جو جاپ ڪندا جيون ۾، رهندا ڪين سچي هن ٻن ۾!"
پوءِ ٽيا هو شهر روانا، حيرت ۾ ها ماڻهو دانا

"جبل مٿان رهندي اسين، ٽوب رکون لٽ سات،
شينهن ڏان هي ڪئن ٻچيا، جن کي اوهه نه هاٿ!"

گرن چيين، "هيءَ هر جي شڪتي، هر دم ڪريوان جي ڀڳتي.
شينهن نه ڪڏهين وڇها ايندا، ڪنهن کي دک هووڙ نه ڏيندا"
ماڻهن ست ڪرتار سنيار ريو، گرن ڪيو ٻئي ٺنبه ڏي لاڙو.
جتي هتا ڪي يوگي - جوڳي، ڪبر نه هو اُت ٽن جو روڳي.
موت به دور ڀڳو تي جن ڪان، هر ڪو هئو سکي ٽن من سان.
ماڻهو مڙيا ڪي چوڌاري، گورکنات سندا سڀ چاري،
بوليا، پراڻايام ڪيون تا، پر من جي شانتي نه لهون تا.
شانتيءَ جو ڪو جاپ ڄڻايو، من جو سڀ سنتاپ مٽايو!"

"ديهيءَ جي هٿ ڪي چڙي، سمريو سڀ ستنام،
جڳ سپنو آهي سچو، آتم ست ايمان.

اهڙو اشچو جيڪو لائي، چت ۾ هردم شانتي پائي."
پوءِ ڪري ٽئين ڪنڊ جو واسو، شهر ٻاهران ڏيرو لاتو.
راجا ٽرءِ چندر ست سيوي، آيو پڇڻ ته آگيا ڪجهي؟
بالي ڪي گر شير بٺائي، بوليو، "راجا، ڏي پٽ ڪاٽي!
پيو ڪو پوڄ نه هي ورتائي، ڪن ڏيهن جو بکيو آهي."
راجا جهٽ پٽ پٽر گهرائي، رکيو شير اڳيان شرمائي،

"...پٽ پڻ ڇنڊو پٽ ناهي."
(118) و "سر ٻڌ حاضر آهي، پٽ ٻڌي اڄ و ڏنگو، ڏنو ڪو راجو!"
چيس، "تون سمت سڀاڳو، اڄ و ڏنگو، هردم رهندين شاد،
ڪر سڀون سنمان حو، جاڳي هرڪ وشاد
مها ان جي اب وڏي، اڪت جڻ پيرا رکيا.
سنگر چونڊ ڪيا ڏي وڏيا، شهر هن حال سڻايو.
راجا درشن ڪارڻ آيو، سر ناني، نا من کي ڀائي!
"مرڪي گهر ۾ گهڙو ناهي، راڻا ني قتي گل ڏارا.
ٻاجهه ڪري ڪاني ٻاجهارا ڏي وردان "ڪاڄ چڙهي سڀ ٿيو.
گرن ڏلس، ۾ اونگ ۾ قوتو، اوليا، اونگ وڏي راڻي، ڪ ڀاڳ!"
لام سمر جان حمزو آهي، ڏرم ڪرم سڀ وڃن ۾ ٻالڪا.
گرن آئي ڪڇهه مها ڪانڀا، ڪند ويا ٻيرا ڀائي.
ان راڻي سان لام جهاتي، ٻهڪ ...
ان ڪند جا ماڻهو مڻا، حمر ٿي ناراض،
حوشيون ڪن هي ڪو مري، الٽو هي رواج،
ڪٽمب وڏي ارساڻ ڀاڳي.
گرن چيو، "ماڻهو اڪمائي، هي جگمگ ڪان آيا ٻيرا!"
ڪٽمب گهٽي، ۾ ٽين تا ڪبرا، "حمر وڃي لي آلم آيو.
ساڻن ڪي هي، راز سڻايو، آهه امالب سا سچ ڳاءِ ۾
ٻرپوءِ ڪان وچڙي، هن جڳ ۾، وايس رب سان راس ٿيون تا
موت تڪڙ سان ٻاڻ مڇون تا، ان لي روڪو آهه اجالي"
ساگر ۾ جي بولد سماڻي، ديهه-حيل ۾ باند.
آهه امالب آلما، قيدي امدا شاد
پٽ پنڌي جي جيل هي، قيدي امدا شاد
گرن چيو، "آلم پد مشڪل، ٻاني ڪو حي جوت ٿئي گل
حون ۾ آلم پد ٻاڻ لاءِ ٻرپما پگهت ڪماڻ
آهه ضروري من کي مارڻ، آشائن جي اگهي ساز
سڪلپ وڪلپ کي جو ماري، جيون حوت الله ۾ ٻار

گيانيءَ جن ته علم ۾ وڌڻ، پر لهرن جان دور نه ٿسهن
مهل وچوڙو ان ۾ ناهي، جن کي لام لڳن نت آهي
جو سڀ اندر آهه ويا ڪي، ڏنڻ ڪارڻ آهي ٻج ڪهاڻي
گيان سٽي سڀ شرڻ آيا، سنسا مٽيا، چانڻ ڇايا

سمرڻ جي رنگ سان اڏي، پهتا ششتر ڪند،
پوڄا جت چنڊڪا سندي، ٻل چاڙهڻ جو اند.

ستگر وينا اُن رستي تي، اچن وڃن ماڻهو ديويءَ ڏي.
راجا جي پٽ لنگهي سواري، ٻوليا، "هڪ جي ڏيو ٻلهاري
مردانو ٻالي وٽ آيو، ٻوليو، "ڪانڌ ٻلڻ جو ساهو!"
ٻالي ٻوليو، "گهوٽ گهرايو، روح الهيءَ سان، علڻ سجايو.
روح امر آ موت نه پاڻو، ديس ڪال ۾ جاهه ڇاٽو.
لت پورڻ گر سان گڏ هوندي، ڏيو ڪيئن هلي وڃ ڪوندي؟"
مردانو، گرو، منڊر آيا، ٻانيءَ ٻل جا منتر ڳايا.

ڪوني ڪڏ جو عام ليءَ، پهرين ڪرڻو پاڻ،
جڳچند غوريءَ سان ملڻو، اُن ئي لائس پاڻ.

راجا حڪم ڪيو، "ٻل چاڙهيو، پوڄارن جهٽ وار ورايو.
پر تلوار ٿري اُن دم ئي، ديويءَ ڪانيو راجا ڪن ۾.
زوش ٿسي ديويءَ جو پاريءَ ها ها ڪار مچي چوڌاري.
ماڻهن سينهي پير وڌايا، پڇندا پو ۾ ٻاهر آيا.

ستگر اُت ويٺا رهيا، جيون چانڊڪا، "جيءَ،
ڀڳتن جي رکيا ڪيان، راجا پاي هيءَ.

پوءِ سا ديوي ڪم تي وٺي، خلق اچي چرڻن ۾ پئي.
راجا جو پت پٽ اُت آئيو، ٿي جي لاءِ الهيءَ ڇنايو.
ستگر سڀ کي نام ڄڻايو، راج ڪمار ڌرم جس پايو.
ستگر اُن کي تلڪ لڳايو، ڌرم ٻ ڌرم سان راج هلايو.

ستگر پوءِ ستين ڪنڊ آيا، جتهن هند ڪنول ناڀ هو راجا.
"اِهو آهه آشرم ڪهڙو؟" پڇيو راجا، ڏيو ڏس اهڙو!"

ڳهر مڇڇه ني گر تي وڃي، جي من تان سڀ ميل.
سک جي سهجي وس ٿئي، جنهن جادوءَ جو کيل

"گرهست آهي اهو سهڻ پر، عمر وڃي اُن جنهن - بالڻ پر.
برهمچريه، سنياس ۽ شاخون، وان پرست پڻ ٻانهن آشون.
دان - ڌرم پڻ آهه وڏوني، وللهي ڪاڻ سدا سک ڏوني.
ان سان ڪڏ جپ گوبند نالو، ان من واءَ سمان سڪالو.
لم لڳس گر - گرم جو ڏادو، جنهن ڪو ساز بڻائي وادو.
دان ڌرم سان راج ڪماني، پرجا کي پيو نام جپائي.

ستگر پوءِ هلي وڃي، پهتا پر ڪشمير،
جمو شهر جي پاهران، رهيا سي ڌر ڏير.

جامولس جو جنهن هند نالو، جو هو وير وڏي ٻل وارو.
اڳڪيهه بار ڪٽي پرڪرما، جنهن پاون پڳون جي ڌرمان.
رامچندر جي مدد ڪئي جنهن، ڪرشن سان پڻ ويڙهه ڪئي تنهن.
جنهن تي مٽي قيمتي ڳولي، پر صورت هئي ان جي پولي.
ڪرشن روپ رام جو ڌاريو، جامولس اُن تان سڀ واريو.
مڻ ۽ ليائي پيت ڪيائين، ڪرشن پر جان رام ڏنائين.
آيو شرڻ جموءَ جو راجا، نام ملڻ جي ڌاري آشا.
گرن چيس، "ڪر لياءُ ڌرم سان، مايا جو ڇڏ ماڻ ڪرم سان.
سمرڻ ڪر ستنام سنباري، ڪال نه ڪڍهين توکي ماري.
سيڙا جي ۽ ٻهاڙي راجا، توکي ڪن پهچندو مهاراجا."

راجا گيان ٻڌي ڪيو، ستگر پر وشواس
نام جپي لس برهم سان، لوپ ڪيائين تاس.

. پنجاب گرو جن مونيا، وڻجارن جي قصي پهتا.
مکيءَ کي هو پت جانو، هرڪو هو آسو پر ڊالو.

پر ستگر کي پڇي نہ ڪوئي، مردائي جي پڙي تي اوني
گرن چيو، "هيءَ ونرت مجلس، جيون ااهي ماڻهوءَ جي وس،
خبر نہ چاهي اڪيل سياڻي، هي هڪڙو ئي رب تو جاڻي.
ماڻهوءَ کي بس موه پلايو، جنهن پنهنجو ئي پاڻ ڪلايو."
نيڙو ڪڙيا، رودن چايو، داتا جي در پهتو چئو.
جيڻ ڪو گل جي شاخ لڳائي، پاڻيءَ بن سا قوت نہ پائي.
وڻجارا ستگر وٽ آيا، پنهنجا ڪرئو پال سجايا.
پر ستگر تن صاف سڻايو، "هر ڪو هلندو جيڪو چائو."

جيون آهي بلبلو، واءَ لڳي تہ ااهہ،
ايڪو سمريو ااڪال، نہ جمي، نا مرجاهہ.

اُتان گرو لاهور سڌاريا، رستي ۾ ڪي ڳوٺ بہ آيا.
هڪڙي هنڌ هڪ سيٺ دليچند، ڪيو پتا جي شراڌ جو پربند.
ستگر کي بہ ڏنائين لوتو، ٻانيڻ خوب لڳائنس پوچو.
گرن چيس، "جو ٻاپيڻ ڪاڊو، پيءُ تنهنجي کي مليو چا ڪو؟
تن ڏينهن کان تنهنجو بابو، جهنگل ۾ آ بکيو ڏايو.
بکهڙ سندي اُن جوني پالي، تو پر اُن جي جاڻ نہ جاڻي.
پنجن ڪوهن تي سو ڏيرو، پوج ڏيئي اچ ڪيس سويرو.
دپ دج جي آ ڳالهہ نہ ڪائي، ماڻهو تيندو ماني ڪائي."
پوڄن ساٿ ڪٺي اُت پهتو، سچ پچ بکهڙ ڏٺائين ليٽيو.
ڪاڏو ڪائي جڻ هو وينو، ڏنو دليچند جڻ پيءُ پينو.

"ڌرم-ڪرم پورا رهيا، پوءِ چو آ هي حال؟"
پڇيو دليچند پيءُ کان، تيندي ڪجهہ بي ڌال.

الت سمي هي چاهہ مچيءَ جي، ڌڏهين منهنجي هيءَ حالت تي.
پورڻ پرک سندو ڪر درشن، آيو آهين سڪ سان پرسن.
هاڻي مان هيءَ جون مٽائي، سرڳہ وڃان تو مڪتي پائي."
ائين چئي هو سرڳہ سڌاريو، قدم دليچند ڳوٺ سنيا ريو.

سنگر کي ٻهڪندو سر ناڻي، ٻوليو، "ڪا ٿي سيوا آهي؟"
گرن سڀني هڪ ڏاس ادالس "سرڳ، ڏجان هيءَ ڪيم نه ڀالس."

سرڳ سڀني ڪر هلي، لوڪ ڪٽي سڀ مال،
جا ٻون ناهي سرڳ ۾، جنهن ڪري جنجال.

سڀي ڪٽي هن گهر ۾ آڻي، ڇهو زال کي، "رکج سنڀالي!
صاحب هيءَ سرڳ ۾ واڻدا، اسين ناراض اسانتي رهندا."
ٻڌي هيءَ چيس، "ڪيڏو ڇا ڪالو، ڏاهيءَ ڪلهن سرڳ ۾ ڀانو؟"
موٽي ٻوه گرن وٽ آيو، ٻوليو ڪالي راهه ٻڌايو.
سارا هلن جنهن سرڳ ۾ دارو، ات موڪلڻ ڪنن ادالس."
گرن چيس، "اون ٿن جو لوڀي، سارا هلندي ٿن جي ڪولي.
ڪرمن جا سنگ سڪو لڪندو، دانا جي در سو ٿي وٺندو.
جنگن ڪمن ۾ لڪن لڳائي، سرڳ سندو سو توشو ناهي."

ٻڌهين ملڙي ٻٽ جي، آئي من ۾ ياد،
سلطانپور ڏي اسهيا، سارا ڇڏي ڪاڄ.

* وطن ڏي واڳ *

ٿوري وقت اندر اسي آيا، ٻٽ ٻٽي ٿي ڪانگ ٻچايا،
سڀني ملي لُٻا خوش ڏاڍا، جٽ ڪرشن کي پالو راڻا.
رات گذاري، صبح ٻلاٽي، ٻيتا للولديءَ جي ٽاٽي.
ان ڪوهن ٿي هڪ وڻ هملان، ڏيرو لاٿي صاحب وڻ ماڻ.
آئو ڪتب ٻدا مرداڻو، ٻکو ملڻ لئي ٿي ديوانو.
سوڄهالن، "ڪيهو، هستر ناهي، ڪيئن وڃان گهر سال لڳائي؟"
ٻگر جيس، "اڄ ٻٽون جي مٿ، گهر ۾ گهرج وٺيتي جو ڪيم."
موٽ ڏاڍو گهر ۾ آيو، ٻٽون ٻدوان سوچ سڄايو.
ويو ڪالو ڏيهه، ماڻس تر ڇتا ڪري آسون لڙ.

خوب لڙ پوندي، پڙل گلي سان، ڏيئي، "ڇا آئين نانڪ کان؟"

"نانڪ چاڪ چڱو ڀلو، ماتا آيو ساڻ،
پر گهر آيو ڪينڪي، آهه اهو ارمان."

سڌ ناهي هو ڪاٿي هوندا؟ ڪن ۾ هٿ، ڪن ۾ گم ٿيندا.
مان ۾ وڃان تو ڀولڻ هاڻي، صاحب جو ڳجهه، صاحب ڄاڻي."
ماتا کي ۾ پيو شڪ ڪافي، لڳس پٺيان سا ٻاجهي ساٿي.
مردانو ويو اُن وٽ اڳيان، گرن ڏٺو، ماتا کي پٺيان.
ڊوڙي چرڻن تي هٿ لاتا، ماتا سڪ سان ڀاڪر پاتا.
هرش منجهان هر ڇاتيءَ لائي، اکيون ٻرسن ٽم ٽم لائي.

ماتا من موهي گهڻي، جئن سورج ۾ ڀاڪ،
ساگر مان آئي ملڻ، بادل ڏئي نه وات.

خبر پئي ڪالو پڻ آيو، چرڻن ۾ ڪر سيس نوايو.
آيا ملڻ هزارين ماڻهو، مائٽ مت دوست ۽ ڄاڻو.
ماتا چيو ته، "مان تي ٽڙقان، هاڻي وڃ نه ڪڏهين گهر مان!
پُٽڙا ويس اهو بدلائي، نام ڀلي جپ، گهر ڇت لائي.
سنمک سياءَ نه رهندو ساڳيو، چاهي ويس ڪٺي هي تياڳيو.
هاڻي لڪڙيءَ ڄان تي لڪان، راتو ڏينهان سوچيان سڌ ڪان.
سنتن کي نه ڏيا تي ڀائي، مات دکاري پٽڙو چاهي.
ڪرپي مڪوڙر جو ڪم ڏيندي، جي سڪ جي ڪا کوٽ نه ٿيندي."

گرن چيو، "هڪ ٻرات رک، منڙي مالڪ ساڻ،
نام ڳڌي ٻيڙي ٽري، ٻرلڪ هي پرماڻ.
منهنجو ويس سدا اڇو، نا ڦاٽي، نا ميل،
ٻريوءَ ٻاڻ ڏنو اهو، ڪير لڳائي ٽيل؟"

ماتا چيو، "منائي ڏاني، ماتا جي ڪر داڙي سائي!"
ڪالوءَ چيو ته، "ويس فقيري، تڏهن ۾ آهي ڪنڌ ۾ ڪيري!
ڇڏهي سڀ مستانيون ڳالهيون، گهوڙن تي چڙهه ڪر سک ڪاريون!"

لاڙڪاڻو

(12)
چيو ته، "پرت جو پوڄن، ڪاني پيو پيو آهي من.
دنيا جا گهوڙا - هاڻي، آهن هردم دک جا ساٿي.
...ڇو ويس قدرتي آهي، پر آن ساڻ پرمگت پاڻي.
جو رنگ چڙهي ٿو گهرو، گرمڪ پوش رهي اسد ڇهرو.
جنهن پرنام لگن رهي، سندر ساڻي ڪار،
ر ته جهوليءَ اوڙيءَ جيان، تندي ان هي تار.
گرمڪ رهٽي ويس سچو آ، نام اکن ني رنگ پڪو آ.
...ست سنتوش ڪمربند آهي، شرڌا جو ڌن جوڀن آهي.
...ڏٺا ويس، دليا حي ناري، جار واسعان حو ياري
گهوڙي لي ــ آهه سواري، جو ڪرتار ڏلو سک ڪاري.
ڏ روبي پنج سنجي لڳائي، قران جڳت ٿو، جتي هلائي.
واءَ جيان هي گهوڙو منهنجو، پير هلي ٿو ڪڏهن نه اهنجو."
مالا چيو، "بنگلو ٺهيو، هل گهر ۾ من ٺار!
جي ول ڪان ويراڳ تي، ٻي وٽ لال ڪنار!
گرن چيو، "گهر نام ڏنو آ، آن جي پاڻي ۾ رڱيو آ.
نام نظر تي ڪتب اسالجو، ان جو حڪم سچو آ ڏاڃو.
واڳ نه قابو آن جي هٿ ۾، مان گهوڙي تي آن جي پٽ ۾.
جيڏي چاهي، پاڻ هلائي، منهنجي ٻالهن ۾ سو آهي.
ولتي سج ول سندر چاني، جنهن ڪان ڪن نه نه تني جدائي."
ڪاوڙ چيو، "اسالڪي دل وٽ، پالڻ - پوشڻ جي ڪڇهه پٽ رک.
هاڻي اسين پکيءَ پر آهيون، خبر نه آهي ڪڏهن سنباهيون
هاڻ وڇڙندا ان، ملڻ نه تمندو، جيون زهر مثل تي ويندو.
الم ٻڌو ٿو ڪبٽي ناريا، ٻر ڇو حالت جيڙري ماريا؟"
"دوائيءَ ۾ جڪ جڪ ڪري، ٿو ڪل والگر هيءَ،
گاب ٻٽي، گسجي وهي، نام لپل جان ٻيءَ"
"... آهه ٻهاڙي، نام جبل جي آهي واري.

مانت مت ۾ موهه اجايو، سرڳ سنڌي ڪا راهه سجايو.
دنيا جا سڀ ساز رواجي، جيئن ڪا بازيگر جي بازي.
سڀ ۾ مالڪ رمز رسائي، مڪتي آهي نام ڪمائي."
ماتا ٽرپتا چيو، "سڌورا! لاهه اساڻي ڇورا ڪورا!
تورو وقت هلي گهر گهاري، ماتا جي ڇڏ آس اجاري!
اول الک جو اونو آهي، مات لڳن ڪو اولو ناهي!"
پيوس ٽي گر گهر ۾ آيا، شهر سڄي اچ درشن پايا.

پنڊت هرديال ويو، ملان سان پراوڪ،
ستگر ڳالهه سٺي چيو، "سوئي سڀ جو اوڪ"

هي سنسار نه سچ پچ آهي، سپني جان ٽي پهنجو پائي.
جيئن ورڻ هيٺان منزل لائي، تاڪ مڇڇند جو ڪو سک پائي"
پائي بالي کي نه ڇيائون، "وڃ گهر، پورڻون ڪر آشائون؟"
بالي کي گهر رام نه آيو، چرڻن ۾ جهٽ موني آيو.
ڪالوءَ چيو، "ڇو نن سمجهائي، گرهست مارگ اوچو آهي.
ڇو نه رهي گهر، ڇڏي فقيري، ڪرڻ سڪي ماءُ پيءُ جي پيري؟
بارن کي پڻ هني گهرائي، ڏاڍو ڪر ست-ڪرم ڪمائي"
گرن چيو، "مت آهي پيڙي، ماٽي-ڏن جي پرهت اوپڙي.
پيڙي جي ماٽيءَ سان پرجي، سمر اندر خطري ۾ اڙجي.
گروءَ ملاح بڻي جي تاري، پيڙي ڏوڙي ٽي اوپاري."

ستگر مهر سنڌي ڪئي، ڪالوءَ ڏاٺي نهار.
موهه مٽيو پردو هٽيو، جاڻائين اوتار.

پورڻ پرک اوهان سچ آهيو! مون پت سمجهي پاپ ڪمايو"
گرن چيو، "من پڻ مثل ٽي، سچ گرميءَ سان پولڊو جل ٽي.
پريو - سچ جي جرلي پائي، من جي ميل مٽي، سک پائي.
جيئن ڏرليءَ ۾ پاڻي آهي، جل تل ۾ پريو ساڻي آهي.
ڪوشش، لڳن هريءَ کي پائي، پر اگياني سمبڌ لڪائي.

(۱۲

ڏرليءَ جو مول اهوئي، جنن وٽ هيٺان اڄ نا ڪوئي.
...ڇپي قل الله سوئي، ٻوليءَ وارو ٻوليءَ ڪوئي.
...س تڙ ؛ راڄس ٻن سر، ساڻوڪي گل سر نا مرڪن.
...اي قلن سمان ٻري رس، ستسنگ ڪي نه سمجهن پارس.
...ڇ - دويش جڏي من لائي، ماپا-موهه، مٺي پر-پائي.“
ڪٺوان جو، ڪاوءَ مچيو موڙ،
گهان سٽي ڪانب ڪڍي، ماهه ڏنا ڏن مورا!
ڪاپا مان هون ڪپائن پاپڻ آٽي.
ڪاوءَ شراڌ ڪيا هڪ ٽاٽي، مگر گرن ڪي ڪا ور پائي.
ڪڏي حلق هٿي اس آئي، اسه ناهي اڪ-اڄ.
ٻوليا، ”ٻوچ هٿا پچ - آلم، پنر جتي، پر ڪتراڳ، نه ڪبو اجايو.“
پاپڻ ڪي ال ڪڇهه ڪاڙهو، سوچان ٽن جي حالت جائيو.“
ڪاوءَ چيو، ”آيا ڏيکارين، شب درشن جو آلله ڪٿو!“
گرن چيو، ”ڪن اکيون ڇهيو، وڏن جون سڀ شڪليون ڏليون.
ڪاوءَ جان ٽي اوٺيون اکيون، اولها ٽون نه وڃائج ويسا!
وڪنت ڏام هٿا سڀ ويا، جنن جهولي ۾ پار،
آهيون سک سان سرڳ ۾، سواهن ٻرايو سنسار.
بک - اڄ جو ناهي پتو، پڻ هي اوڇو پاڻو سهجي.“
حمر الڏ و دانا گهر ٿيهڇي، ”مهڇي اکن کي او ڪولدو.
ڪولي اکيون ڪاوءَ ٻوليو، جاهيان مان اهن جو ساٻو.“
هاٿي مولڪي اس ڀڇايو، ڪالو ٻهتو آگي آگي.
توري ڏيٺهن ديهه لباڳي، ٻهتي سرڳ وڃي سک پائي.
جلدي ماٺا ممتا لاهي، جڏ پائون ساماڻ لٽائي
ماس-پتا جو ڪرم ڪرائي، ڇو نا ڇڏيو ديش؟
ماڻهن ٻمت ڪري چيو، رکيو ڇا پرديس؟“
آلله منگل سان رهو، ست آهي ست نام سهار
چيو گرن، ”هڪڙ ڪوڙ اسارو،

راتِ شهر ۾ ڏينهن جهنگل ۾، ٽام ٻدارت ڏٺن نگر ۾.
ڄاڻ سڀيري اڪيلا ٽيرت ٽي، ٽالوءِ چئين "ڇڏيو ٽا گهر کي."
ٻوليا، "سچ کي ساٿي ڄاڻو، هي سنسار ڇڻڪ هڪ گهاٽو.
ٽام سمر سڀ ٻرم ڦهلايو، رات سڄي مالڪ سان لايو!"
ڦير انڌر سان ماڙ ڪياٿون، ٻوءِ ٽلولدي شهر ڇڏياٿون.

جنهن کي جيءَ اندر لڳو، ٽام لڳڻ جو تير،
تنهن جي لاءِ دنيا ٻڻي، ڄڻ ساگر جو نير.

---

* گوهر نباڳه *

ٻالو مردانو ٽيا ساٿي، ڪرڪيتر ۾ ٽن ڏٺن لاٿي.
سورج گرهڻ جو هو ميلو، ماڻهن جي وهنجڻ جو ويلو.
مردانې سرالدي کي ڇڏيو، تان گهڻن ماڻهن کي ميڙيو.
راڻي، راجڪنور سان آئي، ڪري شڪار هرڻ ٻڻ لائي.
ٻولي، "اهڙي ڪريو وائي، راڄ ملي موتي سڪ دائي!"
گرو چيس، "ڪر ٻوڄ سوايو، واپس راڄ وري سو پايو."
ٻوليا، "پاس نہ ڪوڏي ڪاري، ستگر ڄاڻو حالت ساري."
گرو چئين، "هڪ متڪو آڻيو، هرڻ ڪٽي، اڳيءَ تي چاڙهيو."

ڇهت پت سي متڪو وٺي، آيا گرو دوار،
هرڻ وڄهي، ٻارڻ ڪري، ٻوڄن ڪين تيار.

حالت هيءَ ڏٺي ڪن ماڻهن، ڊوڙي آيا ڪيٽي ٻاٻيڻ.
ڏنڊي سان هڪ ٻاٻيڻ آيو، ڏنڊا ساڻ وٺي ٻرڊايو.
ٻوليو، "ڏاڍا پاپي آهيو، گرهڻ ۾ تا ماس رڌايو!
اڄ تہ مليڇ بہ ماس نہ کائن. ڪير اوهان جا ٻوڄيہ آهن؟"
گرو چيو، "ٻک آهہ ستايو، ان ڪارڻ ٻرساد رڌايو."
ٻاٻڻ ٻوليو، "ڪوڙو آهين، ماس رڌي تو ڇوري چاهين."

ٽوڪي ساڏو ڍڳو آهن، لوڪن لئي ٿو ٻاپ اڳائين.
لوڪي ماڻهو ۾ نه ٻرائي، ڪوڙ سندي ٿو ڪار ڪمائي."
گرن چيو، "جي ماڻهو چاهين، ڀل سڀ ٻهڄو زور هلائين.
ٻر جي ڏرمُ- اڏرمُ ڇڄو ٿا، تڏهن الهيءَ لئي چوڻ ڪيو ٿا؟"

ٻوءِ گهڻا آها آئي، ٻالڻ ۽ ودوان.
جن ۾ ناڪ چند پنڊت، اوتار سڏي ٻاڻ.

'ٻوشه ٻراڻ' ٻڙهيو پنڊت هو، "ناڪ ٿئي اوتار، اکيل هو.
سمجهي ٻيو هو مان ني سوني، ٻيو هر جو اوتار نه ڪوني.
"ويد ٻڙهڻ ۽ ٻگيه ڪرائڻ، ٻالڻ جو ڪم ٻاس ٻڙهائڻ
ٻڌ شڪار ڪرم ڪتريءَ جا، جنهن جاليءَ جا ٻوجهه، مهڇ'.
شستر مهڇا هر جو نالو، ست سنگ چاهه، ڏلش ۽ ٻالو.
جي من روڪي نام جپائن، ٻير مثل دمُ- اللهاون آهن.
من روپي جي ڦاڙهو مارن، لس برهم جي اڳيي ٻارن.
جنهن ٻرهرڊمُ هون ٿئي ٿو، ناڪ سڀ ڪجهه، ستيه، ڪهي ٿو.

ناڪ هر ڏو من وسي، ڪستوري ۾ مرڳ،
مڪي ۾ ستنام جي، نالي ۾ السرڳ."

ٻالڻ ٻوليو، "ويس فتوي، ڪتري ولش نه آهه اڪبري.
سوڪيم هيءُ شڪاري ٻالبون، مت ۾ ماس وجهڻ جون ٻاڦون.
گرن چيو، "ڪتريءَ جي ڪل ۾، ڪرڻ شڪار نه آهي ڀل ۾.
جو انسان ٻلي ليءِ آهي، اُن ڪسي ماڻهو ٻاپه چوائي.
ٻر هي سمجهڻ جڳه ٿيا ناهي، ٻاپ- پڄيه سمجهڻ ناداني.
اڳيائي جن داب- ورڻ ۾، ڦاسي، ڦرندا حمر- مرڻ ۾.

ماڻهو جمبو ماس مان، پڙهيو پتلو ماس.
ماس آاڻي ماس کي، ٻولي ٽولي ماس.
گهر ۾ آڻي ماس کي، رنگ رچائي ماس.
ٻار نه ٻيدا ماس مان، مت مانڊ ٻڻ ماس.

ماس ٿي ماس ڦري پيو، ٻهري ڪاٺي ماس،
فرق لهي ورلو سگهي، ڇا آلر ڇا ماس؟

يان ليج، اگيان انڌيرو، اولڌھ لاهي، گيان سويرو.
گيان منجهان اڀجي ٿي نيتي، نام سدا - رس ڄڻ ڪا پيتي."
پيا ٻاليڻ سنياسي چپ ٿيا، ڪرن اشارا نانڪ چند ڪي.
نانڪ چند چيو گهمب پاڻي، "پاپ ڪرم تنهنجو هي آهي.
ان ڪي ٿو اون ڏرم ٻڌائين، ڇو ڪهڙي اون مت جو آهين؟
لت ويندين ڏاڍن سان ماريو، ڇو تو ڪهڙو ڇولو ڌاريو؟"

"ڇولو هڪ ڪرتار جو، پاتو خود ڪرتار،
نانڪ جو وس ڇا هلي، ان جي، ان وس تار."

گرن چيو، "هي گوشت جهڙو، گيان - ڌيان اڃاڻ ٻڪيڙو.
ماس - ساڳ، ٻه فرق نه جاڻن، پاپ - پڻيه، ٻڻ ڪين سڃاڻن.
ديوين اڳيان ٻليون چاڙهن، ماس ڏسي تا من کي ڪاڙهن.
اندا ڪرم ڪري سو اندو، گند جو ڪاٺي سوئي گندو.
جڳت - پدارٿ جل مان اڀجن، گيالي سڀ جو ٻج سو سمجهن.
پوءِ ڇا، ڪو پاڻي به ڇڏيندو؟ سنياسي ڪو رس چاهيندو؟
صبر شڪر جن جي من ۾ آهي، تن لئي ڪو ٻج - پاپ نه آهي.
ست - ڪرتا ۾ نشچو آڻي، شد آهار ڪري سک ماڻي."

پنڊت نانڪ چند پڇيو، "ڇا نالو، ڇا اشٽ؟
نانڪ چند اوتار مان، دور ڪندس سڀ دشٽ."

" نانڪ ونڊي نام امالڪو، اوڪار جي مستي ٻالو.
لوڪن کي لت نام جپائي، جڳت ڦران تو ڪار ڪمائي."
ٻڌائدي نالو هو گهبرايو، ٻوليو، "سچ هر پيارا آهيو.
مون سمجهو هو، مان مست آهيان، معاف ڪيو تو ٻل ٻخشايان.
پر ودوان ٻرش اوتاري، شاسترن جي ڪن ٻوٺواري.
ڪيئن هي پاپي ڪرم ڪيو تا؟ لوڪن لاءِ مثال ڌريو تا؟"

گرو چيو، پاڻي مڪي ۾، ڪير اچي ٿي، سڌ اٽڪي ۾،
گرهڻ آهه، چڙهي ٿي هاڻي، وهنجي هر ڪو موجون ماڻي“

لوڪن کي اچرج لڳو، هڪ مڪي ۾ ڪير،
تنهن ساري لوڪ کي، ڪاڻي ڪو پير."

سڀئي لوڪ هتا اُلساهي، ڪن ۾ پيڙ اٿاڻي آئي.
راجڪمار ڪٺي ناراڻي، گرو جيئي ٿي هر ڪو ڪاڻي.
هر ڪ ڏنو جن، سي حيرت ۾، هٿ ٻه جوڙن، ڪالن عرس ۾.
نانڪ چند چيو، ”گر نانڪ، آهه سچو اوتار و مالڪ.
مان نه چندت ٽالو ٿي آهيان، سرهن شاهه متان لمه واريان.
ورتو واهگرو جڳ متر، ولڀ - وراهي ناٿي جڳتر.

راڻي - راجڪمار کي، گرو ڏني آسيس،
ملڪ وچي موٽي لڙو، دشمن ٿي تو جيت،“

راجڪمار ڪيا ڳڌ ساٿي، دشمن جي ٿي ڦاٽي ڇاتي.
پٽنا راج وري هٿ آئن، سڀ جا ساٿي، راج ڪمائن.
ستگر ڪٻير جي ميلي آيا، گنگا ٿي ان ڏيرا لايا.
وهنجي ڏٺن پيا ڪي پاڻي، سورج کي اُٿ اوڪ اڳيائي.
گرو پري هڪ اولهه پاسي، اڇلايا، لوڪ ڏسي پيا هاسي.
بوليا، ”هي ڇ کهڙي آ پوجا؟ اولهه، ڏاڙهن نه سورج دوجا.
عام ڏٺن ٿا سڀ کي پاڻي، پترن کي ڏيندو سو جاڻي.“
گرو چيو، ”هن پاسي واڄهو، وڏو پٽيءِ ۾ مون آ بيجو.
ان کي آئي ڏيان ٿو پاڻي، اُهه سا سوڪ ڪندي ڪڙ ڏاڻي.

هليو آيس هٿ هلي، ڪيم نه ڪو ٻه خيال،
هاڻي تو هتڙا هٽان، من کو ٿري ملال.“

لوڪ چيو، جا پاڳل آهين؟ پاڻي ڪيئن تو اُت پهچائين.
گرو جيو جي پتر پڻ تا، هي لک جوجن دور رهن تا.
...ي پٽي نه واجهي آهي، ان کي جو نه سگهان پهچائي.

جي ويجهائيءَ لئي نا پهچي، رسندو دور ڪٿان سو سهجي؟
پوڄا ڪريو، مالا ڦيريو، من کي دهلي، ڪابل گهيريو.
پوءِ هيءَ پوڄا ڪهڙي ڪم جي، نام جپيو شد من سان تنجي.
اوکن ڪوڙي ڏيک پلايو، نام نه مليو، ڏن ۾ اجايو."

من جي ڳالهه بڌي سچي، لميا پا ابڻ، لات،
منٿ ڪري، ميڙون وٺي، ليائون تن کي سات.

چواڪي چوڌر ليکو پائي، گر کي آسڻ اوچ وهاري.
پوڄن ڪٽڻ ويا ٿي سيوي، گرن چيو، "ڪل اٿو نه پيٽي.
چوڪو پوتر ناهه بچايو، پنجن پوتن اتو چپايو.
ڪبڏي، ڪديا، ڪروڌ و لندا، تن سان گڏ هت جا ڪر گندا.
هڪ ميراسڻ، ٻي ڪاسائڻ، ٽيون چنڊال و چوٿين ڏائڻ.
تن سان گڏ هت - چهڙو آيو، جن چوڪو بيڪار بنايو.
سد وهنوار، صبر اشنالي، نام جاپ جي ڪم جو پاٽي.
سان ٿي چوڪو پوتر ٿيندو، ڪوئي پوت نه ويجهو ايندو."
نام چپائي، دان ڪرائي، چڏيائون سڀ راس رچائي.
پاکنڊ کي ان ريت هٽائي، ستگر آيا گنگا ڪناري.

ماتا گنگا تي دکياري، آئي گر دربار،
"پاپين کان رکيا ڪريو، منهنجي تارڻ هار!"

گرن چيو، "پرپوءَ جا پيارا، هرڪ - سوک کان رهن ليارا.
پرڊک - دکي، موهه کان پاسي، تن جو ٿيان ڪندي سک پاسي."
چرڻ ڇهي تي ڏول پيٽي، پڇيا ٿين، "آگيا آ ڪيهي؟"
گرن چيس، "ڪر خوب پنڊارو، تڏهن ٿئي تنهنجو ڇيتارو.
صبح سويري لڳو پنڊارو، سر - ڌر، مٿين ڪاڏو سارو."
پير ڌتاريا پاڻ گرن تي، ڪيٽي بينا ڪاراڻ لئي

پنڊارو هلندو رهيو، ڪاڻ منجهه خمار،
نام سندي رنگ جو لڳو، ليهن نشو چوڌار.

پر حيران هئو هر ڪوئي، ڪنهن نه ڏٺو ڀنڊاري کولي.
اِهو ويچار ڪري ڏين ڪيئي، منڊلي برج طرف پوءِ وٺي.
جمنا تي هڪ پربت هيئان، ڏيرو لاٿي سنگر ويٺا.
مٿي چوڌر جيڪي ساري، مرداني کي اچرج ڀاري.
گرن چيو، ”ٻون-پٽ آندو، ڪرشن-رام سندو تي ٻالدو.
ماڻهو ڪن ليلائون ڪرڙيون، خوب أنان سرا پوريون.

مرداني ٻه رباب جي، ڇيڙي ڪومل تار.
صاحب ڳاتو شبد هي، لائي سرجي ستار.

”اوڪ چوي تو ڪلجگ آيو، ڪنهن نه ڏٺو سو ڪائي جانو.
جڏهن پرٿوي، سج چند تارا، ساڳي هند تي اينل سارا
هر ڪو ڪم نت ليمي ڪن ٿا، ان ٻيسي پرڪاش ڏين ٿا.
ماڻهن لي ڪلجگ آ ڪهڙو؟ جو پوکيندو، لڻندو اهڙو.
ڪالنا بوکي قول نه پائي، انب نه ملندا اڪ پوکائي.
ڪلجگ ناهي، ڪرمگ آهي، پرڀو نام بنا گم ناهي.“

ماڻهن چيو، ”ابا سا، ڪريون ڪهڙي ريت؟
ارڳٽ، سگڙ اباسا، ڪهڙي سهٽي ليت؟“

گرن چيو، ”سڪ پيد نه پائي، هر جو سڀوي، هر جو آهي.
چو نه هري جي ترگڻ آهي، شانتيءَ ڪاڻ جنم سو پائي
جرلر هگر جا پاڻ هنڊائي، عمل ڪري ۽ نام جپائي.
ڪنهن ٻه طرح سان من کي لائي، جيڪو هردم ڀگت ڪمائي.
چل-ول، ڪپت ڇڏي گر پائي، سو ٿي رام-نام لئو لائي.“
تي ڏن بعد ايوڌيا آيا، سرجوءَ جي ڪپ پير گهمايا.

سرجوءَ پر امرت وهي، رام نام جو جاپ.
جيئن پرٿي سنجهولي، دور ڪري سنتاپ.

ڏر مڙيا، منش هزارن، لبج ڏسي ڪريا چڙهارن
ن جهڙ، ”شري رامچندر جن، وتنڪت ڏام وڃا منجهه چيو،

لالڪاڻ

ڪاڏي وڃاسي رت ۽ ڳاڙهيون؟
ڪاٿون آيا محل و ماڙيون،
ٻڌندا، ٿيندا، رهندا سر ٿي.
عام چيو، ”ٻيجان محل هي،
کهڙيءَ ويل چڙهي سر گهوڙو،
پر ماڻهوءَ جو جيئون ٿورو،
جيئون چشمي جان ٿي چلتو.“
ساڻ نه هلندي ڪائي وستو،
پر نا پنهنجو پاڻ سڃاڻو.
گرن چيو، ”سڀ جاڻ نه جاڻو،
دل مان ڀاڄ پٽيو درمت جي.“
سر و وڪار ڇڏي گرمک ٿي،

ستگرو، گر جو نام گيان.
ماڻهن پڇيو، ”ستگرو،
ڏسيو گر جو گڻ اهو، ميلي جو هر ساڻ“

ڪن سيني جون ڳالهيون ڪنبت،
گرن چيو، ”هڪڙا جڻ پنبت،
بيني چون، ٻڏل ڪو تاري.
اڻ تارن جان اڌيءَ ڪناري،
لت جان پاڻ ترن تا چاهي.
بيا اوڏوت ڪلا - گر پائي،
يا تن سان گڏ پاڻ ٻه لوڙهن
پر اڻ تارن کي سي ٻوڙن،
لڳائي تالي
ٿيان سر ٻرک مها ٻل شالي، ڪولن قلف،
اوندهه کي تارن.
جوت ٻڌي
پاڻ ترن ۽ جڳ کي تارن،
گرمک جي ستگر جا چاڻو
شرڻ پيا اُت ڪيئي ماڻهو،
رام نام سان تار لڳايو.
بوليا، ”مڪتي راهه ٻڌايو،
ايڙ - ڪرم جي لاٻو توڪي
گرن چيو، من - گهوڙو روڪي،
سمجهو جڳه رڻ ٻت جي واري
نام رکو چت ۾ هر واري،
ڪياٿون واس.
پوءِ اُتان ڪاشيءَ ۾، وڃي
ڪن پيا درمت ناس.
پنبت ۽ ماڻهو مڙي،
شاسترن جو پاٺ ڪرڻ
ماڻهن پڇيو، ”ويد پڙهڻ سان
وڌ ڪائي
ڏسيو شالتيءَ جي
من کي مات نه آهي آئي،
تا ڪيئو، آ
پيدا ڪن
گرن چيو، ”ڏوکو ۽ لالچ،
عمل ڪري آلم ني
ڏيکارو،
پڙهڻ، سڻڻ ڪوڙو
ڀاه. ٻران
روز تران تون اولهي ۾ ٻر
جڻن کو ٻولي، ”
کايا کي سو
ڪوڙ ڪيدي
ٻو
لالچ اوڏ
شالتيءَ ڪارڻ

ننڪاڻو

(لالچ اوني نفس لئي، جاڙهي وڃي چار.
مڇليءَ جان پاڻيءَ اندر، من آهي لاچار.
... جاڻو، محنت سان ڪمايو ناڻو.
...پرائي، پنهنجي ... هر جي رنگ رهو لت لوڇي.
... پنهنجي پٽ کي سوچي، وشين جو رس روڳ مٿالي.
...ڻهو جو سپ کي پائي، ماري جنهن سان شير نفس جو.
...ءِ آهن روپ خنجر جو، دان - ڌرم ۾ دولت هارايو.
...را ۾ سنتن جي گهاريو، الست سمي ۾ مڪتي ٿيندي."
...هين من کي شانتي ايندي، مڙدو پالي مکت،
ڪاشيءَ ۾، "پيدل چيو، ساڌو ٺڳي، دشت"
مهما اڳريءَ هي وڏي، اڳن ٿي مڪتي پائي.
پريو مهما بالا آهي، لام مٿو وجي هو مڱهر گهر ۾.
ڪبرداس چڏي ڪاشيءَ کي، اوجو آسڻ وڃو ٺاڻي.
رام نام جي تار ملائي، مڪت محل جو سر بند آهي."
پريو ست چمڪ آلد آهي، نالا، جڳه ۾ سهين جاپ لرالا
پنڊت چيو، "هريءَ جا ستسنگ کي لائي؟"
ڪاڙو جب تو مڪتي پائي، جيون ۾ پار رسائي هڪڙي ليئي.
گرن چيو، "جي اڙيون ڪٽيي، سک سان پار ڪنڌيءَ لي وهندو.
سالم ساز سنڌي پڪڙيندو، سر اندر ني گم ٿي ويندي"
سوراهن سان سرتي ليندي، جهڪا سيري، ساتي چاڙون.
اوڪ چيو، "بيڙي ۽ سچاڻون، دولهي بيڙي پار لڳايو!"
ڪرپا ڪر ڪا راهه ٻتايو، هر هر پنهنجي من ۾ اوليو."
گرن چيو، "واهگرو اوليو، چڙهي ۽ پهچي پار.
واهگرو نام-جهاز ۾، ناو ۽ اڪري تار.
جو شرڌا من ۾ رکي، پهتا جڳنات.
پوءِ گرو ٻيرا پري، لاناون هر لاسه.
هر مندر جي ٻاهران،

سانجهيءَ آرت ڪن پيا پنڊا، ماڻهن چاڙهيا ٿي اُت چندا.
سڀ بيٺي ٿي آرت ڳائن، ستگر ويٺي سرت لڳائن.
پوڄاريءَ کي جوش جاڳيو، ٻوليو، "ڪين ڪٿان هت آيو؟
ڌرم- ڪرم جي ريت نه ڄاڻين، هر- واڌنا ڀر وٺو آهين!"
گرن چيو، "آرتي هريءَ جي، هر پل، هر دن رات ٿئي ٿي.
هيءَ آرتي آهي ڪهڙي، من ۾ لڳن سا لائي اهڙي.
اُن جو ڦل ڪهڙو پائيندا؟ ڏيک ڪري ئي ڀرمائيندا."
پنڊت چيو، "آرتي ڪهڙي، هر سان ميليندي دل اهڙي؟"
گرن اها آرتي ٻڌائي، پنڊن پنهنجي ڀل بخشائي.

---

* راڳ ڌناسري محلا - ١ - آرتي *

گگن جو ٿال، سج چنڊ، ديپڪ پيا،
نکترن جو منڊل، جڙت موتي.
ڌوپ ملئان جو، پون چورو جهلي،
ڦول ورکا ڪري وڻڪ جوتي.
ڪهڙي آرتي آهه، ڀوکنڊ تنهنجي آرتي.
ناد انهد وڄي ڇٽڪ ڀيري، (اک رهاءُ)

٢. سهسر تن نين ٿي، ڀر نه هڪ آهه تو،
سهس مورت، نه نه هڪا نه توکي.
سهس پڳ پاڪ، نه نه ڪوبه پڳ ناهه تو،
لڪ بنا، سهس نڪ، چال موهي.

٣. سڀ منجهه جوت، جوت سا آهي،
جنهن جي چانڻ، سڀ منجهه چانڻ ڇانئي.
گر سکيا، جوت، پڌرو پائي،
جو اُن ڀائي، سا آرتي آهي.

پالڪالڻ

هر جرڻ - ڪمل - پولڻ من موهيو،
راس - دن لئو آ، من ٻتاسو،
ڪريا جل ڏيڃ، بالڪ سارنگ جو،
لي وجي لهيجي لام واسو.
سڄي آرسي هيءَ سچي، ڪيائون لمسڪار.
بولبا، "پورڻ اڪ سڄ، آهيو سڄ - اوتار."
سمند ڪناري قريا لي ان.
ڏينهن ڪان پوءِ گرو جن، ڪانڻ آيو ڏي ڪو مڙدو.
ڏينهن ٻگهڙ ڏاڍون هڪڙو، مردالي ان لي ڪجهه سوچيو،
سڱهي سو واپس موٽيو، ڪڍهين ڪين جڪن ڪاه.
ڪرن جيو، "پاپاڪ جيز ڪان پسون ۽ ٻاڻ وحائي."
ٻر ماڻهو مردار ۽ ڪالي، پنهنجي صدم ۾ ڏادو شور مچايو.
ڪجهه اڳتي گهاٽو جهنگ آيو، جڻ ڪو وايو بان،
واءِ لگو لي واج جان، ڄڻڪي خطرو جان.
پاهه لڳڻ سان ڪڙهي، آماس ڪا ڪاري.
اولده لي واٽي جوڏاري، ڏڪڻ لڳو مردار سيءَ ۸.
وڻ ٻڌي ڪريا ڏرليءَ لي، اڳني ڪڍهن جو ٻير ۽ ۽ هلي.
واءِ وڃي پيو جڻ ڪي گهاٽي، چادر وڙهي، ڪڙي ٻڌي.
مردار پيو ٻت لي ليٽي، جڻ ۽ ڪي هيون گوليون جاري.
ريتيءَ جا وسڪارا ٻاري، جڻ ۽ هيون ڪي واري واري.
هاءِ هاءِ ٻڌي چوڏاري، واس - اڪين ۾ پيدا ٿيو لتڪال،
واجوڙو راڪاس آس، پيدا اڳل پاتال.
جڏهن جو سر آڪاش هو، ٻر "هي ڪلجڳ ڏاري"،
مردالي ڪي اڙ اڪ ماري، گرن چمس، اولده جو هي دواهون ڪاريو.
جڏهن هي روپ اڳن جو ڏاريو، سگر شانت سروپ اڏول
پوءِ چهڪي وح، وسيا اولا، "مون ني لي پرمان"
ٻه هين هڪڙو ماڻهو آيو، بوليو،

ساڻين، سڀ ۾ صاحب آهيو، ماڻهوءَ جو تو روپ رچايو.
ڪوڙ - ڪپٽ کان آهيو آجا، ڪام - غصي جا ٻڌن نه ٻاجا.
موهه گهمنڊ ۾ ناهن ويجها، لالچ جي ناهي من - سيجا.
سون - روپو هيرا جي چاهيو، حاضر ڪريان جهوليءَ پايو."
گرو چيو، "مان شانتي چاهيان، جڏهين چوڌون جاءِ ٻاڻان.
تڏهين سيوا ۾ حاضر ٿي، سوا او مندر ٻڌائج ويهي"

ماڻهو ڏسندي گر ٿيو، جنهن واچوڙو - واءُ،
گرو وڏي هڪ ڪوٽ ۾، ڪوليو شانت - پڙاءُ.

سيوا ۾ هڪ ڀيت اُت آيو، ٻوليو، "ڏاڍو ڏکن ڏبايو.
ڏرليءَ واڳر ڏيرج ڏاري، ڏسندي گرو چيس، "هڪ واري،
لڙسنسي گهر جيڪي چاهين!" ٻڌو جهٽ پٽ ٿيو گهر راهي.
رستي ۾ ان هڪ لڌي اشرفي، لوڪ چيائين، سنت مهرشي،
جيڪي چاهيو، سو ٿي ڏئي ٿو، هيٺن جو همراهه ٿئي ٿو."
لوڪ ڪٿا ٿيا اُن هنڌ ڪيٺي، صاحب چون سهڻ ڏس ڏيٺي،
"ڪريو ڪاني سڀ جي ڳولا، سڀ جا ڪاج ڪندو خود مولا!
سنتن جي سيوا تن - من سان، نام سندو جپ جاپ لڳن سان.
ڪال سندو ڏپ جنهن کي آهي، آفت ٻاڻ پڇي ۾ ٻاٽي.
جيون ۾ جيون کي ناهي، جڏيو جيون - جوت جڳائي.

جيون هي پاڇي جيان، ٻدلي ڏينهان رات
ڇلي ۾ ساٿي رهي، ڇايا ۾ نا ساٿ.

ڳالهه هلي راجا - ڪن آئي، جم جي ٻو ٻڻ راهه ٻتائي.
سو ٻڻ گرو چرڻن ۾ آيو، ٻوليو، "سڪ جي راهه ٻتايو.
ڪيئن ٿئي جم کان ڇٽڪارو؟ ڪيئن ملي مڪتيءَ جو دوارو؟"
گرو چيس، "سٽ صاحب سمري، رهه پرجا ٿي هردم ڀوري.
دوکيءَ جو ٿي ڏک ۾ ساٿي، سمجهه سڀن کي گهر جو ڀاتي.
رعيت جو ٻڻ اک جو تارو، دور ڪري اولدهه انڌيارو."

ست سنگ ۾ شردا رکي ڪرڻ لڳو لت راح،
پوڄا ۾ پيارو ٿيو، سڌريو سارو ڪاج.

هلندي ڳرهڪ شهر پڌاريا، جت ممڪن سندا من ماريا.
هڪ وڻ هيٺان آسڻ لاتي، صاحب ويٺا شانتي پاتي.
راجا ٿي هو، رام اٿهن جو، هو نه پتو ٿن کي پڳون جو.
بارش لاءِ پڇن راجا وٽ، ورکا ورکي اندر کي جپ،
پر مند ڦوندي مينهن نه آيو، ماڻهن در راجا جو چايو.
راجا خوب پڙهايا منتر، سڏ نه قبليا ٽوٽا لنتر.
ست ڏن جاپ ٿيو رواڻو، راجا لٿو خوب خزانو.
جنهن کيتيءَ پر سنگر ويٺا، مالڪ جي ٿن - من ۾ ايٺا.

جنهن ۾ جل صاحب ڏٺي، تنهن وٽ کهڙي سوڪ،
آب رهي گهر ۾ سدا، گيان - گنگا جي اوٽ.

ڳرن ڏنو مالڪ کي وياڪل، پڇيائون، "ڇو آهين آڪل؟"
بوليو، "ورکا آهه نه آئي، هاڻ نه ٿيندي کيتي ڪائي.
راجا آهي زور هلايو، پر سايو سڀ ٿيو اجايو."
ڳرن چيو، "دادار ڌياني، ورکا ٿيندي، هرڪو سک پائي."
مالڪ پڇيو، "نام ڪٿي آ؟ ڪهڙو ديش و ڌام جتي آ؟
ڪرپا ڪر ڏس ڏيو ڪوسائين! ڪيئن وڃون اسين، سو به ٻڌائين!"

ڳرن چيو، "هر جاءِ تي، ڪسٽ ڪري هو دور،
ٿانءِ ٻنا، هر هنڌ وسي، سڀ سان ٿي مجبور"

هاريءَ بولو، "هن نگريءَ ۾، ڪير نه جاڻي ڪين اهڙيءَ کي
ان جو جي ديدار ڪرايو، ڪيئن ۾ پڙ رلي پرايو.
ڪن ۾ سپوڪ ٿيندس ان جو، پريم پلاڻي، هن راڄن جو."
ڳرن چيو، "هو هر هنڌ آهي، پر ڪنهن کي تو منهن نه پسائي.
جئن هر ٻن ۾ پاڻي آهي، جيئن ۾ جيئن واڻي آهي.
تئن هو هر ڪنهن شيءِ ۾ حاضر، ٻڌي ويٺو سڀ جو ناظر."

دڙ ۽ رات ڪري ٿئو، سڀ جا ڪارج پاڻ.
ماڻھون مڃن اسين ڪيون، ڪنھنجي ناهي ڪاڻ.

هاريءَ بوليو، "جو نسجي نا، سو ڪيئن مدد ڪري سگھندو ڪ؟"
اُن جي قدرت ڪھڙي آهي؟ ڪيئن ٿو هو سڀ ڪاج هلائي؟"
گرو چيس، "هو نت ڀڳتن جا، ڪاج هلائي پاڻ ئي ٻنھنجا.
اُن جي قدرت ظاهر چاهين، جي سنسار چٽي هر ڪاهين.
ڪيئن سڪل ۾ جي ٻج پائين، اکٽ اناج فصل مان پائين."
زميندار پڇيو پاڻ کان، سيئني چيس ته ٻج واڻن کان.
بن پاڻيءَ ڪو فصل ٿٿو آ؟ مينھن بنا ڪو مٽر ٿئو آ؟
بن برسات فصل ٿو چاهين! شايد ٿون پڻ پاڳل آهين!"

گرو چيس، "وشواس سان، ٿيندا بيڙا پار.
نام وٺي ٻج ڇٽ ڪٽي، اڳتي ٿون مختار."

ليت ڪٽي ٻج هاري آئو، نام جپائي، گرو ڇتائو.
صبح ڏٺائون، کيتي سائي، پريم پليو دل کي سرهائي.
ستگرو - چرڻن تي سر لائي، هر جو نالو هر هر ڳائي.
ڪيت ڏسي، وشواسي آيا، ستگر اڳيان تن سر نايا.
گرو اُنھن کي نام جپائي، ڪيتن ۾ ٻج پاڻ ڇٽائي،
نام هريءَ جو ڏنو سھارو، دور ڪري من مان اڌيارو.

ٻڙيو شڪتيءَ جي ٿئي، جيون ۾ نت جيت،
ڀڄن ڪئلي پڻ گبج مٿان، ڳائي سوپ سنگيت.

خوب وُٺي برسات ٻنين ۾، ساوڪ ٿي سڀ ٻڻ - ٻڻ تي.
ڳالھه ٻڌي راجا اُت آئو، عرض ڪيائين، "گيان سٺائو!
ڏينھن اِ ڏسجي ڪوئي ڪارو، ديش ٻڏي هي اُپ جو تارو."
گرو چيس، "جڏ پاڻ - وڏائي، نام هريءَ جي ڪر پڌرائي،
سنت سنگت سان تار لڳائي، ڏوکين جا جڏ سڀ ڏک لاهي.
شهر اندر هڪ مندر اڏائي، نام جپي ۽ ٻئن جپائي.

پڻ پرچا - اکين جو تارو، ڏيهون نه ڏسندين ڪڏهين ڪارو.
جن جي شيوا ۾ جس آهي، تن لڳن ۽ تڙت ٻاتي.“

زميندار چيو، ”گرو، قدرت ڪيڙي آهه؟“
گرن چيس، ”پٽ ڪو ساو!“ هيٺ ڏٺائين ٻاهه!

زميندار ٿئي حيراني، ٻاهه مٿان ساوڪ لاثاني!
قادر - قدرت ڏسي نرالي، ستگر ڪيي جاڻائين والي.
سڪ سان جڙٽن ۾ سر ٽاڻي، وينو هر سان لڳن لڳائي،
سندر ديش رڪي شب ٽالو، من ۾ ڏيئي عام اجالو.
راجا ڪي آئر ٻد ڏيئي، ستگر واڳه اُتان ٻو ڦيري.
علندي ڪڪڙي ڳوٺ بڌاريا، درخت هينان ساز - سنواريا.
ماڻهو لهي ساڌ سنگت جا، ڪيهر سڪ شرڌا، ڪم سمت جا.
پر آفت هي لن لي ڀاري، ڇڏي ڀڄن سي گهر لاچاري.

ڪاٿر اي جو ڪير ڇڏي، جيون سو بيڪار،
لڙي ٻلي پڻ شير سان، ڀڄڻي ڪهر هر وار.

گرن چيس، ”ڇا آفت آهي؟ ڇو تا هيئن ڀڄو گهر ڏاهي؟“
ٻوليا، ”ڪوني آڪ لڳاني، جهڙين هيٺن ڀئو اڏاني.
لڏڻ ڀڄون تا جان بچاني، ساه ڪمان وڌ مال نه آهي.“
گرن چيس، ”ڪاٿرتا ڇڏيو، نام هري ۽ جو من ۾ ڌريو.
گيدي ۽ ڪي هر ڪو تو ڪاتي، ڪتندو هر هند ساهس آهي.“
ماڻهن مال رکيو گهر نيئي، ڙالون مرد رهيا اُت ويهي

واچوڙي جان ور ڪندي، ڏوران ايندي آڳ،
وڏندي راڪس جان لڳي، جان ڏڪاني ناب.

ڪرڻ لڳي جڻ اُپ سان ڳالهيون، ماڻهن جون جڻ مست پرحاليون.
پر جان گرن نظر سان ڏٺو، گر ٿي آڳ و واڻ ونوڙيو.
پيرن منجهه پيو هڪ ماڻهو، ٻوليو ”ستگر مان اڄ جاتو.
ٻاگيتي اڄڙو ڪر ڪدس ڪو، سيوا مونکي ڪاني ڏسيو!“

گرن چيس، ”هڪ مندر ٺاهي، پاٺي پر لت، نام ڪمائي،
ٿڌهين ننهنجا پاپ ڪٽيندا، آنند منگل ڳوت اُچندا.“
جهٽ پٽ اُن سو ڪاج ڪرايو، ڳوت سڀي اُن کي ونرايو.
نام سندو جت چالو نالو، جاپ جپي ڪليو من - تالو.

جيڪي جنهن جي من وسي، سو ٿي ٺهي سپاءِ،
هردي ۾ هر جي وسي، سر جو ناهه سماءِ.

گرن اُتان اڄ پير پساريا، سمنڊ ڪناري ڳوت پڌاريا.
ورن وڌلدي سو تي لوڙهيو، هر ڪو پڳو پٽي هٿ جوڙيو.
گرن چين، ”ڪريو وڌ ڪائي، جيئيو ساگر ساڻ لڙائي،
همت سان ڪو بند ٺاهيو، هر جو نام وي سر پايو.
ويڙ نہ ڪڏهن اگر ۾ وزندي، هن پر رخ ڦيرائي چڙهندي.
هر ڪو ويهي ڪرم ڪمائي، ڏسندا ڳوت سلامت آهي.“

ڪي وينا وشواس سان، ڏيئي گر سان ساٿ،
ڪيئي گهر لياڻي پگا، جيئن ڀاڪري ذات.

ويڙ وڌي سا واڌ نہ پائي، هاڃي ڳوت اندر نا ڪائي.
ماڻهو سيئي موٽي آيا، گر جي ايڪي منجهه سمايا.
سيئي جاپ جپي سک پاتو، همت ساڻ رکيائون ناتو.
بي همٿ ۾ ساهس آيو، ويڙ نہ ڪڏهين ڪين ڏڪايو.
سنگر پوءِ سفر تي هليا، ”سوهنگ“ بولي ساگر ڳوڙيا.
بالي جو هٿ پاڻ وٺائون، مرداني کي پوءِ ڪيائون.
”واهگروءَ جو نام جپيندو، اڄ مردانا آب ڪپيندو!“
مردانو ڪر پنيان هليو، پر من جو هو پوت نہ پليو.

جن جي من وشواس جي، آهي ڪائي ڪاڻ،
تن جي من ۾ تي رهي، ايندي جان ڇڪ تاڻ.

وچ ۾ مردانو پيو سوچي، ”پاڻ گرو سوهنگ تو بولي!“
سوهنگ بولي، نام چڙ پائين، ٻڏڻ لڳو جهٽ، داڪ ڪيائين

گرن چيس، ”جو واهگرو سَت! ڪيڏي اوکي آهي دُنيا!
گر جي آيا، ڪار ڪمايو، گر جي ڪرتي من ويچارو!
الڏن ڄاڻ نه ڪو گر-ڪائي، سوچي سمجهي بابو چهالي.“
’واهگرو‘ مردانا بوليو، پاڻي پسائين، پب پوڙيو.

هلندي پيٽ مٿان رسي، ڏسندي ڪا وڏ راهه،
ڪيما ڪوڙي راهه لي، جواب جن لئه شاهه.

اوڪ سيوڙي جا پوڄاري، اُن سيڻي کي مت سيکاري.
”دنيا ۾ ڪرتار نه آهي، ليڪر مطابق اچ، قسل پاڻي.
جيئن اچ مان وڻ، وڻ مان بيج، ڄوڙي مان بگهه، بگهه مان ڄوڙو،
تئين مان گر به اوهان جو آهيان، مٽر سان تو ديهون وساهيان.
سڪ-سنتان ڏيان تو سولجهي، هرنا-ڪرنا مڇيو مولڪي.“
گرن اُنهن کي چيو جتائي، ”سيوڙو سَت ڪرتار نه آهي؛
ڪرنا هردم دک ڏان آڄو، حمي، مري نا، حل-ٿل ساڌو.
نمر مطابق جڳت هلائي، سو ٿي ڏاهي، سو ٿي داهي؛
مهر سندا سو مينهن وسائي، پسون، پکي، انسان اپائي.
پن نه پنا اُن حڪم هلي ٿو، جڳ جو جرخو حڪم چلي ٿو.“

آئي مند پرساٽ جي، آدم کي ٿي آس.
لڙايي اولد بنا پٽي، ڪيتي سڀ جي لاس.

ماڻهو سيوڙي جي در ويا، سيوڙي پڙهيا منتر ڪيڏا!!
پر پاڻيءَ جي بوند نه ڪائي، بادل برسن ٿي برسائي.
ڏڙبن دور ڏوڳا بن پاڻي، جنن حل بن مڇلي ولڪائي.
ساوا کيت سڪي ٿيا پيلا، ساب نه ٿيا سيوڙي جا حيلا.
ڏيڏر، مور، پپيها سارن، بادل وس جي وات نه وارن،
ماڻهون ليڪ ڪنيو پاڏائن، اکين مان برساٽ وسائن.

دک جو دورو تو سهي، يا غازي يا سنت.
عورت دک جو در پٽي، پاڇي پيهڄو ڪمت.

لانگاڻ

گرن پڇيو، "ڇا ڪارڻ پائيا، ڪهڙي آفت سر تي آئي؟
داتا جي درڪاڻ نه ڪائي، دک - سک بر سو آهه سهائي.
لسام جهڙ جو ڪريو سائين، واهگرو - پرساد وڌايو.
پورڻ ٿيندي من جي آشا، رهندا ڀور نه ڪيت پياسا"
راجا گڏجي گر وٽ آيو، چاپ جهڙي پرساد ورهايو.
هڪدم ساوڻ رنگ رچايا، سيني گيت خوشيءَ جا ڳايا.
ڪٿا ڪٿي پوءِ سيوڙو، آيو پاس گروءَ،
بوليو "بهشت ڪيو پلي، يا ڏيکاريو روءِ.
گرن چيو، "جي پن ني ڪائن، وڏڙن جو سود نه ڪمائن.
داتا کان جي بيمک آهن، مرڻي بعد به پوتر ناهن.
تن جي ڪرمن بر ٿي ڏاڍا، وهن ادبون ۽ سمنڊ خلاصا،
نه به جي سر نه ڏئن ٽا تن بر، دوڙ سدا تن جي ڪرمن بر."
سيوڙو سخت غصي بر آيو، جنتر منتر انهيءَ هلايو.
پر ڏ ڳري اُن جي گر اڳيان، هار مڃي سو موٽيو پنيان.
بوليو "جاءِ لوهان سان ناهي، موڪي ٽڪبر ڪاڏو آهي.
پاڻ ڪميا جا سائين آهيو، بخش ڪيو سڀ چوڻ اجايو."
سنتن جي سنگ نا هلي، پيائيءَ سندو پاڻ،
جو به جهڪي ڪمان جيان، سائين تنهن سا ساڻ.
ٿورا ڏينهن ٽڪي گر هليا، راجا ۽ سڀ سيوڪ مليا.
عرض ڪيائون، "ڏي بو نه وڇوڙو، ڪرشن جان لا ڪريو ڇورو."
گرن چيو، "واهگرو سيوا، مولتي آهه رکي گر ديوا.
سيوا کان جي قدم هٽايان، داتا جي در پاڻ لڳايان.
جڏهين ڪا بـ ضرورت پايو، ٽکو رکي ارداس ڪرايو
من جا ٿيندو مطلب پورا، جي ويچار آٿو نه اڌورا
راجا پوءِ آندا گهڻا، هيرا، موتي لال،
ستگر موٽي ڪاريا، سارا سي تتڪال.

بولِيا، ”آهه اسان وٽ مولي، جنهن جي آهي اهڙي حولي.
جيڪا سڀني منجهه ورهائي، هر جا رهون سدا سک پائي
سو مولي نا ڇڏي ڌاري تو، سو پرڪاش سهه گهٽي وڌي تو.
هر ڏس، هر پل ساڳيو آهي، جاهي شبد ڪوڙو آهي."
اُتان گرو هڪ ڳوٺ پڌاريا، واڻي جي گهر ٻير پساريا.
سڪ ڀر جنهن جي ڳالهه لوئي، ڏورانس گرهه ٻيڪ روئي.

سڪ جي سيني ڀر هئي، سڀڻ ملن گهر ڀانڻ،
ساڳر سان سرتا ملي، منزل ناهي ماڻ.

گرو صبح سو اُن جا پرڪٽ، ڇڏي جهوپڙي ڪيس ڪهڳو جهٽ.
مرداڻي ٻوليو، ”اي ڏوهي، ٿي ڪاوڙ، جا آهه اڏوهي.
جنهن سان الدران ڪاڻي ڪاٺي، اُن ڪاوڙ تي من ڪي ڏاهي."
گرو چيو، ”مردانا ڀائي، هن جي آهه قبول ڪمائي.
ڪاوڙ ناهي، ڪوڙ آهي، ڪير قلم سان وهس ڇڏائي."
مرداڻي جان ٻوڌ اُچاريو، سمدر محل ڏيانهن لتاڙيو.
واڻي جي گهر جي تي هولي، ٻر هن مکڻ مان پڙڪ اَه ٻولي.
پنهان جنهن نسي هن پگهه پاڻو، ڪرشن چٽڪ سڏاهي جاڻو.

گرو اُتان هڪ شهر جي، ٻاهر جاڄي جاءِ،
ٻيراڳ سر پختا ٿيا، صاحب سان لئو لاءِ.

راڄا جي اُت هئي بدنامي، اول ڪنهنار اماهي ڪامي.
ٻهراڻ واس محل ٻر واڙي، گهومٽ سدا ٻسي رات ٿهاري.
جيڪي لنگهيا ٿن سر لاڳو، گرو اُهن کي نام ڄڻايو.
ورتائون لسا ٻيٽا ڪوڏي، نگر هلو، ”ستگر اراوهي.
وڃن سعدن لئو لئو کي لاڙن، پليل جي تا راهه سنوارن."
ڳالهه وڌي راڄا - کن آئي، وڏن کيس ستائي واتسي.
”ست سعد و شيڀ درشن پايو، پهنجو ڪريو جنم سڄايو!"
راڄا ڏين ٿئي اُت آيو، وستر ۽ پرساد ٻ لايو.

ليپ سنڌي وسٽو ڪري، سنتن کي ٻڻ ليپ،
جٽن وبشيا جـي جام ۾، امرت ٻڌجي هيپ.

گرن نہ چيز قبولي ڪائي، ”تو نہ غريبن ۾ ورهائي.
جي چاهين تـو الت پلائي، پـر ٻننيي ڏس پٽري - مائي.
ماس - روڳـ جو پتلو سائي، چمڙيءَ سان ڪرتار سجائي.
مل - مولر سان ڀرال ديهي، سولو ڏول زهر جو ڪوني.
ڏلد سڪل هڏڻ سر آهن، ڪتا سدا ٽـا ان لي ٻاهن.
ٻر - عورت جو چاليءَ لائـي، الت سمي سو دوزخ پائي.

ڪامين ڪي جرُ دوت تا، ڏئن دکن جي آگ،
مانا سر ٻر استري، چاڻن جي تن ڀاڳـ.“

راجا ڪريو گر - چرڻن لي، گرن چيس، ”وت ساڌ سنگت کي.
ڌرمشال نهراء هريءَ جي، نام جپي، ڇڏ بات گهڙيءَ جي.“
راجا جهٽ پٽ ڪاج ڪرايو، پنهنجو ڪام ڪروڌ ڀڃايو.
ٻوء وري ستگر وٽ آيو، ”هاڻي هڪ وردان وڌايو.
چالور - پشر تنّن تا ڪافي، هر ڪا چيز تنّي هت باقي!“
گرن چيس، ”جپ هر جو نالو، جو ٻوڪيندا تيندو چالو.“
نـام ستا سان شيءِ هر ڪائي، تنڙ لڳي اُت دل کي ڀائي.
مگر نـہ ماڻهو ڇڏن گرن کي، آخر گم تي ڇڏڻ اگر کـي.

گر ٻهتا اُن ديش ۾، جت نـہ االج نہ باھ،
ماڻهو ڪائن ماس نـي، سورج - تـاپ پچاء.

ستگر وڻ جي هينان وينا، ريدار پيو چاري گهمنا.
ڏسي گرن کي، سڌي گيالي، عرض ڪيائين، مچ مهمالي!
الٽيءَ جو سنڪار ضروري، حڪم اهو هت آهہ حضوري.
دليو پاپان ٿو، سو ڪائي، سک سان تار وجايو ڪائي.
جهٽ پٽ هن هڪ گهيٽو پالو، بن پٿرن جي وچ ۾ لالو.
اُن رستي هو ماس پچائي، چوڻ لڳو، ”هي هر ڪو ڪائي.“

(14…
...آيو سي ا کٽي هو جهٽ پٽ.
چيس، "هڏيون ٻ کٽي اچ، "ڏبا، اٿ لاءِ ٻ ڪ پاڻي!"
هڏن کي ليڪ لڳائي، چيو، مڙسب ٿو، هڏو ٻيهر واهه،
ماري جياري ... سمجهي مان درياهه.
باپ سدا سر لي کٽي، هي ٻيدار ڏسي، هٿ جوڙيو.
...والي حڪم سان ٻوڙيو، چوڻ لڳو، "ڪو ڪاج ٻڌايو!"
...ڪدم گر چرڻ ۾ آيو، ان کي جو نه الاج کٽي اچ!"
گرن چيس، "ڏئوان وڃي اچ، "ان هٿ ناهه اپايو.
جلدي هڪ ڏئوان پڌاريو، بوليو، چاڳڻ هارا آهيو ناطرا!"
جيڪو ماس جيو، سو حاضر، ڪن ۾ آءٌ ڪري ڏيندس گيج."
جلد ڪٿان ٻ الاج کٽي اچ! ڳولا ڪرڻ الاج،
لالچ ۾ ڏئوان ويو، پاسي ۾ حو راج.
آندائين هڪ سير آن، ڀت ڪٽڻ فصل پچايو.
گرن اهو ان پاڻ چکايو، جهٽ پٽ ... ڏرم ڪمايو.
گرن اڳيان سڀئي سر نايو، راجا سڀ سنگ ڀيو ڪرائي.
جهٽ پٽ عمدو مندر ٺهرائي، ڏلي اُهن کي ناهه ٺائي.
پوءِ گرن ڪاليون ٻ گسائي، ڪاڻ پڻي نا ان ۾ ڪائي.
دولهي گهر گهر هلندي آئي، ٻن ۾ وڃنا شهر ڪاري.
پوءِ گرو جن جبل لتاڙي، جو بدلي تو راهه.
پاڳن سان سنگر ملي، ڪو ٻ نه پاڻي ٿاهه.
ٻر ڪڍهن، ڪڍهن ويس ۾، ليرهين ڏينهن هڪ زبدي لڙيو.
ٻارهن ڏينهن نه ڪوئي وريو، ٻن ۾ وڃنا آهيو چاڪون؟
"آهيو ڪير، چور يا ڌاڪو؟ ٻن ۾ ويس فقيري کهڙو سانگو؟"
شهر وڃي چو ٻيک نه مانگو؟ وچ گهر ڀهڄو مال وڃائي.
گرن چيس، "هٿ ڀهڄو چاهي؟ ويڻ وراڻين النا الدران.
سنتن جي شيوا جي ٻدران، سڀ داٻا، نورا ڀيل هنا ڄڻ ڪنها
حان ٻيدار ڏسي،

سو چيائين، "مون کهرو ٻوليو، اُن لئي ٿي رب آهي رُوليو.
هاڻي مالڪ کين ڇڏيندو، جهٽ پٽ جيل اندر سو ڏيندو."

موٽي سو آيو وري، گهر ڇڙين لاچار.
ٻوليو، "معاف ڪيو مدي، مان ٻندو بدڪار!"

گرُن چيس، "تون ڀريو آهين، دليا جيترا مٺ ٻتائين.
واهگرو ڇو، ڏس جاڳائي، وڃ سي پنهنجي گهر ڏي ڪاهي.
واهگرو هن جيئن پڪاريو، دلبن خوب اُتي ايڪاريو.
اڳرج منجهه، گرن وٽ آيو، وينو قدمن ۾ سر نايو.
گهر جي ياد نه رهيس ڪائي، رات نه اُهيءَ انين لنگهائي.
صبح ريڍن جا مالڪ آيا، ٻوليا، "تو ڇو اوڪ رلايا؟"
چيئين، "آءٌ ريڍون نا چاريان، ستگر لئي هي سرڙو واريان.
جن جي رحمت سان تي جيئڙيون، موج مزي سان چرن ڦرن ٿيون."

جنهن جي سر صاحب سندو، ٻاچولو هر وار،
ستگر جي سنگ سان ڇڏي، دليا جا ڪم ڪار.

شهر سڀني ۾ هليون ٻوليون، ماڻهن جون آيون اُت ٽوليون.
سڀ شرڌا سان سيس جهڪائن، ڏولي پيا مستڪ کي لائن.
گرن چيو، "هڪ هر جو نالو، ست آهي ست سدا اُجالو.
دان - ڌرم دکيءَ جي سيوا، اُن ان کين ملن ٿا ميوا."
اُهيءَ لگر ۾ پنڊت هڪڙو، وديا - وڏڙه اندر هو اَڪڙو.
سالگرام ڳچيءَ ۾ پائي، جت ڪٿ هردم ٻاڻ پڏائي.

ٻاڙهن لڪ ڏٺي ڏٺو، گرلت اُت نه ساڻ،
ستگر جي اڳيان اچي، ڪرڻ لڳو ايمان

برف وسي ٿي، هر شي ٻاري، ڏيل ڏکيو ٿي ڇڳه جو سارو.
ٻوستين سک، گر ليءِ آندي، ستگر سا هي ٻت تي پائي.
تڏي پنڊت روش وڌايو، "ساڌ بڻي وٺين ڪل پايو.
نه لنهنجي آهه فقيري، چال چلين ٿو خوب اميري."

آهو سي ٻه ڪٺي هو جهٽ پٽ.
چيس، ”هڏيون ٻه ڪٺي اچ، ”ڏيا، اٿ اچ ڏک پاڻي!”
هڏن کي ليک لڳائي، چيو، سڀ ٿو، ٻڌو بيرواهه،
ماري جياري سمجهي مان درياهه.
باپ سدا سر لي ڪٺي، هي ريدار ڏسي، هت جوڙيو.
ڀوالي حڪم سان ڏوڙيو، جوڙ لڳو، ”ڪو ڪاڄ ٻڌايو!”
ڪدم گر چرڻ ۾ آيو، ان کي چوڻ اناج ڪٺي اچ!”
گرن چيس، ”ڏاوان والي اچ، ”ان هت ناهر آيايو.
جلدي هڪ ڏاوان پڌارايو، بولبو، چاڻڻ هارا آهيو ناطر!”
جيڪو ماس چئو، سو حاضر، آڻ ڪري ڏيندس گهڻ.”
جلد ڪٿان ٻه اناج ڪٺي اچ! ڪن ۾ ڳولا ڪرڻ اناج،
لالچ ۾ ڏاوان واٺو، پاسي ۾ جو راڄ.
آلداتين هڪ سير آن، جهٽ پٽ کيٽن فصل پچايو.
گرن اهو ان پاڻ چٽايو، راجا سک ٿي، ڏرم ڪمايو.
گرن اڳيان سيئي سر نايو، راجا ست سنگ ٻيو ڪرائي.
جهٽ پٽ عمدو مندر ٺهائي، ڏلي آلهن کي پاهه ٺائي.
ٻوءِ گرن ڪاليون ٻه ڪسائي، ڪاڻ پتي ناان ۾ ڪالي.
دولهي گهر گهر هلندي آئي، ٻن ۾ وينا شهر ڪناري.
ٻوءِ گرو جن جهل لتاڙي، جو ٻدلي ٿو راهه.
پاڳن سان ستڪر ملي، ڪو ٻه ٻه پاڻي ٿاهه.
ٻر ڪڏهين، ڪڏهن ويس ۾، ليرهن ڏيهن هڪ ريدي لڙيو.
ٻارهن ڏيهن ٻه ڪولي وريو، ان ۾ وينا آهيو ڇا ڪون؟
”آهيو ڪير، چور يا ڌاڙيل؟ ٻيس فقيري کهڙو سالڪو؟”
شهر وجي چو بيک ٻه مانگو؟ وح گهر ٻهجو مال وراڻي.
گرن چيس، ”هت ٻهجو چاهي؟ وڃ ورالبن الٽا الدران.
سنتن جي شيوا جي ٻدران، سڀ داتا، ٿوڙا ٻهل هٽا ڄڻ ڪها
جان ريدار ڏسي،

سو چيائين، ”مون کھرو ٻوليو، اُن تي ٿي رب آهي روليو.
هاڻي مالڪ ڪين ڇڏيندو، جهٽ پٽ جيل اندر سو ڏيندو.“

مونـــي سو آيـــو وري، گـــر ڇرڻين لاچار.
ٻوليو، ”معاف ڪيو مدي، مان بندو بدڪار!“

گرن چيس، ”تون پڙهيو آهين، دنيا جيڙرا مثل ٻتائين.
واهگرو چو، ڏس جاڳائي، وڃ سي پنهنجي گهر ڏي ڪاهي.
واهگرو هن جيڻن پڪاريو، دانهن خوب اُتي ايڪاريو.
اڄڙج مڃهه، گرن وٽ آيو، وينئو قدمن ۾ سر نايو.
گهر جي ياد نه رهيس ڪائي، رات ۾ اُهيءَ انين لنگهائي.
صبح ريون جا مالڪ آيا، ٻوليا، ”تو چو اوڪ رلايا؟“
جن جي رحمت سان تي جيئريون، وڃ مڙي سان جن قرن تيون.“

جنهن جي سر صاحب سندو، پاڇولو هر وار،
ستگر جي سنگ سان ڇڏي، دنيا جا ڪم ڪار.

شهر سڄي ۾ هليون ٻوليون، ماڻهن جون آيون اُت ٽوليون.
سڀ شرڌا سان سيس جهڪائن، ڌولي ٻيا مستڪ کي لائن.
گرن چين، ”هڪ هر جو نالو، ست آهـــي ست سدا اُجالو.
دان - ڌرم دوکيءَ جي سيوا، اُن ٻن ڪين ملن تا ميوا.“
اُهيءَ لگر ۾ پنڊت هڪڙو، وديا - وڙهه الدر هو اڪڙو.
سالگرام گڇيءَ ۾ پائي، جت ڪٿ هردم پساڻ پڌائي.

ٻارهن تلڪ ڏئي ڪٿڙ، گرلت اُت ۾ ساڻ،
ستگر جي اڳيان اچي، ڪرڻ لڳو ايمان

ٻرف وسي تي، هر شي پاروءَ ڌيل ڏکيو تي ڇڳهه جو سارو.
ٻوستين سڪ، گر ليچ آندي، ستگر سا هي ٻت تي ٻالي.
ڏسندي پنڊت روش وڌايو، ”ساڌ ٻٺي وينين ڪل پـــايو.
هيءَ نه تنهنجي آهه فقيري، چال چلين تو خوب اديري.“

اهڙو پورڻ گر ڪيئن ٿيندو؟ ڪيئن سو من جي ميل ڪٽيندو؟
گرن چيس، "هو ۽ هٽي لڪشمي، جنهنجي پوڄا تو شيِ سمجهي.
هن توکي ڇو پاڌر ماريو، سمجهي گر گهر تو نہ سنڀاريو!"
پنڊت ستگر چرڻين آيو، ناس دوئي تي، گر گل لايو.

نام سندو اپديش ڪر، سولپي ڌرم-دوار،
هليا شهر ڇڏي اهو، ڀاري جڳت اپار.

* ولي قنڌاري *

مهانند ڪنان ڪڇهہ پند اوري، ٽڪريءَ هيٺان ڪيما ڪوڙي.
مردالي هٿ جوڙي ٻوليو، "ستگر پياس تہ آهہ لهوڙيو!"
گرن چيس، ٽڪريءَ جي سر تي، ساڌ ولي-قنڌاري گهر جي.
پاڻيءَ جو هڪ چشمو سندر، اُنسان ڀري اچ پيٽ سمندر!"
مرداڻو ٽڪريءَ تي چڙهيو، پاڻيءَ لاءِ قنڌاريءَ ٻليو.
پڇيائين، "تون ڪير ڪٿان جو؟ آهين هيڪل، ساڻ مٿان ڪو؟

ذات سندي ناهي پڇا، خالق جي درخان!
پاڻي پاڪ الله جو، خلقيو رب رحمان.

گر نانڪ جو آءٌ رٻابي، هندو مسلم اُن جا نيازي.
اُن کي اُڃ لڳي بک نہ ستائي، سو ٽڪريءَ جي هيٺان آهي."
چيس وليءَ، "جي اهڙو آهي، پاڻي ڇو لہ اُلي ئي پائي؟
توکي ناحق ڇو ٻوڙائي، تنهنجي ليءِ هت پاڻي ناهي،
مومن تي، هندوءَ جو چيلو! اهڙي لاءِ مرڻ هڪ ميلو.
جي عظمت جو صاحب آهي، پاڻي توکي اُت پهچائي!"

موٽي، سهڪي سو اچي، ڪريو گر جي پاس.
"ستگر هاڻي تو مران، ميٺيو هيءَ پياس!"

گرن چيس، "هو تڪبر ڌاري، ٻي اچ منٿ ڪري مچاري!

"ڪر هڪ واري!"
ره، ڪين سهي ڪا ڏاري، ليازـامرتا
ڪي سهڪي وڃو نڪر لي، جنن کو پراڻي ڳڃيءَ ڀر لي.
ڙس ساڻ ڪري لبزاري، بوليو مردالي، "ڏي پاڻي!
اوند لولي مهر ڪمدولت، پاڻيءَ ڇڏو ڏيندءَ رسـسـعـا!"
وب موشامد ڪني مردالي، پر هٿ ڪوني لرس نه جاڻي.
ڙوڪي بوتهه ڇاتين، "هاڻي، وح وايس، نه نه ڪافر جاڻي،
مرلدين نه ،، تا ڏيندس پاڻي، کوه هتي لـا ٿيندءِ ساڻي!"
يوس تــي مردالو مونيو، ڪين جيان تــي سارو سهڪيو.
گر چرئن پر پاڻ پساري، آپ سگهي تا اکين هاري.
سـتگر اٺ هٿ پر ڪٽي، هنئي ڀهاڙيءَ هيٺ،
جل ڏارا ڦاني هلي، عجب آهيءَ پر ميٺ.
قنداريءَ جو چشمو خالي، روپ واس ٿي جڻ ڪا ڪالي.
جوش مندهان هن چپ ڪيراني، مردالي جي دل گهبرائي.
بولـو "ستگر موت اڃي لو، ولي ڏـو هٿ ڪيئن لڇي لو!"

گرن اڇا هٿ مٿي اڇاڀو، رکي ڪيو چپ لن لـتي ساڀو.

ولي قنداريءَ زور لڳايو، پر اُن جو هر وار اجايو.
گرنٿ-پنهجو چپ روڪي بيٺو، قنداري هٿ ٽوڪي ويٺو.
پنهنجي عظمت کي گهٽ جاڻي، ايئن اُهيءَ جي دل تي ڀاڻي.
قدمن منجهه پيو سو ڪاهي، جڏهن ڏٺائين ڪو وس ناهي.

ڀاڻ سڀاڻي جو ٻوي، قدمن ۾ ڪرتار،
تنهنجا ڀاڻ ٻرين ڪري، ٻڏندا بيڙا پار.

"معاف ڪيو، هو جوش پلايو، آڳ حسد جي هوش وڃايو.
معاف ڪيو، ڏاتار مدايون، ڪيڙن وانگر ڪئين ڪچايون.
اوهانجي آ ذات صفاتي، بندو ڀلل سدا دن راتي.
ذات-پات جي پيد پلايو، انسانيت جو مرم نه آيو."
گرن چيس، "هڪ جاڻ الاهي، نامروني، ڪٿ هٿ جي قاهي.
اندر سچو درويش وهاري، سڀ کي سک ڏي پير خداري!"
اچا نه آهي چپ مٿان، پنهجي-گرن نشان.
گهي گهي چپ کي مٿا، ڪي الٽا انسان.

❊ ڪابل ۾ ❊

ستگر پوءِ پهتا ڪابل ۾، رهيا وڃي هڪ مسجد ۾.
آخونڊ چيو، "هندو آهيو، مسجد مان جهٽ پيرا ڀاڄيو.
جي نه اڪرندا مت هجت سان، ڪيندس ٻاهر زور زار سان."
گرن چيس، "هيءَ رات رهڻ ڏي، ڇڏ زوري آرام ڪرڻ ڏي.
وينداسين بس صبح سويري، ڪاوڙ ڇڏ ڪڏ ڪين اويلي.
هي در آهي پاڪ خدا جو، جنهن وٽ ڀيد نه آهه هوا جو."

هرڪو مذهب تو چوي، تڙت ڀاني نام،
هٿ-هردو شيطان جو، ڀٽڪاني تو ڌام.

پر ملان هو ضد تي اڙيو، اُتو، اُتو لائي، هو لڙيو.

ڳرن جيس، "جي طاقت تو ۾، جهل مسجد کي، جيڪا جهومي!"
ڳرن اچا جان درشت ڦيري، مسجد ڦرڻ لڳي جهونري.
قاضي ملان آيا ڊوڙي، ٻڌران جي اُت ٿي ڪوڙي.
هندو-مسلم ڦيا پوڄاري، ڳرن نه ورتي ڪوڏي ڪاري.
مومن لـالڪ شاهه پڪارن، هندو ستگر لـالڪ سارن.
ڳرن چيو "رب هڪڙو آهي. نالن جي نا ڦاسو ڦاهي.
سوئي رام-رحيم نه سوئي، سو ڀڳوان-ڪريم نه سوئي.

رام-رحيم، خداء يا، وٺيو ڪرشن نام،
سڪ شرڌا سان جو جپي، ان هي دل-آرام."

صبح سويري ڄڻا ڏسي ڪٿ، مردانيءَ جي من ٿي ٻٽ ٻٽ.
"چيڪر مان نه ڄڻا ڪجهه کاوان، ڳرم ڳرم ڳل سيڪ لڳايان!"
اُتي اچانڪ هڪڙو بالڪ، ڄڻا ڪٺي آيو وٽ نانڪ.
مردانيءَ ڀکين جان ڪاڏا، بالڪ پڇيو، "ڀکيا ڏاڍا؟
پوءِ ڀڄ گهر مان ڪجهه آڻيان؟ ساڌ سنگت ۾ موجون ماڻيان."
"پادشاهه رهه سک سان واهي، ٻڪ-اڄ جي همت ڳڻتي ڪيهي؟
سڪ پڪوان، پلنگ، پٽ پائيون، رام نام سان اڪ-اچ لاڳيون.
سائينءَ توکي شاهه بڻايو، رهج مڃي لس رب جو راهو!"

جنهن جي سر تي ٻاجهه جو، صاحب ڌريو هٿ،
تنهنجو خود هي ايريو، سورج، بڻيو ناٿ.

شاهه راس الهيءَ غزليءَ جو، اِي وارث ني ٿيو ڏٺيءَ جو.
صبح سويري جوڪر موٽيو، تنهن کي ماڻهن در وٽ روڪيو.
"تون آهين سلطان اسان جو!" لکئو ٻول ڳروءَ وارن جو.
هڪڙي ڏن ۾ پورو پائي، شاهه ويو، ستگر، سر نائي.
هڪ ڏن ڪڏيو هڪڙو واڻيو، ٿيل، اوڻ ٻٽي من هوڪاريو.
ڳرن پڇيو، "ڇو هي وٽ کڙا؟ پوڄڻ لوڪيه ٿن ۾ ڪهڙا؟
واڻيءَ چيو، "پٿر نا آهي، پوڄا لائق هر وٽ آهي."

"ٻاءِ سڏائي ٻوڃا لائق، سير سڏائي سو نالائق."
واڌو سنگر چڙهين آيو، ٻاٽ ڪليا، هر جو راڳ ڇاپو.
پورب جهر سمنڊ ست پاڻي، ڪن ۾ جوٽ اندر ۾ جاڳي.

* ٺڳم اُڌار *

سنگر پوءِ اُنان هليا، ٻهتا هڪڙي ڳوٺ،
رڻ پٽ جت چوڌار هو، نوڳين جو هو ڪوٽ.

پاڻي ٻالو تيو سمندري، هر آڳر ۾ هنس مندري.
ڳهڻ ڳنڻ سان ٻهڪي ڇاتي، گهوٽ گرو جن، لاڏي پاڻي.
مردالو جڻ ٻٽيو اهنر، گهوٽ لڳو ٺي سڀ ڪان بهتر.
پلجي پتڪي جڻ ڄڃ ويٺي، رات هنن ڪي تي ات پيٺي.
هڪڙي ٺڳ جي گهر ۾ آيا، آءُ ڀاءُ سان الهيءَ نڪايا.
ٺڳن ڪٺي رت ٻاٽان پيهي، "ماري ڪين لٽيون ڏن ويهي.
ننڊ ۾ ننڊ هنن کي ڏيئي، ڪنهن کي ڪل پوندي نا ڪيهي."
پر صاحب جي اهڙي مايا، رات سڄي ٺڳ ننڊ کي پايا.

جن جي هردي ۾ وسي، ڪوڙ، ڪپٽ، اهنڪار،
راکڻ هارو هر دشا، تن تي ڀهريدار.

صبح سويري ڇڏي انهن کي، سنگر هليا ٻاهر ٻن ڏي.
سڀ اُيرڻ تي ٺڳ جان جاڳيا، پڇيائون، ڇا آهي آڳيا!"
چيٽين ننڊ ۾ ويا هلياسي، خبر نه آهي ڪهڙي پاسي.
پير ڪٽي، پڪڙي تن آڻيو، سون ڪري هٿ موجون ماڻيو.
چار چٽا جهٽ پنيان ڏايا، پنجن ڪرهن لي گر پايا.
بوليا، "ڪري اسانجي چوري، هيٺن پڇو ٿا ڇو اڪ چوري؟
مال ڪڍو نه نه ماري ماري، ڇڏيو هت اڳنيءَ ۾ ٻاري."
گرن چين پل تالدو آڻيو، اڳنيءَ مڌ اسانکي ٻاريو.

جيئري لِي ڪوڏي نه ڪا، ڏيندا سين چپ چاپ،
مال اڻائي وڃڻ ڪان، بهتر آهي ناپ.

ٻه ڄڻا اس لئي وينا چاري، تن نانڪ جي ورلي واري.
نانڪ وارن ڏٺو ته ڦاهي، ڏٺي چور کي ٻه سپاهي.
ٻوءِ آهيءَ جهٽ ڇڪيا ٻاري، چور سندي ڪايا لئهن سازي.
اُتان ڪٽي نانڪ جڏن موٽيا، تن جي ڏوڻن گهوڙا جوليا،
چور وماڻ چڙهيل ڏٺائون، حيرت ۾ هي حال پڇيائون،
دونهن ٻوليو، "نانڪ صاحب، ڇڪيا هن جي ڏاڍهن مخاطب
پاڻ ڪان پاڻي چنڪارو، وڃي پيو هي سرڳ هتيارو.
مورک جنهن کي مارڻ چاهيو، سو اوتار حڪمت ۾ آيو."

هڏي حقيقت چور جي، ٽپ ۾ ٿي غلطان،
ڪريا پيرن تي اچي، جي، "آهيون نادان.

بخش ڪري ابراڏ سوامي، موني ڳوٺ هاو سک ڏامي.
اڳتي اهڙو ڪم نه ڪنداسين، ڪنهن جو ڪڪ نه ڪڏهن کڻنداسين."
ستگر ڳالهه مڃي سا تن جي، موٽيا مکتي ڪرڻ انهن جي.
عمدي ڌرمشال ٺهرائي، ٻوليا ڪيت ڪبو من لائي،
چوري نڳي نه ڪرڻو ڪائي، چور سندي آ عمر اجائي.
چوريءَ جي مايا سڀ لٽائو، محنت سان سڀ روز ڪمائو."
سيدي نام جپي سک پاتو، محنت سان پنهنجو من لاتو.
شبد پڙهن سان سدا رهيا سارا، وهي ڳوٺ ۾ سک جي ڌارا.

ستگر جي پرتاپ سان، ترڻو سارو ڳوٺ،
جنهن تي مهر ڪري هري، اُن ۾ ڪهڙو کوٽ.

* حبش ۾ *

اُتان گرو جن حبش ۾ پهتا، حال هندن جا جت ها خستا.
بادشاهه هو ڏاڍو ظالم، ظلم زبر جو راڄ نه سالم.

گرن اڳيان هڪ چولو آڻيو، جنهن تي قرآن شريف اُڪريو.
سنسڪرت عربي ۽ ترڪي، ڀاشائن ۾ شبد اڀرڪي.
ڏيکارن پيا ڪي سيپارا، چوٽ تي چمڪيا آب ۾ تارا.
ماڻهو ها حيران سڀئي، جامو ڪهڙو ڪل نا پيئي.

جڏهين ڪنهن جي مت ڪسي، الٽي سوچي بات،
پورو نالڪ ڏسي وڃي، پڇندو آن جي وات.

بادشاهه هي حڪم هلايو، "ڪيئن به، هن جو جامو لاهيو!"
گرو ائين هڪ وزير آيو، ٻوليو، "جهٽ پٽ جامو لاهيو.
نه ته زوريءَ ساڳار ڪنداسين، جيون تي دشوار ڪنداسين."
گرو جين، "ال وارا آهيو، پل هي پنهنجي همت سان لاهيو."
سڀني ڏاڍو زور لڳايو، پر هر حيلو ٿيو اجايو.
ليٽ آلي سو شاهه به آيو، ڏسندي ئي هن هوش وڃايو.
حڪم ڪيائين، "ڪندو آهي، چڙهيو نديءَ ۾ لوڙهائي!
هن ۾ ڪا به نه عظمت آهي، ڏسجو ڪيئن تو غوطا کائي."
پڪڙي شرڪ درياهه ڪياؤن، پر ڪن ۾ ٽي ڪنڌيءَ ڏٺائون،
پاڻيءَ ۾ به نه جامو آلو، ستگر جپ-تپ مگن متوالو.

ماڻهو سڀ حيران ٿيا، اکين نا وشواس،
ٻڏندو ڪنهن هو نا ڏٺو، صاف هئو آڪاش.

ظالم جهٽ پٽ حڪم هلايو، "هن کي ڏاڍي باهه جلايو!"
داس-دپ ۾ هٿ لي ڏٺيا، ان باهين ۾ ڪسن جا اکيا
پيوس بدن آگ لڳائي، پر گر کي تا آنچ نه آئي.
ظالم جي منهن ۾ اَسَ چاڙهي، قادر سچ جي لاج اچائي.
ڪانيون ٻچڙي ڪامي وٺون، شاهه سندو من ڇيهون ڇيهون.
حڪم ڪيائين، "ٻڌون الدر، اسان هون جي مڙهه جو مندر!"
پيوس داس-حڪم بجايو، پر ستگر کي ڏکيو لي پايو.
اڄ ساڳ ڏنو جڳ ساري، ستگر وٺو نام اچاري.
خلق وزير و سالي ساري، جون، "متيو ڪه جادو لاڻا،
جادو گر هي جادو لاڻي، شاهه سندو سمان ونجائي."
دوا
"رب صورت، آهه بتائي روشن مورت
هن لڙ جا، نه ته ٿيندا دو پاڪ الکر جا."

جهڙي جنهجي ڀاونا، تهڙي وائي وات،
ڪر واڻن ڪي دن وڻي، ڀر چورن ڪي رات.

ليٽ سڀئي شرڻ ۾ آيا، شاھ ۾ ڏوھ نمي بخشايا
ڪرن چيس، "چڏ هٺ، اڌرم ڪي، چاڻ ڏنايا ۾ ويچهر رب ڪي.
هندو - مومن ان جا ٻالڪا، ڪر خيرات، سدا پر جانا.
ڏهين لنهجا پاپ اترادا، ڏيس الله جن آنند ڪندا.
جيڪو جيون ۾ سک چاهي، سڀ ڪي ٻڌجو هوت بڻائي"

ستگر جي آگيا مڃي، هليو هردم شاھ،
مذھب جا ويڇا پلي، ٿيو جهتا ساھ.

* لنڪا ۾ *

ٻالي ٻوليو، "دل ۾ شنڪا! سون سندي ڇا هوندي لنڪ؟
جيڪر درشن اُن جو پائي، ڇڏيان هيءَ اڻ لنڪ نه مٽائي"

ڳرن چيو، ”هاڻي اٿ هلون، آءُ روپ پيشڻ - ملو.
انهن ڏينهن اٿان تي ڪن ۾، ڀڄا رامبشورم ٻل ٿي.
مرداڻي ڏسندي شولنگ کي، پڇيو، ”هي اوڪ ٻڙو ڪي،
ڪنهن ٺهيو هي ؟ ڇو ٺهيو؟ ڪرپا ڪري سا ٻاهه ٻتايو.“
گرن چيس، ”شري رامچندر تي، جڏهن ٻڌائي ٻل سمندر تي
ڪڏهن ڪيائين پوڄا شو جي، وڏي وڏائي سمجهي اُن جي

ٻڍوءَ جو ٻيار سدا، آهي پوڄا ٻوگ،
ٻڙو ڏن-دولت ڏئي، ڀڳت هري سڃوگ.

شو ڀڳتن ۾ اوچو آهي، اٿي ٻهر رهي لهو لاڻي،
ٻترن تي ٻڻ ٺام لکائي، رام چڙهيا سمندر . تاري،
طاهر ڪنهن هر جو ٺالو، ٻترن کي ٻڻ تارڻ وارو،
رام هٿو خود سمرٿ ٺوڙي، ويو ٺام جا ٻاهڻ ڪوڙي،
ٻل ٺ جڏي انگد ٺوڙائي، لنڪا مان تي واپس آئي،
ڇت سان وٺندي هر جو ٺالو، ٻار لنگهي جڳ سمندر سارو.“

وٺندي ٺالو ٺام جو، ڳهڙيا سمندر ماهه،
ٻير ٻيا مڃ هي مٿان، مڏي ٺ ٻيح جي جاءِ.

مرداڻي پڇيو، ”هي ڇا هي؟ ٻيٽ ٺڏو ٻا ڪو مڃ آهي؟“
مڃ ورنايو، ”جنڪ راح ۾، ٽيسا ڪٽي مون جاپ ٺاپ ۾.
هڪ ڏن راڄا جنڪ الايو، ”ستسنگ ڪر، جڏ ٺاپ اجايو.
سوا ۾ ٺي مڪتي آهي، بس سيوا جي جپ ٺپ ٺاهي.“
ٻر مون ٻوليو، ”سال ڪندس جپ!“ ٻوليو، ٺوڪي پاڻيءَ جو ڪپ.
ٺيندين جل جو جيو پياڪ، مڪتي ڏيند وٺوڪي لساڪ.
اُن جا جرڻ جهڻ سان موٺي، ڪلندي ٺهجي من جي ڪولي،
ٻوءِ جنم ڪسان مڪتي پائي، وٺدڪ ڏام رهج من لائي!“
گرن چيس، ”جپ هر جو ٺالو، جهٽ ٻٽ ڪليدءَ ٺن جو ٽالو!“
مڃ هر سيري مڪتي پائي، دور دني ٺي مڪ ٺي چالي.

ٽالو ٿن روپي ڪو، ليور لک - هزار،
رام سندي ڇاپي ڪٽي، ٻولي ڪولڻ هار.

ڪرن وڏي، ڏن لنڪا لاڻي، ڏکڻ لڳي مرداڻي - ڇاتي.
چوڻ لڳو، "جي راڪس ايندا، ٻولي هڪدم ڪاٽي ويندا."
ٻڌن چيس، "راڪس ٻن آهي، جو ٽوٽي تسو هردم ڪاٽي.
موڪسان ڳڏ رهندي مردانا! تنهنجا حال نه ٿيا مردانا!
دنت اهو جو ظلم ڪمائي، رام نام جهڙن جي ٻن ناهي.
هن ديهيءَ تي ناز نه آهي، ڪال اچي ٿو ڪن ٻر ڏاهي"

ٻسه اوواسي لنڪا سندا، آيسا اُت اُن ڪال،
پڇيائون ته، "ڪٿان اچي، وينا هت ڪنهن حال؟"

"دوت شري رام سندا ٻائي، ڪرڻي ڪا راجا سان وائي."
ٻڌندي ٿي راجا اُت آيو، عرض ڪيائين، "ڇات بتايو؟"
ڪرن چيس، "هت هر جو ناٿو، ڪليل آهي، ٻا ٻند ناٿو؟
واهگروءَ جي مهما ڀاري، جيڪو سمري اُن جي ساري.
ڀڄي رام ڀڳت جا پيارا، پرجا ڪي ٻه ڏيو سک - ڌارا."
راجا هت جوڙي سر نايو، رام نام اُن جي چت آيو.

چت چنچل چون چون ڪري، جهرڪيءَ جان ڏن رات،
چون چون هر جي نام جي، ڪاٽي ڪاري رات.

ٻوءِ سماڌيءَ لي راوڻ جي، وينل ٻاٿو اُنهن هنوءَ ڪي.
ٻوليو، "رام درس جي خاطر، آءٌ قرآن ٿو هر هند آئر.
رام سندو جي درس ڪرايو، تيندس داس سدا من ڀايو."
تڏهين ڪرن رام - رو ڌاري، مردانو ڇڻ سيتا پياري.
ٻالي اڇمڻ روپ رچايو، هنومان جهٽ شرڻي آيو.
ڪرن چيس، "هيءَ ڏٻلي سيتا، اُن ٻر رام، وچن من گيتا.
اندر باهر ايڪو سوئي، اُن ٻن جڳ ٻر ٿر نا ڪوئي.
ست سنگ ٻر جيڪو دل لائي، رام سندو لت درشن پائي."

* وري سڌن وٽ *

ڏيهن ۾ هر نام جپائي، ماڻهن ۾ شبد ڪرم جڳائي.
راجائن جي راهه سنواري، سڌ سنگت ۾ گرو بڌاري
هڪ سڌ تر هڪ ٻيٺا رکيو، ٻوليو، "سيٺي ۾ هي والديوا!"
ڀاڳي ٻڻ سڀ هاري ڇڏين، جهٽ پٽ ۾ پرسادي گهرين.
گرن ديا جي وير وهائي، ٻالي تر سان ڪٽي اڙائي.
ڪن ۾ تاڏل اُن ورتائي، جان سڌن جي آڪ ٻٽائي.
منگل ناٿ چيو، "ڪلجڳ ۾، آهيو سچ-اوتار جڳت ۾.
گرن چيو، "گت نام رچائي، ليڪ نظر سان رام سهائي.

جوڳ جڳت جا ڪر ٻلا، جي من منجهه مناس،
ٻير منا تي سي ٻجن، ڪنڊن جي جن آس."

ڀنگرناٿ ورانئي ٻوليو، "ٻوڳ بنا ڪنهن روڳ نه ٽوليو."
گرن چيو، "شبد-ٻرٻو-شڪتي، ٻائي سوجر لائي ڀڳتي.
ڪيول ٻوڳ نه ڪرجو آهي، منگتي ماڻ نه ڪڏهين پائي.
ٻرهم گيان بنا نا مڪتي، سچ بن ناهه سچي ڪا ڀڳتي.
جت، ست سنجم وارو جوڳي، نام جپڻ سان ٿئي نر لوڀي.
رڌيون سڌيون ساٿ نه ويندڻون، داتا جي در ڏاڻ نه ڏينديون.
مڪر-فخر، واسينگ ورايو، سهج ڀڳت، هٿ يوڳ ٻلايو.
اوچي، وچلي، ليچ لوڪ ۾، لسام بدا رس لساهه ٻوڳ ۾.
واهگروءَ کي چتهه وهاري، ٻاڻ ڇڏيو ٻن يوڳ اڪاري."

ٻڌ الدي وچن گرن سندا، بيراڳڻ آڌار،
سارو امت رک سان ملي، ڪائڻ وينا خار.

ستگر وڻ جي هيٺان وينا، چوڻ لڳا سڌ، "ڪوڙي ريکا.
هڪ هنڌ چولا ونين سک ويهي، پاڄ اٿيٽي ڪوڙي بيٺي؟
ستگر تنهنجو آهي ڪوئي؟ سکيا وٽ لاهي لڄ-اوڻي"

نانڪا نڪ

(۱ ... اُن جو ٿي ٿو نالو چوايان.
...ميو ،،سڪ سچ جو آهيان، پنڊن مولڻي ناهي ڪڍهجو.
...جڳہ ٿي گهر آ مهڻجو، لب جو من ايمالي آهي؟
...جڏهين والي آهي، آۂ غريب، اشڪمت سڏايان.''
...ي ڏيهہ نہ مان ٿو چاهيان، ناهي جڏهن ڪي ناهہ،
طاقت هولڊي جو امي، بوڇا بوڪيہ آهہ.
اُهو پيءُ جي پٽڙ جان،
ٿالي ٿي اُسَ ڏوٽي ناري.
...اسہ ٿڻي، تڏ ٿي چوڏاري، ٻڙ جهٽ پٽ غائب ٿالائين.
...ڏوٽيءَ لڻ ڪاليون آنڌائين، ٻڙ ڦولهڙئان جي ورڪا آئي.
...گرن چيس، ،،چِمِڪ ڪڙا ٿاٿي!'' وسڪارا ٿڻي لن جا وسيا.
...ڇبين ڪڙا ٿالي چمڪيا، ڪن سڏ-ڪين هوا لگائي.
...ٿالي ڪن ۾ ٿاهہ دڪاڻي، مڪن رهيا ستگر ٻو ولهي.
...ورٺ اسہ ويا ٿي اڏري ڪيئي، ٻاڙ سڏن سان ڏاڏي لعدي.
ساري رات هلي سا آنڌي، آيو پرلوي ناٿ.
ٿالهو ڏوٽيءَ مان ڪڍي، آيو پرلوي ناٿ.
گرن چيس، ،،ڏي چاڪري، مندرا-گورک ناٿ.''
پرٿوي ناٿ ڪٺي سي آيو، گورک کي اُن ڪوله ٻڌايو.
رڏيءَ سڏيءَ جي شڪتي ٿاري، گورک ناٿ وڄائي ساري.
گورک ناٿ دکي هو ڏالو، پنگرلسات ٿو من ڪايو.
،،ڪيئن نہ وستو واپس ٿايون، چاهي ڏوکي سان نہ ورايون!''
ستگر وٽ آيو، لسي-ڪير ٻري ڏٻو ماهيو!''
ٻيج-لمي ساڻ، ٻر سڏ اُن ۾ ڪير پسن ٻيا.
ٿاٽيءَ سان جهٽ گرن ٻري شيوناٿ قربو من-ڦيٽو.
سڀئي وڃي دل سان ٿيٽو، ،،گدگا هٿي گهرايو.
ٻوڙي سو ستگر وٽ آيو، بولبو، سر ٻط چرڻن ۾ رکداسن.
گڏجي سڀ اِشنان ڪنداسين، واپس ڏٺي چڏيو هيجون.
لت گر-گورک سڏيون چيرون،

موڙڪ سمجهي ڪين ڪي، سمجهايوس هزار،
سوني ساڻ سدو هلي، ڪوتو تو هر وار.

مرداني کي گرو بتايو، "گنگا کان اڄ نالي ناهيو.
کوڏاري کي اڄ چيڪيندو، پنيان ڪين ڏسڄ جا تيندو."
گنگا ڏي جهٽ ويو مردانو، ونڊي نام سندو من نالو.
ليڪو ڪيندو پنتي موٽيو، پر رستي ۾ هن هي سوچيو.
"جا ليکي تان پاڻي وهندو! منهنجي پنيان دريا نهندو؟"
شڪ ۾ ڊپ ۾ پنيان ڏسندي، پاڻي اٿي ڏنائين رڪندي.
تي حيران گرو وٽ آيو، سارو ڪولي حال ٻڌايو.
"گنگا مولسان گڏ تي آئي، پل ۾ منهنجي نظر رڪائي."

نڌهن گرو جن سدن کي، ڏيئي سارو حال،
ٻوليا، "باقي پند اوهين، آڻيو هت تتڪال."

سدن گهڻو ني زور لڳايو، پر پاڻي اڳتي نـا آيو.
گيالي جهڪيا گر چرڻن تي، پر کي گهمندي رهيا هٿ تي.
مڇندرناٿ چيو، "ڏي ڦل ڪي، لڳن رسيلا مٺڙا من کي.
پر پنهنجي آسڻ تي ويني، پوءِ چڌيندس تڪبر ميٺي."
آريئن جو وڻ هو وچ تي، گرو نظر جان ڦيري اُن تي.
صاحب پاسي امرت جهڙا، سدن طرف رهيا سي ڪوڙا.
پنهنجي پاسي جي سڌ ڪانن، ڪوڙا وهه جهڙا سي پاڻن.
گرو چين، "ڪجهه شڪت هلائي، چڌيو اڌ پڻ مٺڙو ناهي."
پر سي بيوس ها ويچارا، فخر حسد ۾ من جا ڪارا.
سو وڻ آهه اڄا اهڙو ني، اڌ وڪ جان، اڌ امرت ڪوني.

گرو سندي شڪتي ڏسي، سدن ڪيو ويچار،
"ڏو ڪي سان ني جيتجي، نانڪ کي هڪوار."

راٽ الدر هڪ ڪـوني ڪاهي، الدر وهاري هڪڙو واهي.
ڪکن پدن سان اُن کي پوري، آيا گڏجي، گرو - حضوري.

(۱) ”ڏولي آهه اساڻجي، جي هيءَ ٻولي آهه اوهانجي.
اسان سين کي ششيہ ٻڌايو“
...ٻلي خود کي ٻوڄايو، آهي هڪڙو جڳ جو مالڪ
...چيو، ”شڪتيءَ جو صاحب، سان سندرو ساهبان.
...الهيءَ جو ٻاهو آهيان، ڪيڏن الهيءَ پنهنجو چيلو ڻاهيو،
...ٻلي شڪتي ڏيکاريو، مولکى سنهنجي ڻاهي
...لي ماڻا گولکي آهي، سيني جي سار، ڪمن ۾ ساڻ،
جوڳ جڳت جو ال وڏو، چڪن ڪمن ۾ ساڻ،
جادوگر ڪوڙو ٿئي، من ۾ جي چڪتاڻ“
”اون ڪهنجي؟“ ٿيو آواز، آءُ سڏن جي.
...ڏهن سڏن پڇيو، ”ماں! تو ڳالهايو؟“
...بيهر پڻ سو الر آيو، گرن چيو، سڏن سندي دل لوڏا کائي.
...ٻر آن جو ڪو الر ا، ٻاڻى، الدر ڏناڻون مڙدو راهى.
...جهت پت لن کولي سا ڪاهى، ”ڪريو ڪاج سجاڻاه.
...ليت لڄي ٿي گر وت آيا، ٻوليا، واپس ڪريو جڙون پيارا!
...ٺشيو ڏوهہ اسان جا سارا، جنهن کي ٻول چڙيو جهت ماري
ءِ ٻالڪ پڻ ڏيو چاري، ٻالڪ جاڳايو چهندي ٿي.
گرن چاڪڙي مندرا ڏئي، ڪرڻ لڳا واڪاڻ،
ڪوڙا ڪريا شرڻ ۾، ”ٻالڪمت، اروانڻ.
دگورڪمت، مان بدليو،

* دهلـــي درشـــن *

...ڪوچ ڪري آيا دهليءَ ۾، هڻا ڪيرلن شروع ڪرڻ لي.
...مئو ٻادشاهہ سندو هاٿي، پهلوان هئي هاء هاء لالي.
...ڄڻن ڪو ٻار روني خرچيءَ ليءِ، پڻ ٻتي ڪا زال ٻتيءَ لي
...صاحب ڪيس ڳهڙو سمجهايو، ”رڻ رڙڻ سڀ آهه اجايو

پاڪ خدا جو وت تون ناأو، سوئي مارڻ ڄيارڻ وارو.
روز سمن کي پاڻ رسائي، هاٿي فقط ڀڄائو آهي"

روز ڏنڻ وارو لکي، سڀ جي لهي سنڀال.
ڪوڙي ۾ ڇوزي سعدي، خورش اول تيار."

پيلوان چيو، "هيءَ روزي، هاٿيءَ ان تيندي دل - سوزي.
پاڻ ڏٺيءَ جا چاڪر آهيو، مهر ڪري هي هاٿي جيارپو.
ڪن ۾ داو پڙي سو آيو، مرداني گنج لي ڇڪايو.
واهگروءَ جو ناأو پائي، هاٿي ڪڙو تيو ڪر ساهي.
قول ڪلي جڻ پاڻي پائي، نانڪ اُتي ديکيءَ ڀڪ لاهي.

پيلوان ڊوڙي وڃي، ٻات سڻائي شاهه.
قاضيءَ سان گڏ هو اچي، مليو نانڪ شاهه.

قاضيءَ ٻوليو، "هاٿيءَ جياري، ٻيڙا ڇڏيا اتو اُڪاري.
ٻيو هي هاٿي ماري جياريو، تڏهن ميانو خدا جو پيارو."
گرن چيو، "مون ۾ ڇا شڪتي، جو تاريان داتا جي ڪرتي.
مالڪ جا ڪم، مالڪ جاڻي، ڀڳتن جو نت ٻرڌ سڃاڻي."
جهٽ پٽ هاٿي ٻت لي ڪريو، جيون ۾ سوورپ نه وريو.
پير نظام الدين پڪاريو، "لاشڪ هيءَ خدا جو پيارو!
هن جو وچن نـــ داتا ٽاري، چاهي جياري، چاهي ماري.
پاڻين سان در پيهي آيا، منهنجا دلبر دوس سوايا."

عمر ڇڏي ڪو نا مري، عزدي تئي نـ ماڙ.
ڪريل وڻ قل تو ڏئي، جيسين سائي پاڙ.

گرن چيو، "هڪوار جتو هي، جيسين هن جي عمر اُتيو هي.
هاٿي اوهان هٿ ۾ داريو، سنت هميو سو ڪنهن نه جياريو.
رب جي ڪرٽيءَ جڳت پلايو، اُن جو چرخو ڪنهن نه رڪايو.
دوڙاسا کي ڪاوڙ آئي، راجا امبريڪ کي هڪ واري.

(۱۶۶)

شن-ڇڪر پيس-پٽ ڪاهي، سچ، جڏهن، شوق شرع لڌائي.
برهما جي چرڻن ۾، ليٽ پيو امراڪ - شرن ۾.
ب جي ڪرٽي سنت مٺائي، سنت هنئي ڪو ڪين هٽائي."
پير نظام الدين ٿي، "بابا غريبنواز!
چاهيو جيڪي سو ڪيو، ڪريو پنهنجي ڀاڄها!"
گرن جيو، "مردانا وٺ دم! جوڙ مڃي، اولا جو، ڪر ڪرم!"
مرداني جان چٽڪيو پاڻي، هاڻي دهر جيوت ماڻي.
سڀ ڪرپا ستگر چرڻن ۾، روپ خدا جو جاڻي ان کي.
گرن جمو، "سو شاهه سڏائي، جو انصاف و ڌرم ڪمائي.
قاضي پاڪ خدا در سولي، جهڙن وٽ رشوت جي نا روهي.
الاهه اوڪن جو سنگ ٽاري، ياد خدا جي پاپ نواري.
جو ذڪراس ڪڏهين پاڙهولي، ڏک ڏڏسي سو ڪڏهين ڪوئي.
جو اڙڏن جو سوز سڄاڻي، تنهنجا ڪاج ڏٺي لت ڪاري."
جڏهن سڀ ماڻهو ويا، مرداني کي سوچ،
"هاڻي ڪيترو مون ڪيو، امي گرن کي اوڪا!"
بوليا، "پورڻ ٿيندو پالي!
گرن سنڌس من مرضي حالي، آني پاڻ، وڃي من - مڪتي.
پوڃاڻ ۾ ناهي مڪتي، جسي پوڃسي تو لوڪ ڳهيلو."
کين ٿئي پرلوڪ سهيلو، شهر ويسو مرداو ليتاه
پسالي ساڻ گرو اڇ وينا، اوچي ٿانءُ کيون پوڃاڻون.
ماڻهن خوب رکيون پڇاڻون، مها پرک سمجهي ان ڏريون
عمدا پوڃن ۽ سامگريون، مرداني جي من گل ڪلما
ڪرڙن حا پڻ ڊپر اڳي ويا، الله مان هن حال ٻڌايو
سڀ ميڙي ستگر وٽ آيو، پر من ڳهرجي لوهه،
پارس، سون ڪري ڇڏي، ڪري اثر نا روهه.
من ۾ جي چالدي وسي، تنهنجي پنيان ڇڻ ڪا ڇڙ
گرن جيس، "هيءَ لالچ ڏولي،

مسڪين ۾ چڙ ورهائي، لوڀ هريءَ ڪان دور رهائي،
شرمسار تي جهٽ مردائي، مال اتاهو رب جي ناٰلي.
جنهن کي سون-رپي لاموهيو، تنهن سنتوک ڪري سچ جرهيو.
مردائي پنهنجو من ماريو، جيون ۾ ني ٻيڙو تاريو.
سمجهيائين گر جي وڏيائي، چنتا من ۾ رهيس نہ ڪائي.

* لاهــور ۾ *

ڪيسر تلڪ ڏئي گرن، سر تي ٻڌي ڪلاهہ،
ليرو سندرو چيلهہ ۾، گيڙو پڳڙي پاءِ.
مٽين-مالا هٿن ۾، اوڪ-جتي هڪ پير،
ٻيجي پـڳـــ ۾ چاکڙي، پائي هليا سير.

هندو سمجهن هندو آهي، مومن ڪـــي پيو مومن ڀائي.
سيني کي سڪيا سان ناهي، خالق ساڻ چڙن لنو لائي.
هلندي هو لاهور پڌاريا، گاٽين جا دس جت تي گهاٽيا.
کر کي ڏاڍي ڪاوڙ آئي، پر سا من ۾ ئي ويا ڪائي.
ٻوليا، "ٻالا، ڏهين پنٿ ۾، پاپي منهندس ٻاٽ نرڪ ۾."
اڳيان ٻاليٽ جو گهر آيو، جنهن پاکنب سان ڏن تي تاهيو.
وهنجي سهنجي تلڪ لڳائي، گهنڊٽي مورت پاس وڃائي.
سالگرام پيو سو پوجي، ماٿهن ڪـــي هو ساڌو سوجهي.
سيني تي پيٺاڻون چاڙهيون، ڌوپ، اگرءِ ٻتيون ٻاريون.

مندرن ۾ مورت اڳيان، ناٽو اچلن اوڪ،
شايد سمجهن نام کي، ناٽي جي لت کوٽ!

گرن چيس، "مورت هت حاضر، توءِ ڇو پوڄين اکيون ظاهر؟"
پوليو، "هدن اکين کي پوري، ٿن لوڪن کي ڏسان ظهوري."
وري پرهن جهٽ اکيون پوريون، مورتيون گر تيون سموريون.

اڪيون ڪولي ڏٺو ويڳاڻو، ”هاءِ هاءِ ويو منهنجو ناٿو!
مورت وڃي، ناٿو ليئي، ڪنهن کي آهي ڪل نا ڀئي!“

نڌڻ گرن اُن کي چيو، ”ڌاري ڏس ڪو ڏيان،
ٺوڪي ٻولندي آ سڀئي، تن لوڪن جي جاڻ!“

مورت منهنجي روزي آهي، صندليءَ ۾ تنهن چالدي آهي.
ٻيهت ڪتي جي لاءِ دنيا ۾، هر ڪو هڪ ڪري مٿيا ۾.
جنهن ڪو گهٽ - ڳالهاءُ آهي، سو تنهن جڳھ ۾ آلد پاتي.“
گرن چيس، ”ڏن لنهنجي هيئان، ٺوڪي جاڻ نه جاٺي ويئا
پاڪندا چڙ، سب هر هو نالو، اتر لنهنجي ٺئي اُجالو.
سب جي سار لهي تو سائين، آس اُنهيءَ مان چو تو لاهين؟“
ٻوليو، ”سمو ستيا هو لساهي، هر ڪو ونو ڪوڙ ڪمائي.
ڌرم ڪرم جو ناهي نالو، گيان الذو، ڪيئن ٽلندو ٽالو؟“

گيان نه ڪنهن کي تسو وٽي، هي من ناهي چاهه،
ڪنا انگور لڳن مٺا، ٻيهت الدر ٻڪ - ٻاهه.

گرن چيس، ”هيءَ اڃڻي مايسا، جاٺڙ گهرجي اُس ۾ جايا.
ڪي ڏن ڏرليءَ ۾ ٻوري وڃا، ٻنهنجو، ٺئي جو من جهوري ويا.
ڪن ڪائي ٻي عبش اُڏايو، ڪن ديس ۾ دام لٽايو.
سو ٺئي جاٺي، اُن جي مايا، جنهن کي ٻت ڏيڪاري مايا.“
ٻالوڙ هڪدم ٻيو قدمن ٺي، ”مهت ڏيو“ ٻيو جوي گرن کي.
سالگرام گرن مونايو، واهگروءَ جو جاب جپايو.
ٻالوڙ ڏرليءَ مان ڏن پالو، ڏيان گرن جي چرڻن لاتو.

ڪونٽي مت جي ڳوٺ ۾، پالو جيئن گر ٻيو،
ڪري مذاقون سي چون، ”هاٺي ناهي خير!“

گرن چيو، ”ٺل ڪيجي وهندا، ڳوٺ اندر ٺئي ٻتا رهندا!“
اڳين چئي تن ٻر وڏايا، هلندا ٺئي ڳوٺ ۾ آيا.
ٺهن آدر ساڻ وهاريو، من لائي سيوا ۾ گهاريو.

اهڙي سک ۾ آڌر پائي، گرن چيو، ”شل پير وڌائي.
هر ڪو هيڏي هوڏي ويندو، موني گهر ۾ ڪو به نه ايندو!“
مردالي کي شڪا جاڳي، ”جيڪي سيوڪ ۾ وڏ ڀاڳي،
تن کي ستگر ڳوٺ ڇڏائي، در در تي ڇو ٿو ڀٽڪائي!“
ڀڇيائين، ”آسيسا ساڳي، ڇو نه ڏيون، سدا وڏ ڀاڳي!

سک سان آڌر ڀاءُ ۾، ڪن سيوا ست ڪار،
تن کي رولي روهه ۾، ڪڏهين ڇا ڪرتار؟“

گرن چيس، ”هي جاني ويندا، پنهنجا گڻ ٻئي کي ڏيندا.
ان ريتيءَ سان جڳت سڌرندو، سڀني کي سک تي سک ملندو.
ٻر بد اڇڻ جو گهر واسو، ٿيندو جڳتر ليءِ تسي خاصو.
نيچ سنگت نت نيچ بڻائي، جيئن شراب اندر وهه ناهي.
سات چور جو چور بڻائي، مرچ مٺائيءَ رس بدلائي.
ڳوءِ اندر تماڪ جي مر جان، ٻرو ڪري من ڪارو ڪت جان.

ڪوئي سنگت نيچ جي، ٻاڻ وڃائي واهه،
پير ۽ ٻير جي سنگ ۾، ڪيلو ڪٽي نه ساهه.“

هلندي هو هڪ ڳوٺ پڌاريا، سيٺ سندي هٽ پير گهمايا.
سيٺ ڏٺي ۾ هو خوش ڏايو، رام رتن ڪان بلڪل وانجهو.
مرداو چي، ”اهڙي سک ۾، مون نه ڏٺو هن ساري جڳ ۾.“
گرن چيس، ”ڪجهه پڇ سک هن ڏان، ٻول نه ٻولي پنهنجي من مان!“
سيٺ ڀچڻ تي هيئن الايو، ”ڏايو ڏکن ۾ اندر جلايو.
آر ڪيم پتنيءَ تي ٻورو، ٿي بيمار، چيائين ڪوڙو!
مان مرنديس، تون شادي ڪندين، زالجهه رهاڻ مڙي سان رهندين!“

”مون سمجهيو ويندي مري، ڪانئر پنهنجي ٻاڻ،
يارن سان موجون ڪري، وتي ٿي هوءِ هاڻ.

ڪوئي من کي مون نه سمجهايو، موهه ـ الله ۾ جاڻ نه جاتو.
هاڻي دل پرچائڻ خاطر، ڏٺي سان ني داڙي لاٿم.“

(١٧٠) ڪنهن وت ڪرحل.
چيس، ”سڀ ڪرمن جو ڦل؛ ان جو لاهي ڪنهن وت ڪرحل.
... سو ڄاڻو، دکن اللہ ٿي هر جو واسو.
ڪي نام ڪري سو جاڻو، نام جپيندو لنهه من - لوڏو.
ڪ ۽ پاپ نه اٿندو اوڏو، نام ڄپيندو لنهه من - لوڏو.
ڪ ۽ باپ نه اٿندو اوڏو، چو نه الڏ تا هيرو ٻاڻ.
يالي دک کي سک نا پاڻي، چو نه الڏ تا هيرو ٻاڻ.
من موجي ٻڪي گهٽو، ناري - ماٻا ساڻ،
نوڪر ڪاني نوڪري، جڻ ڪوڙ رب - وماڻ.
نوڪر ڪاني نوڪري، جڻ ڪوڙ رب - وماڻ.
گولم جو جنهن سانگ رچايو.
راجا الله هو پچايو، گولم جو ڪمل مرانگ ٻدلاٻي.
پر گولم جو سراپ باٻي، رشين ڪي جنهن خوب ستايو.
سهسر باهوءِ پڻ پچايو، پالڻ ڪل جو نام وڏايو.
پرسرام ان کي ڪيرايو، ساڻ هو ٽڪرايو.
پرسرام پڻ هو پچايو، جڏهن رام اڳيان هو وڃايو.
ڪتري ولش متائڻ وارو، ڪتريءَ ساڻ راوڻ ڀرمايو
ڪتري ولش متائڻ وارو، سيتا ڪي راوڻ ٻرمايو
شري رام پڻ هو پچايو، رام چندر ساڻ ويڙ وڏايو.
راوڻ راجا پڻ پچايو، جوا ڪري جس هن هارايو.
پڌشتر راجا پچايو، چاهي ڪو لک واس متائي؛
هوونهاري ٽرڻي ناهي، حيلهه اطر - اهار،
سارو جڳ ٿي آ دکي،
نام جپي سيوا ڪري، بي سڀ ڪوڙي ڪار.“
سيٺ اٿي چرڻن ۾ آيو، ”گيان هلي ڪڇ گهر ۾ ستايو!
جيڻ مان وير وروڌ وساري، جيون چڏيان دک ٽان واري.“
ستگر ڪڏهي وڃا گهر پيهي، سيناڻي جيڻ پوريڻ ٻنڌي...
گرن چيس، ”ره ور سان رنجهي، عورت لاءِ نه وستو اپجي...
ور ڪان دور پيا در لوسي، جم جا آخر پادڙ چوسي...
پر - ياسي ڪان من کي ماري، آڪيا ۾ ره، رام ستپاري!
شام سمي سي شهر پڌارايا، ماڻهو سڀ معمڪ ٿي هتيا...
ڪو نه وهڻ ڏني ڪن وڃهو، اهڙو ڪو هو جاڳول ...

من مک جي ٻن ۾ وسن ٿو هو، ممنت اهنڪار،
ڪنهن ۾ اڪ ان جي ٻڏي، اند-گڏهه هسوار!

ڪوڙهيءَ جي ڪتيا وٽ آيا، ستگر پرسان ڏيرا لايا
ڪوڙهيءَ کي ڏاڍي لاچاري، دانهون ڪري پيو هر واري
گرن چيو، "جيءَ ۾ دک جاري، جڪ جڪ آهه اگي چرداري،
جن جي من ستنام لسـ آهي، ان جو روڳ سدا سر ڪائي."
پڙاندي شبد فقير سڌياريو، رام-رتن هردي ۾ ڌاريو.
جهٽ پٽ روڳ مڪت ٿي آيو، چرڻن ۾ ان نينهن لڳايو.

ٺهلي ٻاٽ نگر اندر، آندي هر ڪنهن پيٽ،
سيني تي معافي گهري، ٻڌن توڙي سيٺ.

من مک سڀ انسان ٻڌائي، ستگر هليا اڳتي ڪاهي.
رستي ۾ گڏين کي سادو، پڇيائون، "ڏسيو هر-مادو!
ڪهڙو روپ هريءَ جو آهي؟ رنگ، نشان ٻڌٽ ڇا پاني؟
ڪيئن هليو هي ان جو ٻالو؟ سمجهايو هي ڀيد نرالو."
گرن چيو "سادن سنتن کي، رکڻ کپي وشواس الک ۾.
گهر ڪان ٻڪري ويس مٽايو، ٻرمن ٽـاهه تيو شڌ ڪايو."

من جنهن جو ٻرمن پليو، سمجهي مالڪ، رام،
چمڻ مرڻ کان جو مٿي، ان جو ڪهڙو ڌام؟

گرن چيو، "ٻي انت سوامي، جڳ ۾ آهي پورڻ ڪامي.
سال ڏنيا هڪ ڏينهن سرن جو، سرن سندي ٻه هزار جڳن جو.
ڏينهن ٻٽي هڪ ٿو برهما جو، سو سالن جو ٿئي برهما تو.
سي سو سال، ڏينهن وشٽوءَ جو، ورهيه هزار ٻٽي ڏن شو جو.
سي سو سال عمر آ شو جي، ايڏي عمر امر مايا جي.
جي مايا جو انت نه هوني، هر جو لهي انت ڪيئن ڪوني.
جنهن جو انت نه برهما پاتو، جنهن جو جاڻ نه وشٽوءَ جاتو.
ان ڪني شرڌا سان جو سمري، مڪتي مارگ پاني اڏري."

* ايبٽاباد *

هليا ايبٽاباد ڏي، ساٿ ولي سعد ساڻ،
لالو واڳو هو جتي، جنهن سان من جي ڪاڻ.

شهر پاهڙان ٿلهو ناهي، صاحب وڏا آسڻ لائي.
پٿرن جو هو ٿلهو سارو، اڄ نه جون سو، "روڙا ناڙو."
شهر سڄي پر ڏاڍيون شاديون، ڪنهن نه ڳرن ڏي ڇاليون پاليون.
ساڻ ڳيا سڀ ٻڪ پر هيٺا، جي هر دم ها مالڪ وڙهيا:
ساڏو ٤ سان ڳڏجي مرداڻو، ويو شهر پر ٻنهي ڳذارو.
پر ماٺهو سڀ هتا اڃي پر، ڏٺي ڏکا پيا ڪين غصي پر.
پيڪ نه پاڻي ڪوڏي ڪاڻي، لالوءَ کي ان پاس ٻڌائي.
لالو ڦلا نٽي اچي آيو، آنند سان ڪر-دوشن پايو.

داروءِ جي دلڪ اي پلي، ويتا پلجي نام،
نام لشو جنهن لي چڙهي، تهن کي نت آرام.

مردالي سڀ حال سڻايو، ڳرن جهو، "جن ڏر وڃايو.
خوب لشي پر پاپ ڪمايو، ان جي موت سندو هي ساٿو.
مغل اڄي ان کي ماريندا، پاڻ هو هي ليکو ڏيندا.
رسه حون وهنديون نديون پاوي، آهون، داڙهون ڪنديون حاري.
سال پ--سو اٺويهه سي رهندا، راڄ ڪندا جي عادل وهندا.
ليت وري ايندا الياني، روپ ذهن سان لڳي لڙائي.
رهندي ڪين سندن پتشاهي، پاپ سندي جي پراڻي ڪاهي.
اَسه اڄوکي باقي آهي، مغل سواري ايندا ڪاهي.

پاليٺ هڪ برسنگ پڏي، جلد پڳو گهر پاڻ،
موتي آيو باز جان، ساڻ ڪٽي پڪوان.

پوليو، "سنت وڃن ڦيرايو، لوڪ اوهان کي آهه ڏکايو.
پرنلمر شڙي اوهانجي آهيان، پنهنجو شهر ڇڏڻ نا چاهيان."

ڪرن ڇيو نہ، "وڃڻ سڀڻ جا، ڇيل، لڪيل آهن ڪرڻ جان.
دشمن جاڻ نہ دور ئي آهي، پڇو شهر مان ڇوان ڇناٿي.
لالوءَ سان گڏ سڪل ٿال ڀر، ٻار اچن سان ڪٽي مال ڪي.
وهو وڃو ڀهت ٻاڻ ڇپائي، افغان جو الت ئي آهي."
چوڻ مڃي سي جلد ٻلاٽي، ويٺا وڃي ٿلاءَ ٽڪاٽي.
اُن دم ٻابر حڪم هلايو، هڪدم ايمٽاباد ڪاهيو!

ٻابر ڪوهه پنجاهه تان، ڪاهي آيو رات،
رکو ڇاڻ تي شهر ڀر، جيئن گذري پرڀات.

وائي هاه هاءِ چوداري، خون وهيو جڻ ڪاري واري.
افغان جو مڪهن هو ڪارو، ٻابر وير ٿيو سوپارو.
ساڏن ٻڻ هو پاڻ لڪايو، صاحب وينا ٽڏو ڇمايو.
مغل سوار ڏنو ستگر کي، حڪم ڏنائين پڪڙاو هن کي.
هلو مٿي ئي ٻار ڪٽائي، ڏسجو ڪوئي ڀڄڻ نہ پائي!
ٻالي، گر ئي پري رکيائون، مردالي کي واڳ ڏنائون.

حڪم هلائي جن ڏنو، ئن کي جهڙي ڄاڻ،
جبهڻجي آگيا جڳ هلي، سو صاحب ڪٿ پاڻ.

پري گرن جي مٿان اُڏي ٿي، هر پل سر سان ساڻ هلي ٿي.
گر جي آگيا سان مردالي، رباب ڪسي ڇيڙيو اُن ٽاٽي.
گهوڙو پنيان هلندو آيو، جيئن مردالي ساز وڄايو.
صاحب آسا راڳ پڙايو، "خراسان مان ٻابر آيو.
افغان جو من گهبرايو،" مانهن کي هو جادو ڇايو.
عجب هئو اسرار الاهي، سنت مٿانءَ پري ٻئي آئي.

مغلن ڪن ڊوڙي وڃي، ڪي ٻابر سان ٻات،
قيدين ۾ درويش آ، جنهن جي ناهه صفات.
ميراسيءَ جي پوٺتان، ٿو ڄي گهوڙو پاڻ،
هلندو لشين جان وڃي، پٺجي پت اٽجاڻ.

جيل اندر سيٺي جي اڱڻ، جنهن ۾ ان رکيا آهن چڪيان،
هرڪو قيدي جنهن هلائي، سگهه وهن سماڌي لائي.
جنهن هلي پيو پاڻمرادو، بابا اُت سر آهي جهڪايو.
گرن چيو، "جن جا سر سڌڙ، سو لوڻ پنهنجو، سهند نه سڌڙ،
تن جا مذهب ويا وچارا، هاڻي تن لئي رکيا پيدارا،
مذهب اندر موج ڪئي جن، مذهب ملي ۾ الله ۾ لين!"

درويشن جي ڊاڍ ۾، اهڙو جادو آهي؛
هرڪو ڪين لمي هلي، پاڻي جيون واهه.

بابا چيو، "خدا جا پيارا! عظمت سان پڙهو ڪي ڪارا."
گرن چيو، "هي ۽ آهه وڏائي، عظمت آهي ڦهر خدائي.
کهر جهڪي لون دل ۾ چاهين، پاڇه خدا سان سولي پائين!"
سنت مليون پينگ بابا ڏٺي، چيو ته، "ڪرايو آسيس زباهي.
ڪي پڙهيون قائم راجائي، سڀنا مرلي هار نه ڪائي."
گرن چيس، "لکهن‌جون سڀ پڙهيون، ساگر سر هڏيدائون لهرون.

(١٧٥١)

پر جي ظلم ڪندا سي ڪرندا، پنهنجا پاڻ وڍي سي مرندا
تنهنجي هر هند سوڀ سدائين، لاڙ وڃين ڀا اوڀر ڪاهين
ايمنآباد آزاد، ڪر تون هاڻي شاهه!
چالي پڳ تنهنجو پوي، سولي تيندءِ راهه."

آزاد ٿيو شهر سڄو ئي، جيل اندر رهيو نا ڪوني.
ستگر شهر ڇڏي ٻن آيا، مرداني پڇيو، "ڇا مايا؟
هڪڙي ماريو، سيني پوڄيو، مغلن کي ڪرتار نه روڪيو؟"
گرن چيو، "جي شهر اندر ڪو، ڪري سنت جي بي عزتي تو.
شهر سڄي ٿي هتيا آهي، اهڙن کي جي راهه نه لائي.
ڇن ڇن ڀڄو ويو، دشت سمورا، همت ۽ شان ڪيا سي ٽورا!
لکيو جيڪي ڀڙ ٿي، اُن کي ميٽي ڪيئن؟
آنديءَ ٻڙن جي ڪرن، ان جو ڪنهن سان ويڙ؟"
پر مرداني ڳالهه نه سمجهي، پنهنجي ٻڌن بر ٿي الجهي.
ليت جڏهن اُن کي لبد آئي، گرو ڀيٽ ٿي رکيس مٿاني.

ڪيتي ڪلاڪن اُن لي آيون، هڪڙي پڳي ڪيس چڪ پايون،
لنهه ۾ لي هن پيٽ کي مهٽيو، ڪچهه ڪلين کي آيو گهڪو،
گرن جيس، "ڇڪ هڪڙيءَ پاتءَ، مهٽو جين مٿان چو لاتءَ؟"
بوليو، "سڄ پڄ مان اڪيلي، هاڻي پاٽ ڌس مان جاڻي."
پاليءَ ۾ لاڙ اُت آيا، گرن سدا ان ٿورا ڳايا،
شهر وچي ساراهه ڪيائون، آيا ڪيتي مرد ۽ مائون،

گرن چين، "جيئو سدا، واهگروءَ جو نام،
سنتن جي سيوا ڪري، مڪواو پرچا ڪم."

* رانڊاوي *

ان ڏينهن کان پوءِ اُسالٽون، رانڊاويءَ جي راهه وٺائون،
ڪوهه ڏسي پاڻي اجتي جو، همٿ وٺن جي پالو پرچو،
بوليا، "صبر ڪري آياسين، هاڻ هري گڻ ڳائيندا سين"
ڪنهن سهرس کي وڃي پڌايو، "نانڪ آهه ڪوهه تي آيو."
مولو آيو مٿهن مٽڪائي، چوڻ لڳو، "ڇا مرضي آهي؟
زال جڏي تو لنگهو لاتو، هاڻي سانڍ آهن آتو،
سرپچند پڻ مون وٽ آيو، جيرامداس ۽ سرڳ وسايو،
جي لوڪي ها هي وڙ ڪرڻا، ڇو نه ڪيءَ شاديءَ کان گهرڻا؟"

جنهنجي جهوليءَ جو هجي، هوڪو ڏيندو سوءِ،
هڙ ۾ هجن لموريون، الب نه جولدو ڪوءِ.

اجتي مولي کي سمجهايو، سنتن ساڻ نه جهڳڙ اهايو،
جيڪو ڪچي اٿو ڪچ واڻان، تنهنکي سمجهائيندين ڪاڻان،
اجتي پوچن وستر آندا، پر صاحب سي ڪام نه لاتا،
سرپچند لکمچند پڻ آيا، سر ناني تن حال سڻايا،

مولو ڪوڙجي ٽيو راهي، آيا شهر سڀ جي مان چاهي.
درشن ڪارڻ خلقت ماندي، جڻ پاڻيون پورل چالدي.

ساروڻ ستسنگ هلي، ماڻهن ۾ وشواس،
صاحب ۾ شڪتي وڏي، لالن سان لنو راس.

پاڻي اچتو بڻ اُس آيو، شرڌا سان تنهن سيس لوايو.
پوءِ سڀو هو اميو رهيو، تڏهن ڪرن اُن جو سر اچيو.
بوليا، ”ڇو تون چئو ٿو چاهين؟“ چيئين، ”چاڻڻ هارا چاڻين!“
ڪرن چيس، ”ڪر عرض هريءَ کي، آشائون سڀ آهن اُن لئي.“
اچتو وري ڪرهو پيرن تي، گيان ڏياڻي ڦهلي من تي.
ستگر جا اُت سک ٿيا ڪيئي، هر هند واهه ڪرن جي پيئي.

مائت ممتا ۾ سدا، سمجهن ڪين ستار.
پت پل پوڙهو ٿي وڃي، ماتا سمجهي ٻار.

آيا مولو، چندوراڻي، ماس سلڇڻي بڻ وڳاڻي.
چندوراڻيءَ ڪجهه شرماڻي بوليو، ”هي مت ڪهڙو آهي؟
ٻارن وارو ٿي، تو پئه ڪين! اَلو پوڙي وينو مرڪين!“
ڪرن نه اکر به ڪين اُچاريو، اچتي چيئين، ”پتڻ ڇو پاريو؟
ستگر آهن نر اوتاري، ڪين وساريو ڪاري واري.
گهر ۾ واهي الله پايو، ڇو وهه بولي وات وڄايو؟“
مولي چيو ته، ”هت ڇو آيو؟ گهٽ وڌ سمجهي لوڪ اُجايو.
هن ڪي ڪا پرواهه نه آهي، اوڪ نه وينو ڪارلهن لائي.“

اچتي چيو ته، ”ستگرو، نرلوڀي، نرموهه،
ڪوڙو بولي ٿا ڪيو، پنهنجي من سان ڏوهه!“

مولي چيو ته، ”صاف چوان ٿو، پالي ٻار نه آءٌ سگهان ٿو.
پنهنجا ٻار ٻه لنو سنڀالي، ٽه ته ڪو پيسو ٿو ڏيکاري.
ٻڪ ٻچڙائيءَ جو بڻ آهي، ڪيئن سگهي ڪو درد ڇپائي؟
پاهه پرڻ سان سيڪ نه ايندو، سيڪ وڌڻ سان سر ٻڻ ليندو.“

اجتي چيو، "سري ۽ اکين، جاڳ وڏا ٿي ڪندا ڪي نه ڪي.
مات سلڇڻي لئي مهجي، آءُ ڪندس نه سيوا تهنجي.
منهنجي گهر ۾ ڪل لن ڪي، ڏير ڏلي ڏس پنهنجي من ڪي."
ٻولي چيو نه: اوڪ نه ڪلندو، ڏيءِ ڪڍيائين، هرڪو جولدو.
ساڌن جو گڻ هن ۾ ناهي، ساڌو ڪهنجو من نه راجائي.
ڪيتي ڪاهي، سلا اُڀائي، هيءُ ٻچي واو ٻدا ٻچائي"

اوڪ ٻئن مان ٿو ڪڍي، وڪون سو ۾ وار،
بي ڏوهي اوٿن مٿان، پرف ڪري ٿي مار"

چندوراڻيءَ جيو چتائي، "هي مڪريلو ساڌو آهي.
زال ڇڏي ٿو ڪري فقيري، سست فقط هي آهه لڪيري."
پر ستگر ڪجهه ٻول نه ٻوليو، لڏهن سلڇڻيءَ هردو کوليو،
ٻولي، "جي تو ساڌو رکڻو، ٻوءِ رکايو ڇو ٿي ٻرٽو؟
هاڻ ٻڌايو مان ڇا ڪريان؟ ڪيئن مان ٻمت اچن جو ٻريان؟
منهنجي جاءِ نه ٻيءَ وٽ آهي، ڪاڏ ڇرڻ ۾ ٻڻ هند ناهي.
ڪجهه نه ٻڌايو، ٻوڙا ناهيو، اُن ڪان هٿ سان سر ٿي لاهيو!
جيئن جيئڻ ڪان مرڻ ڀلو آ، آب ٻنا ڪو جيئو ڀلو آ؟"

اجتي ٻوليو، "ڌيئڙي! ڏيندس ڪاڏو، ٻوش،
ستگر ٿي ڪر ڪين ڪي، ساللدي والگر روش."

جدو سلڇڻيءَ، "پيارا ڀائو! ماءُ پيءُ تسا ڪن ميانو ميانو.
اُٿندي ويهندي آهن طعنا، پيڙا پڻ ٻلجن بي مانا.
ناڪيءَ ٿي سريءَ سنواليو، هاڻ اُٿيءَ پڻ ٻوجهه وڌايو.
سب تسا ڇون هچاري آهين، قسمت جي ڪا ماري آهين.
هاڻ ڪ جيئڻ جنجال ٿيو آ، جوڀان ٿي بسي-حال ويو آ.
تو وٽ لوڪ ٻچار نه ٿيندي؟ خلق ٻڻن ڪي خار نه ڏيندي؟

ناٿ جڙڻ ۾ نار جي، تو جيون جي آس،
جيئن وڪا جي وسڻ سان، مٽجي سيپ پياس."

گرن چيس، ”جي ٻڪ، ٽيليفون ڪيئي سگهين ته ڪرائي ڏيسون.
حال اسانجو ڇهڙو هوندو، تهڙو گهوٽي سگهندينءَ ڪوٺيو.
پوءِ دکن جو دارون ٿيندو، ڏور رهي ٻڻ سانت نه ويندو.“
چيو سلچٽيءَ مان سيتا سمر، پکي، دکن ۾ خوش رهندس گڏ.
هيئن ٻراڊر سهڻ نه چاهيان، اُن کان موت پليرو پاليان.“
گرن چيس، ”پل پت ۾ وٺي اچ، ٽام سندي راڳ ٽون ٻاچي رچ!“
پوءِ سلچٽي پيءُ گهر ٿياڳي، بيدي اچي ستگر جي ڏاڳي.
مولو، چندو ٿيا گهر راهي، سمجهي جن تي ٻار اياٽي

ڪنڌاري گهر ۾ پوڄي، لياٽي ٻڄي نار،
پر پرٽي کان پوءِ ٿي، ٻڄي سائي ٻار.

ڪهڙي هيءَ سماج سڌائي، جنهن ۾ اُلٽو ڦيرو آهي.
لياٽي بائيڻ کان وٺ پائين، پرٽي اُن ليءِ ڪاڏو ٿاهي!
گرزادا ٻڻ گر وت آيا، هيءَ هٽي ستگر جي مايا.
ساڌ - گرهستي ٻٽيو سوٽي، ڦيرو مَن ۾ ٿيو نه ڪوٽي.
اجٽر ڪرڻ لڳو اُت سيوا، آخر مليس مٺڙا ميوا.
عظمت جو سو صاحب سڌجي، پرپوءَ جو پيارو نت اڌجي.

راڌاوي ۾ گرن جو، ڦهليو جس، پرتاپ،
مولي جو سارو مٽيو، من جو لوپ سنتاپ.

هڪ ڏن مولو گر وٽ آيو، ٻوليو، ”ڪراو ڪرپا - سائو.
مان پسائي لادار، هچارو، معاف ڪري هي ٻيڙو ٿار ٿو.“
گرن چيس، ”ڪر ستسنگ وائي، ٽام جپڻ جي ڪر وٺ ڪائي.
ٽهڪجو ڏوهه نه ڪوئي آهي، سڀ ڪرمن جي ڏوئي آهي.“
ٿيا ٻئي ستسنگ جا ايمي، ڪتي، ٻائي ٿيا سک - سيوي.
ڪجهه ڏن بعد چڏي راڌاوي، هليا ندي ڪناري راوي.
سندر ٻرڪ ستان ٻرالو، لپسيا ڪري ڪياٺون اُجالو.
ماٺهو اچن اُلسي پيا ڪئي، چوڏر تيي سا هل چل وئي.

کوڙ، ڪپٽ دل مان ڪڍي، حر ۾ اچي دربار،
گنگا جي جل جان لئي، لوڙي ڪو مردار.

ستگر ٺليا سک جا ساگر، من کي مارڻ سنت اڳاگر،
جيڪو ستگر - درشن پائي، پنھنجا پولا - پرم مٽائي.
ھندو مسلم سڀڪوئي پيارو، اوليا ھـا اوتار نيارو.
جيڪو در تي آيو سوالي، موٽي ڪونه اتر کان خالي
ھر ڪنھن جو من ھو متوالو، گر درشن سان ٿيو اُجالو.
ڏوران ڏوري آيا ڪيئي، لاھور اندر پڻ سڌ پيئي.

* ڪروڙيمل *

لاھوري سک کترا، آيا ستگر ڌام،
ڪروڙيمل ڪتري جلي، ٻڌندي گر جو نام.

ھڪ ڏن پاڙر ۾ کي جوئي، ساٿي پڙھندي ٿيا سنجوڳي،
ڪروڙيمل کي ڪاوڙ آئي، بوليو، "چوڻا ڪانو ڦاهي؟
ھندو ٿي تا ڌرم وڃايو، پريوءِ ٻدران نانڪ ڳايو!
جيڪو ڪوئي مت ڦھلائي، ان کي چاڙھڻ گھرجي ڦاهي."
داس کي جھٽ حڪم ڏنائين، "تيار ڪيو گھوڙا ڪن ماهين
نانڪ کي اڄ ڏسڻو آهي، جيڪو پاڻ پيو پوڄائي."

سوچ ھيا جيڪو ڪئي، پرڀو پل کان دور،
سو درشن پريءِ جبان، سھندو ٿڙن-پور.

جڏهن ھو ٻاھر رکيو گھوڙيءَ تي، جھٽ پٽ سا پيئي ڏڪڻيءَ ۾.
سيمٽ اچا جيڏهن لنگ وراڻي، چرڪ پري گھوڙي تي راهي.
سيمٽ اچي جھٽ پٽ تي ڪريو، پگھ ھو پيچ ۽ سر تي رهيو.
سوڻ پرو جاڳي گهر ويٺو، پر دل ۾ ڪو اثر نه ويٺو.

ڀائيوارن ڀڻ سمجهايو، ”ڪو اسو سنتن ساڻ اچايو.
گهوڙيءَ اڄ هي ڏاو اِشارو، ڪاوڙ ڪان نٿ ڪيو ڪنارو!“
پر سمجهو سو سيٺ تماشو، ٻوليو، ”وير نه ونندس خاصو.
صبح سويري ڪاهه ڪيانئين، پر واڄهو ڪجهه ڪين ڏنائين

اکين تي اولڙهه چڙهي، بند ٿيو آواز،
دور ڌري ايمان کي، سمجهيائين سچ راز.

چوڻ لڳو، ”نانڪ گڻ ڪاري، گهمنڊ ڪيم حالت ويچاري.
ڪنهن پر ستگر قدم ٻسايو، مديون منهنجون معاف ڪرايو.
مان ستگرن سندو سڪ ٿيندس، چرڻ ڪمل پر اَن-چت ڏيندس،“
ماڻهن چيس ته، ”گهوڙيءَ ٿان لهه، هل ستگر جي پيرن تي پئُ.
ڪن پر تنهنجا ڪشت ڪٽيندو، سڪ وارن کان منهن نه مٽيندو.“
سيٺ لهي ٿڙندو ٿاٻڙندو، آيو منٿون، ڳيسيون ڪندو.

سوچي سمجهي جو ڪري، من سان ڪاني ڪار،
انب جيان اُن جا ٿين، گهاٽا ٻن ۽ ڏار.

گرن اڳيان جهڻ سر ڌريائين، گرن چيس، ”ڇو نفس تپائين!
اکيون کولي ڏس چوڌاري، چنتا جي هت ٻات نه ڪائي.“
ڪروڙيمل جيئن ڪنڌ اُچايو، ستگر جو شبد درشن ٻسايو.
ٻوليو، ”ستگر عرض اگهايو، هت هڪ ڌرمشال اُهرايو.
پنهنجي ناالي ڳوٺ ٻڌايو، ساري سڪ سنگت ڪارايو.
نام سندو لت جاپ جپايو، جڳ جا ڪارج پاڻ رچايو.

ڪرتار پر ٻڌو اُٿي، سڀ گرن ارداس،
ڪروڙيمل پوڄا ڪري، ڪاج ڪيا سي راس.

❋ ڪرتارپور ❋

هو ٻوليو، ”مان شرط ٻڌائي، ٻڌلون اکش ڪري ٻڌائي!“
گرو چيس، ”تنهنجو من مڇلي، لسام روپ هو ساگر اصلي.
تنهن ۾ ئي جي مڇلي ٽڙڳي، ساگر اُس منجهان هو ٽڙپي.“
ڪروڙمل جا ٻاٽ کلي ٻيا، ڀڳتيءَ جا ڀنڊار ملي ويا.
سهوا ڻهل ڪري ور ٻاڻي، وڃو لاهور سڄو هٽ لاهي.
گيان جو ڏهل وڳو چوڌاري، نام سندو رانگ هو هر واري.
ماٽ سلڇڻي، صاحبزادا، ٻڌ آيا آٽ، لي خوش - ٽاڙا.
رالو ڏٺهن هلي ٻهبارو، ڪالي هرڪو شرڌا وارو.
جيڪو سو ٻنڌارو ڪالي، ستگر هو سو سک سڌالي.
سرڳ سندو جڻ هٽو لطارو، سک - شانتيءَ هو ڪڙيو تارو.

رام نام جو جل وهي، لهرون الن اليڪ،
جل سان جل ليجو هلي، تنهجي جل تي نيڪ.

هڪ ڀيري هڪ ٻالڪ آيو، ڪرم ڪالد هنهنجي من ڀايو.
ٻولپو، ”ٻنڌارو لسا ڪاوان، ٻاڻ هٿن سان ٻوڄن لاهيان.
چلهو جوڪو ٻاڻ ٻڻالي، ڪالمدس شد جاه لڳالي.“
چلهو جمع هن کوٽڻ چاهيو، ڪڙن، هڏان ٻاڻ ٻسايو.
ٻڪ ۾ مدمد ڪان گهبرائي، چيئين، ”ڏسو ٻنڌارو ٻالي!“
گرو چيس، ”وٽ هر جو نالو، ڪوٽ چلهو ڪر اندر اجالو.
سون - چلها ۾ ليڙا چوڪا، گڏگا جل سان ڏوڻل اوڪا.
نام ٻنا سڀ وترت آهن، ٻوليا جيان ڪنهن ڪم جا ناهن.
ورت لهر جب جوڳ ۾ مکوڙا، دان - ڌرم سڀ ڪاڄ اڌورا.

ڪرمن جو ڦل ٻانڌو، لکيو اوهه ارڙ،
صفت سچي سا لارجي، ٿاري لي منجهه ڌار.

ٻالڪ ستگر شرڻين آيو، سهني آن ۾ ميلو ٻايو.

ات پرپات هلي ست سنگت، جيڪو آيو، تيو ڪرتارت.
پر ستگر جگ تارڻ وارو، ڪيئن وني هڪ جاء ڪنارو.
هڪ ڏن شهر چڏي سي اڪتا، پوليا سنگت کي، "تي پختا.
ليرِ ليرِ سان ڪاچ سنيالي، ڪرم ڪهو ڪرتار حوالي."
ئن جي ٿولي سانق سنواري، اڪتي جگ کي لام ڏياري.

ستگر جي ساٿي لئي، مڃي درمت، ڪوت،
ڏاڪوء مان سادو ٿيو، سنت سڃي جي اوت.

پاس اگر جي ڏيرو لائي، مردالي کسي مهر ئمائي.
گرن چيو، "سچ-ڪوڙ وني اچ، ڏيهڙ کي ئي مهر ڏئي اچ."
شهر اندر مردالو قريو، ٻولي واٽئي مهر کسي ڏريو.
ڪاغذ ڏڪريءَ تي لکيائين، "جيئڻ ڪوڙو، مرڻ سچائي."
مردالي سو ڪاغذ آندو، گرن چيس، "سو آڻ لڪاندو!"
مولي شهر ويو مردالو، آيو مولي سان تي ماندو
گرن چيس، "چو مولا پائي! گيان-پري هيءَ ڪاتون آئي؟"
"اوپ مهر جي وچن لکايا، لکيم جيڪي من ئي پايا.
ڏ ڏ مان گيان ا جاٿان ڪوني. مايا مڇهه رهان پارهو ئي"
گرن چيس، "رهو سنگ اسان جي، لام جپي ڪر دور اما کي.
آس گيان سندي جمهن آهي، سو لاڪاپا جگ سان لاهي."

مولي سان گڏجي گرو، پهتا اهڙي شهر،
مومن ان ا هئي جتي، اي ڪاني پي پهر.

❋ شهه سهاڳڻ سنوار ❋

چند رات جي پيڙ لڳي هي، مال- متاڻ موج متي هي.
هڪڙو نگيت فقير ليارو، چوي، "خدا جو آهه پيارو.

چنڊ-راتہ جو رُت ايندو، ’شہ سهاڳڻ‘ کي درشن ڏيندو.“
گلن ڦلن جي سيج سجائي، زال جهڙو ويس ٻڌائي،
گوش نشين رهيو ٿي واهي، در ٿي موج مچي ٿي وئي.
خوب وڃا ٿي لينهن لغارا، ٻاهر رلن ڏٺيءَ جا پيارا!
اوچا لڱل جهنڊا ها کيئي، ڏوران صاف نظر ٿي اينئي
جيڪو اسہ ٿي پڇندو آيو، درٻان تي پيس ورايو.

ڪوڙو ويس ٻڪي ڪئي، ٻڌئي وينا ساڌ،
الم هريءَ جي ڊونگ سان، ٻڌ ڪالن برساد.

اُن جي ٻرسان ٻرڙهيءَ جي گهر، ٽرن ونو اُن دالا جو در.
ٻوءِ سڄن سائين سان ڳڏجي، آيا آلي رکي من-مرضي،
در ٿي موهن مٺو ڇهڪائي، مونيا ٿي ٻسا اُچائي.
ڪرن الله لي ڀيرو پاتو، ٻر درٻان هٿو ڌوڌ آتو.
ڪرن چيس، ”وڃ چو فقير کي، هڪ درويش سڪي درشن کي.“
ٻڌوس هندو ڀيڄ الله واتو، ٻر ڪبٽيءَ جو آئر اعو ٿيو.
”اڄ ته الله خود درشن ڏيندو، ٻي ڪنهن سان اڄ ميل نہ ٿيندو.“
ڪرن چيو، ”هي ڏوکو سارو، اوڪن جي ايمان-بگاڙو!“

ميلي ٻہ اسہ اوچتو، ٻرٿو خوب فساد،
ڪيٽي لٽيا، ماريا، ڪوٽ ٿيو برباد.

اونو ڪبٽيءَ جي گهر آيا، سنڌر ٿار ڏسي للچايا،
ڦريائون سڀ زيور-مايا، ڪٽيائون ڪبٽيءَ جي ڪايا،
ڪرن سنڌي جڏهن آڪيا ٿساري، اُن جي ننڊا ٿي چوڌاري.
سمجهيائين درويش-ابراڌر، ڪارايا هي مولڪي پادر.
اُن جي جيڪو عرس ڪيان ها، ڪر برباد نہ هيئن ٿيان ها!
ٻر جا مهل هٿن مان وئي، ڪنهن کي اُن جي ڪل آ پئي؟
خبر نہ آهي ڪهڙي رنگ ٻہ، رام اڄي تو ڪنهجي سنگ ٻہ.
دشمن کي ٻہ نہ واپس وارو، هو ٻہ هريءَ جو روپ نيارو.

ناهه پتو ڪنهن وس ۾، ڪاڻي ۽ ڪنهن پاءَ،
مالڪ سان ميلو ٿئي، سڀ ڪي سيني لاءِ!

* اُچ ۾ *

ٻوءِ گرو جن اُچ ۾ آيا، رهواسي جت سڪيل سڏايا.
شهر ٻاهران ڏيرو لاڻي، ٻرهه ٿئي لن - من اُجلاڻي.
گرن وڏي سڏ ٻـاڻي ٻولي، جپ صاحب جي ٻوڙي ڪولي.
”گرمک ناد اگي، گرمک ويد اگي“ ارٿ نه سمجهي، ٿيو هڪڙو ٽنگ.
پڇندو پيرن جي گهر پهتو، ٻڇيائين، ”ڇا هن جو الٿو؟“
پير چيس، ”اچ ڪوني اُن کي، درشن ڪري کيان شد من کي!“

موني سو آيو اُلي، گرن سندو جت ٺام،
حال ڪري ستگر وٽي، پهتو پيرن-ڌام،

پير چيو هت، پري سلامي، ٻڇيائين، ”ڇا حال مدامي.
دانا جي درگاهه ٿئي ٿو، جيون جڏهين لـاس ٿئي ٿو؟“
گرن چيو، ”ڪي سچ جا ساٿي، جن موهي، ممتا سڀ لاٿي.
دانا جي درگاهه رسن ٿا، اُن جي محبت منجهه مچن ٿا.
پـر جي ڪامي ڪپٽي آهن، اوپ - موهه سان لگن لڳائن.
دانا جي درگاهه نه پائي، پڪن دنيا سان دل لاڻي.

دنيا جي سڀ دوستي، جڻن ڪا پت جي ڇاو،
جڻن جڻن سج اوچو چڙهي، ٽن ٽن اُس ۾ پـاو.“

چيو مريد نه، ”ارٿ ٻڌايو، جنهن هي منهنجو لفس مڇهايو!“
پير جلالدين ونايو، گرن آهن ڪـي هي ورجايو.
”جي نه سمجهه ۾ اچيو وائي، وڃو ٻڪي ۾ هليا جائي.
آلي آهيءَ جو ارٿ وچاري، اڄڇو جلد هليا هن دواري!“
پير چيو، ”مان جيسين مو ٽان، وڃو ڪين هتان ڪنهن ڪوٽان!“

لا لڪائڻ

(١٨٦) ن جني هو لبو رواڻو، گرن ڪبو اُن جاءِ لڪائو.

گرن چيو، ”مولا ڀڳت، ڪنهن کان پڌلدي ڪوڙ،

ڀهنجي پتني تي ستي، وچڙي آهه حضور.

جي جاهين اون موهه متاڻي، الله سان رهه، هت من لائي.

بر هي پاڻين پتني پياري، پڇ جلدي هيءَ اٿئي واري.“

مولو، وٺي ٻه جرڻن لئي، ”مان ڪيئن ڀڄان سو ميلن لي.

ستگر سائين سورت آهيو، ڪن ٻ مولڪي گهر ڀڄايو!“

گرن چيس، ”چڙ اکيون ٻوري، ڪن ۾ ڏسندان گهر اِس گهوري!“

ولي اُن دم اکيون ٻونيون، ٽپس اندر ڏون آسون ٻوريون.

پهنجي گهر ۾ پاڻ ڏٺائين، زال اڃائي، ڪار ڪيائين.

هڏهن هي جت ۾ چوچڙي، ماڻا جي دن رات،

من-ڪالي دکندي رهي، لالن هي چا لات؟

ٻر گرن کي آئي وهاري، ٿيو رواڻو سمنڊ سهاري.

رستي ۾ هڪ نڪريءَ آڏو، رکيو سو ساموانڊي گاڏو.

پير هڙهو نڪر لي ساري، گهميو کي مندر من ماري.

هن ۾ سهڻون سڀ سڃاڻون، ٻر نه ڏٺائين ڪوئي ماڻهو.

سوچيندي، سو موٽي آيو، ڏسي، جهاز ٻڏڻ لي آيو.

دانا هي در عرض ڪيائين، ”لج رک، مسڪين جي سائين!“

جهٽ پٽ پاڻي دور هٽي ويو، ٻڏل جهاز، ڪنڌيءَ لڳي ويو

موٽي ٻر مندر اندر، آيو ڏسڻ لئاءِ،

سنتن جي ٽولي جتي، ويٺي ڪري سماءِ.

سنت سيئي پلٿي ماري، وينا، هر ڪو ٻوچ سنڀاري

سيني اکيان ٻوجن آيو، قدرت هو هي رنگ رچ

بر هي پير رهيو هٿ خالي، آئي ڪاله ونس ڪا

سنت لکت جڏهن پير ٻوڙينو، ڊوڙي وڃي مهت سان

*وادي لي ٻوچ نه آيو، ڪيئن سو ٿيندو مون ڪان

مهنت چيو، ”هن اوڳيا ڪائي، ٻرپوءَ جي ڪي آهي جائي!
رازق روز رسائڻ وارو، تنهنجو اَن ٻ کهڙو چارو؟
تون پنهنجو ئي ڪم ڪر پائي! قدرت ۾ وجهه هٿ نه اجائي.“

قادر قدرت ۾ ڪري، ليمت ڪم تو ٻاڻ،
ٻندو پلئجي تو چوي، ”آءٌ ڪيان هٿ ساڻ.“

پير نه رات بکئي ني ڪاٽي، پر هن دل مان آس نه لاٿي.
”ڏسندس سنت وڃن تا ڪاڏي؟ آيا ڪيڏن، اڪل ها ڪاٿي؟“
جاڳي جاڳي وهاڻوءَ ويلي، جهونو آيس، هئو اڪيلي.
سنت نه ڪوٻ، اُتي هن پاتو، موٽيو سمنڊ ڪناري آتو.
اُتي ڏٺائين عجب تماشو، ميٺهن سمنڊ ۾، سڪيءَ نه ماسو.
بوليو، ”جت ڳهرجي اُت ناهي، ڪهڙي رب جي قدرت آهي!“

ميٺهن اُتي ئي بند ٿيو، موٽيو مندر راهه،
سنت اڳي وينا هئا، ٻاتائين اا تاهه.

اڄ ٻه اُنهن ليءِ پوڄن آيو، پير نه ڪٽڪو ڪوئي پايو.
مهنت پڇيس، ”تون ڪاٿون آئين؟ رازق ڪان ڇو روز نه پائين؟
ڪهڙو تو اپراڌ ڪيو آ؟ تنهنجو پوڄن بند ٿيو آ؟“
پير چيو تن، ”اڇان ڏوران ٿو، ڄاڻان ڪين خطا موران ٿو.“
مهنت چيس، ”ڪا پل ٿي توڪان؟ مالڪ آهه رٺو ڇو توسان؟“
پير چيو، ”ڇا هيءَ پل آهي؟ ڇم، جهاز نه پڌڻ جڳائي.
ڇم، سڪيءَ تي ميٺهن سهائي، سمنڊ مٿان تو رب ٻرسائي.“
مهنت چيو، ”تون ڪوتو آهين، رب جي ڪرٽي اُبتي پائين.
ڳهمنڊ ڪري تو ٻاڻ پڌائين، پڌ اڌ ڙ پاپي سي ٻــ ٻچائين.
جيو سمنڊ جا تو ٿرپائين. جن ڪي پاڻ نه بولد رسائين!

قادر پنهنجي ڪرم سان، نيڪ هلائي ڪاڄ،
بندو سمجهي پاڻ کي، سياڻن جو سرتاج.

تنهنجي جاءِ هتي اا آهي، پاپي تي جو راضي ناهي.

مَمڪ اُن کي الٽو پالي"
...رمڪ پاڻو منڙو پالي، ارت سڄو مون سڄي سڃالو.
...ر چئو، "بس مون سڀ جالو، اهڙو آهه اندر جو ڪالو."
...حاڻ مڪي ۾ وڃڻ اڄاڻو، تو ڳالهايو آهي سچ سچ
مهست چيس، "پل گهر موني وح، اڳ اُن جي لاڙي اي جوکي."
جنهن درويش مکوهت اوکي، ابر ڪيو وشواس.
جڏهين سچ ٻـولي سڄو، قدرت جو اسرار!
پوڄن آيو اُن اڳيان، کولي گر جرڻن ۾ پولي.
ڏيهون ٻئي هن پنتي موني، ٻـاڻ ڏٺي، گر، دالا آهين.
بولو، "جاڻين تو سڀ سائين! باجهه ڪري تو فيض رسائين.
راهه سچيءَ لي سڀ کي لائين، ڪلين مان تو قـول پدائن.
رب سان سڀ جو روح ملائين، اوهان راهه ڏسي هيءَ ٺاهي.
گرمڪ پاڻي لي امت راهي، اوهان لاڻي من تان ما ڪٽ."
نوري طاقت لي مولکي هت، دور ڪري پڳوان،
طاقت لـاڻي جو لشو، سو پلجي انسان.
دم دم ۾ دم جنهن سندو،

* ابـراهـيـم سان *

پوء گرو جن اڳتي وڌيا، شيخ فريد جگهه لـي رسـ...
شيخ ابراهيم اُن جو چيلو، جاءِ لڌين، جتي هو ميا...
شهر پاڪران آسڻ لائي، ستکر وينا موج مچا...
ڪانيون ڪرڻ الي هڪ آهـو، شيخ مريد، وسوڙل سـ...
گرن جمس، جڳ ۾ هڪ خالق، پاڻ پٽي؛ قلم نه مال...
سطيڪاري ليک لکي تو، هڪڙو سيکيجهه ڪوله بيو ڪ...

مريد ساري شيخ کي، وڃي ٻڌائي بات،
"نانڪ تو سڀ سان ڪري، ڳالهيون اِج وحدت".

شيخ چيو، هو هندو آهي، الم خدا کان واقف ناهي.
جي هو آ درويش نيارو، ارت ٻڌائي پڌ جو سارو.
"صاحب هڪ، ٻه ڪڏهون ڇو ٿيون؟ ڪهڙي رِد، ڪهڙي ٻر ٻڌيون؟
ٽڏهين ٻجهت ڪندس من ماري، جڏهين راز سليو هي پياري."
مريد جهٽ ستگر وٽ آيو، پڇيائين، "هي راز ٻڌايو."
گرو چيس، "پيو ڇو ڪو سمريو، جيڪو ڇندو ٻڻ عرندو.
اسان ايڪو سمر سدائين، جل-ٿل ۾ جنهن جوت جڳائي.
ايڪي جو آواز صدا سا، جيڪا پيوس ٻاڻ هٿون ٿي.

جيڪو ٻاڻ ٻني پيو، نانڪ کان ڪجهه روز،
اُن کي ٿي سمجهي خدا، وهي وسوڙل لوڪ!

مالڪ ساڻ ملڻ آ مشڪل، ڪنهنجي پير اندر نا ٽڪل.
جنهن نه خدا کي ڄاتو آهي، راز نه اُن جو پاتو آهي.
غيرت منجهه غرق جو آهي، هندو ٻيا مومن سو ناهي.
ڪشڪ-ٻات سان جو ٻه ملي ٿو، اِن سيماڻن منجهه ٻجهي ٿو."
شيخ سٺي ستگر وٽ آيو، ٻوليو، "اڳيان حال ٻڌايو.
محل خدا جو ڪاٿي آهي؟ ڪيڙو اُن وٽ آڌر پاتي؟"

گرو چيو ته، "سچا سدا، پائيندا اُت مان،
ڪوڙا ليت ڏڪاربا، جن رکيو ايمان.
ڪعبي ڏانهن خداء جي، ٿن پاسن ڏي ڪير؟
دوست گهر ۾ ٿي لڪو، ٻاهر ڏيو لڏي پير!

چاهي ڪوڙين جنم به پايو، پر مالڪ جو مام نه آيو.
جاڳل آهه، وڃايل ناهي، جيڪو ڄاڻي، سو ٿي پائي."
پير چيو، "ڪجهه پرم لٿو آ، پر رب جو گهر هڪ ڪعبو آ.
جتي وڃڻ سان خدا ملي ٿو، يا گهر ڏياڳي درس ٿئي ٿو؟

ڪوڙي وس ملي سو شهه، تو؟ ڪوڙو سمت ڇهلي سا دهه، تو؟"
"گهر ۾ نسي اُن جسو گهر آهي، جنڪو دل ۾ سار سمائي.
سوني اُن کي سيني لائي، لالڪ سڪ جون سرڪيون پائي.
ٻاڪ سهاڳڻ صدق ٻاسي، جا ٻد راهه سندي نسي داسي.
اُن کي ڪاٿ ڪتان پائيندو؟ ٻرچي سيني ڪيهڙن لائيندو؟
ڪن مٿان ٿي مالڪ راضي، وس وڃن جي اُمه لسا ٻازي.

مالڪ وٽ نا مهڪندا، ڪل ڦل ۽ سيڏگار،
پٽوار سمان ڪمل اندر، ڦاسي نا ڪرتار."

شيخ چيو، "سو علم ٻڌايو، گڏ ۽ هار – سيڏگار ٻتايو.
جنهن سان صاحب آهي راضي، من جو سو ٿي ٻجي قاضي."
گرو چيو، "هڪ علم اموڪسا، راز رضا ٿي، گڏ ٻتورلله.
رب جي صفت سيڱار سڏائي، آس، دٻا جو وس ٻٽائي."
شيخ چيو، "جو ٻڳست ڪمائي، سو مالڪ جو درشن پائي.
ٻا جي اُن جي مهر ٿئي ٿي، ٿڌهين ٻڳتي ساڻ ڏئي ٿي؟"

گرو چيو، "سيوا سدا، آهي سڀ جو مول،
ٻاٽي، پاٽيءَ سان ڏاي، ٻوٽو ٿئي لسه مور."

رکي ٿئي هٿ گر چرڻن ٿي، چئين، "رحم ڪو داسن تي"
گرو چيو، "جنهن کي ٻک آهي، ٻوحن خوب سوادي پائي.
سوهن، ڪام کي ٿي ٽڙ پائي، مال، لوڀ سان ليڏهن وڏائي.
لمه چو لسهن ٻلڪ سان آهي، ٻولڪڻ ڪرم ڪتن جو آهي.
ٻگت، ٻگت ۾ ٻساڙ ٻچائي، لاڪ سڀ کي صاف ٻتائي."
ابراهيم جهڪيو گر چرڻن، ڪئي سخاوت اُن لسي گر جن.
ڪجه ڏن اُن سان ساٿ گذاري، گرو ويسا بغداد پڌاري.
ٻير دستگير عظمت وارو، جنهن رهندو هو رب جو ٻارو.

* بغداد ۾ *

عشق رب جا ڪيترا، ڌرتيءَ ۾ لک لعل،
اوچي، سوچي جو لهي، من ۾ ٻري مشعل،
شهر ٻاهران آسڻ لائي، گر ويٺا سماڌي لڳائي.
صبح سويري وهنجي سهنجي، پڙهڻ لڳا گر ٻاڻي پنهنجي.
مردانو بيو ساز وڄائي، ٻالو سر سان سو نرائي.
تڏهن پير جو چيلو آيو، هو حيران، نه گرن الايو.
”لک لک ڌرتيون، لک لک امبر، انت نه پائن سنت ڏگمبر.“
چيلي سوچيو، ”ڪفر ٻڪي ٿو، ست اُپي، فرش قران ڪهي ٿو.“

ڊوڙي ويو مريد جهٽ، جڻ ڪنهن مارو تير،
”آيو پير، وڏا ڏٺي، ڪافر هڪ بي پير.
لک ڌرتيون، لک اُپ چوي، ڳائي سات سرود.“
ٻڌندي پيران پير کي، چڙهيو چوٽ ڪروڌ.

پير چيو، ”هن حڪم ٻڌو آ، ڪافر ڪنهن جي لار لڳو آ؟
مسلم- پون ۾ ڪفر ڪمائي، سنگسار جي لائق آهي.
هڻي پٿر سڀ ان کي ماريو، مذهب ۾ نا ڪفر وهاريو.“
پٿر کڻي سڀ ڳيا گرن ڏي، ستگر پراڻ ڏسندي تن کي.
نرونڪار جو نام اچاريو، ست سري اڪال پڪاريو.
جنهن جا هٿ جالي ها، رکيا، ڪوشش سان ۾ نه ٻاڪل چريا.
پير وري عظمت ڏيکاري، ماٿهن پٿر ڪنيا هڪ واري.
پر ٻانهون ايئون ئي رهيون، پير سنديون نا وايون چليون.

سچ ٻاجي مرچن ٻري، سمجهي ڪوڙ ڪٺاهه،
هرڪو مک ۾ تو وجهي، تڏهين ڦٽڪي ساهه.

پير چيو هٿ زور نه هلندو، پرير- ڌاش ان ٻاڻ نه چلندو.
پڇيا ئين، ”تون ڪير، ڪٿان ٿو؟ ڇو هٿ ويهي ڪفر ٻڪين ٿو؟
ساز وڄائي ويٺو ڳائين، شايد ڪو جادوگر آهين.

ڇڏ هي شهر، ٽيڙ ڪڻ هاٽي، نه نه ڏيندين سب لاڳ سياڻي."
گرن چيو، "هي ساز نه آهي، من مالڪ سان ساز رساڻي.
عبث الدر مان دور ڀڄاڻي، اسه خالق جو ٽالو ڳاڻي،
جنهن سان يار ڪروڙين ٻولدا، دااا جي لب وليڇهو رهندا.
چوڏهن طبق قران ڪهي ٿو، ٻالڪ الست نه پار ڇوڪ ٿو.
ڳالهيون سڀئون ٻڌئي آهن، سڀ صاحب جو ڀيد نه پاڻ.
هرڪو ڀهڻدي جاڻ ٻڌائي، جاڻ ٻما ڪر پاڻ ٻڌائي.

صاحب جو جنهن کي ٻتو، ڏيندو الست نه پار،
جيڪي جنهن پالو ڇوڪ، "جاڻي ٿو ڪرتار!"

ٻيو چيو، "جڳه ڪوڙو آهي، ٻهڻجو ڇوڻ ڪبوڙو آهي.
منهنجي ٻت کي آءٌ گهماٽي، ٿڏهن موجندس ڪجهه سچ آهي."
گرن وي همٿ انجي ٻت جو، چيو، "ايئون ٻوري ڪر جهٽڪو!"
ٻيو ـ ٻتو هان ايئون ٻوريون، ڏسن لگو آڪاش و ٻومبون.
کهمدي گهمندي سال گذاري، ٻولو، "هلووري گهر ڏاري.
ڪٻهي سال ٿيا همه رلندي، ماس ٻتا ڪان وڄڙي گهمندي."

جنهن کي جڳه جولو ڇوڪ، سو اڄ آهه وڳيان،
عامل هي آڳيا مڇي، جاڃي روح ڌهان.

ليمه ٻئي اسه موٽي آيا، ٻوليو، "هيڏا سال وڃايا،
اپ ـ ڏرلبن جي ڳاڻ نه ڪاڻي، ڪڪ ٿي ٻس هلي ۽ ڪاڻي.
هر هڏ ٽالڪ جي ٽي ٻوبا، لساڪ ٻن ڪو ٻسي نه دوجا."
ٿڏهين دستگير سر لسايو، ٻهڻجو ڏوهه سچو ٻخشايو،
ماڻهن سيئي ورلي معافي، ٻاهن سڪي جن جي ٿي ڪالي.
گر ڪرپا سان ليڪ ٿيا سب، ٻوليا، "مرشد، ڏيکريو رب!"
گرن چين، "هڪ دااا سمرايو، مذهب ڀر ڪو فرق نه ڪرايو.
منزل هڪڙي، راهون ڪيئي، ٻهچائيندڙون پار سيئي."

سهڻين وائن سان ٻٽيو، دااا جو لبج ڏام،
دو وشواس رکي وڏي، پائي اسه وشرام.

❋ مرداني جي مڪت ❋

تڏهن چيو مرداني، "سائين! هاڻي وڃي هلو گهر ڏانهن.
ڇو ته عمر جي خبر نه آهي، ڪال ڪڏهن تو سر تي ڪاهي."
گرو چيس، "جي گهر تو چاهين، پوت اڳيون پل پهچ هتان ئي.
پر تنهنجي آورجا توري، ڏينهن پنجن جي باقي دوري.
تنهنجو چولو آهه پراڻو، پريوءَ جي در تي سيڃاڻو.
جڏهين ڏن ئي گهڙيون رهندو، تڏهين توکي موکش ملندو.
آءٌ هتان سان مڙهه سينگاري، توکي مجدس داتا دواري."
مرداني سڀ آسون گهوريون، گرو جون پاليون من ۾ توريون.

الت سمي جيڪو چڏي، من مان مايا موهه،
مڪتيءَ جو مارگ پري، اُن جي ڪارڻ ڪوهه؟

مردانو ممتا ڪـــي ماري، گرو چرڻن ۾ پيو گذاري.
چوٿين رات ڏسي هڪ سپنو، چئين، "مردو دفن نه ڪرڻو.
پاڻ هتان جي بهتر پاليان، بهشت - دوزخ جلڻ نه چاهيان.
ڪريا ساگر ڪرم ڪمائج، هتي جلائي پوءِ پورائج!"
خرما نکر ۾ هو واسو، گرو چيس، "ڪاڻي وٺ خاصو"
پوءِ ويا هڪ سندر ستل تي، گرو چيو، "مردانا ڪل ڏي؟"
پوليو، "هاڻ هلڻ جـــي واري، قدمن ۾ ڏيـــو جاءِ پهاري!
هي پرتاپ توهان جو آهي، موس سندي پڻ ساڃهه آهـــي.
ڪال لڳي تـو ڪين ڦهاري، دليا تـــو سمجهان جڻ ياري.
ساهه فقط ناڀيءَ ۾ آهي، من ۾ واهگرو چنگ واهي.
نو پيرا بس ساهه اُپرندو، پوءِ شرير نـــه چرندو پرندو.
هن ڪايا تي ناز نـــه ڪوئي، ايٺ پکي اُڏندو هر ڪوئي.

حڪمت ٻنا ڏاڍا چڱي، آڏرڻا ٻکيءَ ٻراڻ.
گر- ڀائي جون جادرون، ساڻ تيون ٻرواڻ.
سالن جو سڱ ٿي چڙو، ٻر آڳم جو رانگ.
سنگر لالو ساهہ سان، اڪيل چڪو انگ.

❊ گورک سان ❊

رات لنگهي، آهي صبح سويري، گورک لات اچي پيو پيري.
ٻچاڻي، "سنسار لئان ڪيئن؟ جهڙي چاهيان مرڻ مران ڪيئن؟
ڪوڙي مت ڪيئن ڏس ڏٿي آهي؟ سچ جي ڪيئن پڇاڻ ٿيي تي؟
اندريون ڪيئن ڪن هٿ ٻروا سو؟ من جو دور ڏٺي ڪيئن ها سو؟
ڪهڙي روپ رهيو رب آهي؟ ڇا وستار ڪيو آن آهي؟
ڪيئن ۽ ڪهڙي ڪٿانون آيو؟ ڪاڏي ويندو، ڪٿي سمايو؟
ڪهڙي ٻوک ڏوار رهايان، جو جيون جي چتا لاهيان."

گورک جهڙو سد گرو، ٿو ڪيئن سڃاڻ،
هٿ ۽ هر ڏهن ملي، جيتر جهڪي ڏهان.

گرن چيو، "وڃ ٻام سهارو، سوئي ساگر تارڻ وارو.
گر جو شبد سدا من ڌاري، سو جهڙي ٿي من کي ماري.
گرمت لي جو ٻاڻ ٻچائي، ڪوڙي مت سو ڇڏي ڀلائي.
گرمک سچ کي صاف سڃاڻي، اندرين کي آو هٿ وس آڻي.
گرمک جو من شانتي پائي، ٻو ڏاڍا سان هردم لائي.
ٻرڪر جو روپ ٻي ڪوئي، جهڙو ٻرڻ، پاڻي سوئي.
حڪمي جي جڳت ٻر آيو، حڪمي ويندو، حڪم سمايو.
ٻوک اهو جو ڪرم ڪمائي، ڏوکين جو ڏک دور هٽائي.

گورک چيو، "سمجهي ٿي، سڏن رچايو ميل،
سنگر ڪا ڪرپا ڪري، ٻولي ڪرٻو کيل

ڳرن چيو، "ڏاتا جي مرضي، شڪتي ڏيندو ايندس عرضي.
چوڻ، اوهان ۾ شڪتي آهي، مهنجي اُن ڏر پُڳتي آهي.
اُن جو حڪم ٿيو تان ايندس، سيني ساڻ ملي خوش ٿيندس."
هي ٻڌندي سڀ سڌ اُڏاڻا، ڳرو ڳوڙهي ڪن ساز - سماڻا.
انترمڪ ٿسي ڇان اڪ ٻوٽي، ٻسيائون ٻراٽ جي چوٽي.
پوءِ اُلي سڀ سڌ ٻڻ آيا، ٿي حيران اندر گهٻرايا.
۽ سيني آڏيش ٻڪاريو، سنگر ايڪوڪار سنڀاريو.
سيني سڌن متوات ٽيڪيو، ڳر چرڻن ۾ پاڻ سميٽيو.

ڳر جي چرڻن ۾ لمي، ڳرمڪ پاتي آس،
وڃڻ جيڪو چهڪندو وڃي، اُن جو ميو وراس.

❋ شهزادي سان ❋

سڌن سندا سڀ پرم پچائي، همت لاهي ۽ فيض رسائي.
بالي ساڻ تلونڊيءَ آيا، اُن ڪسي سنگر وچن سڻايا.
"شهر ۾ چاچو چنبڙي پوندو، مات - پتا ايءَ ور ور رڙندو.
تون مرداني جي گهر پيهي، آءٌ حقيقت ساري ڏيئي.
مرداني جي ڀت ڪي ڪوئي، اڃ ۾ وهاريون ٻيءَ جي پوئي!"
رات لڳي ۾ پهتو بالو، ساڻ وٽي آيو شهزادو.
پڇيو اُن سڀ اڻي، "سائين! ڪاٿي بابو آهه ڳسائين؟
چوڻ اوهان سان ساڻ ڏسان ٿو؟ اُن جي درشن ڪاڻ سڪان ٿو."

ڳرن چيو، "خرما ويو، مردانو سک ڌام،
چاهين جي اُن جي ڳدي، هل هڪدم موں ساڻ.
مرداني جي قبر وٽ، وڏندءِ وڏ پرتاپ،
جي چاهين پنهنجو ڀلو، پڙهءِ جو ڪج جاپ."

شهزادو هليو جهٽ ڳڏجي، پهتا وڃهو شهر ٽلنيي.

ان ۾ هڪڙو لڳو هو رهندو، نام سچل، ۾ حوالي هلدو.
ٿنهي کي عمداون پوشاڪون، شهزادي کي اک جون پاڪون.
شهر ولو سو ڪاڏو ڪاٺ، ڏرمشال ۾ ويسو پچالٺ.
ڇمڻ، ڪٿي ڪجهه پوڇڻ ملندو! ڪاٿي عمدو، سستو پولندو.
سچل پڇيس، ”اوهين آئين ڪاٿان؟ ذات نه ظاهر آهه، لما سان!
ڪنهن جو لوڻ شهزادو آهين؟ پوڇڻ ۾ ڇا ڇا تو چاهين؟“
پولو، ”مان آهيان ميراثي، سنگر نالو جو هڪ پياسي.
نڪ ڪان تو وقت آيو آهيان، شهر سندو اڳه واقف ناهيان!“

سي وستر ني گهوڙيا، هي ڏيکارون شاهه،
ڏاڪو، ٻوڳي، لالڙي، ڳوالي ڪيلدا ساهه،

سچل چيس، ”هي لون ميراثي، مالڪ هولدء ملن واسي.
ذن ج هولدس پرپل پڌارا، اب ۾ سڀني تا ڏسجن تارا؟“
پولو، ”سنگر سڪ دل-وارو، ڪرڻ ڪرانٺ ۾ وس وارو.
سڀ جي هردم مدد ڪري تو، ڳوهه جاڻن جا گهر ۾ پري تو،
ان جي ڪيتري ڪيان، ڏاني، جنهن وقت آهي ڪاٺ نه ڪالي.
هيرن جي نه ڪمي اصل آهي، شرط وٽس جو سڀ ڪجهه پائي.“
سچل حڪم هڪ کي ڏنو، ”خاطر ڪريو خوب!
دو ج ٿي، سوني ڪرو، آهه مو محبوب!“
اندر ودي ڪيڙا قربانون، ڏن-دولت جو راز پڇائون.
شهزادي جو ساهه سوايو، اکين آڏو اولو چابو
چوڻ لڳو، ”ڪنهن نا لڳو نادو، سر نه وڄي تو بيت نه ڪاڏو
هيءَ گرن جي آهه پڻاني، يا قسمت جي آهه ڪماني!
سنگر کي اڀو ٿيو من ۾، پوتا ان هند هڪڙي ڪن
نڳه ونئو هو ملڪ اڳاني، لوڪ نظر ۾ ساڏو آهي
گرن چيس، ”منهنجو ميراثي، اڄهجي ڪوڙ ۾ آهه اداسي
ان کي ڪيڏ باهر هن ڪن ۾، نه وڃهندس اوڪي الجهن

وير، لشو، ڪنگهه ۽ خوشي، خون، ٻريتي، پان،
دوکي سان ڪوئي دٻي، ڀوندو اوس گمان.

سچڻ چيو، ”هت ڪو ٻـلـ آيو“ ٻالي کي گر اندر پٺايو.
ماڻهو ٻڻ مڙيا اُت ڪيئي، سڀ جي نظر سچڻ تي پيئي.
ٻالي شهزادي کي آندو، ٻن ڪپڙن جي ڏاڍو ماندو.
گرن چيو، ”ڏس ڪپڙا ڪاتي؟“ روئي حال ڪيو شهزادي.
ماڻهن چاهيو سچڻ ستائڻ، پـر ستگر جو ڪم ڪت لاهڻ.
گرن چيس، ”ڏن ڪت جو پيالو، جنهن ڪجهه گهوٽڻ سان ڪارو.
ٻاهر ٽلڪ، اندر ۾ داڪو، ٺگلي ٺڳيت جيان پٽ ٽـاڪو.
مايا خاطر ڪوڙ ڪمائين، جيون - ڦل ٻيڪار وڃائين.

ليکو ڏيندين سڀ اُتـي، ٻولدء جم جي مار،
سيوا ٽهل ڪري سدا، صاحب ڏي من لاڙ!“

جنهن تي داتا ٿين ديالو، تنهن جا ڪاج ڪري ڪرپالو.
-سچڻ ڪري جهٽ پيو چرڻن تي، عرض ڪيائين، ”رکو شرڻ ۾.
جنم جنم جو پاپي آهيان، ڪهڙيون آءٌ بديون ٻخشايان.
ڏوهه وساري، رنگ لڳايو، جيون جـو ٿئي ساز سجايو.“
گرن چيس، ”منهنجو ميرائي، ميٺي سگهندء جم جي ڦاسي.
اُن جي چرڻن ۾ چت لائي، ڇڏ سڀ پنهنجا پـاپ مٽائـي.
پاپ ڪرم جو مال لٽائي، عيبن جي ڇڏ اون هٽائي.“
ڪريو شهزادي - چرڻن تي، لوپ مٽيو، چڙهيو رنگ من تي.
هڪدم سارو مال لٽائي، ٽلڪ ڇڏيائين ڪـن ۾ ڏاهي.
سچ جي ڪرڻ لڳو سو ڪرتي، آجي ٿي دوکـي کـان ڌرتي.

پوء خورما شهر ۾، ٻهتا سي اُن جاء،
مرداني جي لاش کي، گرن ڏلي جت پاهه.

شهزادي کي گرن ٻڌايو، ”ويهه اچي هت مدل اڏايو.
شهر سچو لمندو تـو آڏو، دک مٽندو، هلندو سک گاڏو.“

ان ۾ هڪڙو نڱ هو رهندو، نالو سچڻ، ۽ ڳولي پندو.
ٻنهي کي عمدين پوشاڪون، شهزادي کي هڪ جون ناڪون.
شهر وٽو سو ڪاڏو ڪانڻ، ڏرمشال ۾ وڃي ٻچائڻ.
ڪيئن، ڪٿي ڪجهه پوڇڻ ملندو! ڪاٿي عمدو، سستو پوندو.
سچڻ پڇيس، "اوهين آهيو ڪاٿان؟ ذات نه ظاهر آهه اما سان!
ڪهڙو لوڻ شهزادو آهين؟ پوڇڻ ۾ ڇا ڇا تو چاهين؟"
بوليو، "مان آهيان ميراثي، ستگر مالڪ جو هڪ پياسي.
ٻڪ ڪان تو وٽ آيو آهيان، شهر سندو اڄ واقف ناهيان!"

سي وستر ني گهوريا، جي ڏيکارن شاهه،
ڏاڪو، نوڪي، لالڻي، آوڻي ڪيندا ساهه.

سچڻ چيس، "هي لوڻ ميراثي، مالڪ هوندءِ وطن واسي.
ڏن جا هوندس پريل پنڊارا، اڀ ۾ جيئن تا ڏسجن تارا؟"
بوليو، "ستگر سڪ دل-وارو، ڪرڻ ڪرائڻ ۾ وس وارو.
سڀ جي هردم مدد ڪري ٿو، گهرجائن جا گهر ڀري ٿو،
ان جي ڪهڙي ڪيان وڏائي، جنهن وٽ آهي ڪاڻ نه ڪائي.
جيئن جي نه ڪمي اصل آهي، شرط وٺي جو سڀ ڪجهه پائي."

سچڻ حڪم هڪ کي ڏنو، "خاطر ڪريو خوب!
جو چاهي، سو ٿي ڪيو، آهه منو محبوب!"

اندر وٺي ڪپڙا ڦرپائون، ڏن-دولت جو راز ٻچائون.
شهزادي جو ساهه سوايو، اکين آڏو اوار چايو.
جوڻ لڳو، "ڪنهن نانگڻ ناڏو، سر نه وجهي ٿو، پيٽ نه ڪاڏو.
هيءَ گرن جي آهه پلاڻي، يا قسمت جي آهه ڪماڻي!"
ستگر کي اليو ٿيو من ۾، پهتا ان هند هڪڙي ڪن ۾.
نڱ وٺو هو ٽلڪ لڳائي، لوڪ نظر ۾ ساڌو آهي.
گرن چيس، "منهنجو ميراثي، انهجي گهر ۾ آهه اداسي.
ان کي ڪيڏ ناهر هن ڪن ۾، نه نه وجهندس لوڪي الجهن ۾"

ويڙ، لشو، ڪنگهه ۽ خوشي، خون، پريتي، پان،
دوکي سان ڪوئي ڏبي، پـونـدو اوس گمان.

سچڻ چيو، ”هت ڪو بـه ، نـه آيو“ پاليءَ ڪي گر الدر پڌايو.
ماڻهو پڻ مڙيا اُت ڪيئي، سڀ جي نظر سچڻ تي پيئي.
پاليءَ شهزاديءَ کي آلدو، پڻ ڪپڙن جي ڏايو ماندو.
گرن چيو، ”ڏس ڪپڙا ڪاٿي؟“ روئي حال ڪيو شهزادي.
ماڻهن چاهيو سچڻ ستائڻ، پـر ستگر جو ڪم ڪت لاهڻ.
گرن چيس، ”تون ڪت جو پيالو، جنهن ۾ ڪجهه، گهوڙن سان ڪارو.
مايا خاطر ڪوڙ ڪمائين، جيون - ڦل بيڪار وڃائين.

ليکو ڏيندين سڀ آ ـ ـ ي ، پوندءِ جم جي مار،
سيوا نهل ڪري سدا، صاحب ڏي من لاڙ!“

جنهن تي داتا ٿين ديالو، تنهن جا ڪاج ڪري ڪرپالو.
سچڻ ڪري جهٽ پيو چرڻن تي، عرض ڪيائين، ”رکو شرڻ ۾.
ڏوهه وساري، رنگ لڳايو، جيون جـو ٺڳي ساز سجايو.“
گرن چيس، ”منهنجو ميرائي، ميٺي سگهندءِ جم جي ڦاسي.
اُن جي چرڻن ۾ چت لائي، ڇڏ سڀ پنهنجا پـاپ مٽائـي.
پاپ ڪرم جو مال لٽائي، عيبن جي ڇڏ اون هٽائي.“
ڪريو شهزادي - چرڻن تي، اوپ مٺيو، چڙهيو رنگ من تي.
هڪدم سارو مال لٽائي، تلڪ ڇڏيائين ڪـن ۾ پاهي.
سچ جي ڪرڻ لڳو سو ڪرڻي، آڇي ٿي دوکـي ڪـمان ڏرڻي.

پوءِ خورما شهر ۾، پهتا سي اُن جاءِ،
مردانيءَ جي لاش کي، گرن ڏٺي جت پاهه.

شهزاديءَ کي گرن پڌايو، ”ويهه اچي هت مڪل اڏايو.
شهر سڄو ننڊو تـو آڏو، دک مٽندو، هلندو سک گاڏو.“

بار ولي هو موٽي آيو، ڪرڻ الهيءَ کي مڃيءَ وسايو.
پوءِ پاڻ ڪڙ تيا روانا، شهر قندار ڪيائون ٿاڻا.

* قندار ۾ *

وٽن آئي هڪ مغل پيادو، بوليو، "روپ خدا جو آهيو.
ماٺوءَ جو هي جامو ڌاريو، ويتا پاڻين کي لت ڌاريو.
ماڻ پڻ جيون مڪتي چاهيان، 'بار ولي' مان داس چوايان."
ڪرڻ جيس، "هڪ نام خدا جو، موهہ مڻاتي ڪندو آجو.

ليڪن لهائيءَ جان رکي، جڪو اولي رام،
اندر منهن مڃيندو رهي، تہ بہ سمجهي آرام.

جن جي سيوا آهہ ڪمائي، پاپ ڪرم جي پوڙي پائي."
ڪر اپديش وٺس مت ڪوٺي، ٻڌهو لڳو لت رب جي پوٺي.
ڏينهن ٽئي هڪ کتري آيو، سيتل وچن پڌي من پايو.
جهٽ پٽ ڪر چرڻن ۾ ڪريو، بوليو، "گهر ۾ آهرا پيو!"
ٽي ڏن روڪي الهيءَ رهايو، سيوا ۾ اٺ سوز پلايو.
پرس ٽي ڪر بار اڪازس، نام دان سان اپڙا تارس.

شيخ شرف دلگير هو، بار وليءَ جو يار،
جنہن کل ڪو ڪرامتي، پاٽي ٻاري وار.

بار وليءَ جو قوال يار، پڇائين، "چو آن ديوانو؟"
يار چيو، "مرشد درشن سان، موهہ اڏاٽو سارو من مان.
جنهن کي سڪ سيني ۾ آهي، تنهن کي تو ديدار ڪرائي."
شيخ شرف رهو آهت واهي، "جيسين مرشد اپندو پيهي،
ليسين چرلدس ڪين ڄڳهہ ڻان، اپڙي پسندس پاڻ پڳهہ سان."
پرپر ڏسي سنگر اٿ آيا، خوش ٿي بار ولي من پايا.

جنهن جي من ۾ يار جي، قابو آهه ڪڙي،
ان کان ڪاڏي ڪو ڀڄي، جنهن جي جان جڙي.

شيخ پڇيو "هيءَ ڪفني ڇا جي؟ ڇا لِءِ اتو گودڙي پلي؟
ويراڳيءَ جو ڪرم ٻڌايو، مهنجي من جو ڀرم مٽايو!"
"ڪفني خوف خدا جو ڏاڍو، جيڏري مرڻ نه ڪنهن سان لاڳو.
صاحب کي ڄاڻي سک پائڻ، ذات - ڌرم جو ڀيد ڀلائڻ.
آهه گودڙي سفر سهارو، ڪال ۾ ان کان ڪري ڪنارو.
وڏڙن جي صحبت جو ڏاڍو، صبر - سنتوءَ جو آهي پاڪو.
اعتقاد جا ٽوپا ڏيئي، چادر - نيازي ٻڌجي ويئي.
ويراڳي جو عيبن آڇو، مايا موهه ڇڏي تن - تازو."

شيخ ڪريو چرڻن متان، گرن رکيس سر هات،
ٻوليا، "آپي ڪي ڇڏي، ڪر قادر جي بات.

عشق ڏٺيءَ جو درشن ڇاڻو، جي نه ڪتي تب دک جو گهاڻو.
خرما مجهه اتو شهزادو، ڪندو دکن کان سوئي آجو."
يار ولي ۽ شيخ سياڻو، ڏسڻ ويا خرما شهزادو.
ستگر هڪ قصبي ۾ آيا، جتي پناڻ هتا رب ڀايا.
هڪڙي پڇيو "ڪاڏي ويندا؟" ستگر ٻوليا "داس خدا جا.
مانچندر ڪتريءَ سان ملڻو، ٻاٽمرادو هت هو اڇڻو."
شهر وڃي ان خبر سڻائي، مانچندر تيو جهٽ پٽ راهي.
ميوو سات کڻي هو آيو، عرض ڪيائين، "حڪم ٻڌايو.
ٻر مونکي هڪ بات ٻتايو، مولسان ميل اوهان ڪٿ پايو؟"

اڻ ڄاڻن جي ڄاڻ لِءِ، عام وڃائي وار،
ناهه دوا جو ڪو پتو، ڪيئن جيئي بيمار؟

"مون ته توهان کي اڳ نه ڏٺو آ، ڪهڙي ڪارڻ اڇڻ تيو آ.
پيڪ اوهان جو ڪهڙو آهي؟ مون ۾ ڪهڙو ڪارج آهي؟"
گرن چيو، "نانڪ نرڪاري، پاڻي پالو سات سهاري.

ليڪر پر جو ديش دلارو، ٻيڪ ايڪ اوڪار پيارو.
سڪ تي سڪ کي ڳولي ڦولي، ڪاچ لڪوا، سگهي ٿو رولي.
سڪ وارو سترام سنياري، حڻن عورت کي ڪنت اُباري.
سپاٽو سو جو وچين ٻورو، ڪرم ڪري ٿو ڪڍهن لڪوڙو.
سچ جو رستو ستگر ميلي، ٻرپو پاڻ ٻگت سان کيلي."

بڌلدي بات گرن سندي، دل تي اُن جي شالت،
بوليو، "ڪيئن پلي تئي، هن جيون جي رات؟"

"ڏوم ڏوم پرور جو واسو، وسري ڪين رهي من پياسو.
اهڙي لدو جن هر سان لائي، اُن تصوار لهينجهي پائي."
ماڇندر جهٽ سيس جهڪايو، کمس ڏلدو سر گرن ڇهايو.
وائي دک جي ڪنجي ڪاهي، ٻورن ٻرک ٿيو همراهي.
کبان سندي اک پلتي پيئي، اولدهه دور سڃي ٿي ويئي.
بوليو، "ڏلدو حيرت جهڙو، کبان سندو گر-ديڪ ڪهڙو؟"
گرن چيو، "ٻربو ڪربسا سان، ڪنت متائي ٿو مالڪ جان.
روڳيءَ جو هر روڳ متائي، روشن ٿو هر روپ ڀلائي."

ڏلدو هت پرسو تڪي، جنهن جي من تي جيس،
لت ڏلدو سر تي ٻوي، هت جي اهڙي رلت.

ٻوءِ ڏلدو سو اُن کي ڏنئي، گرن چيس، "ڪج ٻڪي ليهي!"
ٻوءِ ڪري ملتان اڪاٽو، شمس سندو ٻيپاٿون لساٽو.

❋ ملتان ۾ ❋

شهر سڃي ۾ خبر اُڏائي، نانڪ شاهه ٿيو همه سائي.
جنهن ڪعبي کي هو ڦيرايو، سو تي پاڻ کهي هت آيو."
سوچي، هن سان جاءِ لــ کاني، پيرن جي هڪ ٽولي آئي.

ڪير ڪٽورو پريل ڏنائون، ٻي ڪائي نـا ٻات ڪيائون
مطلب هون، "ته پير گهٽيئي، ٻاليون هت ڪن خوب اهيئي.
ٻئي ڪنهنجي هت ڪاڻ نه آهي، مونئي وڃڻو درشن پائي."

پيرن سندي کير جي، سوچي سٽگر ٻات،
قول رکيو اُن جي مٿان، ترئو تي چپچاپ.

پيرن سمجهيو پورڻ گيائي، هن جو موٽڻ نا آساني.
شمس چيو، "مون بدن سڪايو، ڪرڙو لپ پڻ ڪير اجايو.
چو نه واسنا ناس نه ٿي آ، من جي هت پر راس نه ٿي آ،
اهڙو خاص علاج ٻڌايو، لپ جو ساڌڻ تني سجايو."
گرن چيس، "من لئر ڪڏهن جان، مڙندو ڪين ڪڏهن سونئي سان.
پڪارڻ سان شبد پڙهي جو، سو ئي من تي جيت ڪري ٿو.

من چنچل بالڪ جيان، هڪ هٺ رهندو ڪين،
اوليءَ سان ئي ٿو سمهي، ندرا ۾ تي لين.

هي سنسار مثل رچ آهي، ڪوڙو سمجهي ڇڏ دل لاهي.
لسيا ۽ لڪليفون پيچا، لڪ چپ ۾ نت چاهن سيجا.
جڳ ۾ ٿر ناهي ڪو داڻو، ڪوڙي مايا، ڪوڙ نڪاڻو.
اپ جا ناراء قول ايتيندا، تيج چڙي ڪيئن خوشبو ڏيندا؟"
ڪلي شمس جي من جي گهاگهر، امرت وچن سٽي تي ساگر.
پير بهاوالحق پڻ آکيو، "مهنجو حال نه آهي ساڳيو.
مايا تا ڪوڙي جي جاڻو، اُن ان جڳ ۾ آهي چارو؟
ڌاڙو پيتو، ڪپڙو تڏڙو، اُن ان ڪاٿي ملندو سٺرو؟"

گرن چيو، "مايا مٺي، ڪر ڪوڙو وهنوار،
اُن سان آخر جو ته ڪو، تيندو هڏ اُڪار.
پيڙي جيئن ڪا خواب ۾، ڏسجي منجهه درياهه،
ليڪن ڏٺي سنسار ۾، نام بنا ستت ناهه."

پير رڪن الدين اُچاريو، ”سنتن جا ڪي لڇڻ وچاريو!“
گرو چيو، هڪ سادن صحبت، پرڄي گڏ سان ڪن سڀ حجت،
گڏ ڪي ڳولن، ذات نہ ڄاڻن، آخر گيان سچ سان واڻن.
سڀني لئي سي سدا ديالو، ڪڪرم، ڪسنگ ڇڏائن پيالو.
پر ناريءَ کي ليکي ڄاڻن، دوست - دشمن هڪ سان ڀائن
ٻئي کي پنهنجو ٻال نہ ٻڌائن، هرک - سوڪ ۾ لٽ سر گهارن.
صفت سدا ڪن نام ڌياني، سنت اهي سڀ صفتون ڀاني.“
پير پڇيو، ”سياڻو ڪهڙو، جوا ڪڏهن ڦاسي ڪنگ جهڙو؟“

”سياڻو سو جو ٻاڻ کي، ڄاڻي تو اڇار،
ويد، ڪتيب زبان تي، عمل مٿان ايمان.

جڳ ۾ سو ئي سياڻو آهي، جو داتا جي مهر سڃاڻي.
ايمان سدا دوست مڃاڻي، ڪافر سي ايمان ڇڏاڻي
ڪفر سمجهي قهر خدائي، ڪاوڙ ڪال حرام سدائي.
نفس مارِ، شيطان سڃاڻي، لعنت ڪڏهن ۾ شڪ ڪسي جاڻي.
ٻاڻي سمجهي مهن ڪارائي، ڪري سخاوت من سرهائي.
بري نيت ناپاڪي ڄاڻي، پاڪ لسم دل صاف سڃاڻي
اوليا سمجهي، لالچ لوڀي، عيش و چشڪي چاهه ڇوڙي.
ڪوڙ ڪپٽ کي دوزخ سمجهي، سچ کي سمجهي بهشت سهڄي.
شرم اچيس پرو جي سولي، درد رکي درويش هندولي.
بي دردي سمجهي قساعائي، رب تي روز رسان سدائي.

رازق جي رحمت مٿان، سياڻپ کي وشواس،
ساگر جان سيئو چلي، لهرن لاک لباس.

قدرت کي ئي علم ڀڃائي، عاجز ٻڌجي ٻلندي مائي.
خير ڪري ستونت سڏائي، موذي تي نہ بخيل جوائي.
اوپ سدو لکي جائي چوري، ظلم زار پنهنجي سر زوري.
ڪام واسنا، وشنا جائي، صاحب صفت، وضو ٿان واري.

ٻانگ منادي، عظمت قدرت، ڪري صبوري ڄاڻي رحمت
مڪر ٻي صبر، پير ٻڌائي، ٻي پيرن جي وات وڃائي
مردن کي تلوار سهائي، ديگ ٻٽي خيرات ڪرائي.
شاهه اهو جو عدل ڪمائي، اهڙو ئي سڄڻو ڪوٺائي."

پير گهڻو ٻرسن ٿيا، سٺي گرن جي بات،
مستڪ چرڻن تي رکي، ٻولن مٺڙي لات.

پير بهاوالحق چيائون، "اوپ ڪري ئي اپڻن راهون.
هر ڪنهن پنهنجي وات ٻڌائي، چڙ ٻڙ ڄگتر کي ٻرمائي."
سيوڪ ٻٽيا پير سيٺيءَ، سچ جي وات هليا لت ليهي.
گرن سين کي نام ڄڻايو، داتا جي درگاهه رسايو.
"ڪير هنن ۾ ڀهتل آهي؟" پڇيو ٻالي سفر سراهي.
"شمس ڏٺيءَ جو آهي پيارو، سو ئي سڀ ۾ عظمت وارو."

پاڻ مٽائي جنهن ڪيو، راضي تي ايمان،
تير نکوٽن جو لڳي، ٻڌجن ٻاڻ ڪمان.

رڪ منصور سندي ڪاڻڻ سان، ڏيءِ ملان تي ڀاري اُن مان.
پت اُن لوڙهيو، ڏوٻيءَ پاليو، اُهو ملان وٽ ٻڙهڻ وهاريو.
هڪ ڏن خار ملان کي آيا، آپ اندر پستڪ اُڇلايا.
پاٺيءَ ٻدران رک تي لڪتي، ڀلي ملان جي ساري سختي.
ساڪ سمجهي پهر ڇميائين، نياڻيءَ کي ڇهت اُت سڏيائين.
ڪوني شمس اُهيءَ کي ماتـا! پيرن اُن جي ٿي همت لاٿا.

ڪنيا ڪنواريءَ کي ڪهي، ڪيئن پلا ڪو ماڻ،
ڏلدن ڪاڏل ڏيڏري، لب جوڀن جو جاهه.

ملان کي هيءَ ڳالهه نه ڀائي، ڪمري اندر بند ڪيائين.
پر ٻاهر اُن کي پاٺائين، ڄاڻيءَ ساڻ ڪٽي لاٿائين.
لور مٿو اُت شاهه شهر جو، جيڏرو ڪيو نه پير-وليءَ سو.
شمس پڇڻ سان وڏو جهاري، قاضين ڇڏيس ڪل لهرائي.

بک کان جڏهن ٿيو هو واڪل، شهر ٿيو هدايو کان آڪل.
ڪنهن ٻڌايس ڏکريءَ سهارو، سچ کي جڏهن، اچ هيڏيارو.
آءٌ ٿو مڇي ڀلائي ڪاوان، شهر سچي سان لڪو لاهيان.
پوءِ تنهن، ٿي اُت گرمي ڏابي، شمس ڀلائي مڇلي ڪاڏي
اهڙو ٿي هي عاصمت وارو، شهر سچي جو آهي! ٿارو.

صاحب پوءِ ڀيٽا وري، شهه سهاڳڻ جي ڳوٺ،
ميلو ٿي هو ڪم ٿيو، واريءَ ٻرڻ ٻڪرت.

گرو ڀيڻو، ماڻيءَ ورتائو، "تسڪين جو اُت سدائين آيو."
ٻاهر اولي درشن پائو، روڳ، مڪت تي هرٺين آيو.
گرو جيس جڏهن هيءَ ڪرڀا، شهه سهاڳڻ جي آهي هرجا.
ٻڌندي شهه ٻڻ جرڻن آيو، اوليو، "هون اُت ڪوڙ ڪمايو.
معاف ڪجو جا ڪيم ڪمائي، سنت ڏڪي مهن پالم چائي."
گرو جيس، "چئو ڪوڙ ڪمائڻ، پاڪ خدا کي لڪو لائڻ.
سڀ جو صاحب، سڀ وٽ آهي، سڪ سان ڏيائي سوئي پائي."
ڪرڻ لڪو هو سچ جي ڳتي، مان وڏائي پائين مڪتي.

لڙت پر سک جو سلو، همت پر هردم هار،
ڪوڙي جو ڪنڌ اوچي، سچ سالڪ جي لار.

* بال گدائي *

ٻال گدائيءَ جي تبلي لي، پوءِ ويا سامان سميٽي.
جهنجهي رهندا ها ڪي جوڳي، پر سک ساز سندا ها پوڳي.
سندر مندر پوجا خاطر، خوب ٿئي اُت سڀ هي خاطر.
رستي هلندي ٽڪجي ڪوئي، گهوڙي لي سڌجي پيو سوئي.
ڪاڏو ڪجڙو مشت مليو ٿي، سدا وره هر وار هليو ٿي.
ڀڪاري هو ٻال گدائي، ڪنهن کان ڪالهه وني ڪا پائي.

باهر الهيءَ شهر جي، گرن جڳائي جوت،
ٻال گدائي هي ٻڌي، ڏيڻ آيو ڪوٽ.

ٻوليو، "ميهن ٻوي همت ڏايو، ان جو ناهي ڪوئي ڪاٿو.
سک شان پنهنجو مندر وسايو، شب الله پدارت پايو،
جي قادر سک- راهه سنواري، ٻي عزتي نه ڪجي همت ڏاري."
گرن چيو، "سک من ۾ آهي، ٻاهر جو سک دک تو لائي.
گهومن لاءِ سچو جڳ مندر، جت چاهن سک پائن سندر.
هي مندر ڪاڏا ٻوشاڪون، راجائيءَ جون آهن شاخون.
ان مان وڏي رجو گڻ ورلي، جا نه، ستو گڻ ااس ڪري ٿي.
محل مندر ۽ گهوڙا، هاٿي، راجائن جا آهن ساٿي.

جيڪو سک چاهي سدا، نام نه ٻائي پالڻ،
ليلان تو لک هار ٿي، پاڻ وڃايو ڪالڻ.

سک ۾ پلجي هر جو نالو، مايا ۾ من ٿئي متوالو.
سنتن کي هر هند سک آهي، تن جو محلن سان سنگ ناهي"
ٻر ان جي ڏايئن مٿن ٿي، ستگر آيا ان جي در ٿي.
چيو گدائيءَ، محل و ماڙيون، ٻر اٻڪار سنديون سڀ چاڙهيون.
سادھ- پرت تي آءٌ گذاريان، سادي جيون ۾ من ماريان."
نام جپڻ جي ورتي ڏيئي، ستگر صبح ٿيا ٻر ڏيهي.

سيالڪوٽ ۾ ستگرن، هنئي مولي در سين،
زال چيس، "اڪ جلد تون، ڏسن نه هنجا لين."

چيٽن ۾ ان پاڻ لڪايو، زال گرن کي هي ورجايو.
"ويو هو باهر ڪم سان آهي، ڪڏهين ايندو ڪل ڪا ناهي."
گرن چيو، "ٻي مک مند ياڳي! آءٌ ملڻ آيس، سک جاڳي.
جيڻ ڪوڙ، مرڻ سچ آهي، ڪاڳر تي تو لکيو ناهي.
سو ٻه خيال نه توکي آيو، چيٽن ۾ تو پاڻ ڇپايو.
شايد توکي خبر نه آهي، ڪال ڪٿي تو ڪنهن کي کائي.

سنتن جو سنگ مفت وڃايو، مولا توکي مرم نه آيو.
شردا ۽ وشواس وڃائي، مالڪ ڪار نه سگهي ڪمائي."

راڙو ڏيهان ڪال جي، لڙڪي ٿي تلوار،
ناهه پتو ڪنهن دم ڪري، ڪهڙي لت ياوار

ستگر هڪدم ٿيا روانا، زال خوشيءَ مان ڳاتا ڳاتا
پر جان مکوانيءَ منجهه ڏنائين، ٽانگ ڪکل مولو ياد ٿين،
مولي جيس ئي، "تو مرايو، ستگر اڳيان سڀ هاريو.
هاڻي بچڻ نه مشڪل آهي، ڪهڙ گرن ڪان پل پشياني.
ٿي اسي سوليو پت لي ڪريو، ماڻهن جو آهت مڙو مڙيو.
ڪت لي ڪٽي گرن وٽ آيا، پر ستگر نا وڃن واڃا،
بوليا، "جهنجو من تسي ڪارو، ڪيئن ٿئي ان جو ڇيتارو.
هرڪو پهنجي جيوت جڳندو، جامي ڏهين مڪ هي لهندو"

ستگر جي ورندي ٻڌي، ماڻهن ڪاڏي موت،
روئي رڄ عورت پراسا، پرهوٽي جا هوت.

گر گوبند سنگهه، جڏهن پڌاريو، مولي کي ان نڌهين تاريو.
وبشٽو ٿي هن جنم للو هو، ستگر هي هو شرڻ لسڳو هو.
ستگر جڏهن شڪار کيو ٿي، ديا هين هن کر سمجهو ٿي.
پر ستگر خرگوش پڇاڙي، چڙيو ڪن پر پار اڪاري.
استت سان اڏريو سو آپ پر، وبشٽو جهڪيو کر چرڻن پر.
پوءِ گرو گهر موني آيا، ڪرتارپر جا پاڳب سوانا.

—: ❀ :—

* ڪرتارپور پر *

لالن آيو لوڪ پر، سڀ پر آيسو ساهه،
هرڪو هيج منجهان اچي، نالڪ پيرواهه.

ساڌ سنگت سڀ شرڻين آئي، ستگر سڀ جي ڪاڻ مٽائي.
بابا سريچند شرڻين آيو، لکميچند ٻڻ شيش جهڪايو.
نام ڏني اُت گرن لڳائي، ڪئي گئيريءَ ساڻ وداعي.
ٻئجي رهيا سي سنساري، لنگر ڪيرڻ هلي ڏهاڙي.
سک سنگت تي پيتا چاڙهي، مَن ستگرو اُڪاري چاڙهي

شو جي ميلي تي سدا، سڌ اچي سڀ سات،
آسڻ تي ويهي وڻن، پيتا نت چپ چاپ.

ستگر ڪي هيءَ بات نه پائي، سک سنگت پڻ تي شرمائي.
گرسان گڏجي سک به سڏاريا، پاڻي اچتي سات سنواريا.
ڪاري رات هئي طوفاني، گوليون وسيون اُپ مان پاري.
گرن وچي هڪ ڏڙو وسايو، لوڪ وچن ار داس چڙهايو.
سڀ جي چوڌر ڪرڻ ڦهليا، ستگر اڳيان ڪيئي نهليا.
سڏن رکو تي چپ ڪي ڪاڏو، سوچيا اون، "ڪيئن ملندو ڪاڏو.
هڪواري پوجا گر ٿيندي، پرجا پوءِ نه ڪو وٽ ڏيندي.
ڪنهن پرڪار به بهت هلائي، پرجا ڪي ڇڏجي ڦسلائي."

لالچ وس تي لوڪ پر، پوجائي جو پاڻ،
ٺهنجي مَن لي موچڙا، پيرن پر چڪناڻ.

منگل ناٿ چيئن، "هارائي، اڄ ئي وينا ڪنڌ لهرائي.
اڪبر ڇڏي هلي سر نايو، نانڪ کي نج حال سڻايو."
ينگر ناٿ چيس، "تون پاڙي، نام رٿين تو سندس ڏهاڙي.
هن کي جيتڻ آهه ضروري، نه ته ملندي هت ڪا نه مزوري."

هليا سڌ ستگرن ڏي، ڪڇ پر ڪري پراڻ،
راس- رنگت جي موج پر، خلق هئي غلطان.
ڏن جي تي ورڪا وسي، نام سندي ڏن ساڻ،
ڳاڙها ڏاڙهونءَ چان تيا، ڪرڻ لڳا چڪ ناڻ.

ڀنگرناٿ جوڳ جي ٻل سان، هوا ڪيو لوٽو ريتن سان.
رکيل راس ڪنڌ جي آڏو، ڪاڏي ويو، ڪنهنکي نا ڪالو.
پر صاحب جهٽ جاڻ هي جالو، ڪري اشارو لوٽو پسالو.
ماڻهن جون اُٿ ولڙيون واٻون، سڌن جون ٻه اکيون ڦٽون ساٻون.
ڀنگرناٿ جو ستگر کي، "جوڳ سڌي ڪجهه، جاڻ نه توکي.
ڪير قتل مان مکڻ نه اکري، گرهستيءَ کان گهر نا وسري.
لٽو روپ جي جاڻ نه پوري، ٻچيءَ جي ٻڻ پاڙ اڏوري."
گرو چيس، "جا روپ لٽو جو، گيان نه توکي آهي ٿر جو.
گهر ابائيو پر ٿن سان لاڳو، لوڀ - موه، پر من ني قسالو.
ڏين ٻٽي ڏر ڏر جي اوسن، ٿن کي هڏيون سمجهي چوسن.

مايا نانگڻ جنهن ڪکيو، هر ڪان هردم ڏار،
سوڙهي من ڪمري اندر، پلنگ ڏيون ٻه چار.

شيونات چيو، همت ڏاري، "اسين لڪون ٿا ڳول وچاري،
پا اون لڪ، توکي ٿا ڳوليون، عظمت تنهنجي جونک ڪوليون."
گرو چيو، "سڌ شڪتيءَ وارا، گدڙ ٻڪي پل ٿيو ايارا.
مڇ کان پڪڙي هٿڙي آٿيان، الڏهين اسانک نام چوايان."
سڌ چيبا جهٽ پکڻ لسہ ٻهچي، پر آيا جهٽ ٻدلدي سهجي.
هر ڪو مڇ کان ڀڪڙل جاٿي، ٻر هڪ ٿي کي ڪوله سچاٿي

گرو چين، "ڳولهو مولکي، آهيان همع ٿي پاس،
جي ٿي لهو ٿي ٽڪور کي، ٿوء ڪجو ارداس."

مان هڪ کن پرپرگهٽ ليندس، اسع ٿي توهالکي ڪر ڏلب ڏيندس."
پيچن لتن پر روپ رمايو، آلم آلم منجهه سمايو.
سڌ سيٻٽي ٻٽيا سوانجها، پر خالي پاتاڻون ڏولکها.
ٿڏهن اٿي ارداس ڪيائون، ستگر پنهنجي پاس ڏناٺون.
شرم سمايا، بي شرمالي، شيهن ٻکهڙ ۽ ٻدکرما ٿي،
نانک، مگر، راڪاس ٻٽاٿي، ماڻهن منجهه ٻياسي ڪاهي.

ماڻهو پڇندا ڪر وت آيا، ٿڙ ٿڙ ڏڪندا ٻپ ۾ ساوا.
ڪرڻ چيو اڄ تي ڪسي پاڻي، ڪڏ اڪيرُ چوڏاري ڪائي.

ڀڄڻ جي جت جاءِ ناه، مڃجي ڀتر آڻ،
شير سندي ڏرڪي ڏسي، ٻولي ڪين سڄاڻ.

اڄ تي ايڪ ڪڏي چوڏاري، تال مٿان چادر پساري.
اُن ڪسي ڪيءِ مٿان چڙه ويهي، پکي اُڏائي مٿل سد ڏيهي.
ليکي اندر نه سڌ ڪي آيا، ڪرڻ اُنهن جا جاپ پلايا.
تي طوفان اُنهن جي شڪتي، بارش تي ڪر چرڻن ڀتي.
تال اندر هو عجب تماشو، اڄ تي ڪي جهٽ ڪرڻ سڏايو.
اُن جي شڪتي ٻڌ ڪيڇيائون، ڏوٽيءَ مان چڙهه واڳ ڪڏيائون.

تڏهن اُتي آيو وڻي، وايو پنهنجو يار،
ٻوليو، "آهه اوهان ڏنو، پنهنجو خدمتگار،

سڪا ڪير جي ڀڇندو ڪوني، سيوڪ ڪندس اوهانجو سوني.
هيءُ اوهان ڪي ارپڻ آهي، توڙي جيار ڏئو، ماريو چاهي."
ڪرڻ چيو، "هڪ چتا جلايو، اُن ۾ بالڪ کي اُڇلايو."
مات پتا پت کي سڏرايو، ماڻهن تي حيران چلايو.
پر بالڪ جهٽ اُڇلو ڏنائي، آهه اندر چپ رهيو ويهي
ڀر سوا ۾ آڪ وساڻي، ڪرڻ چيس، "رب توسان ساڻسي.
جنم مرڻ کان مڪتي پائي، جاپ جپي جيئندان جس ڳائي"
بالڪ ڪرڻ چرڻن ۾ آيو، مات پتا سان ڪرڻ پٺايو.

بالڪ والدگر من ڪهري، هر دم ڪيئي تول،
پسر جي ڪارڻ جو پٺي، سوئي منش امول.

ڪرڻ چيس، "بالڪ جا چاهين؟" "ڏيو سڌن کي شڪتي سائين!
شڪتيءَ ٻن ٻڌجي ويچارا، در در ڦرندا خواريءَ - ڪارا."
ڪرڻ چيو، "جن ڪنڌ ۾ ڪيري، اسم جپڻ ۾ لائن ديري.
عظمت سان پيرا ٻوجائن، اوڪن ۾ تا پيو ڦهلائن."

(٢١ ... تارڻ مشڪل ڪرڻ ٻالاڻي"
...ھنجو ھي عرض الاھي، سڌن ٻرابو ساڳو ڳالو.
... اھو گور ڏالھن روالو، ڪڏھن جھڪندس ڪڻ،
...پڪراڻ لاڳي چئو، پاڻي پڪ ٻراڻ.
اڏري واو آڪاس ۾، اوڙھ دھل جان ٽڙڪي ٺھنجي.
...ن ڪڙالون اڇلي ٻنھنجي، سامت چاڪڙي ٻئي اوٺي.
...ڏھن گرن جي پاسي موٺي، گورک چيس، "ھنيل سڌن ۾.
...ر دٻسن ٻنو جرڻن ۾، ڪبر ھريءَ سان سيدو ساھي؟".
...سڪر روپ ھريءَ جو آھي، ھن ۾ ڪوڙ ٻنو آ ڪاھي.
... گرن چئو، "ھي ڪلجڳ آھي، رام - رٽن ڪان رھندا حالا.
... ڪلجڳ جا ڪي ٻوت ارالا، ان لي ٻنو رنگ چڙھيو لاھي.
چئن ڪو ڪارو ڪڙو آھي، دان - ڌرم جو ڦل ٻس، وڃائن."
اھڙا جيءَ ۽ ڌرم ڪمائن، ميلو وڙٻو، موٺيا واھي.
سڌ آدٻس ڪري ٽيا راھي، گيت مڱل جا ڳايا
سڀئي آيا،
سڪر ڪرلاٻر ۾ سڏدي سو سومان،
مالو شيخ گرن سڏو، يا مومن ايمان.
آيو ٻچڙ، وڏو ھندو، ڪيئن سو ٻنھنجو ٻاڻ ٻلاڻي؟"
اولدو، "ھدا ٻندو ڪيئن ٻالي؟ ٻيد سڏدي لت ڳالھ وڏالن.
گرن چيس، "جي عقل اڏائن، سڀ ڪجھ ٻاڻ، ڏلاٺي سوٺي.
دالا د رلي ٻيد ۽ ڪولي، ڪيھو، ڪوٺ ڪڏي من لاٺي.
چيڪوان کي اڳان چاھي، عزرائيل رھي ڳال لاني."
جيسين من ۾ ٻاٺي آھي، قومن ۾ ڇو فرق پيو ھي؟
شيخ چيو، "جي رب ھڪڙو لي، ھر مذھب جي الڳ خيالي؟"
ڇو اڪيءَ جي ريت لرالي، آھ وڏو مانڊاڻ،
مانھن مذھب ۾ وڏو، ڪي ٽا ڪرڙيءَ جيان، جار وڃئي اڄاڻ.

گرو چيس تہ، ”ڪبير ڀڳت جو، جيون شاهد آهي اُن جو.
جنهن جڳتر کي مرم جتايو، هندو - مومن ڀيد اجايو.
رام - رحيم اُهو ئي آهي، اوس - ماڪ ۾ ڀيد نہ پائي.
سپ ۾ جوت اُهو جاڳائي، جمڻ - مرڻ ۾ فرق نہ پائي.
توڳي ڀيت ڀرڻ جي خاطر، اِسلاميت ۾ قيرون پادر.
داتا سڀ اِنسان بڻايا، جيڪي جنهنجي گهر ۾ جاوا.
تن جو مذهب آهہ اُهو ئي، مذهب مرم نہ جاڻي ڪوئي.
هر مذهب جي راهہ نياري، پر منزل هڪ لاءِ نياري.“

شيخ پيو پيرن مٿان، بوليو، ”تون ئي پير،
تون ئي ڏاتر ڏيهہ جي، لاهيندين هر پيڙ.“

ساڳو وقت هڪ دوست آيو، خان اُبارو نام چوايو.
شيخ چيس، ”نانڪ جڳ آيو، روپ خدا جي ڀاڳ پسايو.
ڪر ديدار تہ آهي بهتر، مون نہ ڏٺو سو سالڪ ٻيءَ در.“
خان ٻـ هڪدم گرو وٽ آيـو، ساڳيو سوال اُنهيءَ دهرايو.
”ڪير وڏو هندو يا مومن؟ وير وڏايـو چئو هي قومن؟“
گرو چيس، ”هي چئن ڏان جا، آهن هت مهمان گهڙي جان.
جنم، جواني، پيري، مرنيو، مورک وجهن اجايون اڙتيون.
ڀڳتي رب جي ئي سچ آهي، ٻيائي مورکتا مچ آهي.

گل ڪلندو نہ سدا رهي، ٻوٽي ۾ يا مات،
ڪال ٻئي مرجهائبو، ڌرتي ڏيندي سات.

ٻيائيءَ ۾ ئي پاڻ جلائي، وينو مالڪ نام ڀلائي.
وير رکڻ سان وات نہ ملندي، مرشد بن ڪا ڳنڍ نہ کلندي.“
ستگر پير ڏيکي ها وينا، خان الدر ۾ سيڻي پينا.
بوليو، ”گر ديدار ڪرايـو! ڪمل چرڻ سان پاڳـ بڻايو.“
چهندي صاف ٿيو من ڪانو، اُيرـو سچ ڪـان روپ سهانو.
بوليو،”ستگر ڪاج ڦٽيءَ جو، دعا ڪيو ٻپ رهي ڏٽيءَ جو.“

اٿس چڱي موڪل مڱي، ويو آيارو خان.
ٿيو جڏهن قبول جان، ڪرڻ ملان ايمان.

عبدالرحمان فقير خدا جو، آن سان مليو خان آيارو،
پولو، ”ناڪ ڏٺيءَ پڌايو، آن جو درس اهو ڪي ڀائيو.“
عبدوءَ جو من آڪ لڳايو، جوش ۾ سارو هوش وڃايو،
ڇوڙ لڳو، ”ناپاڪ عبدوءَ جي، سارو برجت عمر ٿي لنهجي،
ناڪ ڪي لج ٽانءِ آٿاري، موڪليو دوزخ ۾ مساري.“
خان چيس، ”ڪنهن ۾ طاقت چا، هت انڪاٿي روپ الڪ سان،
ڪوٿي جاهي، ٻنڪ پناٿي، الڪ اڳيان ٻسر مرغو آهي“

هاٿي سمجهي ٻار کي، سپ ڪان شڪتيوان،
ڀر ڪٺليءَ ڪان ٿي ڏڪي، ڏوڙ وڃهي سر ٻار.

عبدوءَ کيءَ ايمان نه آيو، چالهين مٺهن سان هن ڦرڙايو.
”تون ڏسجان مهنجو رڳ هاٿي، ڪيئن ناڪ تو ٻار ٻلاٿي.
خان، عقل جو دشمن آهين، هڪ عبدوءَ کي تسو ساراهين!
مذهب ۾ ايمان نه جنهنجو، گهر ۾ حمر گهوري سو ٻنهنجو.“
”ناهه عبدو ٻسا مومن ڪوٿي، روپ خدا جو آهي سوٿي.
سوچي سمجهي ڳالهه ڪجي ڪا، ڏنائي انڪي خود گل ٻرساءِ
هن حي آڏو ڦوڪ نه مڃدءِ، اهڙي سيوا ڪار ا ملندءِ!“

اٿين حڪي جپ ٿي ويو، گهر ڏي هليو خان،
سوچائين، ”مون جو ڪيو، عبدوءَ سان احوال.“

ٻڇياٽاپ ڪري ٻيو ڏاڍو، سو راهين هت هن ڪيڙو آندو.
ڪرڻ اڳيان سو ٻهت رکيائين، شرڌا ساڻ متو ڏريائين.
ڪرڻ چيس نه، ”خدا جا پيارا، رازق ڪندءَ ٻاڪ ٻلارا!
ڪام ڪروڌ نه وڃهو ايندءِ، دشمن ٻساڻ دفع ٿي ويندءِ.
ٻو هي ڪيڙو شاهي شاهي، لائق ناهه فقيري ـ ٻاٿي!
تو آندو حڙ دون لن ٻاٿو، مون ٻاٿو جي تو ڪر لاٿو.

سنتن جو بت ساڏکي، پت ٻيڙي جهاز،
جت ميرو ئي تر رهي، ٻيڙن ويس سوار.

خان چيو، "گر ڏون کي ڇيار ٻو، ڪيڙو ٻاڻ ٻڌي ني ڏاڙيو. ڏوڙئي مان ڏور نه ڏيندس، ڦادر اڳيان ڏوهي ٿيندس." ٻوس ڪڙتا گرن سڀايا، پنهنجي بت تي خوب هنڊايا. پاڻ گرن اُن کي وڇايو، "عبدالرحمان غصو ڇو آيو؟" خان چيو، "سڀڪي تا چاٽو، ڳاهه ڪئي ڏون هوس اياڻو. هن کي حسد گهڻو من آهي، ڪير اوهان سان سينو ساهي!"

گرن چيس، "ڪر ڪينڪي، خان ڪُهڻو ويچار،
جنهنجو هردو ڪير جان، راکو تنهن ڪرتار.

پر جي توکي اڻ تڻ آهي، هل ته ڇڏيون سا تنهنجي لاهي!" پالي ساڻ گرو اُٿ آيا، عبدو جا هٿ ڦڙيا ساڻا. گهوڙي ني هن لانگ وڙائي، تڏهن ٻڌائين ستگر وائي. هڪدم هيٺ لهي سو آيو، ٻوليو، "من بر آنند ڇايو." پير چمي پڇيائين، "ڇاهي؟ داتا جي در خير نه آهي؟" گرن چيو، "نت خير خدائي، پر تون ڇاڻ نه خير سدائي!"

مانک سوچي تو سدا، هوندي سک-برسات،
واءُ لڳو پن-گل ڇڻيا، ڪنهن کي وڻجي تات.

تي پيرا گر انين الايو، عبدو ٻوليو، "صاف ٻڌايو! ڪريو ٻول پٺي ڇو هر هر؟ خير رهي شل داتا جي در!" گرن چيو، "اڄ خير ته آهي، پر تون ڪڏهن سڀان اُٺاري؟ شايد سا ڄاڪير اباڻي، پاڻي آهه اسان حق ڇاڻي؟ داتا جو جي راز اهو ئي، تون رهڃاءِ پنهو ٻارهو ئي! ماڻهو ويهو ويس مٿاڻي، پر نه ڏسي تو سر بر ڇاهي؟"

ماڻهن پاڻ ٻڌائيا، هشتا، مهنا، روز،
داتا جي منڊ سان ڦرن، سارا سک-سوز.

عبدل آکيو، ”ڪير چوي ٿو، مولوي لاحق دوش مڙهي ٿو؟“
خان چيس، ”ڇو شرم-اچي ٿو، پاڏب برمن-شاه پڇي ٿو؟“
عبدل آکيو، ”ڪهڙو ڄاڻي؟ مان ڄاڻان پيا سالڪ ڄاڻي“
سوليو، ”ڪير اوهان ڪوٺايو؟ هندو آهيو، مومن آهيو؟
ڪير وڏو پنهي، ۾ آهي؟ ڪير خدا کي پيارو ناهي؟“
گرو چيو، ”واهه شيطاني، پاڻ ڪرائي ٿو ٻي مائي.
مورک جهڳڙن ڪيئي هڏيئي، مذهب مقصد ناهه هٿيئي.
هيڪو هنهن گهر جنميو آهي، سو ٿي ٿالي ڌرم سڏائي.
جهڙو ڪنهن مذهب ۾ ناهي، لوپنن ڦير وڏو هي ڪاهي.

ويد، پراڻ، قرآن سڀ، جون لکيو تا صاف،
اوچو جر، بندگي، مذهب جا اوصاف.

جهڙي سان نه خداءِ ملي ٿو، خواري سارو لوڪ ڪري ٿو.
تو مرشد نا پاتو آهي، مذهب کي نا ڄاتو آهي.
جنهن جي من ۾ آهه ٻاڻي، ڄاڻي هڪڙي ڪين خدائي.
روح پلائي، ديهه سڏائي، ڪيئي منجهه پوي ٿو ڪاهي.“
شيخ چيو، ”جي پيد نه ڪوئي، لال ڇاٿو ڇو پنهنجي لوئي؟“
گرو چيو، ”تو پاڻ نه پرکي، ڪال سندي سر آهي جرخي
لال نه شط خدا ٿي آهي، لالي الجيءَ جو رنگ پائي.
آبي جو رنگ ڪوئي ناهي، هو ٿي هردم حڪم هلائي.
اُن جو حڪم هلي جوڏاري، ڪاله جري ٿي اُن ان ٿاري.
آبو-گهٽو، ڪٽڪ-من کسائي، دين ڌرم، ايمان وڃائي.

درشت هڪڙيءَ سان مٽيو، عبدوءَ جو اهنڪار،
بوليو پيرن لي ڪري، ”معافي ڏيو ستار!“

”هندو مسلم دل کان اواچا، سڀ پيچ آهيو صاحب سولچها!“
ستگر سڪ جي راهه بتائي، خلق گرن جي چرنين آئي.
گرو اُتان پئي گهر ڏي آيو، خان اباري عرض سڻايو.

”منهنجو گهر پنڻ ٻاڪ بڻايو، من جو محرم ميت ملايو!“
اُن جو عرض سگهيا نه ٽاري، ڏينهن ٻه آيا اٽي گذاري.
ٻالو مشڪ جيان چوڌاري، روز اچن ڪيئي ٻوڄاري.
درشن سارڻ ٽهال سيئي، آس لهي ڪنهن جي خالي وئي.
سنت سنگ روز رهيو تي چالو، رات ڏهه پهر سمهن شرڌالو.

جن کي لوري لال جي، سي سک سمهندا ڪيئن؟
رات گذرندي جاڳندي ٻه، لوچ، لڳن ٻه ڏينهن.

هڪ ٻالڪ گر ڀنيان ٻيهي، سنت سنگ ٻڌڻ سندو لت ليهي.
پوءِ ٻوڙ تي سيس جهڪائي، ويندو هو گهر من مسڪائي.
هڪ ڏن گرن چيو، ”هي ٻچڙا! اچا ڌ ڏلد آتيئي ڪچڙا.
پوءِ ٻوچن رنگ سندي چٽ، ٻول ڌمن تي کهڙي آڪٽ؟“
سکن آلهيءَ کي اڳيان آندو، گرن چيس، ”ڇو آهين ماندو؟
ٻار اسر جو سمهندا آهن، سارو ڏينهن ٻه ڪڏندا آهن.
ٽوکي ڪيئن هي رنگ لڳو آ؟ ڪيئن تو سمجهن سنگ چڱو آ؟

ٻالڪ ڪل ۾ کيل جو، پئن سدائي جام،
کيل اندر ڪل جي ٽئي، جهٽپٽ کيل تمام“

ٻار چيو، ”هڪ ڏن ٽي مالا، ٻاهه جڳائڻ جي ڪي آگيا.
مون ڪاٺين، تيلي ڏيکاري، ٻر وتڙت تي ڪوشش ڀاري.
مات چيو، ”رک ننڍيون ڪاٺيون، پوءِ مٿان رک وڏيون ڪاٺيون.
ننڍين کي جي تيلي ڏيندين، سڦل ٻاهه ٻارڻ ۾ ٿيندين“
جيئن مون تيلي پوءِ لڳائي، دير ٻرڻ ۾ ٿي نا ڪائي.
سنهڙين ڪاٺين کي ٿي ٻاري، ٻاهه ٿلهين کي پيئي ساڙي

سمجهيم ٻاهه سمان ٿئي، ايندو شايد ڪال،
درشن، ستسنگ سان مٿيو، من مان هيءَ جنجال.

روز اچان ٿو ٻائڻ درشن، ڇو لهي ٿئي تو من هي ٻرسن.
ڪال لهي آخر ڪڏهين ايندو، نيل کيل ۾ سڀ کي ليندو.

بالڪاڻ

"اسان جو ڏوهه اساڻ!"
(٢١) جوان ٻ جنم وڃايان، جوانيءَ عمر جو ڏوهه اساهيان!"
... جوان ٻ جنم وڃايان، "ٻالڪ کي ڪٿي ٻڌ هيءَ آئي!"
... سنگ من قدرت جاڳي، ساگر سر ئي آهي ڪارو
... جن، "هي ڇڳتر سارو، ڪال - مهانو جوڙيو قادر.
... ٻ پراڻي مڇليءَ والگر، ڪل نا آهي.
... ٻهڙي مڇلي موت قساڻي، ڪنهن کي پوري ڪل نا آهي.
... ر - مڇلي، جل - مايا ساڻ، جل اڏ ڏسي ٿو مڇلي - هاڻ."
هڪ ڏن مولو ڪيڙ ڪو، آيو منجهه دربار،
درشن سان ٻريو ڏيو، ٽپڙس اساس وڪار.
عرض ڪمائين، "هي ڪرنالو، وينيا - گمن ٻڌايو پالو.
جولا ٻ ڏن مال لٽايان، شب ڪرمن ٻ من ... لڪايان.
اهڙي ڪائي ڪريا ڏاريو، شب ڪرمن ڏي من کي لاڙيو."
گرن چيس، "رک پريم سنيهي، سوا ڪر سنگ سنتن وانهي.
شبد ڪبرن سان من لائي، دور ڪري دک وج سک پائي."
تورا ڏيهن رهبو دل لائي، من پنهنجي جو روگ مٽائي.
ڏهر ـ ٻڌي سوا جو ڏاڍو، سنتن ساڻ رهبو لت ساڳو.
حيون مڪتي ڄو لب ماڻي، انسان ٻ مبب سڃاڻي.
سمجهي هر پراڻي سدا، جگو مدو هر ڪاج،
بهت ڏکر اڀ انو رهي، شربهڻي محتاج
هڪ لڳب سک ڍڄي اب آيو، مولي کي هن سوز سڻايو.
زال ٻ سوا ڪئي خوشيءَ سان، لڳه جو مطلب ڳهن هسيءَ سان.
راب رکيا هن دلي پائي، لڳه ٻ ـ ڏنا ٿي لڪ چپ لائي.
آڏيءَ راب ڪٽي سو ٻاهر، هلو، ٻر هو ٽالو طاهر.
موني مولي کي جاڳائي، اوليو، "جهنگل وچو آهي.
ٽالو کول ڏ ـ ٻاهر ويندس، بهت دور ڪان هلڪو ٽيندس."
مولي چيس ... ، "وهه الٿي، ميڙ ٻندس مان اسر وڏهٿي،
ٻاهر ٻات ٻڇهي جوڏاري، اوڪر ڪاٿ جو دپ ٻاري.

لکين ٻالا تو ڪري، مالڪ جو من ٻيت.
ساٿو ڪيئن پلا ٿئي، ٿن - ٻڙن جو ڪيت.

بزرگ چيو ته، "هيءَ ناپاڪي، ٿيندي ڪين مولڪان هٿ باقي."
مولي جيئن ئي ٿالو کوليو، ٺڳــ ٽڪڙو ئي ٻاهر ڊوڙيو.
ڳهڻ-ڏٻي جهٽ ڪريس پٽ تي، مولي ڏٺس ٽٽي خود هٿ ٻر.
اُنڊي زال ڏٺا ڳهر زيور، اُن جا ڪجهه ڪجهه بدليا تيور.
ٻر مولي ٻيا ڏٺس ڳهڙائي، چئي، "ڪو چور کڻي ويو آهي."
ساڌ سنگت ۾ اهڙي شرڌا، ستگر جي نت اُن تي ڪرپا.

ڪجهه ڏن بعد وري ويو، مولو ڪر درٻار،
گرن چيس، "پردو ڍڪي، تو جيتيو سنسار

جنهنجي من ۾ آهه اُجالو، ٻڌن - جڳت ڪنان نت خالو.
مڪتي پد پائيندو جائي، سيوا اُن جي آهه سچائي."
لڌن ساڌ نهال ڪيانون، آهر ڪڍي من پاڪ ڪيائون.
اُن ريتيءَ سان جيڪي آيا، من جا طلب سيني پايا.
هڪ ڏن ٻر تو، ڪيڏو آيا، شبد ٻڌي چڙ قول سچايا.
گرن جڏهن سوارت ٻڌايو، من جو مور ٻـــ نچيو سوايو.
جڳت اسار مڃي سڀ ڪونـــو، مڪتيءَ جو پاڻاڻون ڪونو.

جن کي سڪ ساجن سندي، سمهن نه ساري رات،
ڳولن، لوچن لال کي، گرُ - ڪاريگر سات.

ٻر تو يمل، سهگل ۽ رامون، آيا چرڻين، اَکئين آسون.
ٻوليا، "هر سان هيڪ تنظ جو، راز ٻڌايو سولو سستو."
گرن چيو، "تپ ٽن طرحن جو، ستوگڻي تپ سانت ۽ سولو.
ٻن ڪمن ڪان من کي موڙي، ستگرن ۾ سڪ کي جوڙي
گر باڻي جو ٻڌي ٻڌائي، گر جو شبد هٿين سان لائي.
ست سنگ ۾ نت وقت گذاري، سو ئي سارو ڪل تو تاري.
ن جو گهوڙو وس ۾ آڻي، ڌبت جون موجون تـــو ماڻي.

نموڪٽي وَ رجوڪٽي، تن جا ٻڌ وڃار،
ٻانڻ ٻچائڻ تو ٻوي، مشڪل اهڙي ڪار.

ٺيٺي گر چرڻن ۾ آيا، شبد سراهي هر ڪي ڳايا.
سا گر نن ڪي جڻ ڪا ناني، سمست مکت ٿي لاني.
مالو، ڳاڙو، ٻڻ أسه آيا، شرڻ پئي نن ٻول ٻڌايا.
”جنم مرڻ تان مکت ڏيارار، ساگر مان هي ٻڏا تارئو.“
”ورت ايم، حج تب تڪليفون، تامس تپ دون آهن وحشون.
اندريان ڪسي ٻهڄي وس آئي، ڪتا ڪيرڻ ابر-چاٽي.
سڪ سان ٻراوء جا ڳڻ ڳائي، راجس تپ تسي سو تو پائي.
هئن مزدوري مسه آهي، اهڙو تسي لسامس تپ آهي.

راجس، تسامس، ستوڳڻ، سڀ آهن ٻڪار،
جي اچڻءِ جان نا ٻوي، نام سندي من-ٺار.

جيئن صراف ڪو هٽي سجائي، تهڙو تسي تپ راجس آهي.
ڪتا ڪيرڻ ٻڏڻ ٻڏائڻ، گيان گنگا ۾ غوطا کائڻ.
سانڻ ٻڪي سا ٿئي تسي ٻوجا، سالوڪي تپ جا ڳڻ اوجا.
ڪتا ڪيرڻ ۾ من لائي، گر واڻي لت ٻڌي ٻڌائي.
ايڪا گر من هر سان لائي، سو دنيا ۾ مڪتي پائي.“
ايئن اجن لت اوڪ سوالي، گر ڪريا سان ماڻن مالي.

ڪاٻو ڪتري شهر جو، آيو پسائي آس،
سمڪ مڪ پيد جي، ڪرڻ لڳو ارداس.

گرن جيو، ”سمڪ لت سوئي، شبد هڻدائي، ڪرم سڄوئي.
سکو ٻٽي ٿئي سڀ سک داتا، ديا ڌرم ۾ جٽڪ وڌاءِ.
سک سان سوچي، وير لباڳي، خير خواهي من ۾ جاڳي.
گر وچن ۾ ڪرم ٻڌائي، من-تن سان سڀ جو سک چاهي.
۾ مڪ جي من ۾ ٻراو، پٽڪي، پائي جڳ ۾ رواو.“
ٻڳو، اهڙي، جاٻو آيا، گرن أنهن کي وچن ٻڌايا..

”هٿ ۾ وير وروڌ وساري، ابهر ٻڌجي ڪرت ڪمائي.
چغلي، رِس، شڪايت ڇوڙي، گڏجي ڪاڻو سک، دمت جوڙي.

چغلي چوچي جهٽ ڏئي، ٻاري من ۾ ٻاهه،
پنهنجو پاڻ سڙارجي، جڳ جي سڙري راهه.“

شينهون، گهوڙا ۽ ياڻر آيا، چار پدارٿ ٽن تي چاهيا.
ڌرم، ارٿ ۽ ڪام، موڪش، ”واهگرو سمرڻ ۾ سڀ سک!
ان ۾ چار پدارٿ آهن، نالا چار سمايل آهن.
’وا‘ ۾ واشديو جو نالو، ’هي‘ ۾ هر جو روپ نرالو.
’گگو‘ گوبند جا گڻ ڳائي، ’رارو‘ رام رهي اُر لائي.
اولداهيءَ ۾ ڪري روشني، واهگروءَ جي پوکيو بني.“

ساڌ سنگت آئي سدا، پائي اُپ-پرڪاش،
جيون سقل ڪري وڃي، ماٺي من جي آس.

شينهي جي لياٽيءَ جي شادي، ان ڀڪوان منائي آلدي.
ناهي رکيائين جنهن خاطر، لنگهيا سک گرُدرشن ڪاتر.
شينهي موج منجهان ڪارائي، لڏهن مٿان سا جنهن پڻ آئي.
زال مٿان جڻ آفت ڪائي، شينهي ستگر ڪيو سهائي.
”سيني جي لڄ رکندا آهيو، منهنجي پڻ هيءَ مهل نڀايو!“
جيئن ٿي هن سا ڪوني ڪولي، ڪاڻ ڏٺائين ڪاني ڪوني.

پير ڌيل ڀهتل هجي، جي ڪو وشواس،
پير پير جي ٻيڙ جان، ڪين ڪندو پرڪاش.

پنج ڏهاڙا جنهن تي ڪاڏو، ۾ پوڄن ۾ لڏهن ۽ واڌو.
هيءَ سڀ بس شرڌا جي مايا، گرو ڪري ٿو ڪاج سڄايا.
قربُو، جوڌو هٿا جڳياسي، مڪتي مارگ جا اُت پياسي.
گرن انهن کي پڻ سمجهايو، ”شرڌا سان هر پوڄن ڪمايو.
واهگروءَ جو جاپ جپايو، پاٺ ڪري پوڄن ورتايو.“
ڪرڻ لڳا اُت ليهر اهوئي، من رهين شيتل ٻارهوئي.

❁ سک - پريکيا ❁

هڪ ڏن ٻڌ سکن سنڌو، ٻرڪڻ لڳا ٻاڻ،
شهر سڄو گهميا ڦريا، ٿاٿي ٻاللي ساڻ.

ساڌ سنگت جو سيواداري، واڌو انڌو هو هر واري.
گرو اٿهيه جي گهر ۾ آيا، اوندا ڪيڙا سارا ٻابا.
ويو شهر ۾، ونڻ آڏارو، ڪوڻ ٿيو ڪو اُن جو چارو.
سڀ جي در تان ڌڪ-ڌڪ کائي، مٿلي ويندا، لوڪ ڏنائين.
ملهه وڙهڻ جو هئو تماشو، مالي ٻالي جيتڻ وارو.
هڪڙي ملهه سان مٿهن اٽڪائي، انڌو واڌو، جڻ ملهه آهي.

جن جن سيوا واسطي، گهوريو ٻهمچو ٻاڻ،
جل-ٿل ۾ ٿن سان سدا، سائين آهي ساڻ.

جيس ملهن جو موت ڪيو ٿي؟ ٿريل ٿن ۾ ٿل ٻس، رکيو ٿي؟
وادي حال ڪيس سو سارو، ٻوليو، "مٿس ٿ ٿاڻن وارو."
هن جو ٻرٻر ڏسي ملهه گهايو، ٻساڻ هي هن ٻت ٿاڻ وڃايو.
هڪ هزار ۽ خلعت ٻاٿي، واڌو گهر ستگر ڪرائي.
گر ڪريا سان ملهه جي موهي، ٿاس وئي ٿي، ٿيو ٿ ڏوهي.
چرٺالبرت ولسو جڻن واڌي، ٿن لوڪن کي صاف لهاڙي

الان ٿئي هڪ ڳوٺ ۾، ستگر ٻسالا ٻهر،
سک مسڪين ٻڌر وڃي، "ٻوليا ٿهندا خبرا"

هڪ ڏينهن ٿي جن لت ڪاڏو، ساهه سڪائي ٻسڪ ۾ ڏاڍو.
ان ڏن ٿي ڪجهه ٻاسڻ وکٽي، آنداٿون سيڌو شڌ-لکٽي.
زال اچا اڪي جاڳائي، ٻير وٺي ڪجهه ٻاهر ٻاٿي.
ٻالڪ اُن جو رڙهيون ٻاٿي، ٻهه اندر ٻيو ٻاڻ جلائي.
ماٺي چڙهين موٺي آئي، ڪدٻائين ٿا ٻولي ڪاٿي.
ٻت حومٿت ڪيڙ ۾ وڙهي، وهنجي وٽي ٻوجن جوڙي.

مرڻ اڳي جن ماريو، پنهنجي من جو ماڻ،
تنهنجي پريو پاڻ تون، ميٽي سڀ ڇڪتاڻ.

ڪلهه ٻنهي کي ٻت جي ڪاٽي، گرو اڳيان جان تالهي آئي.
پڇيائون، "ڏس بالڪ ڪاٽي؟" مائيءَ چيو، "ڇتان جو تاٽي
سڪ سان سمهيو اندر آهي، پريوءَ سان پيو پيچ اٽڪائي.
گرو چيس، "وڃ اچ جاڳائي!" مائي پيئي مون لڳائي.
تڏهن گرو سڏيو، "ٻت لالو! ڪاڻ اچي، تي روٽي چالو!"
بالڪ جهٽ پٽ باهر آيو، اُن کي پاڻ گرو ڪاڙهيو.
ڏسندي ڪوتڪ چرڻين پاٽي، "مٺل آئيو آ بدلدي وائي!"

واهگرو ساڻي سدا، پليل آ انسان،
ڪاٽيءَ جان ٻهري پيو، پڻجي سو نادان.

ڏينهن ٻيو ٽن گرو رهايو، ڪيئون پالڪ - وڪڙ سايو.
پر صاحب خود انترجامي، ساري ٻات وٺا جهٽ جاڻي.
بالڪ کي لبج چاليءَ لاني، بوليا، "ٻت، ٻيءَ وڪڙ چاهي.
مالڪ جي ڪبج سيوا سڪ سان، سوئي رکندو توکي دک کان!"
چار پدارٿ گهر پاتائون، سڪ شرڌا سان ٽهل ڪيائون.
شرڌا ٿي وشواس وڌائي، جيئن پر تي جوت جڳائي.

ستگرو ويا ڳوٺ پر، جت هڪ شخص غريب،
پڇندو هو، "قل ڇا ملي، ساڏن سات قريب؟"

گرو ويا اُن جي گهر ٻيهي، شخص هٺو سو ڏاڍو ليهي.
سڪ سان آدر ڀاءُ ڪيائين، ساڳيو ٿي پرشن پڇيائين.
گرو چيس، "هن اجرابل ٻن پر، ويهه وڃي هيٺان هڪ وڻ جي.
واهگروءَ جو نالو ونندين، لبج پرشن جو اُتر لهندين."
جهٽ پٽ هو تيو وڻ ڏي راهي، وڻ ٿي وهنل ڪالو ڏنائين.
هن کي ڏسندي روپ مٽائي، پکهه ٿيا سي ڪارلهن لاهي.
شخص گرو وٽ موٽي آيو، بوليو، "اٿي نه ڪوبه نه آيو."

گرو چيس، "وڃ صبح سويري!" اٿي صبح جو ويو اُن ڏي،
ٻگهه ڦرلدا اُس هنس ڏٺائين، مونى ساڳي ڳالهه ڪيائين،
گرو چيس، "ڏسون وڃ سياڻي، اُڙ ملندءِ لوڪي هاڻي!"

سک جي صاف نهار سان، سهڻو ڏسجي اوڪ،
اکين لي جن اوجهري، قدرت سمجهن روڳ.

اُن ڏن هنس ڦري تيا ماڻهو، سک ڪسي اهڙو اُڙ ڏٺائون.
"اکين سان ڏسندي ناحاڻين، ڪيئن اسان هيءَ حبوت ماڻي؟
ڪاون مان بگهه، هنس بگهن مان، ماڻهو تيا-ين ڇو هنسن مان؟
سڻن جي سنگ جو ڦل سارو، ڏن ڏن ناڪ جڳهه جو آڙو!"
سک مونى گرو چرڻين آيو، ٻڌن مڪت ٿيو من ـ ڪاوُ
صاحب ٻوءِ ڪرڏيڙ آيا، ٻوءِ نه ان ڪي سڙ سڃاتا.

راوي نديءَ تي وڃي، ٻوڃا ڪن پرڪاس،
شبد علي ستنام جو، سوا پهر اڪ راس.

سدو ڏهڙو، سنگت سان گڏجي، ٻڌو هتو آئي لس پرلي.
هن جي دل ۾ پريم سدا هي، "گرو نديءَ ڪان عظمت پائي.
مان نه نديءَ جي پوڄا ڪريان، عظمت سان پهڄو من پڙيان."
سوا پهر هو راس گذاري، ويو نديءَ لي من ڪي ماري
هٿ ۾ پلو نڪي هڪ ماڻهو، پالائين رستي جو جاڻو.
پڇيائين، "ڪو چور نه ناهين؟" "ورڻ ديوتا آءٌ" چيائين.

ڪن ٻاگن سان ٿي ملي، ڪڏهين حق جي وات،
منڙي مالڪيءَ کي چڏي، ماڻهو ڪاڻن جات.

"مان ستگر جو هڪ پوڄاري، جنهن ٽاري هيءَ ڏولي ساري.
داتا جو هو روپ دبالو، سڀ لي ڪرشن جان ڪرپالو."
سيڌو موني شرڻين آيو، بوليو، "پريو راهه ٻتايو.
آءٌ وڏو موڙڪس اڳيالي، پتڪان ستگر ـ مار نه جاڻي."

ڳرڻ چيس، "خوش قسمت وارا، پورڻ ڳر ڀاڳي ٿيا ٽارا
نامرسندو ڪرمورڻ سڪ سان، جيئن مڪت ٿئين لڇمڻ جان.

ڪيئي آيا منگتا، ڪيئي آيا ساڌ،
ٽار ٽري ويا ڪيترا، جن ڀاڳو پرساد.

هڪ ڏن هڪ شرڌالو آيو، پڇيائين، "ڇا ڪيان ٻڌايو؟
ٿيان فقير يا سک-گرهستي، ڪهڙي ڪار ڪمائڻ سستي؟"
ڳرڻ چيس، "وڃ هي پروانو، ٻاري سک ڏي ٿيءُ روانو.
اول هو سو روپيه ڏي، ڇڏجان! اڄ مانيءَ جو ڳرهه نه ڪڍجان.
روپيا ڏئي جڏهن هت ايندين، پرشن جو اتر پائيندين."
شرڌالو ويو سک وٽ ڌاهي، سک مسڪين اکون ڀيو ڪائي،

ٻک ۾ پگهت پلي مري، پر نه ڇڏي وشواس،
قابو ڀيري ۾ رکي، ته ٻه اُڌرڻ جي آس.

زال، ٻارڻ ڏيءُ تي پالي، ۽ تن جي هي جوڙي چالي.
سک ورتو سڪ سان پروانو، ٻوليو، "ڪاڻ مٿا آون ڪانو.
ڀوءِ ڪيان ٿو هي ٻوراٿو." پر شرڌالوءَ ڇڏيو نه دانو.
ڪجهه اڄ ڏيءَ ڳهري ڏن واري، چيس، "قرض ڇڏيان ٿو واري"
سک چيو هو، "پاپ اهوئي، ڏيءَ ٽان ڏن ونندو ڳهر-ٻوهي.
هاڻ ويو ان وٽ ويچارو، "ڏائي سو ڏي، لکه هٿيائو.
نيائي پڻ پرٿائي ڏيندس، سترگر اڳيان سرهو ٿيندس."
سو ٻه ڏنا هن سيوا خاطر، پيٽ پنجاهه مٿان ڳر ڪاٽر.

پيٽ وڏي ڀوڄن ڪري، ڪاڏي انهيءَ موت،
پر سک جي حالت ٻڌي، دل کي لڳيس چوٽ

رستي تي وينو ورڻ هيٺان، سوچي، ٿوري دير نه ليٽان.
وينو هو اُت هڪڙو ساڌو، آيو پڻ ڪوئي ڏن-واڌو.
ساڌوءَ اڳيان رکي دشالو، ۽ ڀوڄن جو ڀريل پيالو،
جان ڏٺو ان ٿيو ڳهر راهي، آيو جهٽ پٽ ڪوئي واهي.

ساڻ ابالوء
پر جب رهيو
۽ ويو سو ڪٽي دشالوء
ڪ ڏسي جڳهه جو شرڌالوء سوچي آئيو، پنڌ ٻـ چالوء

جڳهه ۾ سهڻين اوڪ لٽ، مارن ٽـا ميدان،
ڪي وڻ جان، ڪي واڳهه جان، ڪي ٻلجي ٻگوان.

ڪرڻ لڳو وڻ هينان ايکو.
وات اجاڙ جهنگل ۾ وڃو، سوچن پيا ڌ، ڪيڙن ڪيڻن سبواء
ار ۽ ماڌ ٻکي وڻ لي ها، شرڌالوءَ جهٽ ڪيو ٽابوء
ماديءَ دکمل چيٽو آندو، تيس خيال، "هجي ڪجهه ڪاني.
ڪڪ بن آڻي ٻاهه دکاني، چڏيان پيٽ سدي پر لاهي."
آڳ الدر ڪا جيز ٻچاني، لر ٻڻ ڪريو اُهيءَ داهه ۾.
اَن دم مادي ڪري ٻاهه ۾، ڪاني موج مزي ۾ آيوء
شرڌالوءَ ٽن خوب ٻچاو، پورو ڪري اهو پرواوء
صبح ٿيو هو آٽان رواو،

آيو گر دربار ۾، گرن چيس، "ڪر ڳال،
ڏسدي ساري چال؟"
ٻالو ٻاڻ جواب لو،

هن ٻوليو، "ڪجهه سمجهو ناهي!" گرن چيس، سڪ ڏرم ڪماني.
اَن سڪ جوڙو ٻاڻ ٻچاني، ماڌوءَ جوڙو ساڌ چواني.
ٻکين جوڙو پيار رچاني، ٻن ٻلي لي ٻاڻ ٻچاني."
ٻوليو، هي ڪم ڏکيا آهن، سڪر سچ جسي راهه لڳان!"
گرن چيس، "ٻن ڪوڙ ڪپٽ هي، ڪار ڏرم جي ڪر، هل سچ لي
اوچو لي، پر وڻ هيناهن، ڪر شبوا، لت مڪ ۾ سائين."

"ڪاڳر سب ڪارا ٿيا، من ۾ ساڳو مساڻ،
کهڙي ڪم جو واڻ!"

ٻاڙها ٻاوا، ڪٽ ڦڏي،
هڪ ٽن سڪر ڏهمدي گهمدي، ٻالي سان ڪڏجي ڪجهه ٻڌدي
هڪ وڻ هينان ڏيرو لائي، ٻالڪ هڪ ٻڪرا، سڏائي
ٻچيانوت چا ٻالو ٽهجو؟ ڪاج ڪرين تو هي لون ڪهجو
چوکر جرڻ جمي ورٽايو، "ڪجهه ٻهجن، ڪجهه ڏاران وا

نـام ٻڌو ۽ جاٽ ذات جو، کهڙو آهي مول ٻـات جو؟"
گرن چيس، "ڪم ڪو، ڪهڙو ڪو، ڏسندي ئي من چاهہ ٿيو هو.
پل لون ٻنهجون ٻڪريون چاري، ڪاج ڪندو رهہ من ڪي ماري."
ٻڌو ويو، ٻالي ورجايو، "ٻالڪ ڪي ڇو ٻاڻ گهرايو؟"
گرن چيو، "هي سمت سڌائي، سڪي ڌرم جو نـام وڌائي.
ٻاڻ ٽري ڪي سو تاريندو، ٻريوءَ ساڻ اندر تاريندو.

اچا لہ اُپريو ڪين من، سورج جو پرڪاش،
درشن سان ئي ٿي ويو، اندر اتس آڪاس.

صبح ٿيڻ تي ٻالڪ آيو، ڪنڙيءَ ۾ ڪجهہ مکڻ پايو.
گرن اڳيان سو پيت ڌريائين، سر نائي ارداس ڪيائين.
گرن چيس، "ٺ آڳيا چوريءَ، مکڻ ڪٽي وچ ڪنڙيءَ ڪوريءَ.
آيو ٻال هلي همت آئين، ماٽ پتا جي مار لہ کائين!
تو آندو سو چڻ ڪي کاڌو، چوريءَ جو تو مهڻو لاتو."
ٻالڪ ٻوليو، "مار ۾ چاهي! اوهان ماريو، ٻونڪي جياري.
من جي اندر جوت جڳائي، چڏيو ڇوتا ٻاڻ وسائي؟
هاڻ لہ من مان ڪيو اڏيرو، من لاٿو دادا جو ڏيرو!"

گر جي نظر ديا سندي، سو سورج پرڪاش،
چوڏاري تو ڦهلجي، نام مثل آڪاش.

گرن چيس، "تون ٻالڪ آهين، ٻـاين ٻڍڙن جان ڳالهائين!"
جهٽ پٽ ٻالڪ سيس جهڪايو، ويس اڏيرو، چالڻ چاه-و.
گرن چيس، "لت وهنجي سهنجي، نام جپج، پاٺي ۾ پنجي!"
الڪ ٻوليو، "آهہ ضروري، ڪرت ڪرڻ اشنالي ڪوڙي؟
ن جي ميل لہ چڏيو ڌوئي، آنند آهہ اُتار مليو ئي.
ا اشنان ڪيا سپ ڪاڏي، ميل اســ ٻاقي آهي جاٽي؟"

گرن چيس، "ٻابا ٻڍا، تنهنجي پنيان لوڪ،
ڪري سدان مشال تي، سڦلو ڪر پرلوڪ.

ٻالڪ وڃڻ نه ڏواني واري، ڪرڻ لڳو اهو سيوا ساري.
ماتا ڳوليندا آهه آيا، ڳرن الهن کي وڃن ورايا
"ٻابو ٻيڊو اسان وٽ آهي، وٺي وڃو ان کي جيڪا چاهي!"
ڏس ٻالڪ کي ٻيڙو پاتو، حيرت جو نه ڪو ڪاٿو!
ماتا جرڻ جمي گهر موٽيا، ٻالڪ ڪاج ٻنهي آهه اوٽيا.
گرو جي چرڻن ۾ لٽ گهاري، سيوا ۾ ٻولڪ ٻڌاري.

ٻالو سنهڙو ڳوٺ ڏي، من کي ڪالهه ٻهار.
نوڏو ٻير ٿو چوڏي، ٿالڪ چڙهي نه لار.

ماتا سلچٽيءَ ان لي ٻولبو، "ٻاني ٻالا ور لو رولبو.
هاڻي ڪڇ گهر ۾ نه گذاريو، ٻيريءَ ۾ ڪڇه لڇ ٻٽ ٻاڙيو.
ٿون رهندين نه سوامي رهندا، ٿون گڏبين نه سوامي گهمندا.
ٿهنجو رهڻ، وڃڻ ڏک ڳورا، هاڻي رهو هتي ڏن ٿورا!"
ٻالي پڇيو، "وارث ڪهڙو، هن گاديءَ جو آهي ايڊو؟"
ڪرن جيو، "ڪنهن گادي لهڻي، اهڻي کي ٿي ٻولڊي ڏنڻي.
سوني منهنجو روپ ليو ٿي، جڳ ۾ جيڪندو سنت سچو ٿي!"
ٻالي ٻوليو، "سڪ ٿي ماري، ڪيئن وهان هت سافڪ ٿهاري!
ڪرپا ڪر چلجو نه وساري، من ۾ محبت ٻارڻ ٻاري.
اءِ ٿلولڊي پيٽڻ چاهيان، مهر ڪجو نه مڪان نه ڀلايان!"

"جيئن ٻادل - برساعت چو، سنبنڌ آهه اروپ:
ليئن گرو - شش ميلو سدا، آشاڻ جو ڏوپ:

ٿون هر دم ٿي ملبل اسان سان، وچ پل ڪر ٻوربون سب آسان."
ٻالي راهه ٿلولڊيءَ واري، ڏاڏا سان ٿي ڏيهه لياري.
ستگر گهر ۾ ساز سهاري، لوڪ ٻيو ساگر مان ٿارڻي.
جهنگل متي سراه ۾ ڏاڙو، هٿ ٻو ٻلوچن ڏاڍو ٻارو.
لوڪ پڪا سب نوڙي لاڳا، ٻاني اهڙو ان جو آڳا.
ڪيڏو ر ۾ ٿي ڪري نڪاڻو، ويڙا لوڪ چڙهي گهر - ٿاڻو.

سال ٻسال سڀڏائين لهڻو، ٻڌبو هو ديويءَ جو ڳهڻو.
ليتا پاڻ اٺي نوليءَ جو، درشن ڪرڻ وڃي ديويءَ جو.

ديويءَ جي درشن مٿان، تن من تن قربان
لوچن لال لہ لکن جو، ٻڌ ديءَ ۾ ساڻ.

ڪنڊور ۾ هڪ سک شرڌالو، گر ڀاڳي لت ٻڙهي ديالو.
ٻي ڪا پوڄا ونرت جاڻي، گر جي ڀاڳيءَ ۾ سک ماڻي.
لهڻو ٻڌندو هو لت ڀاڳي، من جي ميل رچي تي ڀاڳي.
ڀاڳي ٻڌندي شرڌا جاڳي، چت ۾ آنند جو الوراڳي،
سوچي، وچن اماهه سڪ دائي، جهڄا، سوئي ڪيڏندو لائي.
ستگر اهڙو ڪرڻ جڳائي، من ۾ محبت ميٺهن وسائي.

ليش لڳي جي ليمهن جو، من تي چڙهي خمار،
پيچ پڪو ڪلندو نه ڪري، ڪنجي تيندو ڌار.

لهڻو سک ڪان شبد لڳائي، ٻڙهندو هو من ساڻ هنڊائي.
ديويءَ پوڄا جو ڏن آيو، لهڻي سنگت کي سمجهايو.
"ديويءَ سان گڏ ناڪ درشن، شايد ڪندو لعل کي پرسن،"
سڀ منزل تي منزل لائي، هليا ڪرتار پر پهچائي.
آخر شهر ٻاهران آيا، ماڻهن تي گر جا گڻ ڳايا.
ڪڙميءَ پوليو شهر پيارو، جت ناناڪ هر روپ نيارو.

❁ لهڻي سان ڏيٺ ❁

سنت سڀي جو سنگ ملي، سيتري سارو ڳوت.
مالڪ، مالڪ تو ٻٽي، ڪاٽي جم جو ڪوت.

پاڻي لهڻي جيو سنگت کي، ترسو ڏسي اچان رنگت کي.
پوءِ ڪيون تا لڙڪو ڪوئي، ڪاتي رکجي من، دل ڌوئي.
سيوڪ جي ڪل ستگر پاڻي، ٻنا ڪوهه اگتان چين لائي.

لوڪان اڳ لهڻي سان مليا، ناٿ جا جنهن ٻيرا ٻڌيا.
گرن چيس، "عل گڏ جي مولسان، آءٌ ملا ڀان ناٿ لوسان.
ستگر گهوڙي اڳيان هليو، لهڻو پٺيان گهوڙي چڙهيو.
ستگر جاءِ اچا جان آئي، گرن چيس، "ٻڌ گهوڙو ٻانڌي!
درشن جي، هيءُ مهل سهائي، ڻن من ڏولي ڪر اُجلائي.

رهبر جنهن جا راهه ٻ، ستگر ٻاڻ سچاڻ،
سو لهڻ جان تو چڙهي، ڏوريءُ جي چڪ ساڻ.

راهه ڏئي گر ڪسڪي آيا، آسڻ لي وڃي راڳ لايا.
همت منهن ڏوني لهڻو آيو، شرڌا سان هن شيش جهڪايو.
ڪنڌ نٽي جان روپ ڏلاڻين، سولهون ڪود ستگر ٻالائين.
سوچ ڪيائين، "مان گهوڙي لي، ستگر ٻنڌ هليا رستي لي.
ڪيڏو باپ ڪيو مون ٻاري، ڪيئن ڪٽي هيءُ اوندهه ڪاري!"
ستگر حال اندر جو جاڻي، پڇيس، "لهڻا ٻرسن آهين؟"

لهڻي ٻرشن لي ڪيو، توري ڪن وڇار،
لاهي سنگ جي ٻيڪ کي، ٻر جهي ٻبو ٻار!

لاهي اڳتي جون آشائون، گر چرڻن ٻ ٻاڻي راهون.
سوچيائين، "گر اَنترياميءِ، چوندا ٻاڻ نه لي گهر راهي.
لڏهين آءٌ هتان گهر ويندس، درشن ڪاڻ وري هت ايندس.
ستگر اُن جي آشا جاڻي، پڇيس، "ديويءُ ڏي ٻ ٻلاٽين؟"
لهڻي ٻولبو، "امرت لياڻي، ماڪيءُ ٻ ڪيئن مٽا جاڳي؟"
گرن چيس، "ڏس ناو ڪهڙو؟ ڪاٿي گهر لڙ، ڪاٿي رهڻو؟"

گهر جي سڌ ڪهڙي رهي، لوڻي لڳي لهاڻ،
منهن موڙو، ڪنڌ ڪاٽ ٻ، ڪليا ڪام ڪهاڻ.

ٻوليو، "ناو آهي لهڻو، ڳوٺ کيڏور، مڪريا رهڻو."
گرن چيو، "جي لو ڪهه لهڻو، آهي ٻاڻ اسان کي ڏيڻو.
ٻر هاڻي وچ موني ٻالي، دانا لهنجو ٻاڻ سهائي.

موٽي اچي هتي من ڏيئي، لهڻو ونءِ چڪائي ويهي."
لهڻو موٽي سنگ ۾ آيو، ٻوليو، "ديويءَ ڏي لسا رايو.
منهنجو من هت ڦرضي آهي، گهر ڏي موٽڻ فرضي آهي.
هت ملندس جي موٽي ايندا، ستگر جا سڪ درشن ٿيندا."
سنگ جا ساٿي ويا جوالا، لهڻي پير ڪنيا گهر وارا.

لهڻي گهر ڀيڄي ڇيو، من لاهي مون ساڻ،
ڇهوڙي جان سڄڻ هٽي، سيئي ۾ ڪو ڀاڻ.

ڦٽڪي اُن اُت رات گذاري، ساري رات هئس من ٽاري.
صبح سويري لوڻ سوا مڻ، سر تي کڻي هليو ڪرتارپر.
پاڻهي پڇيس، "گهوڙو هوندي، ڀار کڻو ڇو سر ست ڏيندي؟"
ٻوليو، "املهه پداوت پائي، ڪير ٻئي کي ڏئي سهنائي؟"
پند ستگروءَ جي گهر آيو، لوڻ سلهڻيءَ هيٺ رکايو.
پڇيائين، "مان، ستگر ڪاٿي؟ ٽاس ملڻ جي منهنجي ماٿي.

جنهنجي جيءَ ڇهوري لڳي، هب ملڻ جي آس،
تن ڪاٿي من شير جان، اُکين منجهه الاس.

راهه پڇي کيتين ۾ آيو، ستگر وٽي ڪاج ڪرايو.
لهڻي ڀهنجو شيش اوايو، ستگر چيس، "ڀلي تون آيو!"
تن من ڪري ڳرن ڪسي ارپڻ، لهڻي صاف ڪيو من درپڻ
ستگر آڳيا سر سان پالئين، ڪاج ڪري جو ستگر چاهي.
ڪرتي سان هو گاهه کڻي پيو، لڌهين ستگر پاڻ اچي ڇيو.
"هي ڪر تنهنجي وس جو لاهي، گاهه پري ڪڻ گهر ڏي ٿاهي."
گاهه منجهان پئي گڙ ٻو پاڻي، قيمتي جامي جي لٿ سياڻي.
ڏل ۾ ڪاٻه نه شنڪا آڻي، کڻي پري ڀهتو گهر ٿاڻي.

روپ ڏسي لهڻي سندو، ياد اچي ڪو سالڪ،
لال ڪلال جهڳهه لڳو، ڪپ جو چڻ ڪو ناڳ.

ڪير سياڻي لهڻو آهي، پسا مزدور سلهڻو آهي.

جو ڪڇڻ جو سالڪ وساري، مالڪ جو پيو سالڪ وچاري،
ڪب جو ٻالڪ ٻاريءَ مان اڪري، ڳل ۽ منهن ٽان ڏاڙهي کسڪي.
جاءِ لي ڦوڪارا ماري، ڏاڙهيءَ لي پيو زهر اُڀاري.
پير زهر-ڪب، پوت ڪئو ٿو جان، ڏولي جڻ ڪنهن چيت ڪڙ جان.
پر لهڻي کي غم نا ڪوئي، سوچي، وجهندس ڪن ۾ ڏوڪي

ماٺ سڀاڻي واڙي، تي ڏسندي هي حال،
جاءِ جي هيءَ درگسي، شرڌا لاءِ جنجال.

پر لهڻي حي اوحل اوني، گاهه ڏاڻين دورن ڏولي.
چو ڪو پريال هو ڪب ۾ ڏابو، جاءِ لي جهڻ هو رنگ لالو.
سالڄهيءَ جڏهين سڄڳ مونيا، جيو سلهڻيءَ، ”داس ري ڪوليا.
اڄ اوهان جي در تا ٻهي، ٿن جي ڪريو درگت ڪيهي!“
گرن چيو، ”هيءَ پري لڪائي، دان دليا حي رچت جي وائي.
جهنگي اون ڪب ٻهي چاٽين، سو هنگلو، ڏس صاف سچائي.“
ماٺ ڏٺو سچ پچ هنگلو هو، ڪب ۾ پريال ڪوليس پلڙو هو.
گرن جيو، ”هي لهڻو ٻالي، ٽاريندو ڪي جيو الاهي.
ٻاڻ ٽري ڪل کي ٽاريندو، سک سنگت جي دل ٽاريندو.“
پڌندي لهڻو ٻڄي چاڪ، چنڊ گروءَ جو حرڻا هو چاهڪ.

سنگت جوالا هان وري، درشن ديويءَ پاءِ؛
گر آکيا سان سي ولي، آهو لهڻو جاءِ.

ڏن گرو چني شمش لوالي، ٽڪ وٺا سڀ پهتا ٻالي.
ٻاني لهڻو من سان سوا، ڪاج ڪري ٻالي جهڙ ميوا.
پاسڻ ملڻ ٻهاري ٻاڻ، ڪپڙا ڌوئڻ، جهلي چلاڻ.
سنگر چرڻ ڏئڻ، ڏن لائڻ، سنگت کي اوڄن ڪارائڻ.
هر ڪنهن ڪار الدر هو پورو، ڪاج ڪندو هو سدا سمورو.
ماڻ جيڻ پيار ڪري ٻالڪ کي، لهڻو پيارو گر نانڪ کي.

سڪ ۽ شرڌا دل اندر، همت ۽ ذات حواس،
ڪيبندا ڪاوڙ موهه، هٺ، لالچ، ڪام مواس.

هڪ ڏن ستگر ها سيجا لي، لهڻو پلي ۾ آيو ٽاني.
سرس سندر تا ٻڄي ناري، چرڻ گرن جا نهلڻ واري،
ڏسندي لهڻي پير وڌايا، وڃليءَ هنجا چشم ڪنبايا.
پوءِ گرن ڪان نــام پڇيائين، گرن چيس، "وڏ ڀاڳي آهين.
جو تو روپ ڏٺو مايا جو، موهه نه ٽوڪي تيو ڪايا جو.
مايا جڳ کي موهيو آهي، ويرآهيءَ ڪان پاڻ ڇڏائي.
روز اڪيلو سهيل پائي، نهلي چرڻ اچيو من لائي.
روز پڇي تي منزل لايان؟ جاڳان ٽان اُن کي گر پايان.

مايا داسي اُن سندي، جنهن کي ناهي لوڀ،
جو ان جي پنيان ڦري، ان تي هن جو روپ.

هيڏهر لهڻو ۾ پيرا پائي، ٻئي جامي ۾ ڏوران باهي.
ٽئين جامي ۾ پير گهمائي، چوٿين ۾ وهندي گهر ناهي."
پائي لهڻو تيو اُت پرسن، پاتي نانگڻ جو سو درشن.
ان کي لهڻي صاف سڃاڻي، پوليو، "اڃڻ نه ڏيندس هاڻي."
هڪ ڏن تــــي وڇڙو اوڏڻائين، لڏندا چرڻ - گرن پسيائين
پڇيائين، "ڪهڙي بيماري؟" گرن چيو، "هيءَ سر تر ٻازي.
هر هر پيٺي چرڻ هلائي، سر لائي ڪن ڪن اوڏائي."

ليرَ لمرتــا جو هٽي، قــابو ڪر ايمان،
سڪ جي جهولي ستت ني، لڏندو من نادان.

لهڻي تي رنگ هو لاثاني، پڙهڻ لڳو چت سان گر ٻاڻي.
واهگروءَ جو نـام ڌياني، سيوا منجهه سدا سڪ پاني.
هڪ ڏن سڃيا گر جا پيرا، لهڻي جـــي دل ۾ غم - ڏيرا.
پڇيائين، "گر ڪهڙي ويدن؟" گرن چيو، "سڪ جي آفت لن.
ڪيرڻن سوهلو ڳـائي تـــو، پڪرين پنيان دڪ پاني تـــو.

ڪالهه لڳي نه اُن کي ڪوئي، رکني آهه اها لئه - لولي
پر سچن سي سيل هٽائي، ڇڏ الهڙ کي سڀ ساس بتائي!“

لهڻي سک کي موڪليو، ”ڪوئي اڄ اڪرار،
واڄارو آيو آئي، ساري پلجي ڪار.

ڳرن اکيان پنهنجو سر نمڪي، بوليو، ”ستڳر ڪارج جيڪي.
پورا ڪريان زور لڳائي، پاڪ پلو اڄ منهنجو آهي.
جو ستڳر آ ٻاڻ سڏايو، جيون ۾ پرڪاش وڌايو!“
ڳرن چيس، ”ڪرڻ سوکلو، آهه راس جو پڙهڻو پلڙ.
پر تون ڪار ڪندي ڏهرائي، پل ۾ لنگ ڪرڻ ڏوڙائي!“
پل ٻشاني تنهنجو ڍهر راهي، ڳر تڪليف نه آڪي پائي.
من ۾ موهن مورت پائي، رامه جهڙي سک ساڻ نباهي
ڪيئي لريا بڌندڙ نيڙا، شرڻ ٻبا جي لاهي جهيڙا.

جڏهن کي جيون ۾ کپي، هردم روپ بهار،
پاڻي - ستڳر جو پئي، لائي هر سان تار

اُن سالن کان پوءِ سنياري، کنڊورن جي ڪجهه ياد ڏياري.
لهڻي کي ڳر ڪيو روانو، ”وڃ جاچي اڄ ڳالهه ٻالو!“
اهڙو ڳهر ڏي ويو ڪيهاڻي، من جي ڏيلي چرڻين لائي.
اُن هڪ ڪاسه سمان ٻڌائي، پوس ويو هلندو ئي چاهي.
جڏهن پاڻ جي مورت ڪائي، پوسه پٺي لئي هلندي آئي.
ايت وڃي ڪنڊور ۾ پهتو، ماڻهن واس اچي جهٽ ورتو.

من جنهنجو محبوب وٽ، اُن کي ڪهڙي آس.
ماڪيءَ جي چٽ جڏهن لڳي، اُن کي وٺي نه جاش.

سڀ شردا سان ڳڏيس اواسي، وچڙيل هي جڻ ماڻ پياسي.
جوڙري لخت مل پڻ آيو، لهڻي چيس نه، ”پاڪر پالو!“
بوليو، ”پاڻ ڇڏي، ڳر پائي، پاڻ ڇڏيو لئه سون هٽائي.
مان موڪ ان لائق ناهيان، ڏاس پٺي سيوا ٿو چاهيان.“

لهڻي چيس، ”سدائين سائو، وڏڙو ٻريو تيندين ٻانو!
ڏينهن ڏکيو تن کوله ڏنو آ، ساڌ سنگت جن ساٿ ملو آ.“

ماٺهو ڏسندي لمرتا، کرڻ لڳا ساراهه،
لهڻي چين، ”مٺا ڇڏوتن گرنانڪ شاهه!“

ماٺهو ڳالهين ۾ ها ٻرسن، پر لهڻي جي تن ۾ ترڻن.
اندر ٻاهر سار سمائي، اکين ۾ گرمورت ڇائي.
مشکل ٿورا ڏينهن گذاري، کرتارپور ڏونيو سڀ واري.
درشن سان آنند پاتائين، ستگر کي هي صاف ڇيائين.
”ڏور چکي ٿا پتنگ اڏايو، دور ڏرهو يا ڇاڙيءَ لايو!“
گرن اني تي کيت کرايا، ان جا امت ڀنڊار ڀرايا.
لنگر رات - ڏينهان جاري، هرکو کائي کري ٻهاري.
جيکو سک سان چاڙهي ڀيٽا، ان مان جن ني ٻائي سيسا.

دان ڌرم همت سان کري، ڌرتيءَ سيس جهکاءِ،
ان جي وهد چون ٿئي، هر هردي ۾ جاءِ.

هک ڀيري آت خلق الاهي، ستگر جي درشن لئِ آئي.
ميڻهن ۾ جڻ هوکو متوالو، کين چڏهائين سکل ڀيالو.
ٻوجن جي ٻڻ جاءِ نه کائي، ڇوڏاري بک - ٻوتڻ وائي.
گرن سريچند کي هي ٻوليو، ”کرڙن جا وڻ وڃي جهکوڙيو.
نـــن مان کرندا مٺڙا ميوا، بک ۾ مردن جي کر شيوا!“
سريچند کي وشواس نه آيو، ٻوليو، ”کرڙن ڦل نـــا پايو.
موکي عزت آهي پياري، کٽندس کين گلا جي کاري.“
ستگر لکميچند کي ٻوليو، اُن پڻ گر جو وچن نه ٽوليو.

لهڻي کي ستگر چيو، ”تون ني کر اُپکار،
لهجو لهڻو لاهڻو، لهه بکين جي سار!“

لهڻي کاٺ نه شنکا آندي، ساڻ وٺي سنگت هيکاندي.
چڙهي کرڙ ني جان ڌوٽيائين، ڇٽيا ڦل سڀ سنگت ٻاني.

وڻ ڏسجي جڻ خالي خالي، پٽ لسي ميوو موچ اهاري.
جڏهن ڏاڍي سنگت ڪاٽي، هيٺ اٿو لڏ اهڙو پاڻي.
ماڻهو وڻ ڏي پيا واجهائن، ستڪر اکيان سبس جهڪائن.
هڪ پيري ڪر پيو اهاڻي، لهڙو ڪپ لي ٿيرا پاڻي.
هوا اُڀر جي سخت سيارو، ڀاري سان، ورڪا وسڪارو.
لهڙي جي ڪايا تي ڀاڻي، ڀاري ڪان بيهوشي ٽاري.

هر جي مدهوشي چڙهي، پڏلدا پيڙا ڀار،
لت ڌ شرابي مسٽ جان، ٽاڙيندو هر وار.

ستڪر جبڻ ني چوڻ چهايا، لهڙي جي من ماڳ سوايا.
اُٿندي چوٽن ڀر سر ٽاڻي، ڀولبو، "ستڪر ڪال پڇاڻي.
او جيون جي راهه سواري، چڏيو محبت جو مڄ ڀاري.
هيڪو چوٽن ڀر سڪ آهي، هٿ جي چمڙي سوچ نه ڀاڻي.
اوڇو ڳالهه ڪرڻ سان ڪاهي، ڏسجي ٿي ڪنهن گهوري آهي.
جان چوٽن ڀر سيس جهڪايان، ڏرليءَ ڪي سر-تل ٿو ڀايان.

لهڙي لي نڙيس سندو، چڙهيو جوڀن خمار،
ٿورو ڪند مٿي ڪٽي، لسائي سو هر وار.

* بـن واس *

ٻوءِ گرو جن محل نياڳي، رهڻ لڳا لرجن-ٻن آڳي.
ڪکن-ٻڻن جي ڪٽيا ناهي، پٽرن-ڍڳ لي آسڻ لاٽي.
سمهندا، وعندا هٿا سدائي، لهڙي سيوا ڪار-ڪماٽي.
لهڙو ساڻ وچي وهنجڻ لي، لهڙو پاس سدا پوڄن لي.
لهڙو صاف رکي آسڻ ڪٽي، لهڙو روز-ڏني ڪٽڙن ڪي.
هردم چاڙ رهي بيدارو، ستڪر بعد ٻئن ڀجو وارو.

ڪجهه ڏن بعد ڇڏي گهر ڪاڏو، ٿر آهار رهي من لاٿو.
ڪانن اَڪ جي قلبي گهرائي، رهن رام سان رلڪ لڳائي.

بن ڪوهن ميدان ۾، ڳائي شبد سڄان،
سارو ڏن ڦرندا رهن، ايني ڪن گذران.

پائي ٽاڪي سندي لنگوٽي، سر تي صاف ٻڌي هڪ ڏولي.
سمهن ڪري پٿرن جي سيڄا، صبح سدان لڌيءَ تي هيڄان.
ٻوءِ قلڙي ٻڻ ترڪ ڪيائون، مٽيءَ جو ماسو ڪاڏائون.
وڄليءَ جان چمڪي پيشاني، رام نام جي ڏن لاثاني.
سڀ ڪي سمرڻ جو ڏس ڏيئي، ڦرن پيا اُت سرب سنيهي.
درشن ڪارڻ پيڙ ڏهاڙي، وڌندي ويئي ٿـي هيڪاري.
ڏينهن سچو ٿي هليو پيدارو، لب ڪو بولي، ”ملپوا وارو!“
لڏهن سڪن ڪي پرڪڻ ڪارڻ، ڏنن سين ڪي وهلو ڪاڻڻ.

ڪانڻ ڪاڻ پيدار ۾، پيڙ لڳي ٿي جام،
دان ڏني، دانا ٻٽي، پيٽ لڳائن ٻام.

ڪن ڪان ڪيتيءَ ڪاج ڪرائن، محنت ۾ مشغول ٻٽائن.
محنت ۽ ٻسڪ ڪان گهبرائي، گهٽا پيڳا تي ڪن ڪترائي.
سنگر ٻرڪ ڪٿي هي جاري، هڪ نه ٻئي ڏن پوڄن واري.
ويتر چون، ”ڪيو لت ٻورهيو، وڻهي صاحب سان من جوڙيو“
اُن حالت ۾ ڏهه ڏن لنگهيا، سڪ جا ٻسڪ اُت رهي نه سگهيا.
باقي ٽورا سر سهسائي، رهيا هيٺا حال ٻٽائي.
ٻر گهرجي ٽن وات اسان واري، پوڄ ٻٽي پيو ٻوءِ ڏهاڙي.
سڪ ڪاني چستيءَ ۾ آيا، ڪرڻ لڳا لت ڪاج سوايا.

ٻوڪ ٻڪي، ساري لٿي، لاٿائون هڪ ڀير،
ڪرن چئن، ”ليلي ڏيئي، ٻوليو جڳ جو خير!“

چوڻ لڳا ڪي، ”هيءَ چرائي، هيڏي محنت ڪٿي اجائي.
اُن مان ٿي ٿـو هلي پيدارو، آيو جاڻ وري ٻڪ وارو.

سنگر محمد قدر نہ ڄاڻي، صاحب جي سنگ موجون ماڻي،
ڪبس لٺ اک جي چنتا ناهي، محمد جان اسان جي ڪاڻي،
ڪولي سنگر کي سمجھائي، خبردار ڪو آڪ اسي لاڻي!"
پر ڪن سمجھيو ڪڪر پچائي، "سنگر جي ڪمت سنگر ڄاڻي،
حڪم اسان کي مڙڻ ڄڳائي، چاهي وڃي ڪرو سر لاهي"
آهن ڪرڻ کي هٿ لڳائي، سارو اڻ ٽي وڃو سهائي،

سنگر جو ٽن ڀر ڪبهي، رام جهان وشواس،
محل، ملڪ سڀ سک ڇڏي، هليو سو هواس.

هڪڙن جيلهه ٻڌي ڪڇ ڪاٻرن، ڪندي شڪارن جان ڪڇ ٻالبون،
ساڻ ڪڻن ڪسي پڌيان لائي، سوئرن جي ٻنيان ٻيا ڪاهي،
ڏسڻ آگريون سڀ ڏٺي، سوچڻ وڃنا، شرڏا وڃي،
ڪي سمجھن سچ ٻچ ديوالسو، ساٿ سکن جو ٽيو رواو،
پر لهڻي وشواس نہ واريو، سنگر هن جو پڙو لاريو،
ٻر سان ساڻ رهن گر سيوي، سمجھن گر پرشڪتي ديوي،

هڪ روز شڪاري اٿي، ٻيا ڳاڻن هي راڻ،
"آءٌ شڪاري آهيان، ٻاهه ڊليا سان لاڻ."

ڏاڍو روپ ٻپاڪ ڌاري، هليا ان ڏي ٻيرا لاڙي،
هرڪو ڏسڻ منهن ڦيرائي، سمجھي پوسه پڇي ڊڪ پاڻي،
ليٽي ٻوليو، "سالڪ رچائي، سڀ کي چلائڻ ٻاڻ پچائي،
پر مان اصل نہ ٽيندس ٻاسي، چاهي ماريو، هٿارايو، چاهي"
تنهن چيو، "مان خلوص چاهيان، حال ڪرڻ جي لائق ناهيان
ٽي ٻہ هليو وڃ آٿيا آهي، ڏسجان ڪمن ٻلي ڦيرائي،
سنگر جي ٻڌ ڪڇ لنا واڻي، لت ٻانيندن گھوڙي ڪاهي!"
سنگر حڪم هي ٻاڻي، ساٿ ڪيائين، شهر وساڻي،

سنگر جي ڪوني سڀي سرڄ جوڙي داه،
نجي ڪيئن ڪالبي رب جي سولي راهه!

سکن پڇيو، ”ڇا ڪارڻ آهي؟“ ٻوليو، ”ستگر سانگ رچائي.
پڳتن ڪي لٽ تو ٻرمائي، ستگر روپ هريءَ جو آهي.
ڪوئي اُن جو انت لــہ پائي، حڪم مڃي ئي ڀلو پائي“
تڏهين ستگر موني آيا، سکن اڳيان جيئن سيس جهڪايا.
گرن چيو، ”ڇو هت سڀ آيا؟ ڪير اوهين؟ ڪنهنجا جاوا؟“
ايئن چئي هڪ ڏلبو ماري، چون، ”ڇو گهر گپ چپ ڌاري!“
ڏلبي جام ڀڄايا پاسي، جن ڪي ستگر پاڳل پاسي.
پر ڪن جادو لڪڙي جاڻي، ڏلبا سهن ڪري سڪ ماڻي.

پر ٻاقي جي اُس ٻڇا، سي پڻ هئا اڏير،
گرن چيو، گڏجي هلو، مو اسان ثابت سير!“

ستگر وڃرائي ڏي ورڻا، سک پڻ تن جي پٺيان هليا،
رستي ۾ هڪ لاش منش جو، چادر سان ڪوئي ڍڪيل هو.
گرن چيو، ”جي آگياڪاري، کائن هي مردو هن واري!“
کهڻا پڳا هڪدم هڪ پاسي، ڪي ڇپيا ڪجهه جهاڙيون جاچي.
باقي رهيو سک اُت ڪوئي، گرن چيو، ”کائو مردو هي!“
سکن چيو، ”ستگر سک آهيون، پر مردو ڪيئن، مانش کائون؟
اهڙو اڌرم ڪيئن تا ڏسيو، ڪٿهن پستڪ ۾ ڌرم نہ لکيو!“
گرن ڏلبي جو وار وڄايو، چي، ”ڪهڙا سک تا ڪونايو!
گر آگيا کان ڀيمک ڀڄي، سک ڪونايو تا مِن مرضي.
باقي رهيو لهڻو پائي، گرن چيس، ”ڇڏ مردو کائي!“

ستگر تو هرڪو سڏي، سر ڏائي سو ٻار،
گر آگيا ڏي عمل ٻن، هردم آهن خار.

لهڻو وڌيو مردي پاسي، ”ستگر کاوان ڪهڙي پاسي؟“
”پيرن پاسي ئي آرلپ ڪر، ڌيان لڌيهيءَ جو ڪوئي ڌر!“
لهڻو جان چادر اُتلائي، لاش جڳهہ پرسادي پائي.
بهت پت گرجا چرڻ چميائين، وسهء جو هي قل ٻـالائين

لالڻ جي سنگ لال لڏائين.
ردي ۾ هر روپ بسيائين، هڪڙو ئي ٿي رهندو ساٿو.
ن جيس، ”تون روپ اسانجو،

لهڻا لـــو آهي رکي، سکي ڌرم جي لاج،
ڪامڌينو جان ٿي ڪندين، تون جڳترجا ڪاج!“

ايهر اهڙو هيڪل گڏيو، ٻوليو، ”گيان ڌني من اڏيو.
هردي مان ٿڙيو آلڏ پيارو، ڏسجي روپ اکر سک وارو
باطنيءَ ۾ جنهن باڇو ڏسجي، هر هو روپ آلڊر ۾ ٻجي
موهه ممت جي مايا ميٽي، دنيا جو ڇڏيو تت چيٽي!“
گر درشت اکيان هٽايو، لـــڳي سماڌي جالڻ چاٻو.
جڏهين ان جي کلي سماڌي، ٻوليو، ”ستگر آهيو هادي!“
ايئن جئي چرڻن لـــي ڪريو، گرن سندس ـو اوچو ڏريو.
ٻوليا، ”تو ۾ شڪتي ساري، آئيج ڪرڪڏهن ڪنهن واري

درشن ۾ ئي نام جي، عظمت جو آغاز،
پاڻ وڃائي پاڻ تو، ڄڻجو ان ئي ناز.

ڪلجڳ ۾ نا پاڻ پڌائيج، ٻرپوءِ ۾ ئي آس لڳائيج.
پڳتي ۽ ستسنگ سان نالو، وڻ - ڇوڏي جنهن ناتو لاتو.
خود کي درشت ساڻ ملائيج، پرميشور ان پاڻ لـه پائيج!'
لهڻي پڏا وچن ڪن لائي، سوچي، ڪيئن سي پاڻ هنداني.
ستگر سيک هئي سک ڪاري، پر من آهه متر ويچاري
رشين منين کي تو پتڪائي، من رکيائين چرڻن ناهي.

لهڻي ئي ڪرپا ڏسي، سڀئي لائي آس،
سمجهيائون گرجي گدي، پاليندو هي داس.

حال پڏي مانا گهبرائي، ڏرمشال ۾ ڏوڪي آني
صاحبزادا هٿ سان وينا، لهڻي ستگر - چرڻ ئي مهتي
مڻيه جبو، ”گهٽ جاڻي گهر کي، ڏنڻ گدي چاهيو تا ۾ کي
پٽ پنهنجا پڻ هوندي لائق، شيوڪ ئي ٿيا آهيو- شالق“

اُن کان هيڪ ٻلي اُس آئي، ماڻهن هش هش ڪري ڀڄائي.
ڪتو وات مان ڇڏي ڀڳي سا، ٻاس هئي اُت ٻوليءَ سندي ڪا.

مايا روپ متي ڪئي، روڪي ٻولر زاهہ،
ناري، پتري، ساڌٽي، سڀ ۾ اُن جو ساهہ.

گرن سرڀچند کي فرمايو، "ڪتو ڪٿي هيءَ ٻاس هٽايو!"
ٻر هن صاف چيو، "جادوگر، گهڻا ڏنا مون جيون ۾ ٻر.
مان جادوءَ ۾ قسطو اهيان، مٽل ڪٿي ڀڳي نہ چوايان.
ڪڏهن شڪاري تي ديجاريو، ڪڏهن ڏاڍن سان تا سڪ ماريو.
مڙدن مان پرساد بڻايو، اُن جا ٻيـر پيا ساڙايو.
اهڙا ڇل ول آءٌ نہ جاڻان، ڪتو ٻلي ڪٿندي سا پاڻان."
لکميچند پڻ ايئن الايو، "پتا ستايو، پيا اڇايو!"
تڏهن گرن لهڻي ڪسي ٻوليو، ڪتو ڪٿي هن گند ۾ ڇوڙيو.

گرن چيس، "ڏس سلڇڻي، پڻ سندا هي حال،
پاڻي لاهيءَ لي وهي، اوچا اُتن پهاڙ.

پاري جي مند رات اَنڌيري، گرن سندي چادر تي ميري.
سرڀچند کي ٻوليا ڏوئي، لديءَ منجهان اچ پڻ سگهوئي."
اُلر ڏناٺين، "اڪڙ نہ ڪائي، رات اَچوڪي پايو سائي.
صبح سويري نوڪر ڪوني، اهڙو صاف ڪري شد ڏوني."
لکميچند پڻ بات ڪئي سا، لهڻي اُن دم اُتي ڪڏي سا.
وڃي لديءَ تي سا ڏوتائين، ڏيهن جيان گرمي پاتائين.
چادر خشڪ ڪٿي جهٽ آيو، گرن چيس، "تون سمتيءَ جاتو.
گر جي ڪابہ نہ آگيا ٽارين، پنهنجو پاڻ پيو من مارين!"

پاڻي لي من جو پنو، تنهنکي ٻرف نہ ٻاهہ،
ٻرهلاد، سيتا جيان، پارو جم جي داهہ.

هٽ ٻيري گر سميرڻا ٻاهر، پت، ماتا ۽ سنگت شامل.
سنگر تي ڪمبل ڪريو ڪڏ ۾، گندو پاڻي ڀرال جڏهن ۾.

گرو سرباچند کي فرمايو، "ڪٿ ڪمنڊل ڪر ڪوئي سعو."
ٻوليو، "هيڏن داسن هو اندي، حڪم ڏيو تا ڪردم ٻون ڪي!
مان هي ليبع ڪرم ڪيئن ڪريان، ڪيڙن کي ڪئين کندسان پريان!"
لڪمچند جي بساحت اهائي، جي، "ألٽا ڪم ڏسي سدائي.
مارڻ گهڻائو پاڻ آسان جو، اُن پر لاهي شان اوهان جو."
پر اهڙو جهٽ آڳيا پائي، آيو کڻ مان ڪمنڊل چائي.

لهٽي جسا ڪبڙا سچا، جهڙا ڳارو- ڳنڍ،
گرو چيس پاڪر ڀڀ، "لهٽا تون ابج-چند!"

هڪ ڏن ٻائي ايڏي سوچيو، گر جي ڪرپا لهٽي تي ڇو؟
مان ٻ. ڪسي هردم ڪريان سيوا، مون کي ملن اتا ڇو ميوا؟
گرو پڏي جي من کي جاڻي، چيس، گهٽي ڏس رات وهاڻي؟
وقت اهائڻ جو ٿي آهي، يا سا ڪل اڃا ٿي ناهي؟"
ٻسائي ٻاهر وڃي اڏايو، آڌي رات ڏاو ڏيکاريو.
گرو چيس، "ڏس جاچي پائي، ڪل آسر جي ڏني ڏڪ ٿي."
پر ٻهر ٻائي ورجايو، "آڌي رات ڪٿو آ سايو."
ٻيون ٻهرو اٺ گرو چيس، "ڏس، ڪهڙي طرح سان ڪرڻ کي بس!"
پر هن ور ڏٺي ورتايو، آڌي رات لــ. ٻهر هتايو

پاڻ سچو، گر کي ڪچو، سمجهي ٿو شيطان،
ستم ٻس. سو سهٽو سدا، جنهن پر ناهي ماڻ.

ٻيءَ گرو لهٽي کسي آکيو، "باقي رات رهي جا جاچيو؟"
لهٽي جاچ ڪري ورجايو، "آڌيءَ جي لا ن مسڪايو."
گرو چيس، "ڏس رات پهر مس، ٻئي ڏيو ٿا آڌيءَ جا ڏس!"
لهٽو ٻاهر ويو ۽ آيو، اُپ پر هن آڌيءَ کي پايو.
ٻوليو، "ستگر ڏن ڏن آهيو، رات اڌائي جيڪا چاهيو.
جيڪا پساڻ گذاريو، گذري، باقي آهه اوهان جي مرضي.
مٽي موڪ ڪا جاڻ نه جاڻان، من اوندائون، ڪئين سڃاڻان!"

❋ گريبائي ارپڻ ❋

هر موقعي اڪتو سچو، لهڻي جو وشواس
گرن ڪيو اشچو پڪو، وارث هن پر واس.

هڪ ڏن گرو ويا راويءَ تي، ڳپسيا پوجا ڪري اديءَ پر.
باهر آيا، تڏهن ڏٺائون، لهڻي جي من - ستگر لائون.
ويٺو هئو سماڌي لائي، پنهنجي لن جي سڌ بسرائي.
اُن جي من مان روپ چڪيائون، اُيون ڪليون، ساڻ ڪيائون.
موٽي پنهنجي مندر آيا، سک سنگت ۾ پتر سڏايا.
پنج پيسا، ناريل ڏئي، ڪر اَرداس، زهيا گر وٺي.

ستگر پر جنهن صدق ڪي، پاتو سيوا ساڻ،
پارس جان تو پوڄجي، سو ني منش مهان.

لهڻي ڪي ڏاڍي حيراني، چوڻ لڳو، "منهنجي اداڻي.
پريو موں کي سيس جهڪايو! چاڪوءَ جان منهنجو من گهايو!
ڪيئن هي سر تان پاپ اُتر ندو؟ ڪيئن هي بابي پهرو ترندو؟
جنهن گرمستڪ پير چهاڻا، تنهن تي ڪيئن ٽيندي سک چايا؟"
گرن چيس، "ڪيڏ ڪاٻ ڌ واني، تنهنجي آهه قبول ڪمائي.
اَڄ کان پوءِ تون ستگر آهين، اڳ گد نام منو چورائين.
تو پر اَنگ اَسان جان آهن، هاڻي سک سڀ تنهنجا آهن.
داتا جو پروانو آيو، مٺو آهي اُن جو رايو."

جنهن ڪي پريو پاڻ ني، لائي ملڪ للات،
گيان سندو گلزار سو، پيلا، ساوا پات.

سک سنگت ۾ بابي پيڙي، سر ٽيڪيو هر ننڍڙي وڏڙي.
صاحبزادن سر نه جهڪايو، پيءُ سندو پڻ حڪم هٽايو.
تيا گهر ڏي راهي، چوڻ لڳا هيءَ آهي قاهي.
ڪاڻ بڻائي، جنهن پر سياڻپ ناهي ڪائي.

گرو سداچند کي فرمايو، ”ڪيڏ ڪمنڊل ڪر ڪوني سعو.“
ٻوليو، ”هيڏن داسن هوندي، ڪم ڏيو ٿا هردم مون کي!
مان هي ليج ڪرم ڪمڻ ڪريان، ڪيڙن کي ڪمڻ ڪندسان پريان!“
لکميچند جي ٻساته اٿاڻي، چيئي، ”الٽا ڪم ڏسي سدائي.
مان گهڻائو ٻاڻ آسان جو، اُن ۾ نـاهي شان اوهان جو.“
ٻر لهڻو جهٽ آگيا پائي، آهو ڪڏ مان ڪمنڊل چائي.

لهڻي جـسا ڪيڙا سچا، جيڙا گارو سگند،
گرو جيس پاڻ ڪري، ”لهڻا تون آهه سچند!“

هڪ ڏن پائي ٻيڙي سوچيو، گر جي ڪرٻا لهڻي تي ڇو؟
مان ٻـ نـسـ هردم ڪريان سيوا، مون کي ملن اتا ڇو ميوا؟
گرو ٻڌي جي من کي ڄاڻي، چيس، گهڻي ڏس رات وهاڻي؟
وقت اهاڻ جو ٿي آهي، پا سا ڪل اڃا ٿي ناهي؟“
ٻـاٻي پاهر وڃي ٻڌايو، آڌي رات ڏاو ڏيکاڻو.“
گرو چيس، ”ڏس حاجي پاڻي، ڪل اُسر جي ڏني ڏڪائي.“
ٻر ٻيهر پائي وڃايو، ”آڌي رات ڪو آ سايو.“
ٽيون ڀيرو ٻڻ گرو چيس، ”ڏس، ڪڪيءَ طرح سان ڪڙن کي ٻس!“
ٻر هن وڃ ڏٺي ورتايو، آڌي رات نـ ٻير هتايو“

پاڻ سچو، گر کي ڪچو، سمجهي تو شيطان،
ستي بـ سو سهڻو سدا، جنهن ۾ ناهي ماڻ.

پوءِ گرو لهڻي کي آکيو، ”پاڻي رات رهي ڇا جاڃيو؟“
لهڻي جاچ ڪري وڃايو، ”آڌيءَ جي نـ ان مسڪايو.“
گرو چيس، ”ڏس رات پهر مس، ٻئي ڏيو ٿا آڌيءَ جا ڏس!“
لهڻو پاهر ويو ۽ آيو، اُيپ ۾ هن آڌيءَ کي پايو.
ٻوليو، ”ستگر ڏن ڏن آهيو، رات اڌائي جيڪا چاهيو.
جيڪا ٻساڻ گذاري، گذري، باقي آهه اُوهان جي مرضي.
مان موروک ڪا جاڻ نه ڄاڻان، من اوندائو، ڪيئن سڃاڻان!“

نانڪاڻ

❋ گربائي ارپڻ ❋

هر موقعي اتنو سچو، لهڻي جو وشواس
گرن ڪيو اتنو پڪو، وارث هن ٻر واس.
تپسيا پوڄا ڪري لديءَ ٻر.
هڪ ڏن گرو ويا راويءَ ٺي، ستگر لائون.
باهر آيا، ڏٺن ڏنائون، لهڻي جي من - سد ٻسرائي.
ونو هٿو سماڌي لائي، پنهنجي لن جي ساڻ ڪيائون.
اُن جي من مان روپ چڪيائون، اُيون ڪليون، سڏايا.
سک سنگت ۽ ٻئر آيا، مندر ونهنجي موٽي
پنج پيسا، ناريل ٻـ، ڏيئي، ڪر اَرداس، رهيا گر ويهي.
ستگر ٻر جنهن صدق کي، ٻاڻو سيوا ساڻ،
سو ٺي منش مهان.
پارس جان تو ٻوڄجي،
لهڻي کي ڏاڍي حيراني، چوڻ لڳو، ”مونهنجي ناداني.
ٻريوءَ مون کي سيس جهڪايو! چاڪوءَ جان مونهنجو من گهايو!
ڪيئن هي سر تان پاپ آلردو؟ ڪيئن هي ٻاٻي ٻيڙو ترلدو؟
ڪيئن هي سر تان پاپ آلردو؟ ڪيئن تيندي مڪ-چايا؟“
جنهن گر-مستڪ ٻير چهايا، تنهن لي ڪيئن آه قبول ڪماني.
گرن چيس، ”ڪڏ ڪابه نه واني، تنهنجي آلگد نام منو چورائين.
اَڄ کان ٻوءَ تون ستگر آهين، هاڻي سک سڀ تنهنجا آهن.
تو ٻر اَنگ اَسان جان آهن، مڇڻو آهي اُن جو رابو.“
داتا جو ٻروانو آيو،
جنهن کي ٻريو ٻاڻ ٺي، لائي الڪ للاٽ،
گيان سندو گلزار سو، ٻيلا ساوا پات.
سک سنگت ۽ ٻـابي ٻڌڙي، سر نيڪيو هر نديڙي وڏڙي.
صاحبزادن سر نه جهڪايو، ٻيءَ سندو ٻڻ حڪم هٽايو
چوڻ لڳا هيءَ آهي ڦاهي
ڪاوڙ ٻر تيا گهر ڏي راهي، سياڻپ ناهي ڪاني
ٻاڻ پتا پت ڪاڻ ٻڻائي، جنهن ٻر

ڏاڍو ٻاڻ خوشيءَ سان ڪڍون، داس اُنهان سو ڪٿن ڌڪايون
ستگر کي نا جيتا ڪاني، جنهن جي هردم آهڙي واڻي،

ستگر انگد کي چيو، مهنجي ٻاڻي ٻول،
سوڌي هڪڙي جلد ۾، ڏي ماڻهن کي تول.

گر انگد سو حڪم ڪمايو، ٻوڙي مان جب صاحب لاهو،
جنهن کي ٻڌي ٻيٺن ٻو ٻاسي، من کي دک نو ڪڍهن نه ٻاسي،
ٻوءِ گرو من چيو انگد ڪسي، "رهو وچي هاٿي ڪندو ۾،
هاٿي جلدي چڙهو چوا، جنهن جي رهندا، رهندو ٻولو!"
انگد پڇيو، "چوليءَ والي، ستگر ساڻ وڃن من ملي؟"
گرو چيو، "مان لوٽ ايندس، ساراون شڪتون آڻي ڏيندس."

رهڻو آهه جهان ۾، هردم لالو - نام،
واحل، رنگ، رشي، مني، سڀ جو ماڳ مقام.

ٻيوس انگد اير وهاني، من ۾ ستگر مورت ٻاني،
اکين ۾ گر- چرڻ وساني، درشن جي دل آس لڳاني.
پيڙ سڪل جان بسن ڪيراني، گڻ چون ڏاڍيون ڦام ٻڌاني.
ساڻ ڪٿي ٿو آئان روانو، وڃي ڪندو ڪيائين ڏانو.
ٻساع تبا ڪندور اواسي، عزت ٻالي انگد خاصي.
ٻر هو ٻهنجو ٻاڻ ڇپائي، ستگر صفت ڪري مک ٻاني.
رام ٻنا جيئن ٻرس ڪماني، راڄاني، دک جو ٿي ٻاني.
آهڙو انگد ٻاڻ گذاري، جڳ ارڌن ڪر دک نه وساري.

* گر گادي ڏئڻ بعد *

ڪرتار پر ستگرو، تياڳي - مندر واس،
رهن وٽن هيٺان پيا، سورج سم پرڪاش.

سک جي پڳا هئا اوطاقون، مٺافي گهرڻ اچن، ڪن ساکون.
هندو - مومن جيڪي آيا، ستگر تن کي نيم سٺايا.
سيني جو من ڪمل پڻائي، شيشي جان چٺيئون چمڪائي.
هڪ ڏن ڪملا داس ڪيت پر، ستگر پٺيو گاهه ڪرڻ تي.
رستي پر برهما، شو، آندر، ني جوڙي گڏيس جڳ - سندر.
ٺهلٺي ڪي رک چپٽي ڏيئي، بوليا، "ناٽڪ کي چو ليهي!
هن جو اتر کهڙو آهي؟ هاڻ ڪپيءَ پر باقي چاهي؟"

فرض اداڻيءَ تي پڪو، لشڪو ۽ وساهه،
ارجن جان جيون سندو، پائن وهندو واهه.

ٺهليو خاڪ وني تي موٽيو، ياد پيس، "مون گاهه نه اوٽيو!
ٻهرين سو ڪم ڪرڻو آهي، گر آگيا تي رهڻو آهي.
معاف ڪجو مان هي ڪم لاهي، پوءِ ني ايندس رک ڀهچائي."
اندر هوا پر هت جهٽڪايو، بند گاهه جو اڳيان آيو.
اندر گاهه پري سا ڏيئي، چيس ته، "وڃ ۽ موت سنبهي!"
گرن پڇيس، "ڇو جلدي آئين؟ ڇهري پر تو عجب لڪائين!
ڪيت سندو هي گاهه نه آهي، زوريءَ، چوريءَ جو موٽائي.
ٻنهنجو آڻ هٿن سان ڪاٽي، نه ته هي پور وني وڃ ٽالي!"

ڪملاداس پڌي چيو، "هيءَ ذلي ڪن خاڪ،
سورج چنڊ جي تيج سان، منهنجا ڦريا ٽاڪ

عجب هئو اسرار الاهي، پري خبر نا ڪاٿون آئي.
مان سو گاهه ڏٺي، خود پلجي، آيس خاڪ ڪٺي هت جلدي."
اُن ڪان هيءَ پندي آڪاٽي، خاڪ ڏسي سا سيکهه سچاٽي.

...ولبا، ”نام ـ سعد پسو آيو، هاٿي وچڻ سندو آ رايو.
...اصد باڻ ٻڪا هي دانا، هاٿي ڪرڻا بدن آجا.
...هنجو ڪوڙي ڏوهه نه آهي نام سندي هيءُ لـلا آهي.“

سا ڻ سداري ڪي وڻي، آيـــا لن جي پاس،
برهما چــو، ”هلو سکا، ڪاج ٿيا سـب راس!

گرو آتو انگد کي تا ٿيو، ڪافي نام دان پڻ آ ٿيو.
جلد هلو سڀ ـ ڪنهه بلاٿي، انگد جاٿي، آدم جاٿي!“
گرن چيو مان حاضر آهيان، باڻ هلو، مان باڻ سمايان.
جلدي آيو اوجان مان ملندس، امرت واٿيءَ ۾ لت ڪلندس.“
نيثي وچ بدي ٿيا راهي، ستگر جي ڪاپا مسڪائي.
بوءِ سنڌارڻ کي ڏيکاري، بوليا، ”هتي حنا کي لاهي.
آت ڏهو، ني جاءِ نه ڪاني، مهنجي اتم آس اهاني.
ته ڪري ڪم ورڻ پاني، نام ڪندو لنهندي ۾ سڻاڻي!“

[illegible] وڃي، ٻيـنو ڪري ٻڪار،
[illegible] ڪي ڪري، ڪري ڪردا ڪنهن وار.

[illegible] ٿي، آلدر ۾ پايون.
[illegible] بوءِ سنڌارڻ کي ڪوناني.
[illegible] لبط ڏيني!“
[illegible] ستگر آج جا ڏرپا.
[illegible] جي جولي ٻشي.
[illegible] لکي سماڏي.

[illegible]
[illegible]

[illegible] آ داڻ سمايون
[illegible] لگو ڪر
[illegible]
[illegible]

ڏوپ، چندن ۽ سڳنڌي ٻاري، من جي مل سڀ ڇڏيو ساڙي
ڪرڻ جيان لٽ ڪجو پلائي، پرت جيان رهجو تي پاسي.
هندو-مومن پيد پلائي، رهجو ائين سندو رنگ لائي.

چوڌاري ٿهلي هوا، ٻجهڻ لڳي گهر-جوت،
آيا ڪر ڪاريون ڇڏي، سارسڌي جن جوت.

هندو-مومن من ڏيوالا، "جئه جئه ٻالڪ" ڏين جا گانا.
ڳائيندا اُت آيا ڪيئي، جڻ ڪا گهر جي شئي تي وئي.
گرن سداري کي گهر پڇيو، "صاحبزادن کي اڄ ونيو."
پر ليڪن اُن کي ورثايو، جڏهن پتا کو روئي نه پايو.
وِيتا آهن موج مزي سان، ڪيئن وڃدا سي دور دليا مان؟
اُتڙي ڳولهه، ميڙ ڪان ٻاهر، چل اُن پر ڪو آهي ظاهر"

من پر واسو چور جو، سمجهي دليا چور،
پٿر-پتر گهر پر ڏري، ڄاڻي سونو ڪوڙ.

دکت سدارڻ موني آيو، سارو دک جو حال ٻڌايو.
پوءِ گرن چوڪو ٻاڌايو، ڏيڻ سندو آڻ وڇرايو.
ماتا سلڇڻيءَ کي ٻه گهرائي، پڇيائون، "چئو من پر چاهي؟"
چيو سلڇڻيءَ، "ناٿ سياڻي، سهري جو اُو سراڌ پڪاري.
ڪريو جيڪي چاهيو رس پر، ڏيهي ڇڏڻ اوهان جي وس پر!
ٻان ڏيئي وڏوا تي جنڊس، ٻارن کي ڪيئن چورو سهنديس"

گرن چيو، "اشٽميءَ تي، پورڻ ڪري شراڌ،
دشميءَ لي تياري ڪندس، پل ڪر پوري ساڌ"

اُن ڏين تي تياري روڪئي، ستگر ڇڏيا ساز ڪٽائي.
صبح شراڌ سنگت خوش ڪاڏو، سارو ڏينهن هليو پنڊارو.
دور دشائن پهتي وائي، گرن وڃڻ لئي سيڄا ناهي.
چار ڏهاڙا رکيا آهن، ڏسميءَ ڏين هو وڃڻا آهن.
آيا اُتي هزارين ماڻهو، ڏيڪ سين لئي ساڳي چالو.

جهرولي جهڪندو سچ والگر، ڏنو، رشي، سڏ ٻڌي ٿيا حاضر.

سک جو ڏيهن نه لس رهي، ڏک جا روز نه چار،
پت جهڙ نه پتڙا ڇڻن، اڏهن اچي بهار.

ڏسميءَ لي جوکو باراڻي، ڏيڻ سڏڻو آسڻ وڃرائي.
گرن پڻن کي پنيو ماٿهو، ڏهن چيو، "سوڪي ٿا جاڙون
سڏميءَ والگر جوس وساڻي، هليا ويندا سرڳ سماڻي!"
ماس سليڇي مبهن وساڻي، وڻي گرن اڳيان سر اساڻي.
ماٿهن سڏي کي دک ڏاڏو، گرن چيو، "هي پيڪو پالبو.
جيون کهڻي- چنڪو آهي، پاڻي ٻولدي رهڻو ناهي.
واهگروءَ جو نام ڏياڻي، سونلي جيون جوس ڇڳائي.
ان صاحب جو سڏ اونائي، آءُ وچان تو آلند پائي.

ڏيو جي آسڻ لي وجي، ليٽيا گر ان وار،
ماس سليڇيءَ موڪليو، سک، ڪوني اچ پار.

گرن مٿان هڪ چادر پائي، آلر-دوس ڏلي چڻ ڇهائي.
سڀئي جڻ جڻ کان سڏاڻا، رشين مهين پير گهمايا.
گرن چترپلج روپ ٺٽايو، ولڻ الي سهڻو رنگ آيو.
لڏهين صاحبزادا آيا، ماس چين، "اڃي جيءَ لڳ چارا.
ٻيءَ تو ٿئي سرڳ ڏي راهي، پٽن لڳائي سر پر چائي!"
ٻوءِ لڳا ابڻي پڇتاڻي، ڏکن ڀري دل جان ليلاڻي.
جي، "تن لوڪن پالڻ وارا، بخش ڪبو حي ڪارج ڪارا.
۽ گهڙيون ترسي ڪجهه ڳالهائي، پوءِ وڃو پل سرمت سمائي."

ڏيڪ گهر پر تو ڏني، باڻ جلي پرڪاش،
تلب جلائي نار کي، ڪري الڏيرو ناس

جلدي آلم هي ڳالهايو، "جو ڪجهه آهه اوهان مان پايو.
ٻوليو هڪا مرضي آهي، مان ڏنلدس نه گهڙيون ڪن لائي.
چيو سر پڇيند، "پاڻي اهڙو، وارث ٿاڦي، ڪيو نه اهڙو.

جڳهه ڪان اُلٽي چال آوهان جي، شڪتي ڪوري ڪيئي اُساهجي.
گرن چيو، ”ڪرمن جي نياري، گت ورتاتا لکي ڏهاڙي.
اُن جا ليک نه ميٽي ڪوئي، سوئي ڪري، ملائي سوئي.
ڏن جي ڪوٽ نه رهندو ڪائي، پوڄيندي سک سنگت سائي.
سچ پچ گرو اَنگد ني تيندو، شبد - پيام اُهو ئي ڏيندو“

عرض ڪيو بابي بيدي، ”واهگروءَ جو جاپ،
ڪهڙا گل تيڙي سگهي، ڪهڙو ڪائي تاپ؟“

”واهه، مهون بخشيش هريءَ جي، جنهنکي سار نه آهه. گهڙيءَ جي
پل پل سپ جي سار لهي تو، پاپين کي ٻڙ پار ڪري تو
گرو گنگا جان نرمل آهي، جو پريوءَ سان پيچ ملائي
جاڏي چاهي ڦيري ڏوري، موهه - ممت جي لاهي جهري
سوئي پريو، واهگرو سو، سو رحيم، رب، رام، شنيو سو.
سمهيا ساڳي چادر ٻاني
بن لفظن جو ميل ملائي،
سي سک چولا سمهن سدا، جن سان ساڻ پتار،
رالو ڏسهن جڙاو رهي، ڪن جيڪا ئي ڪار.

اونده، کي روشن ڪري، ٻاون ٻاڙو لام،
تنهنجي ڪرپا پر ڪري، خالي جيون-جام.
آدم ٻڌجي آدمي، ٻاڻ وڃائي وار،
آئو سان آئو ملي، گل ماڻي هر وار.
لالڻ جي رنگ ۾ رچي، هرڪو ٻڌجي لال،
ديش نه ڏکي آئي ۾، چاوت ڪيڏي چال.
هنس حليميءَ کي ڪري، هر ڪا ناري هار،
ڪالڪ قبولي، سو ڪري، نيرت سان سينگار.

❊ شبد ❊

سچا گر سمت ڏي، جيهان لنه هري،
وساريان نه ڀاڄي، ڪڏهن سو گهڙي.
١- ڇڏي ڻاڻ ڪي، ڀاڻ ۾ هر پسان،
دنيا جي دکن ۾ نه سک تي ڏسان.
٢- لمڻا رکي نه لوڪ سبوا ڪيان،
نه ڪنهن سان حسد، وير، ساڙو رکان.
٣- رضا تي رهان خوش، گلن جان ٽڙان،
صبر سان سدا ڪشت سر تي سهان.
٤- ڏئي مان ڪيان دان چپ چاپ ۾،
گذاريان عمر اوم جي جاپ ۾.
٥- سڪيمن سدو داس تي دان ما،
هيس جان اچو؛ لياني رهان.

* منهنجا رام، ڏي آرام! *

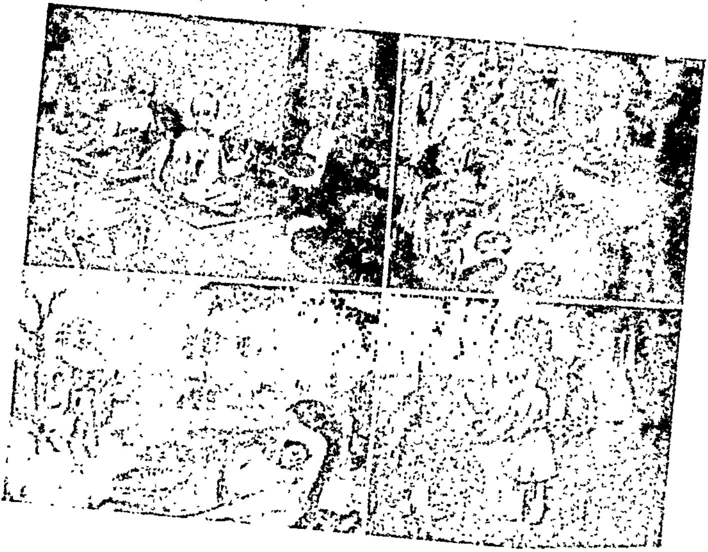

❁ سنگرن جي آرتي ❁

ڌن ڌن نانڪ شاھہ، ستگر، ڌن ڌن نانڪ شاھہ
ڌن ڌن نانڪ شاھہ، ستگر، ڌن ڌن نانڪ شاھہ
ڌن نانڪ، ڌن شبد سھائو،
ھيڻن جو ھمراھہ .... ڌن ڌن ڌن ....

١- ڇانئي ڇم ڪان جنھن جي من ۾، آلم گيان اٿاھہ،
ستگر .... آلم ....
ٻالپڻ ۾ اُستاد پڙھائي، ڏيکاريو جنھن ماھہ.
ڌن ڌن ڌن نانڪ شاھہ.

٢- ٻنيءَ اندر پيو ڳايون چاري، ڀر آڳرو لب ڳاھہ،
شيش سفيد ڪري سر ڇايا، شيش ....
حيرت منجھہ ھو راءِ .... ڌن ڌن ....

٣- ڏان ڏرم سان ھو ڏيکاريو، وھيو تي جڳ واھہ،
چغلن پالي مٿھن ۾ ڇانئي، چغلن ....
چاوت ۾ جن چاھہ. ڌن ڌن ....

٤- ملڪ ٻاڳوءَ جو ماڻ متائي، لالوءَ لئي آرواح،
لڪبر سان سڀ نانا تورڙي، لڪبر......
ٻربر مٿان ٿيو ٻاهر. ڏن ڏن......

٥- ڪعبو ڦرڻ ڏاڍهن گهمائي، ڪياتون سڌ آلاهه،
هر هڪ ڏس ۾ آهي وياڪ، هر.........
سو ئي شاهن شاهه، ڏن ڏن......

٦- ولي قنڌاري جو ور لاٿون، روڪي ڇپ جو لاهه،
سڌن سندو ٻڻ هٿ تورڙايون، سڌن ....
آلدو جن ويساهه، ڏن ڏن.........

٧- ٻري هلي ٻني، چڪي جلي ٻني، ان هٿ لاڻي واهه!
ٻابر سنگر ڪي سر نيڪيو، ٻابر.........
ٿيو سو پتشاهه، ڏن ڏن.........

٨- اون ڪنڌن ۾ نام جپائي، ورو شاهن جو شاهه.
هر هيون ۾ جوت جڳائي، هر.........
جيڪو هو گمراهه، ڏن ڏن.........

٩- سڪ سان جيڪو سيوڪ آيو، هڪڙي ڪري نگاهه،
ڏاڻ ڏناتون سڀ ڪي ساڳيون ڏاڻ.........
صاحب ۾ ويساهه. ڏن ڏن.........

١٠- ٻت ٻتيءَ جو موهه مٽائي، سيوڪ کي ڏني ساهه،
لهڻي کي ڳهڻو ٻالاتون، لهڻي.........
مٽي من جو داهه: شڪر.........

١١- ڪير - شڪر جان ميل ملائي، سچ جي ڏٺي راهه،
پيار سمڪاو هٿ سر لي ڦيري، پيار.........
ڪيئون ٻي پرواهه. ڏن ڏن.........

١٢- صفت ڪرڻ جي همت نه شڪتي، آهي من ۾ چاهه،
گر ڪرپا سان لرلدي نيڙي، گر.........
سو وچ سير ملاح، ڏن ڏن.........

* اوم تت سٽ *

ستگر وچن سونهون

ٽـي پيرا ستنار جي پوڙي پڙهي. هيٺ ڏنل ڪنهن
هڪ اکر کـي هٿ رکي ان اکر کي ڇڏي ٽئون اکر ڳڻيندا
لکندا وڃو. ان ريت پنيان ڏنل وچنن مان هڪ نهي پوندو
ان جو قل ان وچن سان ڏنل پڙهو. سمجهو تہ توهان پهرين
ست بہ ”پا“ تي هٿ رکيو. ٽئون اکر ٿيندو ”ک“ ان کان
اڳتي ٽئون اکر ٿيندو ”ن“ ان ريت ڳڻڻ سان وچن نڪرندو
”پاڪنڊ ڇڏ وٽ هر جو ناو، الٽر لنهنجو ٿئي اُجالو.“ (٦)

هہ	هہ	تي	ٿ	جو	ن	ي	ر	د	ٽا	ڙ	ہ	ي	ز	کا
ء	ر	ا	ٿي	ٿي	نہ	هي	ء	ء	ب	ڙي	ق	ن	ن	کا
ڄا	ت	ڪ	هن	ي	يو	ا	را	ڪ	هہ	ٿ	آ	ڊ	ر	ڪ
چا	ن	ن	ن	ط	ل	ٽن	د	لہ	ء	جھو	ي	ر	ڪ	هہ
پي	ٻو	هہ	د	ل	ڄ	پ	ا	س	هو	ل	ڇو	ل	ٽا	هہ
کا	نہ	ٽ	ڪ	م	ٽ	ي	هي	جو	و	ڪ	ڏ	پ	ج	پا
ء	دا	ڪ	فع	ڇي	ن	م	هہ	وا	ن	ٽي	ز	ٽ	د	را
ٿي	پي	پا	دا	تي	چا	ب	وي	ڪي	پا	و	ڪ	ڪي	هہ	م
هي	ا	ڪ	نا	تن	ء	ر	او	م	ي	پ	ڪ	ہ	ن	پو
ي	ڙو	وي	ک	ا	پا	ڪا	و	ء	ز	سا	وي	هہ	ق	م
ي	س	ڪ	ڪ	ن	م	يا	ي	ي	ين	را	و	ٿ	ز	ن
او	جي	ٽ	جو	د	نا	ن	هہ	آ	ر	ي	هي	ڄ	ن	ل
ر	د	ٻ	ٻ	د	ا	هہ	ش	آ	ط	اي	ء	و	رو	ن
ٿن	ڪا	ڙي	ٻون	ن	ا	هہ	ن	ڪ	ن	نہ	لہ	هہ	پو	ڪ
ہ	آ	ٿني	جي	ب	ر	وي	پ	ٽا	هہ	ر	ج	ر	گھ	ک

* ستگُر وچن ڦُل *

١- ڪام ڪروڌ نه واچهو ايندءِ، دشمن پاڻ دفع ٿي ويندءِ.
ڪام ڪروڌ کان ڪنارو ڪر نه ڪر پاڻمرادو پورا ٿيندءِ.
ڪو به دشمن نه ٿيندو.

٢- ڪالتا پوکي ڦول نه پائي، اُٻ نه ملندا اَڪ پوکائي.
اُن سان برائي ڪرڻ ڇڏي ڏي، برائي ڪرڻ سان ڀلائيءَ
جي اُميد رکڻ اجائي آهي.

٣- ڪاچو ناهي ڪريگ آهي، پرڀو نام بنا ڪم ناهي.
پرڀو نام جپيندي، ڪرم ڪندي ٿي ڪم سڦل ٿيڻ جي
اُميد رکي سگهجي ٿي.

٤- هن دنيا ۾ ٿي ناز نه آهي، ڪال اچي ٿو ڪن ۾ ڌاهي.
ايمان ڇڏي ڏي، ڪم ٿيڻ ۾ شڪ آهي.

٥- هڪ هنڌ ڇوڙ، ولين سک واهي، ڀاڄ آهي کهڙي ٻئي.
اجائي ڊڪ ڊوڙ ڇڏي ڪجهه آرام ڪر، ڪم ٿيڻ ۾ اجا
دير آهي.

٦- پاڪندي چڙ جب هرجو ناو، اُتر انهيءَ جو ٿئي اجالو.
سچائيءَ جو سهارو وٺڻ سان اڳيان دور لهندو، پاڻمرادو
راهه روشن ٿيندي.

٧- رازق روز رسائڻ وارو، انهيءَ جو اُن ۾ ڪهڙو چارو.
اجائي ڳڻتي لاهه ڪر، همت رک، ڪم پرڀوءَ تي ڇڏ.
پورو ٿيڻ ۾ اجا وقت لڳندو.

٨- منزل هڪڙي، راهون ڪيئي، پهچائيندڙون پار سيئي.
کهڙي به راهه وٺي اڳتي وڌ، منزل دور نه آهي.

٩- پورن پرڪ ٿيو همراهي، وڃي دک جي ڪٽجي ڪاهي.
ڀڳوان انهيءَ جو سهائڪ آهي، دک جلد ئي دور ٿيندا.
ڪاڄ سڄا ٿيندا.

* واهگرو سهاءِ *

* شڪر گذاري *

مان اُنهن سيني سڄڻن جو شڪر گذار آهيان جن ڪنهن نه ڪنهن طرح هي ڪتاب ڇپائڻ ۾ مدد جو هٿ ڏگهيرو آهي. ڪنهن ۾ سڄڻ جو ٿالو وسري ويو هجي ته ڪرپا ڪري معاف ڪندا.

سڀ کان اڳ شڪر گذار آهيان شري ايڇ. آء. سدارنگاڻي صاحب جو جن بمبئيء مان هزار ڪن روپيه وٺي ڏيارڻ جو دلاسو ڏيئي ڪتاب پريس ۾ ڏيڻ لاء همٿايو.

شڪر گذار آهيان شري گوبندسنگهه منسڪاڻي صاحب جو جن شيش گنج گردواري صاحب ۽ گرو نانڪ فائونڊيشن مان مدد ملڻ جي آشا جو ديپ جلائي اُتساهه وڌايو.

سچ پچ اِهي متيان صاحب جيڪڏهن اُميد جو ڏيئو نه ڏيکارين ها ته هي ڪتاب منهنجي جيئري ڪڏهن به ڇپجي نه سگهجي ها.

شڪر گذار آهيان سيٺ صاحب سيٺ گوبندرام سيٺ پميومل ڀي پرهلاد اينڊ ڪمپنيءَ جو، جن ڪتاب ڇپائڻ لاء همٿايو ۽ ڇپائڻ ته ڪوشش ڪريو، ڪوٽ جي پوراڻي ڪئي ويندي.

شڪر گذار آهيان سنگتن جي پياري پيڻ ڀارتيءَ جو جنهن ٻنا ڪنهن جهجهڪ جي سيني کان اڳ ۱۰۱ روپيه ڪتاب ڇپائڻ لاء ڏنا ۽ سنگتن کي اَرداس ڪيائين ته هو ڀاڱ پنهنجو ڪم پورو ڪن. اُن ڏلي اَرداس ڪري سنگتن موڪلي اڳتي وڌڻ لاء سولهون تي رستو ڏيکاريو ۽ سڦلتا جي منزل تي پهچايو.

هنن سڀني ڪتاب ڇپائڻ لاءِ ڊوليشن ڪئي ڪري ۽ ڪتاب جون ڪاپيون اڳواٽ وڪڻڻ ۾ پنهنجو وقت ۽ من - بدن جو ڀيل اڳاٽي جيا تڪليف سهارن ڪئي، اُن جا ٿورا ستگرو ڪبير ڏيندا. مان سڀني ڪيترا ٿورا مڃان.

١. شري ڪبير سنڌاڻي   ٢. شري ڊولتداس ونجاڻي
٣. ,, لالڻ داس گيلاڻي   ٤. ,, ٺهلرام مورجاڻي
٥. ,, ڪيمچند ڀمياڻي   ٦. ,, آتلداس
٧. ,, ڀاڳچند   ٨. ,, رامچند سچديو
٩. ,, ڀڳوانداس چاندواڻي   ١٠. ,, گهنشامداس موٽواڻي
١١. ,, راڌا ڪرشن ڪتواڻي   ١٢. ,, سترامداس مورجاڻي

مٿين سڀني جي سهائتا سان هي سڀ ساڪار ٿي سگهي ها.

شڪر گذار آهيان سرو شري سڳن لال، لال ۽ موهن ايلر پريس مالڪن جو جن نه رڳو رعايت سان ڪتاب ڇپي ڏنو، پر ٽن - من سان سيوا پڻ ڪندا رهيا آهن.

پنهنجي ليکاڻي موهن لال ۽ سندس پتا شري داسي مل جو پڻ شڪر گذار آهيان جن منهنجي تڪليف گهٽائڻ لاءِ پنهنجي مٿان سڄو بوجهه سهارن ڪيو ۽ منهنجي آشا جي وڻ کي پاڻي ڏئي ڦلڻ لائق بڻايو.

هيٺين ڀائرن ۽ ڀينرن جو تهدل شڪر گذار آهيان جن ڪتاب ڇپائڻ لاءِ دل سان ڌن جي سهائتا ڪري ڪتاب ڇپجڻ کان اڳ ئي ڪاپيون خريد ڪري ستگرن جي سيوا جي ٿاڀولي ڏني. ستگرو سڀني جا ڪارج سوايا ڪندو.

١ شري ايم. جي. شهاڻي اينڊ ڪمپني لاجپت نگر دهلي ٦٠٠ ڪاپيون
٢. سيٺ پرمانند ڪيولرام راڄپالي ڪيرانه دهلي ٥٠ ڪاپيون
٣ شري ايم. جي. مرچنداڻي الڊين بوڪ هائوس ٢٥ ڪاپيون

٤ ستگر سيوڪا پيڙهه پاربتي ديوي	٢٠ ڪاپيون
٥ سيٺ نارائڻ داس مينا رام جور باغ	٢٥ ،،
٦ سيٺ واڌو رام نارائڻ داس سبزي منڊي	٢٠ ،،
٧ سيٺ روپچند جوهرس نئي دهلي	٢٠ ،،
٨ شري ايڇ. پي. آمر نئي دهلي	٢٠ ،،
٩ سيٺ رتن لال محبوباڻي گريٽر ڪئلاش ڏلامر	٢٠ ،،
١٠ سيٺ شنڪر لال، هريشچندر اينڊ ڪمپني	٢٠ ،،
١١ سيٺ واسديو اچنتاڻي راجوري گارڊن	٢٠ ،،
١٢ سيٺ دوارڪاداس اينڊ سنس	٢٠ ،،
١٣ نرگڻ بالڪ ستسنگ منڊل، پٽيل نگر	٢٠ ،،
١٤ سيٺ دولهڻداومل، چاندني چوڪ	٢٠ ،،
١٥ سنڌي ليڊيز ائسوسيئيشن، مسز تڏاڻي	٤٠ ،،
١٦ شري هري هيرانداڻي ونگس ويئر	٢٠ ،،
١٧ شريمتي پرميلا منسکاڻي پراسپيال	٢٠ ،،
١٨ سيٺ لڇمڻداس جي. بي. منگهارام ڪو.	٢٠ ،،
١٩ شري وچاڻي آڪسفورڊ	١٠ ،،
٢٠ ڊاڪٽر مس موهني ڪرنا اچپت نگر	١٠ ،،
٢١ شريمتي نارائڻ ديوي ڊيمبلا، روپ نگر	١٠ ،،
٢٢ شري گوڏواڻي برڊرس، قصاب پرا	١٠ ،،
٢٣ شري روپچند گلامر، ڪنناٽ پليس	١٠ ،،
٢٤ شري جي. ايم. مکي، آڪاش ديپ	١٠ ،،
٢٥ شري ايشور پنجابي، ڊفينس ڪالوني	١٠ ،،
٢٦ ونراڻي سٽور، نئي دهلي	١٠ ،،
٢٧ ميسرس ساڙهي سنساز، نئي سڙڪ	١٠ ،،
٢٨ شري ڏيپ سنس، چاندني چوڪ	١٠ ،،
٢٩ سيٺ نهالچند اينڊ ڪو، نيا بازار	١٠ ،،
٣٠ سيٺ وشنداس بودارام، نيا بازار	١٠ ،،

سلوڪ

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]